

Habilitats comunicatives

Una reflexió sobre els usos lingüístics

Direcció General de Política Lingüística

Eumo Editorial

Habilitats comunicatives

Una reflexió sobre els usos lingüístics

Col·lecció assessorada per:

Francesc Codina
Jordina Coromina
Assumpta Fargas
Ramon Pinyol

Director de la col·lecció:

Eusebi Coromina

Direcció General de Política Lingüística

Habilitats comunicatives

Una reflexió sobre els usos lingüístics

Coordinat per Rosa Artigas

Elaborat per Rosa Artigas, Joan Bellès,
Maria Grau i Montserrat Lloret

 Eumo Editorial

Biblioteca de la UV. Dades CIP:

Habilitats comunicatives : una reflexió sobre els usos lingüístics /
coordinat per Rosa Artigas ; elaborat per Rosa Artigas, Joan
Bellès, Maria Grau i Montserrat Lloret
p. ; cm. - (Llengua i text ; 3)

A la part superior de la portada consta : Direcció General de
Política Lingüística
Bibliografia
ISBN 84-7602-332-4

I. Artigas, Rosa II. Catalunya. Direcció General de Política
Lingüística III. Col·lecció 1. Comunicació oral 2. Comunicació
escrita 3. Català - Ús
804.99-06
800.85

Primera edició: juliol de 1999

Disseny de la coberta: Eumogràfic
Maquetació: Victòria López

© Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura,
Direcció General de Política Lingüística, 1999
© d'aquesta edició: Eumo Editorial
Carrer de Miramarges, 4. 08500 Vic
Tel. 93 889 28 18 - Fax 93 889 35 41
—Eumo és l'editorial de la Universitat de Vic—

Imprès a ROL-PRESS, S.L. Carrer Londres, 98. 08036 Barcelona
Dipòsit legal: B-37.981-1999
ISBN: 84-7602-332-4

Queda expressament prohibida, sota les sancions establertes per la llei, la reproducció
total o parcial d'aquesta obra sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, tant si és
feta per reprografia o per tractament informàtic com per qualsevol altre mitjà o procediment.
Queda igualment prohibida la distribució d'exemplars d'aquesta edició
mitjançant lloguer o préstec públics.

*Als professors de català
i a tots els qui treballen per difondre'l*

Presentació

En aquest llibre, *Habilitats comunicatives*, us presentem algunes de les reflexions sorgides a l'entorn de l'estudi que s'està duent a terme des del Gabinet de Didàctica per formular una tipologia textual que doni suport a l'ensenyament de la llengua amb finalitats de comunicació i ús.

El Gabinet de Didàctica de la Direcció General de Política Lingüística té encomanada la tasca d'elaborar programes i materials destinats a l'ensenyament i aprenentatge del català i d'impulsar i dur a terme activitats de suport al professorat de català per a adults.

L'enfocament didàctic que emmarca les tasques del Gabinet de Didàctica es basa en els corrents metodològics i lingüístics que situen l'aprenentatge de llengües en un context social i psicològic ampli que considera l'aprenent dins del marc de l'activitat humana i, per tant, dóna un especial relleu a les necessitats de l'individu i al desenvolupament d'aprenentatges útils que cobreixin les seves necessitats de comunicació.

Concretament, situa la metodologia didàctica en l'enfocament comunicatiu perquè prioritza el desenvolupament de les habilitats lingüístiques i comunicatives de l'aprenent i pren el text com a unitat de comunicació i d'aprenentatge.

Tots aquests aspectes es recullen en el Currículum dels Cursos de Català per a Adults. I és en el procés d'elaboració, en la fase de descripció dels continguts curriculars, que es va plantejar el problema de la separació existent entre l'estudi de la gramàtica oracional i el desenvolupament de les habilitats lingüístiques. És per això que, per poder oferir als professors elements per integrar el desenvolupament dels continguts lingüístics amb el desenvolupament de les habilitats comunicatives, es va creure necessari posar en marxa un estudi que ajudés a resoldre aquesta qüestió metodològica.

Així es va decidir formular una tipologia de textos de no ficció del català, el projecte Tipotext, per obtenir la descripció lingüística d'uns prototipus que expli-

quin els usos lingüístics més freqüents o més representatius de la societat catalana. Per tant es va proposar una investigació basada en un corpus textual a partir d'unes determinades característiques i mitjançant unes fitxes de recollida de textos. Després de la selecció, classificació, informatització i estudi dels textos s'ha arribat a la fase final d'obtenir els resultats de l'anàlisi i amb aquests resultats descriure els tipus textuais i definir la tipologia que es pretenia.

Abans de descriure la Tipologia hem cregut convenient presentar-vos en aquest llibre el resultat d'una reflexió feta sobre els usos lingüístics que, tot i no ser una reflexió didàctica, obre camins a l'aplicació de l'ensenyament de la llengua amb l'enfocament comunicatiu, perquè s'estructura a partir de les habilitats que el parlant i l'aprenent posen en joc en comunicar-se.

Només ens resta desitjar que aquest llibre sigui un instrument de referència útil i eficaç per a la vostra feina de cada dia.

Gabinet de Didàctica
Direcció General de Política Lingüística

Introducció

*Rosa Artigas
coordinadora*

La comunicació és més vasta que les paraules, que les oracions, que els textos... Aquest llibre és una aproximació a la dimensió funcional de la llengua, en el sentit que estableix relacions entre el sistema lingüístic i els seus usos comunicatius.

Constitueix una reflexió, fruit d'un treball d'equip, en què s'ha explorat de forma sistemàtica els rastres que l'emissor deixa en el text. La finalitat d'aquesta anàlisi, basada sobretot en la part subjectiva dels enunciatos és formular una tipologia de textos de no-ficció del català per donar suport a l'ensenyament funcional de la llengua i, en conseqüència, a la seva normalització. Aquest projecte, anomenat Tipotext, emprès per la Direcció General de Política Lingüística i avalat i subvencionat per la Comissió Europea d'Educació, Formació i Joventut, ha permès aprofundir en l'estudi del significat textual i avançar en la sistematització dels usos de la llengua.

L'obra, que com el seu nom indica se centra en les habilitats comunicatives dels parlants, es basa en una part de les dades de l'anàlisi textual, aquella que fa referència a les funcions comunicatives de les oracions gramaticals. És, per tant, una síntesi parcial de les dades que es manegen en aquesta recerca, els resultats de la qual es donaran a conèixer en obres posteriors.

La redacció del llibre s'ha anticipat a formulació de la tipologia, perquè els professionals de la llengua que en el seu dia la vulguin conèixer i aplicar disposin d'un conjunt d'idees fonamentals que facilitin la comprensió de la unitat textual des del punt de vista adoptat, el de la significació, objectiu central de la lingüística del text.

Aquesta és la línia d'investigació de l'equip de treball des de fa uns anys i s'emmarca en una visió holística de la llengua, «ecològica», com sol dir el professor Albert Bastardas. El monogràfic *El significat textual*, que vam publicar el 1995, constitueix un recull de textos de lectura bàsics al voltant d'aquest tema i respon a aquesta visió de la llengua.

La tesi que manté el llibre és que l'oració gramatical és la unitat lingüística fonamental de la comunicació verbal i que, des d'un punt de vista metodològic, és la unitat a partir de la qual es poden justificar les relacions entre les funcions intrínseques de la llengua i les extrínseques.

Creiem que el llibre constitueix una aportació significativa a l'ensenyament de la llengua amb enfocament comunicatiu, perquè tracta aspectes de les habilitats comunicatives del parlant escassament tractats fins ara: aquells que tenen a veure amb la formulació dels enunciats. A més, i això és el que realment afecta la qüestió metodològica, permet relacionar les formes lingüístiques de les oracions i dels seus elements constitutius amb les funcions comunicatives, tot establint un pont entre el que comunament s'entén per continguts i habilitats.

En el pla lingüístic, si bé no s'ocupa de la descripció formal de les oracions, constitueix una contribució a la descripció de la llengua, en el sentit que presenta una classificació de les oracions del català segons els usos; és a dir, considera les oracions com un tot comunicatiu. D'altra banda, tot i que no tracta els fenòmens transoracionals, és també una aportació a la gramàtica textual, pel fet que justifica l'oració com a unitat funcional fonamental del text.

Efectivament, l'obra presenta el conjunt de les modalitats oracionals com el contingut lingüístic d'algunes de les macrohabilitats comunicatives del parlant que tenen a veure amb la formulació dels enunciats i segons com s'usen en els intercanvis comunicatius. En queden fora moltes qüestions relacionades amb les oracions, que seran matèria principal d'altres publicacions que precediran o seguiran la formulació de la tipologia textual del català esmentada.

Finalitats

Tots coneixem la importància que s'ha donat a la comunicació verbal com a mitjà de les transaccions humanes i sabem que, tant des dels estudis lingüístics com des dels sociolingüístics, s'ha posat la mirada en la utilitat social de la llengua. En aquest marc, la lingüística del text considera la llengua com un sistema potencial de significació que es materialitza en enunciats emesos pels parlants a fi de resoldre necessitats vitals.

En la didàctica de la llengua, el correlat metodològic d'aquestes idees és l'enfocament comunicatiu, que, com també sabem, prioritza el desenvolupament de les habilitats lingüístiques i comunicatives dels aprenents i pren el text o discurs

com a unitat d'aprenentatge. En definitiva, també el text, com la llengua, és vist des del punt de vista de la utilitat que té en el context: en la classe en concret i en el món en general.

Aquesta metodologia comunicativa planteja problemes als ensenyants de llengua, sobretot en l'aprofundiment de la primera llengua, en el moment en què, per arribar al domini de les habilitats discursives, es distingeixen en el text les qualitats de coherència, cohesió i adequació i es pretén establir lligams directes entre aquests aspectes i els elements lingüístics concrets.

Així, a l'aula, pel que fa al text, es treballen aspectes de macroestructura, de superestructura, de gènere, de coherència o d'adequació, etc., sobretot, a nivell de comprensió. D'altra banda, existeix el treball de llengua al nivell morfològic i sintàctic, que comporta, especialment, el coneixement dels elements del sistema, que els aprenents han d'aplicar en la producció. El tractament del lèxic, tot i que participa dels dos vessants esmentats, manté la rasa entre ambdós: a un costat hi ha la dimensió semàntica, o significativa, més propera al sentit que el mot lexical pot assolir en el text i, a l'altre, la dimensió morfosintàctica, de projecció en la paraula, el sintagma o l'oració. En general, ja es tracti de la llengua com un valor real (text) o com un valor potencial (sistema lingüístic), l'ensenyament se sol basar en aspectes formals, tot i que el text es treballa des d'un aspecte instrumental (aplicat a l'ús) i la llengua des d'un punt de vista més teòric.

El fet és que aquests continguts compartimentats, que els bons professors malden per integrar en objectius concrets d'aprenentatge, parteixen de diferents enfocaments o escoles¹ i, fins i tot, a vegades comporten concepcions de llengua diferents. Per això no és d'estranyar que es produeixi un buit en ensenyar llengua amb un enfocament comunicatiu, ja que la descripció lingüística que ha de donar suport a l'esmentat enfocament, en aquests cas del català, no està basada en el comportament textual o discursiu dels elements de la llengua, com seria d'esperar, sinó en una gramàtica oracional. Al nostre entendre, per aquest motiu és difícil que hi hagi una integració o una progressió entre les habilitats lingüístiques i les comunicatives.

Aquest llibre pretén contribuir a resoldre aquesta problemàtica pel fet d'oferir una visió conjunta de les habilitats comunicatives i lingüístiques que desenvolupa el parlant en la comunicació verbal. No cal dir que el desig principal dels qui l'hem escrit és que sigui útil tant als professors de llengua com als qui es dediquen a elaborar programes, materials didàctics, proves d'avaluació, etc. Així, tot ampliant el marc de coneixements sobre el funcionament de la llengua, esperem contribuir a millorar l'ensenyament i la difusió del català.

1. Vegeu la relació que estableix M.J. Cuenca (1992).

A banda d'aquestes qüestions concretes, pensem en les repercussions que el llibre, i el nostre estudi en conjunt, poden tenir en la descripció del català. Perquè, juntament amb altres investigacions sobre el funcionament de la llengua, que no dubtem que es faran, és possible que puguem contribuir a l'elaboració d'una gramàtica funcional del català, tan necessària per assumir els reptes educacionals i comunicatius que el català té plantejats en el segle immediat. Entenem que, a llarg termini, el que seria desitjable és, sobretot, millorar la didàctica de la llengua a través de rendibilitzar al màxim els coneixements de la gramàtica i de la comunicació a fi de permetre aprendre, a partir dels models d'aprenentatge de la primera llengua, el màxim de llengües possibles.

La forma d'existència d'una llengua i d'una cultura és, més que mai, competitiva. Sembla essencial que cada societat, gran o petita, que mantingui relacions econòmiques, socials i culturals amb altres compti amb una descripció funcional de la seva llengua. En una època en què tot depèn de la informàtica i en la qual, per tant, tot s'ha de codificar, actualitzar les gramàtiques és tan necessari com actualitzar qualsevol altra eina de treball, com a mínim, perquè, en definitiva, la descripció formal constitueix el suport tèdric de la transmissió dels significats. Si les cultures més o menys interrelacionades disposessin del coneixement de l'estructura gramatical de la seva llengua organitzada segons els usos, es partiria d'una base homogènia de comparació de les llengües que facilitaria enormement les tasques d'ensenyament/aprenentatge de llengües, de correcció de textos, de traducció simultània i, en general, la interconnexió d'una gran varietat de productes culturals.

És del tot incongruent que es parli d'intel·ligència artificial o de traducció automàtica i es treballi amb una descripció lingüística que no té en compte la codificació dels aspectes intencionals del llenguatge i que, per tant, no ha establert un paradigma de relacions sistemàtiques entre forma gramatical i funció comunicativa. Al nostre entendre, es tracta d'una qüestió metodològica de base que caldria resoldre per poder afrontar els reptes educacionals, i socials en general, de l'era en què vivim.

Tema

El tema principal que aborda aquest llibre és el de les habilitats que desenvolupa el parlant a l'hora d'expressar les intencions comunicatives, o el que és el mateix, quan ha de formular enunciats que tinguin sentit en una situació comunicativa. Ara bé, els enunciats es confegeixen posant en joc, alhora, les regles gramaticals de la llengua i les regles implícites o explícites que la societat assenyalava per a la comunicació. És per això que el tema concerneix tant els factors que condicionen la comunicació com l'estructura gramatical amb què es palesa l'enunciat.

Aquesta estructura és l'oració gramatical entesa no únicament com una estructura sintàctica de la qual es té en compte la forma i la distribució dels components interns, sinó com una unitat de comunicació autònoma. En relació amb el text, aquesta unitat significativa i comunicativa forma part de les superestructures textuais a la finalitat de les quals es troba subordinada. És a dir, l'oració, en l'estudi que us presentem, s'entén com una estructura lingüística que té una funció textual i comunicativa. Textual, perquè s'inscriu en un cotext lingüístic amb el qual està relacionada més o menys directament; comunicativa, perquè s'inscriu en un context social on adquireix ple sentit.

A diferència de les paraules, que generalment ens arriben fetes, les oracions són construïdes pels parlants. Per tant, una de les principals habilitats productives del parlant és confegir un enunciat que manifesti una intenció comunicativa. Així, utilitzant les regles gramaticals i socioculturals que té interioritzades, de tots els elements de la llengua que coneix, actualitza els necessaris en una estructura lingüística suficientment gramatical per dir alguna cosa del món amb una intenció comunicativa.

Per aquestes raons, el fet que l'oració es pot presentar en modalitats diverses l'entendem com un cúmul de possibilitats de codificació i descodificació de les intencions comunicatives dels parlants, que s'intercanvien tota mena d'objectes mitjançant la llengua. En aquest sentit, com més hàbils siguin els parlants, més s'adaptin al context i més coherents siguin amb la tria dels elements lingüístics respecte als seus propòsits, més èxit obtindran en la comunicació.

Des del nostre punt de vista, el fet d'establir relacions entre les habilitats comunicatives i els elements lingüístics que s'hi posen en joc permet treballar d'una manera sistemàtica determinats aspectes significatius del text. Perquè, si bé les intencions del parlant poden ser infinites i, consegüentment, tan impredecibles com les mateixes funcions socials que pot assolir el text, els procediments gramaticals de què es val la llengua per fer efectives aquestes intencions són finits i predecibles des del sistema; sistemàtics, per tant.

En efecte, segons el propòsit de l'intercanvi comunicatiu (informar, demanar informació, fer un servei...), s'optarà per una de les modalitats oracionals del sistema, que és finit. Segons l'experiència del món que es vulgui transmetre, s'establiran diferents tipus de cadenes sintàctiques (subjecte + verb copulatiu + atribut; subjecte + verb transitiu + complement; subjecte + verb intransitiu; etc.) I, segons com avanci el discurs i com es consideri que ha d'aparèixer la informació de cara al receptor, s'establirà l'ordre dels constituents de l'oració i es focalitzaran determinats elements. I també aquest procés és predecible dins el sistema. Així, les funcions de les oracions gramaticals, detectables i predecibles en el sistema, són relacionables amb els usos i amb les habilitats discursives del parlant.

Cal tenir en compte que l'habilitat del parlant consisteix a construir el text linealment, fluidament. És progressivament que el parlant materialitza les seves

intencions mitjançant oracions fins que decideix, també hàbilment, que tot aquell fluir d'intencions és suficient per donar el sentit desitjat a la seva comunicació. Llavors pot aturar el procés amb un tancament o sense. El fet que la informació i les intencions progressin en un discurs és un dels motius pels quals aquest és vist com un procés significatiu, alhora que com un producte, i també, un dels factors determinants que l'oració constitueixi la unitat funcional fonamental del text, com es veurà al llarg de l'obra.

Per totes aquestes qüestions, a partir de l'estudi de les funcions comunicatives de les oracions, hem realitzat una classificació de les oracions segons els usos i hem assenyalat els trets constitutius més rellevants de cadascuna.

Des d'un punt de vista didàctic, en el plantejament que presentem, la morfologia i la sintaxi dels mots queden situats, com estaven, en el marc oracional. Ara bé, la tria de les paraules segons el seu contingut semàntic —designació de la realitat amb noms, verbs, adjectius, adverbis...—, la tria de les categories gramaticals —determinants, díctics, modes i temps verbals...—, i l'organització en què tot això es presenta, depenen del posicionament i l'actitud del parlant, la qual cosa significa que s'inscriuen en el marc textual; és a dir, que cada paraula ha d'encaixar en la semàntica i la sintaxi de l'oració i en la macroestructura i superestructura textuals² en ordre a una finalitat pragmàtica.

Per altra banda, cal considerar els fenòmens transoracionals que també es situen en el nivell textual. Entre aquests, s'han de tractar els d'intertextualitat (per exemple, les citacions directes o indirectes) i els d'intratextualitat (com és ara les equivalències textuals o els contrastos, les digressions, etc.); en definitiva, fenòmens de coherència i cohesió que afecten la construcció de les superestructures textuals (narrativa, descriptiva, argumentativa, etc.) i del text en general. En efecte, també en aquest macronivell, el parlant exerceix habilitats en les quals ha de manipular oracions.

Per això, des d'un punt de vista metodològic, parlem de l'oració com un pont entre les funcions lingüístiques dels elements concrets de la llengua i les funcions discursives o comunicatives, perquè tot, o gairebé tot, en el text té a veure amb la formulació de les oracions: de l'oració cap endins o de l'oració cap enfora.

Per tant, l'interès que aquest tema pot tenir per als professionals de la llengua que treballen amb la unitat textual és obvi, ja que el coneixement de les funcions comunicatives de les oracions és crucial per desenvolupar conscientment l'habilitat d'expressar els missatges. Aquest contingut és pertinent, ja sigui a l'hora de formular programes de llengua, ja sigui per ensenyar a produir o entendre textos destinats a finalitats específiques o per corregir-ne. Pensem concretament que els continguts de què tractarem, a part d'ajudar l'aprenent a construir el text, poden

2. Nomenclatura defensada per Van Dijk (1989).

ser significatius en molts dels comentaris que fan els professors en la correcció textual respecte a les mancances d'adequació, coherència o cohesió, perquè hi poden aportar precisió.

Amb tot, som conscients que no hem fet més que obrir un nou camp d'estudi que, naturalment, no hem explorat del tot. Esperem, però, que estudis posteriors contribueixin a ampliar els aspectes que nosaltres només hàgim deixat apuntats.

Estructura

El llibre consta de cinc capítols que han estat redactats pels quatre membres de l'equip actual, un annex i la bibliografia, en els quals també han intervingut tots quatre. La part de cadascú ha estat consensuada per tot el grup; les diferències, estilístiques o de bagatge, són inevitables i creiem que no precisament contraproductives. Els capítols constitueixen el cos de l'obra; l'annex ha estat concebut com un conjunt de referències per il·lustrar el contingut dels capítols; la bibliografia general és la suma de la dels cinc capítols.

El primer capítol, que té per títol *Les arts del discurs*, forneix les bases teòriques més generals del llibre, és a dir, els conceptes en què es basa: d'oració, d'intercanvi comunicatiu, d'habilitat comunicativa... Rosa Artigas, que n'és l'autora, s'encarrega d'introduir-los i també de relacionar-los per tal de presentar el text com un procés significatiu que té com a base fonamental dos processos també significatius: un de lingüístic, l'oració, i un de pragmàtic, la mateixa interacció verbal, palesada en l'intercanvi comunicatiu. L'autora s'encarrega, per tant, d'integrar els conceptes que es debatran en els capítols successius en la concepció de text que emmarca el projecte Tipotext.

Els quatre capítols següents corresponen al desenvolupament de tres macrofuncions pragmàtiques que es manifesten en els intercanvis comunicatius segons que els objectes intercanviats siguin: informació, béns i serveis o estats emocionals.

Entre el text de Joan Bellès, *Saber donar informació*, i el de Maria Grau, *Saber demanar informació*, s'expliquen les habilitats discursives que es desenvolupen en l'intercanvi d'informació: al capítol II, les de donar-ne, al III, les de demanar-ne. Ambdós autors s'ocupen de plantejar els intercanvis d'informació en el marc dels factors contextuals que els determinen, distingint aquells intercanvis que es realitzen específicament per donar o rebre informació d'aquells altres en què la informació és el pretext per aconseguir altres finalitats pragmàtiques.

El quart capítol, redactat per Montserrat Lloret i que té per títol *La llengua en l'intercanvi de béns i serveis*, presenta la macrofunció comunicativa d'intercanviar béns i serveis com una habilitat útil en la negociació humana. Per aquest

motiu, l'autora distingeix les formes directes o impositives de donar o demanar els objectes (materials o immaterials) de les formes persuasives o educades de fer-ho, la qual cosa proporciona elements rellevants per treballar els aspectes comunicatius del llenguatge. Evidentment, també aquí els factors contextuals juguen un paper importantíssim en la tria de la modalitat oracional, ja que de l'adequació d'aquesta tria depèn l'èxit o el fracàs de la negociació, com es demostra a través dels exemples i dels textos seleccionats per il·lustrar-ho.

El paper de l'emotivitat en la comunicació verbal és el nom del capítol cinquè i últim del llibre, que ha estat redactat per Joan Bellès i Maria Grau. En aquest capítol es desgrana la casuística de la transmissió verbal de les emocions i la seva repercussió en la comunicació. Es tracta de l'intercanvi de sentiments, d'emocions, d'estats d'ànim que, en la majoria dels casos, es fa palès amb el patró discursiu expressiu. Com diuen els autors, l'expressivitat pot tenir tot tipus d'intercanvi: els intercanvis d'informació o els de béns i serveis poden ser objectius o molt subjectius, però a vegades l'expressió de les emocions o dels sentiments pot constituir un propòsit per ella mateixa.

La importància d'aquest capítol és òbvia: la visió pragmàtica de la llengua podria induir a una concepció mercantilista, del tot inacceptable, si no es tingués en compte que un dels majors béns que la llengua ajuda a vehicular és la part emotiva o sensitiva de la persona.

I aquests comportaments verbals que contribueixen a l'establiment dels vincles afectius, essencials per a la vida humana, juguen un paper crucial en la comunicació, tant si es manifesten espontàniament com premeditadament.

En definitiva, amb visió pedagògica i des d'angles diferents, els autors dels diversos capítols aporten raons i exemples que mostren la relació que hi ha entre determinades habilitats discursives i les diferents modalitats oracionals amb què es poden materialitzar, així com també estableixen les relacions que aquestes formes lingüístiques tenen amb les funcions comunicatives de la llengua i amb els patrons discursius.

Pel que fa a l'Annex, consta de dues parts i aplega materials que procedeixen de l'esmentat estudi Tipotext. En primer lloc, presentem un conjunt de dinou textos de no ficció que s'han seleccionat d'entre els 102 que formen el corpus analitzat, base de la tipologia, a fi de contextualitzar fenòmens i exemples. Els autors s'hi refereixen al llarg de l'obra per il·lustrar els seus raonaments i per mostrar els lligams existents entre les funcions pragmàtiques i les lingüístiques.

El conjunt inclou textos del mode de producció directe i del diferit. Pel que fa als que són en mode diferit, es presenten en la seva forma original; quant als directes, se'n presenta la transcripció escrita. Precedeixen els textos, la relació d'abreviatures i símbols utilitzats per etiquetar-los i la llista amb els signes bàsics utilitzats en la transcripció dels orals.

Com veureu, els textos estan numerats, i encapçalats per una descripció sucinta i per quatre etiquetes que corresponen a variables textuais rellevants: intercanvi comunicatiu, mode de producció, funció comunicativa i patró discursiu.

Segonament, incloem una part del Glossari general de termes que Joan Bellès i Rosa Artigas han elaborat a fi de definir el marc conceptual de la recerca. La selecció dels termes que s'ha inclòs en aquest volum s'ha fet en funció de les necessitats de comprensió del contingut del llibre. Volem subratllar que es tracta de definicions que s'han anat elaborant al llarg de la investigació i que fins que s'acabi de formular la tipologia tenen encara caràcter de provisionalitat.

La **Bibliografia** és general; s'ha aplegat en una sola llista la de tots els capítols a fi d'evitar repeticions múltiples. Pel que fa a les obres de consulta, conté la referència dels llibres citats i, quan s'ha cregut convenient, també la d'obres citades per autors citats. També hi ha ressenyades obres consultades, encara que no hagin estat citades, que per la seva importància i la relació que tenen amb els temes poden orientar qui vulgui aprofundir-hi. Quant a les obres literàries, o no estrictament literàries, de les quals s'han extret fragments il·lustratius, són referenciades en nota a peu de pàgina i no consten a la bibliografia general.

Agraïm a Betlem Vegara la tasca de formalitzar la bibliografia i de dotar-la dels requisits necessaris perquè la informació pugui ser fàcilment rescatada, així com que ens hagi fet més fàcils les consultes al llarg de l'elaboració del llibre.

CAPÍTOL 1

Les arts del discurs

Rosa Artigas

*Molt ha après l'home,
del celest ha conegut molt,
d'ençà que som conversa
i ens escoltem els uns als altres.*

HÖLDERLIN

1. El parlant i les habilitats comunicatives

*El més important no és que l'home parla,
sinó que els homes parlen.*

M.A.K. HALLIDAY

Com ja sabien per experiència els antics retòrics, arribar a dominar les arts del discurs és una tasca que demana un determinat entrenament. Perquè, per aconseguir el domini global del text, o dit d'una altra manera, de l'eina verbal que ens permet de satisfer les pròpies necessitats, s'ha de desenvolupar un seguit d'habilitats que cal anar exercitant progressivament, no basta l'esforç d'una sola vegada.

D'altra banda, si bé és veritat que el procés de socialització en què ens trobem involucrats des que naixem ens faculta per a la comunicació en els contextos habituals, no és menys cert que aquest procés no es limita pas als primers anys de vida, sinó que es perllonga al llarg de l'evolució personal en situacions de comunicació molt diverses i amb objectius nous o més específics. Per això, el desenvolupament de les habilitats verbals és progressiu i esdevé crucial en la vida humana pel fet que contribueix en gran mesura a la inserció familiar i social.

Així doncs, des d'aquest punt de vista pragmàtic, es considera que els intercanvis comunicatius són una negociació d'interessos entre dos o més participants on el més ben preparat se'n surt més bé. Com sabem, no importa que els interessos defensats siguin egoistes o altruistes o que les necessitats que hom pretén de satisfer siguin d'ordre material o espiritual; el domini de l'eina verbal farà més fàcil l'èxit de la negociació en tot tipus de relacions: personals, associatives, comercials, institucionals, etc.

I què vol dir que una persona estigui més ben preparada que una altra per a la comunicació?

A part de conèixer el sistema lingüístic, que sigui conscient de la importància del context de la comunicació, perquè «tot» significa i, per tant, «tot» informa sobre un mateix i pot corroborar o negar el que es diu. Convé, doncs:

- Que sàpiga percebre el punt de vista del seu interlocutor —que, com ell mateix, forma part del context—, què sap, què no sap i què vol saber o no saber, perquè, en part, aquest és el punt de partida de la tria de la informació i de la manera de presentar-la.
- Que tingui clars els propis objectius i conegui les estratègies comunicatives que pot desenvolupar per al manteniment de la imatge pròpia i de la de l'altre, a fi de ser creïble i donar confiança.
- Que conegui el repertori de gèneres textuais de la llengua i que sàpiga triar el més adient per als seus propòsits i per al context on ha d'encaixar el discurs.
- Que sàpiga triar la varietat lingüística i el grau de formalitat adequats a la situació comunicativa.
- Que sàpiga estructurar i cohesionar el text convenientment.
- I, sobretot i específicament, ha de conèixer la manera de traduir les seves intencions en oracions i textos, perquè d'això depèn que sigui interpretat convenientment i que obtingui la resposta desitjada, verbal o no verbal.

Podem resumir tot aquest seguit de coneixements i habilitats en dos punts interdependents que compendien el saber i el saber fer lingüístics del parlant: el context extralingüístic de la comunicació i el sistema de la llengua. Conèixer els contextos i conèixer la llengua és important de cara a la comunicació, però no és suficient si no es té l'art de relacionar-los apropiadament.

1.1. El parlant fa funcionar la llengua

El codi lingüístic, sens dubte, és l'instrument més complex i específic per dur a terme la comunicació humana, ja que és capaç d'acomplir múltiples funcions, segurament tantes com necessitats vitals té la persona.

Una visió holística de la llengua ens permet, d'entrada, partir de la idea que el «saber fer» lingüístic del parlant, la seva competència global —que comprèn també el «saber»—, té a veure amb la llengua en la mesura que aquesta acompleix funcions. És a dir, que la llengua «fa» o funciona perquè el parlant «fa fer», la fa funcionar.

Així, observem una correlació entre les funcions lingüístiques detectades en la llengua i les habilitats lingüístiques exercides pel parlant, perquè la llengua és un potencial de significació que existeix únicament quan el parlant l'actualitza en situacions de comunicació concretes. Per això intentarem aclarir el camp termi-

nològic de les funcions i les competències a fi d'anar bastint un marc conceptual útil per a l'enteniment de les qüestions lingüístiques i didàctiques que deriven d'aquesta visió de la llengua.

La primera precisió que convé fer és que, quan parlem de les funcions comunicatives de la llengua, ho fem amb el benentès que aquestes funcions són lingüístiques. Aquest tret és substancial i, tant si fixem la mirada en el caràcter pragmàtic de les funcions com si la fixem en el textual o en el gramatical, les funcions comunicatives són de base lingüística. Paral·lelament, quan parlem de la competència comunicativa del parlant, també s'ha d'entendre que es tracta de la competència que el parlant té en relació amb la llengua. Donarem per entès, doncs, que la competència comunicativa a què ens referim és lingüística. Per tant, hi ha una relació entre els termes *competència comunicativa* i *funció comunicativa*, ja que tots dos es refereixen a aspectes de la llengua.

D'ara endavant, utilitzarem el terme *competència comunicativa* per referir-nos, en general, al conjunt d'habilitats que el parlant desplega amb la llengua per comunicar-se i el de *funcions comunicatives* per referir-nos de manera general a les funcions que desenvolupa la llengua quan és actualitzada discursivament pel parlant.

1.2. Llengua i comunicació

Admès que tant el concepte de *funcions de la llengua* com el de *competència del parlant* tenen un caràcter lingüísticocomunicatiu, convé remarcar que l'abast semàntic de l'un i de l'altre ha de ser comprès, lògicament, en el concepte que es té de llengua i de comunicació. La validesa de la definició d'aquests conceptes ve donada, en part, per aquesta coherència semàntica.

Actualment la llengua s'entén com un fenomen mental i social, connectat amb el camp de les relacions humanes. El fenomen lingüístic ha passat de veure's com a propi d'un individu a veure's com una relació entre individus que es mouen en grups socials; és a dir, la llengua es concep no únicament com a acció verbal, sinó com a interacció verbal i humana, com a comunicació. Perquè la llengua, pel fet de ser un producte mental és una entitat psíquica, pròpia de l'individu, i alhora social, perquè afecta la relació entre els individus i, per tant, és pròpia també del grup d'individus. D'aquí l'existència dels idiolectes i dels dialectes: de la gran varietat d'individus i de grups d'individus que parlen una mateixa llengua.

Per això, el concepte de llengua no s'explica fora del concepte de comunicació. Hymes (1984, 129) assenyalava que la comunicació no és un objectiu del llenguatge, sinó un atribut. Pensem que es fa difícil de destriar una cosa de l'altra, atesa la seva imbricació; possiblement la comunicació és alhora objectiu i tret determinant de la llengua.

D'altra banda, la comunicació lingüística es veu inserida en la resta de sistemes semiòtics de què es valen els éssers humans per comunicar-se i ha de donar resposta a la qüestió fonamental de tot sistema semiòtic: què és el significat i d'on prové (BASTARDAS, 1995). El que fins ara se sap amb certesa és que, en els sistemes de comunicació, siguin de la mena que siguin, es transmeten significats (BATESON i RUESCH, 1984).

El fet de la significació —aquí ens limitem, és clar, a la significació lingüística— comporta l'existència d'un sistema de signes (llengua) en la ment humana (*psique*) que s'utilitza en un sistema social (interacció, context, cultura) també significatiu i del qual el parlant forma part. En l'intercanvi comunicatiu, al significat encunyat en les paraules s'hi dóna un nou valor (intenció) en establir relació entre la paraula i el referent concret. I, creiem nosaltres, aquest és el punt crucial de la significació lingüística: el fet que el parlant utilitza peces i eines lingüístiques convencionals per dir o fer coses noves, concretes, particulars, específiques, adaptades a les seves necessitats; és a dir, utilitza materials construïts per donar un nou sentit a les coses existents, en la qual cosa radica, en part, el potencial creatiu de la llengua. I això és possible perquè la llengua és un sistema, a més de significatiu, dinàmic i interactiu.

1.3. Les funcions comunicatives de la llengua

Com sabem, en l'actualització lingüística es posen en joc tota una sèrie de regles: fonològiques, morfològiques, sintàctiques i semàntiques; de coherència, cohesió i adequació i també de comportament social del parlant.

Si fixem l'atenció en la funció de les regles fonològiques, morfològiques o sintacticosemàntiques, ens situem en el pla gramatical i parlem de les funcions gramaticals de la llengua; si observem les de coherència, cohesió o adequació, som en el pla textual i parlem de funcions textuales de la llengua; si, per últim, ens centrem exclusivament en l'encaix del text en el context d'utilització, és a dir en els usos, parlem de funcions pragmàtiques de la llengua. Per tant, constatem un flux de funcions que van de les més intrínseques del sistema a les que la llengua desenvolupa en la societat. Tanmateix, convé recordar el caràcter indestruïble d'aquestes funcions. En qualsevol unitat de comunicació que el parlant utilitzi per transmetre alguna cosa amb alguna finalitat concreta, el conjunt sencer de les regles es posa en funcionament alhora; en tot cas, som els observadors els que ens fixem ara en unes, ara en altres, segons els interessos.

Efectivament, les funcions comunicatives de la llengua estan lligades a les funcions socials dels individus en la societat i a la seva perícia comunicativa i, al mateix temps, estan subjectes a unes regles de funcionament, lingüístiques i textuales, que permeten d'actualitzar, per a cada cas, els elements i els recursos necessaris per a la comunicació. L'entitat o unitat lingüística on s'actualitzen totes les

funcions comunicatives de la llengua és el que anomenem text o discurs. És per això que un text es pot entendre com la plasmació lingüística d'un conjunt de criteris d'ús de la llengua per a una situació determinada o, el que és el mateix en un nivell d'abstracció superior, que un gènere textual es pot considerar un conjunt de criteris d'ús de la llengua per a una situació tipificada. El text, doncs, o el gènere textual, si s'escau, esdevé el catalitzador de les funcions comunicatives de la llengua.

Si admetem que les funcions comunicatives de la llengua estan lligades a les funcions socials dels individus, arribem a la conclusió que és impossible de preveure el nombre de funcions que pot assolir la llengua. Fins i tot es fa difícil d'establir una jerarquia de funcions, perquè els conceptes *macrofunció*, *funció* i *microfunció* són relatius entre ells i la seva fixació en una classificació pot conduir a imprecisions. Amb això volem dir que si, per exemple, reservem el concepte de *macrofunció* per a les funcions pragmàtiques, el de *funció* per a tot el que siguin funcions textuais i el de *microfunció* per a les funcions gramaticals, ens trobem que dins de cada un d'aquests dominis s'hi pot precisar de nou la mateixa jerarquia de funcions: dins les microfuncions, les fonològiques resulten micro si se les compara amb les morfològiques i molt més micro en relació a les sintàctiques, i les sintàctiques esdevenen més macro que les morfològiques i més encara que les fonològiques. Si bé el fet que la jerarquia de funcions es pugui aplicar a diferent escala pot no ser un problema en el camp didàctic, sí que ho és des del punt de vista metodològic quan es pretén d'establir una classificació de funcions en la investigació lingüística. Per la nostra banda, doncs, quan utilitzem aquesta terminologia jeràrquica ho farem entenent els termes com a relatius, *nō ēn* sentit absolut.

Des d'un punt de vista teòric, entenem que el més útil és establir un marc conceptual que englobi les funcions comunicatives de manera que proporcioni criteris per a l'anàlisi de la llengua en el pla de la seva actualització en el text. En altres paraules, un marc conceptual, prou equidistant de les diverses funcions de la llengua, vàlid per abastar-ne tot el ventall de matisos: gramaticals, textuais i pragmàtics. Com és sabut, les funcions gramaticals se subsumeixen en les textuais i aquestes ho fan en les pragmàtiques. Més endavant ho veurem amb més detall.

En conseqüència, hem partit de la conceptualització sobre les funcions comunicatives del llenguatge establerta per Jakobson (1989), atès que són prou generals i abstractes per comprendre les funcions intrínseques i extrínseques de la llengua, i prou específiques per poder establir connexions entre elles. Tanmateix, en l'estudi textual que fonamenta el que diem en aquest llibre, l'anàlisi del corpus textual ens ha portat a fer algunes precisions o modificacions en els tipus instituïts per Jakobson. La tipologia de funcions adoptada queda de la manera següent: referencial, metalingüística, conativa, interlocutiva (inclou la fàtica),

psíquica (inclou l'emotiva), poeticoretòrica (abans poètica) i factiva (no considerada en Jakobson).

Tot seguit, comentarem l'abast dels canvis: primerament, parlarem dels termes que en substitueixen un d'anterior: *interlocutiva*, *psíquica* i *poeticoretòrica*, i després del terme incorporat de nou, *funció factiva*.

Quan ens referim a la funció interlocutiva, ho fem pensant en la facultat de la llengua d'activar la relació personal entre els interlocutors, que pot ser bona o dolenta, i que es produeix, ja sigui mitjançant el fet de referir-se a la mateixa comunicació en curs per fer-la avançar, retrocedir o aturar (*Deixim dir-li que si he parlat així és perquè aquest senyor m'ha demanat que ho fes: i li diré més...*), ja sigui referint-se a aspectes de la realitat amb valor merament fàtic (*Fa calor, oi?*) o metacomunicatiu (*T'has tallat el cabell, eh? Diguin el que vulguin, no hi ha res com els cabells curts!; Oh! Quina mala olor que et fa l'habitació!*). Tant si es tracta de fer avançar la comunicació, de mantenir obert el canal o d'omplir un buit comunicatiu com de guanyar-se la confiança de l'interlocutor, els efectes d'aquesta funció contribueixen a crear o mantenir la imatge de l'emissor i del receptor, la qual cosa afecta les relacions socials i, per tant, la comunicació mateixa. La interlocució té efectes personals i col·lectius, perquè les persones es comuniquen a nivell personal, grupal i institucional; la funció interlocutiva, doncs, té marcadament un caràcter social.

Pel que fa a la funció psíquica, s'entén en un sentit ampli: tant acompleix la facultat de la llengua de projectar la part emotiva de l'emissor (*Ostres! Quin greu!*) com la part racional (*En la meua opinió, és incoherent que es vulguin promocionar els transports públics i que hi hagi línies en què l'usuari s'ha d'esperar de vint a trenta minuts a la parada*). La funció psíquica, per tant, acompleix la facultat de representar la identitat psicològica de l'emissor en el discurs; és a dir, que per obra d'aquesta propietat, la llengua és capaç de presentar el món sota el filtre instintiu o raonador del qui parla: la llengua, doncs, és susceptible de ser conformada segons la idiosincràcia i les intencions del qui parla.

La importància d'aquesta funció es fa evident si ens aturem a pensar que la llengua és l'instrument del pensament i del raonament humà i que existeix a partir de la ment del parlant. És el parlant qui fa funcionar el sistema lingüístic i, per tant, qui atorga significats als objectes del món. D'altra banda, en la comunicació lingüística —ho diem en altres papers—, juntament amb els significats literals o convencionals es vehiculen els significats intencionals: el sol fet d'anomenar un objecte amb una paraula determinada es deu tant a una acció premeditada com a un impuls momentani: (*Vingui, senyoreta Masdeu!; Vine, cuca meua!*). I no únicament la tria d'una paraula té causes i repercussions pragmàtiques, sinó que en té la d'un morfema diminutiu (*Són cinc mil pessetes*) o la presència d'un fonema (*Sóc l'amiga de la Ros[sa]*), que informa de la procedència geogràfica o sociocultural de la persona que parla. Sense exagerar, es

pot parlar de l'omnipresència de la funció psíquica en la llengua, perquè la intel·ligència racional i emocional¹ de l'emissor és darrere de la visió del món que presenta, igual com és darrere de qualsevol decisió textual; la llengua, per tant, «retrata» el parlant, sigui per la morfologia que presenta, sigui pel contingut que transmet.

Per funció poieticoretòrica entendrem la facultat de la llengua de prioritzar els valors estètics, ja siguin de la forma o del contingut. Com la resta de funcions, no es produeix aïlladament, sobretot de la funció psíquica, a causa del component creatiu que comporta: originalitat amb què es presenta el món, riquesa i combinatòria de formes, originalitat dels objectius que es proposa... Tot i que es dona amb més o menys mesura en la poesia o en la literatura en general, on l'autor textual troba el camp propici per a l'experimentació lingüística i per a la recerca estètica, no és pas exclusiva d'aquest domini. La imaginació per combinar diferents estratègies, formes o continguts és també pròpia de textos de no ficció, com són, per exemple, els anuncis publicitaris, un tipus determinat d'acudits, els discursos de propaganda política, etc. En altres paraules, aquesta funció permet al parlant el malabarisme de jugar amb el llenguatge per mer plaer estètic o per causar efectes determinats en l'auditori.

Si bé l'abast de *funció poètica* està clarament assenyalat per Jakobson (1958):²

Qualsevol temptativa de reduir l'esfera de la funció poètica a la poesia o de confinar la poesia a la funció poètica seria una simplificació enganyosa (...).

el canvi de nom efectuat en aquesta funció ens sembla justificat pel fet que proporciona una idea més exacta dels aspectes poètics i retòrics que comprèn.

Pel que fa al terme afegit a la tipologia, *funció factiva*, en general es refereix a la facultat que té la llengua de modificar el món. D'una banda, podem observar aquesta funció en actes de parla puntuals on s'esdevé que, de manera automàtica, el sol fet que s'emeti l'enunciat fa canviar alguna cosa del context, sempre, és clar, que aquest enunciat el produeixi la persona indicada i ho faci en el context apropiat (*El processat queda en llibertat*). Si únicament ens fixéssim en aquests fets puntuals, podríem anomenar aquesta funció *performativa*, atès el nom que reservem per als verbs que apareixen en aquests tipus d'enunciats, però la funció factiva té un abast diacrònic que no es redueix a l'emissió d'aquests tipus d'enunciats. A nivell macroscòpic, la funció factiva es comprèn com la facultat de la llengua d'interaccionar contínuament amb el context i, així, fer evolucionar el món.

1. Goleman (1998) posa de relleu la importància de la intel·ligència emocional en la conducta humana.

2. Jakobson en va parlar per primera vegada l'any 1958 en el treball *Lingüística i poètica*, al Congrés de Lingüistes a la Universitat d'Indiana, Bloomington. Vegeu Jakobson (1989).

Aquesta funció denota també el caràcter social de la llengua, pel paper cabdal que desenvolupa en la societat. Perquè la llengua té la propietat de ser mitjà i medi alhora, un mitjà que contínuament contribueix a construir o destruir el medi; un medi que contínuament afecta el mitjà i el fa evolucionar.

En resum, la tipologia de funcions comunicatives de la llengua que utilitzem és una conceptualització en set funcions que tradueix el paper de la llengua en les relacions humanes i en la connexió entre l'home i el seu context. La funció referencial i la metalingüística abasten la capacitat de la llengua de representar el món, entenent la llengua mateixa com un objecte del món; la funció metalingüística, a més, assoleix valors metadiscursius quan es refereix a aspectes del mateix text en curs a fi d'organitzar-lo i facilitar-ne la comprensió. Per la funció conativa l'emissor pot incidir en la conducta de l'interlocutor; la funció psíquica comporta la possibilitat d'expressió raonadora i emotiva de l'emissor; la interlocutiva, la facultat d'incidir en el clima de la comunicació i d'establir i perfilar les relacions entre els participants; la poieticoretòrica comprèn la capacitat creativa del llenguatge, que sovint es realitza trencant tota mena de normes o posant-les al límit de les possibilitats; la factiva funciona contribuint a modificar el context cultural de l'home, per dir-ho amb mots d'Austin, per «fer coses amb les paraules».

Amb tot, la formulació de funcions s'ha d'entendre, com tota conceptualització teòrica, no com una sèrie de compartiments estancs, sinó com un flux continu. Així com hem parlat de l'omnipresència de la funció psíquica, ara subratllem que també la funció referencial és present en tot enunciat, ja que és a la base de totes les funcions: sigui quina sigui la intenció comunicativa, sempre, amb la llengua es fa referència a alguna cosa. D'altra banda, el fet que la llengua produeixi un efecte en el comportament humà, que de retruc modifica el context, es dona perquè els parlants tenen intencions i actuen per resoldre situacions personals i socials. Així, no únicament les funcions conativa, interlocutiva i factiva comporten la interacció i el dinamisme propis de la llengua, sinó que és la llengua en la seva globalitat la que comprèn totes les característiques.

Tal com ho entenem en el projecte Tipotext, la formulació d'aquestes set funcions respon a la idea que la llengua és un sistema potencial de significació que es materialitza en enunciats emesos pels parlants amb finalitats individuals i socials varies, i també, que la comunicació humana és un fet mental. En altres paraules: veiem les funcions com a representatives d'un sistema de signes significatiu, dinàmic i interactiu, a través del qual l'home evoluciona i fa evolucionar el món, i entenem que aquest sistema lingüístic, molts aspectes del qual són innats en la persona, existeix únicament en un sistema social on té l'autèntica funció.

En el corpus del projecte Tipotext, una de les variables que caracteritzen els textos és la funció comunicativa. Aquesta variable pot presentar fins a quatre valors, que s'assenyalen en ordre numèric, segons la seva importància. Per exem-

ple, un text pot portar la variable *funció comunicativa* amb els valors següents: interlocutiva 1, conativa 1, referencial 2, poeticoretòrica 3.

1.4. La competència comunicativa del parlant

Si bé el concepte *funcions comunicatives de la llengua* té la seva justificació principal en el camp de l'anàlisi lingüística, el concepte *competència comunicativa* el té en el camp de l'aprenentatge o l'adquisició de la llengua (Hymes, 1984, 123), atès que tot allò que el parlant adquireix intuïtivament (primera llengua) és allò que com a aprenent ha d'aprendre i desenvolupar conscientment, a fi de resoldre les seves mancances comunicatives (segones llengües i aprofundiment de la primera). Per la nostra part, ens limitarem a aprofundir un xic en la noció de competència i a distingir-ne el camp d'aplicació.

Pel que ens interessa en referència a aquest tema, que és sobretot el desenvolupament de les habilitats lingüísticocomunicatives dels aprenents, l'establiment d'un model de la competència comunicativa del parlant s'ha de situar en el pla de l'actuació, per diferents motius: perquè l'etiqueta *competència comunicativa* té referents concrets, no abstractes —el parlant diu i fa coses concretes amb la llengua— i per la naturalesa del model, ja que es tracta d'un model de lingüística aplicat a la didàctica, i en el camp didàctic convé esmenussar les habilitats comunicatives tant com es pugui a fi de facilitar les accions concretes d'aprenentatge i d'avaluació.

Si, com és lògic, la competència comunicativa del parlant es manifesta quan aquest actualitza el llenguatge discursivament, per desenvolupar un model de la competència que especifiqui subcompetències i relacions entre elles, convé situar-se en el pla del text, perquè, des de la plataforma textual, tant es pot desenvolupar la competència del parlant en la producció/recepció de textos coherents, cohesionats i adequats —per tant, subcompetències sociolingüístiques, discursives o estratègiques—, com ampliar els coneixements gramaticals i lèxics —subcompetències fonològiques, morfològiques, sintàctiques, semàntiques.³

Podríem dir que la competència comunicativa del parlant neix en posar en pràctica un conjunt de coneixements i habilitats lingüísticocomunicatius. D'una banda, els coneixements que demostra el parlant competent són diversos: de la llengua, del seu ús, dels contextos d'utilització, de la psicologia humana, de cultura en general...; d'altra banda, les habilitats que ha d'exercitar per construir el discurs apropiat per resoldre les necessitats comunicatives són vàries i també in comptables, i afecten els diversos plans de la llengua, que naturalment són interrelacionats:

3. Vegeu el quadre de competències que presenta Michel Canale (1995).

- prosòdic o gràfic (saber pronunciar els sons i les paraules, saber fer elisions o saber posar els accents gràfics);
- semàntic i pragmàtic (saber establir relacions d'equivalència o contrast entre mots o parts constitutives del text, designar els elements de la realitat amb les paraules més apropiades, utilitzar convenientment el recurs de la ironia, etc.);
- sintàctic i pragmàtic (saber construir oracions, elegir la modalitat oracional adequada a cada intenció comunicativa, focalitzar unes informacions per sobre de les altres amb els consegüents canvis d'ordre dels elements de la frase, cohesionar el text...);
- pragmàtic (saber respectar els torns de parla, adoptar el grau de formalitat pertinent, les formes de tractament personal més adequades o la varietat lingüística idònia, etc.), on, com afirma Hudson (1982, 231) en parlar d'*incompetència comunicativa*, cal saber establir relacions amb «actituds, valors i motivacions».⁴

És a dir, que per ser competent en la comunicació lingüística no basta conèixer el lèxic, les estructures de la llengua, els contextos d'ús i com reaccionen les persones, sinó que cal actuar en conseqüència i reeixir en la comunicació, altrament s'hauria de parlar d'incompetència. La definició de *competència comunicativa*, doncs, ve donada per un saber i un saber fer: lingüístics, socials i psicològics.

Aquesta heterogeneïtat de coneixements i habilitats també és indicadora que la competència de cada parlant és parcial i que depèn de factors molt diversos: genètics (condicions físiques, capacitats intel·lectuals, psicològiques) i culturals (creences, valors, nombre de llengües parlades, cultures conegudes...). Kerbrat-Orecchioni (1990; 1998) va més enllà i assenyala el caràcter adaptable i modificable de la competència comunicativa del parlant quan els parlants en presència s'intercanvien missatges. Diu aquesta autora que les competències varien i es neutralitzen parcialment en tres aspectes:

- lingüístic i paralingüístic: mimetisme vocal, ajustament lèxic, adaptació estilística;
- enciclopèdic, més mal·leable encara: les informacions d'un participant s'integren en el sistema cognitiu de l'altre i viceversa; entre tots dos construeixen una base de dades comuna;
- conversacional: en la mesura que els participants en presència negocien i s'ajusten permanentment a les seves concepcions respectives de les normes interaccionals.

4. Respectem les cometes de l'original.

Des d'una perspectiva interaccional, doncs, la competència del parlant amb la llengua s'entén com un compendi de coneixements i habilitats que es retroalimenten i es desenvolupen a mesura que l'individu interacciona amb altres; és a dir, s'entén en un sentit dinàmic, totalment diferenciat de la concepció chomskiana primigènia.

Hymes considera que el que significa la competència del parlant correspon, *grosso modo*, a la globalitat del que Chomsky opinava que havia d'incloure la teoria lingüística: la competència i l'actuació lingüístiques.⁵

El concepte de *competència comunicativa*, introduït per Hymes, evidentment s'eixampla respecte al de *competència lingüística* encunyat per Chomsky en el sentit que, com hem dit, comprèn la competència i l'actuació chomskyana: coneixements —adquirits o apresos— i habilitats —innates o desenvolupades— tant lingüístics com extralingüístics. Perquè, com també destaca Kerbrat-Orecchioni (1990; 1998, volum I, 37) amb paraules de Bourdieu (1977, 20):

El que és adquirit és, inseparablement, la matriu pràctica del llenguatge i la matriu pràctica de les situacions que permeten produir el discurs adequat en una situació determinada.

El problema que fa que no s'arribi a una solució satisfactòria radica en el fet que els models existents no mostren com passar de la competència lingüística a l'actuació, és a dir, no presenten la relació entre el coneixement de l'estructura de la llengua i les regles d'ús, com reconeix Bernard Spolsky (1995).⁶

Cal afegir que aquesta evidència respecte als coneixements i a les habilitats tàcites s'ha de fer extensible als coneixements apresos o a les habilitats desenvolupades conscientment, per tal com aquests darrers no fan res més que passar a formar part del bagatge adquirit en la socialització d'origen. Adquirits o apresos, coneixements i habilitats s'integren en les capacitats generals dels individus, com poden ser, la rapidesa de reflexos, la capacitat retentiva, la calidesa de la veu, el coneixement del món o, com assenyala Hymes (1984, 128), el d'altres codis de comunicació com el gestual, el mimètic o el dels grunyits. Per això, es pot veure el desenvolupament de les habilitats en el parlant que esdevé aprenent de la prò-

5. Hymes (1984, 24) remetent als postulats de la gramàtica generativa transformacional, recorda les idees de Chomsky: «... el món de la teoria lingüística consta de dues parts: la *competència* i l'*actuació* lingüístiques. La competència es defineix per tenir com a objecte el coneixement tàcit de l'estructura de la llengua, és a dir, un saber que generalment no és ni conscient ni susceptible de descripció espontània, però necessàriament implícit en allò que el locutor-oient pot expressar. La tasca primera de la teoria és la de donar compte d'una manera explícita d'aquest saber, en particular pel que fa a l'estructura innata de la qual deu dependre.»

6. Des del Gabinet de Didàctica de la DGPL hem assenyalat repetidament aquesta mancança. Vegeu l'article de Montserrat Gimeno i Lluís Ràfols (1997, 231); i diverses introduccions de Rosa Artigas: la d'aquest llibre, la de 1991a i la de 1995a.

pia llengua o de segones llengües com una progressió continuada, ja es tracti d'un desenvolupament inconscient o conscient.

La competència comunicativa és, doncs, un conjunt ampli i heterogeni de facultats de l'ésser social que s'exerceixen en la interacció verbal i que fluctuen segons les necessitats comunicatives de cada cas. Aquestes capacitats afecten la vida de l'individu en tant que afecten les relacions amb els altres. Tant és així, que es pot dir que un individu amb una bona competència comunicativa demostra la seva capacitat de participació en la vida social (HYMES, 1984) i, encara més, la seva capacitat d'incidir en la conducta dels altres i de modificar el context, sigui físic o cultural; en aquest sentit es pot dir que la competència és una qüestió d'eficàcia. D'altra banda, atès que s'esdevé de la facultat de fer funcionar el sistema lingüístic dintre del sistema social per tal d'acomplir necessitats o desitjos, la competència del parlant té, com la llengua, caràcter social, funcional, dinàmic i interactiu.

En la nostra opinió, el concepte de *competència comunicativa* és una eina que convé tenir a punt, tant per a la planificació curricular com per a la programació didàctica, ja que ha d'emmarcar la relació de continguts i habilitats que s'han de treballar en l'aprenentatge. Així mateix, l'avaluació, didàctica o de nivell, depèn de l'especificació dels diferents tipus de competència que es consideri que han d'assolir els aprenents.

En els capítols següents ens centrarem, com ja hem dit, en un dels aspectes de la competència comunicativa, aquell que fa referència a l'habilitat de formular enunciats adequats a cada situació de comunicació, perquè el parlant, davant d'una intenció de comunicació que ha de fer efectiva, té diferents possibilitats de realització. I una de les seves habilitats consisteix a formular la seva intenció en la modalitat oracional que l'acompleixi més bé en la situació donada.

1.5. Abast del concepte de parlant

Si partim de la idea que l'intercanvi comunicatiu és fonamentalment un intercanvi mental, la importància del parlant com a element configurador del discurs és crucial. En el conjunt d'etiquetes susceptibles de caracteritzar el context de la comunicació, sens dubte, l'etiqueta *parlant* té un lloc destacat. Tot i que els participants en la comunicació, emissor i receptor, són considerats elements del context,⁷ al nostre entendre no tenen la mateixa importància: l'interès de considerar el receptor un element del context parteix, sobretot, del fet que el receptor és a la ment de l'emissor, en el sentit que aquest en preveu les possibles reaccions o interessos i li atorga un rol comunicatiu.

7. Teun A. van Dijk (1983, 26-37), assenyala, d'entre els elements que caracteritzen el context, les categories de *parlant* i *oient*.

D'altra banda, quan ens referim al parlant, ho fem des de la perspectiva que és parlant i oient alhora, és a dir, emissor i receptor, i no perquè l'emissor té el receptor al cap, sinó perquè ell mateix també és receptor. El qui parla ho fa des de la perspectiva del qui interpreta, del qui percep, del qui escolta, del qui veu, del qui rep tota mena de senyals, en definitiva.⁸ I aquesta percepció és global, perquè cospa el significat lingüístic i l'extralingüístic: l'enunciat que s'escolta o es llegeix, l'actitud i la percepció de l'altre, la manera de vestir-se, moure's o procedir, la situació de comunicació que es crea, etc. És per això, sobretot, que l'emissor és emissor i receptor alhora.

En realitat no hi pot haver producció sense interpretació, no únicament prèvia, sinó també simultània. Independentment que el receptor sigui o no sigui al davant i pugui o no donar una resposta immediata, el qui parla (i sobretot si ho fa amb coherència i adequació) és emissor i receptor a la vegada, tant si ho fa conscientment com inconscientment. En tenim un exemple ben clar en la conducta dels infants que, de manera intuïtiva, a l'hora de demanar alguna cosa coposen la situació i la percepció dels adults i actuen en conseqüència.

Per això, els conceptes de *percepció* i *interpretació* són cabdals per entendre la comunicació humana com un fenomen mental (BATESON i RUESCH, 1984).

Si considerem els rols propis de la interacció, també observem que els rols de donant i de demandant s'alternen contínuament en l'intercanvi comunicatiu i que, per tant, cada un dels parlants assumeix contínuament el doble rol de donant i de demandant.

A més, segons la teoria de l'interaccionisme simbòlic (BLUMER, 1982, 206), la persona, a banda de percebre el món i interpretar-lo, és capaç de percebre's i interpretar-se ella mateixa; en conseqüència, també es pot atribuir significats i se'ls pot «dir». Tot el que la persona interpreta del món o d'ella mateixa s'ho pot comunicar. Així, la interacció humana es produeix també a nivell intern de la persona, que actua envers ella mateixa amb el doble rol de receptor i d'emissor. Per tant, hi ha intercanvis entre parlants i d'un parlant amb ell mateix, perquè la interacció és una qüestió mental i la ment humana té capacitat autoreflexiva.

Si el parlant és capaç de comunicar coses tant als altres com a si mateix és perquè la comunicació, com a fenomen d'interacció mental que és, comporta un procés en el qual la recepció (que comprèn percepció i interpretació) és indissociable de la producció (que comprèn avaluació i selecció).

En resum, quan desenvolupa habilitats de producció, sigui alternant els papers de demandant i donant en una conversa (text en mode directe i poligestionat⁹) sigui amb el rol únic de donant (text diferit i monogestionat), o bé autoindicant-se missatges (monologat intern), el parlant desenvolupa el procés

8. Més endavant, a 2.1.1, insistirem en el concepte d'*interpretació*.

9. Vegeu aquests termes al Glossari d'aquest llibre.

d'interacció mental. En cas que el parlant actuï només com a receptor, no es posaran en joc totes les habilitats, i el procés, en lloc de derivar cap a les habilitats productives finals, derivarà cap a l'emmagatzematge de la informació.

Des del punt de vista didàctic, el fet de partir d'aquesta concepció de parlant ens permet de dibuixar un perfil d'aprenent que és productor i receptor alhora, ja que, si ens situem en la perspectiva de la producció textual, estem treballant totes dues macrohabilitats: desenvolupant unes determinades habilitats productives es desvetlla la consciència de les receptives; desenvolupant habilitats receptives, es posa la base de les habilitats productives.

Així, el concepte *parlant* ens és útil per entendre o conèixer el discurs humà, ja que sempre és subjacent en analitzar el text, tant si es tracta d'un text on l'emissió i la recepció són simultànies, d'un text on la recepció és diferida de la producció, o d'un text confeït únicament per a un mateix.

2. A l'entorn de la configuració textual

La teua carta és un univers de paraules: m'hi enfonso a poc a poc, i a cada frase, tanco els ulls i em perdo en una galàxia de sentits... Després, la guardo prop del cor i camino segura pel meu món amb el teu tros de món ocult.

R. A.

2.1. Factors contextuais rellevants en la configuració textual

Si, com hem vist a l'apartat anterior, per dominar l'eina discursiva cal esgrimir tantes habilitats, què és un text o un discurs?

Al nostre entendre, el punt crucial per respondre aquesta pregunta és que, perquè hi hagi text o discurs, s'ha de produir una actualització de la llengua per a una situació donada; és a dir, s'ha de donar sentit comunicatiu a un enfilall de paraules, s'ha de materialitzar verbalment una intenció comunicativa en un context determinat.

La importància del context, doncs, és rellevant com a base fonamental, no tan sols de la producció, sinó de la comprensió del text. És per això que, precisament, un text pot tenir moltes lectures, ja que depèn de la interpretació que se'n fa segons els diferents coneixements que es tenen del context i del món, i la interpretació ja sabem que sempre és significativa.

CAPÍTOL 3

*Saber demanar
informació*

Maria Grau

*Es pot jutjar millor un home per
les seves preguntes que no pas per
les seves respostes.*

VOLTAIRE

1. Saber demanar informació és una habilitat comunicativa

*Així com preguntaràs
tal resposta trobaràs.
Refrany català*

Les preguntes i els altres procediments que ens serveixen per a demanar informació ocupen un lloc privilegiat en l'univers dels actes de parla. Des d'un punt de vista ontogènic, en el procés d'adquisició del llenguatge, els infants comencen molt aviat a formular preguntes i és també per mitjà de preguntes que els adults els estimulen a parlar. Més endavant, les nostres relacions amb el món passen sempre per un procés d'interrogació. Si és veritat, com deia Benveniste, que hi ha tres categories d'actes primitius: els que descriuen el món, els que interroguen sobre el món i els que pretenen canviar el món, no hi ha dubte que preguntar-se sobre el món cobreix una posició central i estratègica.

Però quins són els procediments lingüístics que utilitzem per preguntar sobre el món? De quantes maneres es pot demanar informació? L'estudi d'aquestes qüestions és essencial en l'anàlisi de la llengua en ús, en la reflexió sobre el sistema lingüístic portat a la pràctica en una determinada situació comunicativa.

L'ensenyament de la llengua que es marca com a objectiu bàsic el desenvolupament de la competència comunicativa dels parlants estudia la llengua com a instrument d'interacció social. Entén que la funció primària d'una llengua és la comunicació i que l'estudi del sistema de la llengua només té sentit emmarcat en un context. Es proposa un estudi més funcional que formal. En aquest sentit, ens interessa aprofundir en la construcció del significat, una construcció que es fa amb la interacció i que sovint va més enllà del significat literal de les paraules. Com a receptors, convé que sapiguem identificar les intencions de l'emissor. I com a productors, cal que sapiguem triar les paraules que convenen als nostres

objectius i al rol que ens correspon com a parlants en un determinat tipus d'intercanvi.

Ara bé, en la competència comunicativa d'un parlant intervenen tants factors i les interaccions socials són tan heterogènies que l'ensenyant que persegueix aquests objectius es pot sentir una mica superat per la complexitat d'allò que es proposa i per la dificultat de trobar camins per arribar-hi. En realitat la competència comunicativa és un saber fer molt complex, però que inclou habilitats més concretes, més delimitades, allò que podríem anomenar microhabilitats. Fragmentar l'objectiu d'aconseguir la competència comunicativa en objectius parcials i ben delimitats pot facilitar la tasca d'ensenyants i aprenents.

Pel que fa a les diferents maneres de demanar informació, hi ha efectivament unes habilitats que podem plantejar-nos com a objectius d'ensenyament-aprenentatge. Entre aquestes habilitats hi ha la de saber analitzar les demandes d'informació que ens arriben i la de saber actuar com a demandants d'informació.

En aquest capítol ens centrarem, doncs, en primer lloc en unes consideracions sobre aquestes habilitats per passar després a veure quins són els diferents factors que determinen la tria d'un procediment concret a l'hora de demanar una informació. A continuació, veurem quines modalitats oracionals podem fer servir per a aquesta finalitat i relacionarem les demandes d'informació amb les funcions comunicatives. Finalment, ens plantejarem fins a quin punt les preguntes retòriques es poden considerar demandes d'informació.

1.1. L'habilitat d'analitzar la demanda d'informació

Davant una frase que la gramàtica tradicional ens ha ensenyat a identificar com a interrogativa, hem de saber interpretar la veritable intenció comunicativa de la persona que l'ha formulada. El que vol de nosaltres és una informació? Vol que li resolguem un dubte? O potser ha formulat la pregunta únicament per establir un contacte, per trencar un silenci, per provocar-nos, per fer-nos un retret? És evident que només en la mesura que sapiguem identificar aquestes intencions podrem respondre adequadament, perquè una mala interpretació d'una pregunta pot comportar actuacions errònies i malentesos. Imaginem, per exemple, la situació incòmoda que es pot generar quan una persona pregunta a una altra *Com han provat les vacances?* amb l'única finalitat d'establir un contacte usant una fórmula gairebé ritual i la persona al·ludida s'allarga en explicacions detallades sobre els llocs que ha visitat i les circumstàncies que ha viscut. Aquest seria un cas que Austin (1962) qualificava d'infortuni (*infelicity*), produït pel fet de no dir les paraules apropiades a la circumstància.

Si quan ens correspon el paper d'emissors parlem o escrivim amb una determinada intenció, també com a receptors ens interessa descobrir quina actitud hi ha darrere les paraules del nostre interlocutor i quin és el seu propòsit, ja que

només així podem orientar i dirigir la interacció. Però una cosa és l'actitud d'un parlant, és a dir, el tipus de relació que estableix respecte a un objecte del món, envers la llengua, l'interlocutor o el mateix text, una altra és l'objectiu de l'emissor quan utilitza les paraules en una situació concreta, i una tercera, encara, és el mitjà utilitzat. En l'exemple de la persona que pregunta *Com han provat les vacances?* podem distingir:

- actitud: desig de mantenir un contacte, d'establir una relació social positiva
- objectiu: crear aquesta bona relació (orientació perlocutiva)
- mitjà: formulació de la pregunta *Com han provat les vacances?*

L'objectiu és el que selecciona el mitjà utilitzat, tot i que un mateix mitjà (una forma interrogativa, en el nostre cas) pot utilitzar-se en diferents situacions per aconseguir objectius diferents.

En les relacions interpersonals és bàsic, doncs, entendre la situació comunicativa i actuar de forma adequada davant una veritable demanda d'informació o davant una aparent demanda d'informació que vehicula un altre tipus de demanda. El problema rau en el fet que sovint la intenció del parlant és precisament la d'amagar el seu veritable propòsit. Per això cal adquirir l'habilitat de fer inferències sobre la intenció de l'interlocutor per poder descodificar un enunciat de forma adient. Així, és important de saber què s'amaga darrere una frase que en aparença pot semblar interrogativa. En una situació determinada, la pregunta *No tens gana?* pot voler dir *Acabem d'una vegada la reunió* o *Deixem de fer el que fem i anem a dinar*. Si el receptor d'aquesta pregunta no hi sap veure res més que una demanda d'informació, pot limitar-se a contestar amb un *no* i trencar, així, les expectatives de l'interlocutor.

Els professors experts reconeixen les preguntes dels alumnes que tenen com a finalitat ocupar amb les respostes el temps que s'havia de destinar a un examen parcial i obligar a ajornar-lo a un altre dia. Hi ha persones que fan preguntes que afalaguen l'interlocutor per preparar el terreny per a una situació menys amable. Hi ha també aquells que sota l'aparença d'una demanda d'informació el que fan és formular una pregunta de lluïment personal on posen en evidència els seus coneixements i els seus mèrits. Tots usen fórmules interrogatives, però la intenció comunicativa no és pas la de sol·licitar una informació. Searle (1975) va parlar dels actes de parla indirectes per referir-se a aquells en què el parlant vol dir alguna cosa més que allò que realment expressa. I la comprensió d'aquests actes de parla té un vessant clarament psicològic i social que la didàctica convé que integri en una anàlisi comprensiva de les situacions de comunicació.

L'ús de les falses interrogatives és molt corrent en la interacció social perquè pot ser una manera educada de recordar a algú una obligació o una forma matissada de fer-li un retret. Fins i tot pot ser que la persona que fa la pregunta ja sàpi-

ga la resposta, però utilitzi la interrogació per evitar la duresa que comporta repetir la formulació d'una ordre que ja s'hauria d'haver complert. Així, per exemple, algú que ha vist sobre la taula una carta que ja s'hauria d'haver enviat pot dir a la persona encarregada de fer-ho: *Ja has enviat la carta?* (recorda una obligació, estalvia una ordre i un retret). O una persona que viatja en tren pot dir a un viatger que està fumant: *No ho sap que està prohibit fumar?* (manifesta una queixa i fa un retret). En aquests casos la persona que formula la pregunta no espera una resposta sinó que espera que la persona a qui l'ha formulada actuï d'una determinada manera o justifiqui per què no hi ha actuat abans.

Un altre aspecte que cal tenir present a l'hora d'analitzar les demandes d'informació és que sovint una pregunta amaga una altra pregunta. O bé una pregunta molt general pot tenir com a objectiu una resposta concreta:

- [1] *No vindràs a la festa de diumenge?* = *Per què no vindràs?*
- [2] *Vas a la platja de vacances?* = *On vas?*
- [3] *Has anat al cine últimament?* = *Quines pel·lícules has vist?*

Contestar aquestes preguntes amb un *sí* o un *no* semblaria poc cooperatiu, com si el receptor volgués retenir informació. El principi de cooperació obliga el receptor a acompanyar el *sí* o el *no* d'una informació més exhaustiva. Allò que es considera cortès en aquests casos és donar una certa quantitat d'informació. Vegeu:

- [4] P1: *No vindràs a la reunió de dissabte?*
P2: *No.*

La resposta resulta poc cooperativa i tanmateix des d'un punt de vista gramatical no hi ha res a objectar.

- [5] P1: *No vindràs a la reunió de dissabte?*
P2: *No, no puc.*

Aquesta resposta pot donar encara la impressió que l'interlocutor amaga informació, que continua mostrant-se poc cooperatiu.

- [6] P1: *No vindràs a la reunió de dissabte?*
P2: *No, no puc. Hi ha una festa a l'escola del meu fill. Fan una obra de teatre i em fa molta il·lusió veure-la.*

Només en [6] es compleix el principi de cooperació i, en canvi, en un sentit estricte, podríem dir que la resposta no és rellevant, ja que el perquè no havia

estat demanat. En aquesta circumstància, les normes socials són les que han fet que un parlant formulï una pregunta molt general en lloc d'una pregunta més concreta i l'interlocutor, que ho ha entès així, s'ha mostrat cooperatiu contestant a una pregunta no formulada. Com afirma Haverkate (1994), des d'un punt de vista purament racional, les normes de cortesia verbal van en contra de la claredat i l'eficàcia, però tenen en compte altres factors, com la distància social o el grau d'imposició. Preguntar directament a algú *Per què no vindràs a la reunió de dissabte?* podia haver resultat massa directe, massa impositiu.

Però el cas de les preguntes molt generals que esperen una resposta més concreta no es dona únicament per motius de cortesia, sinó també per una certa incompetència o un oblit del parlant que el receptor ha de saber detectar. Així, per exemple, una pregunta d'examen com *Quantes modalitats oracionals coneixes?* podria contestar-se amb una xifra, però normalment el que espera el professor és una explicació completa. Per això la intuïció porta algun alumne a preguntar: *cal explicar-les?* D'aquesta manera el receptor contribueix a corregir l'enfocament d'una pregunta que s'hauria d'haver formulat així: *Quantes modalitats oracionals coneixes? Defineix-les i exemplifica-les.*

I el que ha permès que aquest alumne intuís que la pregunta estava formulada de manera incompleta ha estat la capacitat de situar la demanda d'informació en una situació comunicativa determinada, en un context d'examen. Dificilment es pot analitzar una demanda d'informació si no és emmarcada en la globalitat d'un context comunicatiu. Qui ens demana la informació? Quina relació hi ha entre els interlocutors? Quin és el seu rol social? En quina esfera de participació social es mouen? Quines necessitats vol acomplir l'emissor amb aquesta demanda? Si arribem a situar adequadament tots aquests factors, sabrem si és realment informació el que hem de donar i en cas que sigui així, quin tipus i quina quantitat d'informació se'ns demana.

Per consegüent podem dir que l'habilitat d'analitzar la demanda d'informació se centra sobretot en la capacitat d'interpretar les intencions del parlant, una capacitat que inclou aquestes competències estretament relacionades:

- saber identificar les falses interrogatives
- saber reconèixer les preguntes que amaguen una altra pregunta
- saber interpretar la demanda d'informació en una situació comunicativa concreta.

El receptor d'un enunciat interrogatiu no pot guiar-se per una reacció automàtica senzilla que el porti a donar la resposta verbal que correspongui al sentit literal d'aquesta interrogació. En algunes ocasions no és això el que convé que faci. La resposta adequada pot ser una acció, una aportació d'informació diferent de la que aparentment es demana o fins i tot un silenci.

L'anàlisi de demandes d'informació —reals o aparents— aprofitant situacions de la vida quotidiana o utilitzant textos literaris o dels mitjans d'informació pot afavorir el desenvolupament de l'habilitat necessària per aprendre a emmarcar cada demanda en el seu context. El pas següent és el desenvolupament de les habilitats per actuar com a demandants d'informació.

1.2. L'habilitat de demanar informació

Quan el parlant estableix una forma de comunicació suscitada amb motiu de la recerca d'una informació, es posen en joc dos centres d'interès: la informació mateixa i la persona que la vehicula. Des del moment que la informació ha de ser vehiculada per algú, les relacions que el demandant d'informació sàpiga establir amb l'interlocutor seran claus per aconseguir el seu propòsit i per fer-ho amb una actuació adequada.

Així doncs, l'habilitat de saber demanar informació és una qüestió de competència per seleccionar i fer servir recursos comunicatius apropiats per aconseguir aquest objectiu en diferents contextos.

La veritat és que hi ha actuacions comunicatives que no aconsegueixen l'objectiu. La demanda d'informació és un missatge lingüístic que es dirigeix a un destinatari amb una finalitat ben concreta, però aquest missatge pot fracassar per diversos motius:

- Perquè l'emissor no ha sabut exposar amb claredat la demanda.
- Perquè no ha sabut establir una relació adequada amb l'interlocutor.
- Perquè no ha sabut triar el moment adequat per formular la demanda.
- Perquè la persona a qui es demana la informació no està en condicions d'oferir-la.
- Perquè la resposta no satisfà les necessitats del demandant.

Saber expressar amb claredat una demanda no resulta fàcil. D'una banda, si es tracta d'un tema complex, saber preguntar vol dir tenir els coneixements prou organitzats per veure on és exactament el buit que ens fa falta omplir. Identificar una llacuna d'informació és ja una forma de saber. Per això l'estudiant que sap preguntar per resoldre dubtes concrets demostra que actua sobre una base de coneixements en la qual sap veure les seves mancances. Si, al contrari, allò que estudia li resulta incompreensible, si no pot organitzar uns coneixements que li són absolutament estranys, tampoc no pot demanar la informació que li fa falta. En aquest cas, la frase del professor *Pregunteu allò que no heu entès* esdevé estèril. L'estudiant no sap demanar informació perquè no sap ni tan sols la informació que necessita.

En aquest aspecte, doncs, el temps que dediquem a organitzar i entendre la informació que ja tenim ens ajuda a identificar amb precisió la informació que

ens fa falta. Hem de saber amb una certa precisió quines són les informacions que ens manquen o que volem ampliar perquè les demandes siguin rendibles. Preguntar per preguntar pot ser una forma de comunicar-se, d'establir una relació, però és una acte de parla ben diferent de l'autèntica demanda d'informació.

D'altra banda, situats en determinats contextos, saber expressar amb claredat la demanda pot ser difícil perquè no ens podem permetre de ser massa directes. Hi ha molts motius —psicològics, socials— que ens obliguen a mesurar les paraules, a dosificar-les, a ajornar-les, a disfressar-les. Una persona que va a la consulta d'un metge o d'un advocat, per exemple, acostuma a donar molta informació desordenada, subjectiva i plena de digressions. De vegades pot arribar a donar una informació molt desviada d'aquella que el metge o l'advocat necessiten per poder començar a actuar. En aquesta circumstància, el professional ha de seleccionar d'entre aquesta informació desordenada les dades que l'interessin, però ho ha de fer sense privar l'interlocutor d'expressar-se. Tallar l'expressió d'unes vivències que són importants per al parlant per tal de formular-li tot un enfilall de preguntes pot resultar contraproduent. El discurs s'ha d'anar construint en el respecte a la intervenció de l'interlocutor per molt que pugui semblar que aquest procediment alenteix l'aplec d'informació.

I és que el requeriment d'una informació va estretament lligat amb el fet d'establir unes relacions positives amb l'interlocutor, perquè encara que se suposa que a una pregunta ha de seguir una resposta, la veritat és que hi ha altres possibilitats. D'entrada, una pregunta s'ha de contestar (principi de cooperació), però de vegades no es contesta o es fa d'una manera desviada. Una de les possibles causes d'aquesta situació es troba en el fet de no haver sabut establir el clima comunicatiu adequat.

En certa manera, la persona que demana a una altra una informació l'afalaga (Bellès, 1995), perquè reconeix la seva superioritat. El demandant d'informació confessa una mancança, mostra una inferioritat de coneixements respecte a la persona preguntada. Però, a la vegada, obliga el destinatari a respondre; l'emissor es troba en una situació de domini i ha de mesurar assenyadament fins a quin punt pot exercir aquest domini, ja que, com afirma Searle (1980), parlar una llengua és prendre part en una forma de conducta governada per regles. Vegeu aquests exemples:

- [7] Un funcionari que ha de tramitar uns documents es dirigeix a un ciutadà:
— *Digui'm el seu nom i cognoms i la data de naixement.*
- [8] Una persona que busca una adreça pregunta a un vianant:
— *Perdoni, el carrer dels Pirineus?*

En el primer exemple, l'emissor es troba en una situació que li permet de demanar la informació obertament i sense preàmbuls. En el segon, l'emissor sap que interfereix en l'espai propi d'una persona que no té cap obligació d'oferir-li la informació demanada. Per això comença demanant disculpes. Les regles de conducta de les quals parla Searle ens farien jutjar inadequada en aquesta situació una demanda expressada com en [7]:

[9] *Digu'm on és el carrer dels Pirineus.*

Cal no oblidar que la demanda d'informació a un interlocutor s'obté mitjançant l'establiment d'unes relacions entre els participants de la situació comunicativa, perquè això ens fa adonar de la importància que té esmerçar esforços perquè aquestes relacions siguin fluides, per no imposar la nostra voluntat per damunt de tot i per actuar amb la màxima del tacte (Leech, 1983).

Aquestes relacions entre els parlants poden quedar malparades en el cas de les demandes d'informació que atempten contra la imatge de l'interlocutor. Per exemple:

- [10] *Vostè no accepta les decisions democràtiques, oi?*
- [11] *Molta gent pensa que les decisions democràtiques no sempre són les millors. Què pot dir respecte a això?*
- [12] *Què en pensa de la gent que no accepta les decisions democràtiques?*
- [13] *Deixim fer d'advocat del diable. És veritat que vostè no accepta les decisions democràtiques?*
- [14] *Vostè ha demostrat una gran competència per solucionar problemes pendents durant el temps que ha ocupat aquest càrrec. Però hi ha persones que pensen que no ha actuat d'una forma clarament democràtica.*

En els exemples anteriors algú vol saber quina és la manera de pensar, o si més no de manifestar-se davant els altres, d'una persona que ocupa un càrrec públic. Vol saber si accepta les decisions democràtiques, però la pregunta és compromesa perquè l'acceptació de la democràcia és un valor generalment admès en el context social en què es formula la pregunta. Per això una enunciació com la de [10] pot atemptar contra la imatge de l'interlocutor. En [11], en canvi, el parlant utilitza l'expressió *molta gent* que generalitza una determinada manera de pensar i al mateix temps permet un cert distanciament; la imatge de l'interlocutor queda salvada, perquè l'ús de la tercera persona obre un espai allunyat de l'investida que suposava la concreció de [10]. En [12], es fa una operació semblant en atribuir la no acceptació de les decisions democràtiques a *la gent*, un col·lectiu que permet també el distanciament. En [13], la pregunta es presenta com si es tractés d'una mena de joc, d'una representació en què el demandant adopta el paper

d'advocat del diable; això resta agressivitat a la demanda. En [14], finalment, el parlant enceta la intervenció amb un elogi que serveix per a mitigar l'afirmació que segueix, una afirmació que espera una reacció del receptor i que, per tant, és una demanda implícita d'informació.

Així doncs, veiem que quan la informació que volem obtenir pot arribar a danyar la imatge de l'interlocutor, podem evitar-ho amb algun d'aquests recursos: la generalització, el distanciament, el joc, l'elogi que actua com a *captatio benevolentia*. Un error en el to o en l'actitud per part de l'emissor pot fer fracassar l'intercanvi. Un comportament diplomàtic i astut és possible que aconseguixi allisar un camí difícil.

Però si les relacions que establim amb l'interlocutor són essencials, també és cert que hi ha moments més propicis per a la demanda d'informació que d'altres i situacions comunicatives que permeten aquest requeriment enfront d'altres que no el permeten. Charaudeau (1992), quan parla de la situació de comunicació, fa referència a les característiques contractuals i es refereix a situacions que admeten l'intercanvi interlocutiu, com són les converses o els diàlegs quotidians, i les que no l'admeten, com una conferència, almenys en la part d'exposició del conferenciant. Evidentment, el parlant que vol demanar informació ha de saber triar una situació de comunicació interlocutiva perquè la seva intervenció es consideri adequada d'acord amb el contracte d'intercanvi.

Amb tot, ens podem trobar en una situació interlocutiva en la qual la persona a qui es demana una informació no pot oferir-la. No és que no vulgui cooperar, sinó que senzillament no coneix la resposta. I quan la coneix, la resposta que ofereix no sempre satisfà les necessitats del demandant. Convé tenir present que, perquè es pugui establir la comunicació, hi ha d'haver un context compartit i una capacitat d'empatia per situar-se en el lloc de l'altre i entendre les seves necessitats. Quan això no ocorre, el que hauria de ser un discurs que es construeix amb la interacció es converteix en dos monòlegs divergents sense retroalimentació de cap mena; o bé l'emissor o bé el receptor no han sabut facilitar la tasca de descodificació del missatge.

Si un acte de parla té èxit quan la força il·locutiva de l'enunciat condueix al resultat que volia l'emissor, l'acte de demanda d'informació té èxit quan l'emissor aconseguix la informació que volia. I perquè això sigui així, cal que el parlant tingui l'habilitat de formular aquesta demanda, una habilitat que, com hem vist, engloba diferents competències:

- Saber demanar la informació que interessa.
- Saber establir una relació positiva amb l'interlocutor tenint cura de preservar la seva bona imatge.
- Saber situar-se adequadament en cada tipus d'intercanvi.

Com veiem, per valorar si una sol·licitud d'informació està ben formulada, no ens podem limitar a considerar només el missatge que expressa aquesta sol·licitud, sinó que hem de considerar tots els elements de la situació comunicativa en què s'ha emès.

La reflexió sobre aquests elements de la situació comunicativa que són decisius en les demandes d'informació ha d'anar unida a la que hem proposat abans sobre l'habilitat d'analitzar la demanda d'informació. Tot plegat pot contribuir a un major èxit dels intercanvis comunicatius.

2. Diferents procediments per demanar informació

La saviesa consisteix a perseguir els millors fins amb els millor mitjans.

Francis HUTCHENSON

Ja hem vist com des de la demanda del funcionari, directa i sense preàmbuls de cap mena, que s'adreça a un ciutadà dient *Digu'm el seu nom i cognoms i la data de naixement*, fins a la pregunta educada d'una persona que busca una adreça i es dirigeix a un vianant amb les paraules *Perdoni, el carrer dels Pirineus?*, passant per la pregunta que n'amaga una altra, com la de *No vindràs a la festa de diumenge?*, que el que pregunta en realitat és *Per què no vindràs?*, o la pregunta que atribueix a *la gent* allò que en realitat s'atribueix a l'interlocutor per tal de no atemptar contra la seva imatge, del tipus *Què en pensa de la gent que no accepta les decisions democràtiques?*, els procediments per demanar informació són molt variats i adopten moltes formes diferents.

No sempre el camí més recte és el millor ni les dreceres són l'opció més oportuna. Les demandes d'informació requereixen sovint un preàmbul, una negociació que autoritzi el demandant a formular la pregunta. Ja hem pogut observar com el fet de dedicar unes paraules a captar la benevolència de l'interlocutor pot fer lliscar una pregunta compromesa que resulta, així, més suau. Examinem, doncs, alguns dels factors que intervenen en la demanda d'informació i que contribueixen a la selecció d'un procediment concret en cada situació comunicativa.

2.1. Factors que intervenen en la demanda d'informació

Certament hi ha diferents elements del context que fan que hi hagi una manera de sol·licitar informació adequada a cada circumstància. Són factors de naturalesa diversa i no actuen com a elements aïllats, sinó que es combinen i s'interrelacionen.

2.1.1. El benefici de la informació demanada

Per començar, un dels factors determinants és el del benefici de la informació demanada. La informació beneficiarà la persona que la demana o la persona que l'ofereix? Volem la informació per controlar o per castigar algú? Volem arrancar una confessió? Volem obtenir amb la resposta algun benefici personal? O ben al contrari, la informació que es demana servirà per ajudar l'interlocutor, com en el cas de les preguntes del metge al pacient? Demanem una informació per simpatia, per deferència, per cortesia?

Quan fa ús de la paraula, l'emissor actua mogut per una intenció que és la que regula la seva conducta, però aquesta conducta té un cost i un benefici. Les relacions que s'estableixen entre emissor i destinatari milloren amb el benefici i perillan quan el cost és molt alt. Si el que fa l'emissor és felicitar, convidar o elogiar, és clar que el benefici es troba a la banda del destinatari. Si el que fa és amenaçar, acusar o insultar, el cost és el que predomina i les relacions es deteriorenen. Però en el cas de la sol·licitud d'informació les coses no són tan clares. La informació pot ser beneficiosa per a l'emissor, però també pot ser-ho per al destinatari, com podem veure en els exemples següents:

- [15] P1: *Que té hora?*
 P2: *Sí. Tres quarts de dotze.*
 P1: *Gràcies.*
- [16] P1: *Com està la teva mare?*
 P2: *Molt més bé, gràcies.*

En [15], l'emissor sol·licita una informació que necessita, és el beneficiat en l'intercanvi i per això dona les gràcies quan se li ofereix. En [16], en canvi, la informació es demana com una mostra d'interès cap a l'interlocutor i el seu entorn afectiu. Sigui quin sigui el grau de sinceritat d'aquest interès, l'emissor s'acosta de manera deferent al destinatari amb una mostra d'estimació o de cordialitat. És per aquest motiu que el destinatari juntament amb la informació dona les gràcies a la persona que l'ha demanada.

Com veiem, doncs, el parlant procura mantenir una relació positiva amb l'interlocutor. Si sap que en la seva relació comunicativa el cost pesa més per al destinatari que no pas el benefici, introdueix algun element de cortesia que com-

pensi el desavantatge, que redueixi el cost que recau sobre l'altre en l'intercanvi comunicatiu. Però, a més, si la persona interrogada no pot brindar la informació que se li demana, també introdueix algun element verbal compensatori. Per exemple:

- [17] P1: *Perdoni, l'estació d'autobusos?*
 P2: *Ho sento, però no sóc d'aquí.*

En aquest intercanvi la informació demanada és un benefici per a l'emissor, però és un benefici que qualsevol parlant trobaria lògic d'oferir si fos al seu abast; per això davant la impossibilitat de fer-ho, el desequilibri es compensa amb la introducció de la disculpa *ho sento*.

Així doncs, les expressions d'agraïment o de disculpes contribueixen a anivellar el terreny comunicatiu i a facilitar la fluïdesa de l'intercanvi. L'ús d'aquestes expressions posa de manifest que el parlant ha avaluat la situació comunicativa i ha considerat que en la demanda d'una informació es produïa una desigualtat en les relacions entre cost i benefici.

I és tan important en la comunicació la mesura d'aquest cost i aquest benefici que, fins i tot quan la persona que demana la informació ho fa des de la situació de superioritat que correspon al qui fa les preguntes en un interrogatori policíac, la llei recorda que l'interrogat té dret a guardar silenci o que té dret a comptar amb l'assistència d'un lletrat, elements que juguen a favor de la persona interrogada.

2.1.2. *El rol social del parlant*

Un altre factor que atorga a un parlant l'autoritat per demanar una informació en determinades circumstàncies o que el capacita per fer-ho utilitzant un procediment concret és el rol social.

Les institucions familiars, laborals, docents, polítiques, etc. determinen l'adjudicació als seus integrants de certs rols que en regulen les posicions relatives en l'escala social. El grup espera de cadascun dels seus membres un tipus de conducta d'acord amb la posició que hi adopta cadascú.

Aquesta importància del rol social en les situacions comunicatives on es produeix una demanda d'informació es dona tant en l'àmbit de les relacions privades, familiars i amicals, com en l'àmbit social o institucional.

Així, entre els membres de la mateixa família, sembla que el rol social dels pares els autoritza a demanar als fills petits un tipus d'informació que permet d'exercir un control sobre els seus moviments i la seva conducta: *què has fet avui?, on vas?, ja tens la feina feta?* Mentre que els fills petits s'adrecen als pares per sol·licitar una informació que es presumeix que aquests posseeixen pel fet de ser més grans.

De la mateixa manera, sense moure'ns de l'àmbit de les relacions privades i amicals, els adults se senten autoritzats a demanar als infants tota mena d'informació sobre la seva vida privada: *com te dius?, quants anys tens?, a quina escola vas?, quin curs fas?* Aquestes són preguntes habituals amb les quals un adult pot adreçar-se a un infant, encara que la seva relació sigui ocasional i no hi hagi entre ells cap mena de lligam. El fet de ser adult comporta no sols el permís de fer aquest tipus de demandes, sinó que fins i tot una actuació d'aquest tipus s'interpreta com una mostra de simpatia, ja que l'adult s'interessa així per l'infant en lloc d'ignorar-lo. Ben al contrari, l'infant que, deixant-se portar per l'espontaneïtat, s'adreça a un adult amb el qual acaba d'establir una relació preguntant *quants anys tens?* és possible que sigui corregit pel pare o la mare fent-li notar que no ha de ser tan tafaner o tan preguntaire.

Amb experiències com aquesta aprenem des de petits l'avinentesa o la inoportunitat de certes demandes d'informació i les associem amb el rol social que ens pertoca. I això ocorre d'aquesta manera en tots els àmbits.

En l'àmbit de les relacions professionals, el rol social dels parlants determina fortament la manera de procedir en la sol·licitud d'informació. Hi ha rols socials que confereixen la potestat d'actuar d'una manera que es considera conforme amb aquest rol. Així, és generalment acceptat el dret a preguntar del periodista, del professor, de l'enquestador o del jutge. Cadascun d'ells té unes prerrogatives concretes que van lligades al seu rol social i que acaben quan el parlant deixa d'actuar d'acord amb aquest rol.

Quan en l'exercici de la professió un periodista actua com a entrevistador, adopta en exclusiva el paper de subjecte que interroga fins al punt que si l'entrevistat pretén per un moment capgirar la situació, el periodista s'afanya a recuperar el seu monopoli:

[18] PERIODISTA: *Per què hi ha hagut una abstenció tan alta en aquestes eleccions?*

ENTREVISTAT: *Vostè què creu?*

PERIODISTA: *Sóc jo qui fa les preguntes.*

La societat és com un gran escenari on cada individu interpreta el seu paper. Els rols socials són comissions, delegacions d'una tasca concreta. Generalment el col·lectiu accepta aquests rols i actua d'acord amb ells en els intercanvis lingüístics.

Malgrat tot, en algunes ocasions, la relació entre cost i benefici a la qual abans ens hem referit té més pes que el rol social. És el cas dels enquestadors. No hi ha cap mena de dubte que en el repartiment de les tasques els correspon la d'interrogar. Però, segons les circumstàncies en què fan la seva interpel·lació, són refusats per uns ciutadans que van amb presses i que veuen amb malfiança aquestes

persones perquè, darrere l'enquesta s'amaga moltes vegades una intenció de venda o de captació d'adeptes a una ideologia política o religiosa.

Per això la interpel·lació dels enquestadors comença sovint d'aquesta manera:

[19] *Em permet que li faci unes preguntes?*

O bé:

[20] *Té dos minuts per contestar unes preguntes?*

L'enquestador demana permís per exercir el seu rol social. I ho fa així perquè el benefici de la informació demanada no correspon al receptor sinó a l'empresa o institució que ha encarregat l'enquesta i, de retop, a l'enquestador mateix. Pel mateix motiu, de manera freqüent hi ha un intent d'equilibrar la balança del cost i el benefici que consisteix a oferir un petit obsequi o l'oportunitat de participar en un sorteig a la persona que s'avé a proporcionar la informació que l'enquestador li demana.

També l'entrevista periodística, en la qual, com hem vist, el periodista exerceix de manera exclusiva com a demandant d'informació, es veu sotmesa a l'anàlisi del cost i el benefici. Així, certs personatges valoren la conveniència de concedir o no una entrevista i el fet de concedir-la a un mitjà i no a un altre. Posen condicions i estableixen certes exigències. Volen, en definitiva, que el benefici de l'entrevista s'inclini cap al seu cantó.

Queda clar, doncs, que el rol social autoritza un parlant a demanar una informació en determinades circumstàncies, però aquesta autorització té uns límits, unes restriccions.

2.1.3. *La relació jeràrquica entre els interlocutors*

Seguim amb un altre factor que configura el procediment per demanar informació: la relació jeràrquica entre els interlocutors. És evident que les relacions jeràrquiques són un factor determinant no sols de les relacions socials, sinó de la manifestació lingüística d'aquestes relacions. Quan entrem en contacte amb una altra persona, gairebé de manera automàtica ens situem en un nivell jeràrquic respecte a ella. Podem col·locar-nos en una posició d'igualtat, d'inferioritat o de superioritat, d'acord amb l'estatus i el rol social de cadascú. Hi ha una distància social que es converteix en element regulador de les nostres accions i evidentment també del llenguatge com a forma de conducta socialitzada.

La famosa frase *Vostè no sap amb qui està parlant*, que ja forma part de les formes etiquetades com a pròpies de persones prepotents i convençudes del seu dret a ocupar una situació de privilegi, en realitat posa de manifest allò que els par-

lants fem d'una manera més intuïtiva o més conscient a l'hora d'establir un intercanvi comunicatiu: mirem de saber amb qui estem parlant per adaptar el nostre missatge a aquesta circumstància.

La jerarquia pot ser ocasional, transitòria. Un mateix individu pot ser el que ocupa el graó superior en un determinat intercanvi i passar a ocupar el graó inferior quan canvien les circumstàncies. Però el fet és que les relacions jeràrquiques determinen l'adequació i la rellevància de les interaccions verbals.

Alguns actes de parla només es poden fer efectius des d'una determinada posició jeràrquica. Així, per exemple, per poder manar, l'emissor ha d'estar en una posició de superioritat. Òbviament, no és aquest el cas de la demanda d'informació. De fet, aquesta pot venir d'un superior, d'un igual o d'un inferior, però el que la posició jeràrquica determina són variables com les següents: quina informació es pot demanar, quan es pot demanar, com s'ha de demanar.

Cal tenir en compte que hi ha preguntes que reforcen el poder de l'altre, que el col·loquen en una posició de superioritat; n'hi ha d'altres, en canvi, que es fan per controlar les accions de l'interlocutor, que passa així a sotmetre's a la interpel·lació. D'altra banda, el dret d'exigir una resposta només es té ocasionalment. Pot tenir-lo el jutge, per exemple, en alguns casos, però les societats democràtiques limiten aquest dret d'exigir una resposta, contràriament al que ocorre en els règims totalitaris.

En tot cas, les posicions que els parlants adopten en la interacció comunicativa els assignen una manera de demanar la informació. Pensem, per exemple, en una situació com ara la d'una entrevista de treball. L'entrevistador ocupa una posició que li permet d'endinsar-se en la biografia de l'entrevistat; pot formular preguntes força personals, de manera bastant directa i acostuma a triar el moment per fer-ho. Aquesta possibilitat no és simètrica. L'entrevistat només pot sol·licitar informació directament relacionada amb el lloc de treball i sovint ho ha de fer mesurant molt bé les paraules.

En les ocasions en què els participants en la intercomunicació verbal són molts, com per exemple en el torn obert de preguntes després d'una conferència o en una taula rodona o un col·loqui, s'assigna a algú el paper de moderador perquè reguli les intervencions i vagi donant pas als diferents torns de paraula. Aquest és un cas de jerarquia ocasional, necessària per mantenir un ordre i generalment acceptada. Qui vol preguntar en alguna d'aquestes ocasions ha d'acceptar que el moderador li doni la paraula i que controli el seu temps. El demandant d'informació se sotmet així a un parlant que ocupa una posició superior.

En general, doncs, el lloc que cadascun dels interlocutors ocupa a l'escala social determina uns usos del llenguatge. Hi ha una distància social a la qual els parlants acostumen a adaptar les seves intervencions. Ara bé, cal matisar que el llenguatge permet fins a un cert punt de mantenir l'equilibri existent o bé modificar-lo per millorar la relació o per augmentar la distància. I aquesta regulació

de la distància és més a l'abast del parlant superior que de l'inferior. Així, el parlant que ocupa un lloc superior en la jerarquia de les relacions socials pot mitigar el caràcter impositiu d'una demanda d'informació, pot utilitzar estratègies que dissimulin la distància social que separa els interlocutors. En el cas del parlant que ocupa una posició inferior, en canvi, el marge de maniobra és més petit.

2.1.4. La intencionalitat de l'emissor

Un altre factor que pesa fortament en la manera de procedir a l'hora de sol·licitar la informació és la intencionalitat de l'emissor. La decisió de parlar (o de callar) es pren sempre perquè el parlant té un objectiu que intenta aconseguir d'aquesta manera. La intenció és el mòbil dels actes de parla. És perquè tenim un punt de mira que encetem un intercanvi comunicatiu.

Sembla que en el cas de la demanda d'informació aquest mòbil hauria de ser sempre el d'omplir un buit de coneixement, el de resoldre un dubte. En la pràctica, però, moltes demandes d'informació es fan amb altres propòsits. Podem demanar una informació per trencar un silenci i mostrar-nos cordials. Les converses d'ascensor ens forneixen multitud d'exemples d'aquest tipus:

[21] *Què, cap a treballar?*

[22] *Vas amb cotxe? No hi ha moltes retencions en aquesta hora?*

També podem fer-ho per mostrar-nos competents, per mostrar que sabem moltes coses sobre el tema al voltant del qual gira la nostra demanda. Ocorre així que moltes de les preguntes que fan els membres d'un tribunal d'oposicions o el públic a qui es dona la paraula després d'una conferència són llargues dissertacions que s'allunyen molt del motiu primer, que se suposa que hauria de ser la demanda d'una informació.

És clar que les sol·licituds d'informació poden fins i tot tenir intencions astutes i insidioses. Observem sovint com les rivalitats entre membres de diferents partits polítics els porten de vegades a demanar una informació en el parlament per fer quedar l'altre en un mal lloc. Demanant una informació es pot ferir, insultar, escarnir. Per contra, les demandes astutes tenen també una altra cara de la moneda i poden facilitar el lluiement de l'interlocutor. En tots dos casos, però, el que està en joc és una determinada imatge més que no pas l'assoliment d'una informació.

Hi ha les demandes fetes pels professors en situació de classe que tenen com a objectiu comprovar si l'interlocutor coneix la resposta. Hi ha les dels entrevistadors que pretenen fer arribar aquella informació a una audiència o a uns lectors. Hi ha encara les demandes d'informació que construeixen un joc de paraules entrellaçant l'enginy del qui pregunta i el qui respon. Pertanyen a aquest grup les entrevistes que es fan dins d'alguns programes d'humor en els quals és irre-

llevant la informació que es demana i, per part del receptor, proporcionar aquesta informació de manera seriosa pot fins i tot semblar poc pertinent. En aquestes ocasions, és la forma el que importa, mostrar-se graciós passa per davant de ser coherent.

El ventall d'intencions és, doncs, molt ampli i la intencionalitat de l'emissor és una de les variables que decideix el procediment lingüístic que s'utilitza en cada cas.

2.1.5. El tipus d'intercanvi

Una altra variable és el tipus d'intercanvi: individual, social o institucional. De fet, més que una altra variable, el tipus d'intercanvi és el factor que engloba tots els altres, ja que segons el tipus d'intercanvi comunicatiu, els elements que hem citat fins ara poden esdevenir més o menys importants.

Recordem que ens referim a intercanvi individual sempre que l'emissor actua a títol personal, de manera espontània i sense exercir un rol social públic. En l'intercanvi individual una persona concreta parla amb una altra persona que sovint coneix, i la llengua li serveix per a expressar la pròpia identitat. En aquest sentit, la llengua acostuma a adoptar un to de familiaritat, de confiança, on els convencionalismes tenen una importància menor de la que tenen en altres tipus d'intercanvi.

En aquests intercanvis individuals, les informacions que es demanen més sovint són les següents:

- Informacions directament pràctiques, necessàries per portar a terme les accions del dia a dia: *On és tal cosa?, A quina hora quedem?, Diguem si vindràs a dinar o no.*
- Informacions que van en benefici del receptor, guiades per un interès sincer pel seu benestar: *Fas mala cara. Que no et trobes bé?*
- Informacions que els pares demanen als fills per estimular-los a parlar, per fer significatius els missatges no verbals dels bebès: *Què és això?, Què porta la mare?, Que tens set?, No en vols més?*
- Informacions que es demanen amb la intenció de mantenir la comunicació, d'afavorir el contacte, i que tenen, per tant, una funció interlocutiva: *Com anem?, Com van les coses?, Cansat?* Aquestes demandes d'informació poden ser més sinceres o més ritualitzades segons els casos. Quan són ritualitzades, allò que s'espera és una resposta breu, també ritualitzada.
- Informacions demanades per regular la conducta, ja sigui dintre de la família o en els llocs de treball: *Ja has fet els deures?, Has enviat el fax?*
- Informacions que contribueixen a ampliar els coneixements i resoldre els dubtes de la persona que les demana: *Quants habitants deu tenir Sabadell?*

D'altra banda, dins dels intercanvis individuals sovintegen molt les demandes aparents en què l'emissor més que esperar una resposta el que vol és donar-la: *Saps a qui he vist ara?, A qui ha felicitat la mestra avui?* O les demandes aparents que en realitat són un retret: *Que no ho veus que et tacaràs?* I també aquelles demandes que esperen una confirmació de l'interlocutor: *És maca, oi?*

Passant a l'intercanvi social, és a dir, al procés lingüístic en què l'emissor actua d'acord amb el rol social que exerceix com a membre d'un col·lectiu, trobem situacions comunicatives més estretament regulades per una normativa. Són situacions menys espontànies, que formen part d'objectius més complexos que de vegades no són els propis de l'individu sinó els de l'empresa o de la col·lectivitat.

Pertanyen a l'intercanvi social les preguntes fetes per professionals de diferents sectors a clients, proveïdors, etc. en l'exercici de la seva professió. Són demandes d'informació que poden utilitzar el canal oral, però que molt sovint es fan també a través d'escrits de diferents tipus, com les cartes comercials, en què l'emissor no s'expressa a títol individual:

[23] *Ja ens direu si la nostra oferta us interessa i si hi trobeu alguna utilitat.*

[24] *Feu-nos saber, tan aviat com us sigui possible, si hi veieu alguna aplicació.*

També dins d'aquest tipus d'intercanvi trobem les demandes d'informació fetes en el marc dels mitjans de comunicació, ja es tracti de premsa escrita, ja de ràdio o televisió. El demandant d'informació pot ser el periodista que fa una entrevista, per exemple, però també pot ser algun dels oients o televidents a qui s'ofereix la possibilitat de demanar una informació mitjançant la línia telefònica. En el primer cas, la informació es demana per oferir-la a tota una audiència, per molt que en algunes ocasions es pugui crear la ficció d'una certa intimitat entre entrevistador i entrevistat. En el segon, els oients poden demanar una informació a alguna persona convidada a un programa, un expert sobre un tema, per exemple, però també poden adreçar la demanda a la resta d'oients, com ocorre en el cas de programes com «La nit dels ignorants»: Sigui com sigui, en la demanda d'informació pesa el fet d'estar en antena, determina la tria lingüística, encara que de manera diferent segons el tipus de programa de què es tracti. Vegem com a mostra un petit fragment del programa «Pasta gansa», que s'emetia per Catalunya Ràdio, conduït per Miki Moto:¹

1. Aquest fragment correspon al text 8 de l'annex.

- [25] PRESENTADOR: *A què et dediques tu?*
 CONCURSANT: *Estudio físiques*
 PRESENTADOR: *físiques estàs a: segon o a tercer de físiques?*
 CONCURSANT: *Primer primer encara estic#*
 PRESENTADOR: *Primer primer de físiques?*
 CONCURSANT: *Sí sí*
 PRESENTADOR: *Vas estar uns anys que no sabies què estudiar?*
 CONCURSANT: *No estudiava físiques però no estudiava massa*
 PRESENTADOR: *Però t'ha agradat molt repetir el primer [i per això l'has fet] més d'una vegada*
 CONCURSANT: *[M'ha encantat sí] exacte*

La informació que demana el conductor del programa té com a destinataris els oients. Serveix per a presentar el concursant, per a donar-li una certa identitat. I la conclusió que treu al final va d'acord amb la línia satírica del programa, que el concursant coneix prou bé i, per tant, contribueix a mantenir amb la seva rèplica. La tria de recursos lingüístics s'hauria fet de manera molt diferent en un altre tipus de programa; en aquest cas, el to humorístic, irònic, presideix l'intercanvi. Un intercanvi que és com una representació destinada a l'audiència. És clar, doncs, que les característiques d'aquesta situació són ben diferents de les que té l'intercanvi individual.

Pel que fa al tercer tipus d'intercanvi, l'intercanvi institucionalitzat, és aquell en què l'actuació de l'emissor té lloc en el marc d'una institució pública o en representació seva. Ens referim, per tant, a intervencions en el Parlament o a les Corts, a actes oficials d'una universitat, a judicis, a correspondència entre institucions, etc.

En aquestes situacions comunicatives, les demandes d'informació estan estrictament regulades per normes socials i molt sovint també per normes lingüístiques.

Vegem, per exemple, com es demana la informació en un judici celebrat al Palau de Justícia de Barcelona,² amb motiu d'una denúncia per incompliment de les condicions estipulades en un contracte de separació conjugal. Per començar, la informació sobre les dades personals del denunciant s'ha de provar amb algun document. Així, el jutge demana:

- [26] JUTGE: *Vostè té algun document que acrediti la seva personalitat?*

2. L'enregistrament d'aquest judici i la seva transcripció formen part del corpus de textos analitzats al projecte Tipotext.

D'altra banda, perquè l'acte de judici es pugui dur a terme, cal contestar les preguntes que formulen el fiscal, l'advocat o el mateix jutge. I és el jutge el que regula el moment en què es poden formular i si són o no procedents:

[27] JUTGE: *Contesti les preguntes que li formuli la senyora fiscal, que té la paraula.*

La manera d'enfocar les preguntes, la informació que contenen les respostes, en definitiva, tot el que es desprèn de l'interrogatori actua com a prova i, per tant, l'habilitat per demanar la informació que interessa que surti a la llum té una rellevància que no tindria en altres tipus d'intercanvi.

Segons quines siguin les seves respostes, es considerarà, per exemple, que hi ha hagut efectivament una reclamació:

[28] JUTGE: *Vostè es considera perjudicat i reclama per aquests fets?*

I d'altra banda, en una situació en la qual és tan important que el destinatari entengui quina és exactament la informació que l'emissor li demana, la complexitat del llenguatge jurídic o la poca capacitat d'empatia i d'adequació al destinatari per part dels lletrats pot crear situacions com aquesta:³

[29] ADVOCAT: *Reconoce usted que estas denuncias tienen por objeto impedir que continúe la tramitación al juzgado de última instancia número 16 donde se tramitan, o se tramitó en su día, el precedente divorcio, la ejecución de la sentencia y que estas denuncias tienen por único objeto impedir que esta ejecución llegue a sus últimas consecuencias?*

DEMANDANT: *No entenc la pregunta.*

ADVOCAT: *Sí, es como represalia.*

DEMANDANT: *Represàlia?*

ADVOCAT: *Sí.*

DEMANDANT: *No.*

En aquesta i en altres situacions comunicatives en què una persona demana una informació en una institució pública o en representació seva, l'actuació de l'emissor té una certa transcendència i, per tant, resulta especialment interessant d'analitzar els recursos que selecciona i com el missatge arriba als destinataris.

3. En el judici s'alternaven el català i el castellà tal com queda reflectit en aquest fragment.

2.1.6. El mode de producció

Considerem ara un últim factor que intervé en la demanda d'informació: el mode de producció. Aquesta variable fa referència a la forma de comunicació segons que l'emissió i la recepció coincideixin o no en el temps i en l'espai. Així, distingim, en línies generals, entre un mode de producció directe, si es donen simultàniament l'emissió i la recepció, i un mode diferit, si hi ha una dilació cronològica i espacial. A banda d'aquests modes simples, les noves tecnologies fan cada dia més usuals els modes de comunicació complexos, és a dir, els que resulten de la combinació de diferents modes simples. Un mateix acte comunicatiu el poden rebre uns receptors simultàniament a la seva emissió, i uns altres, en diferit.

En la mesura que les demandes d'informació són una interpel·lació que espera una resposta del receptor, la presència d'aquestes demandes és molt més notable en els modes de producció directes. En l'intercanvi fet cara a cara, en què es comparteix un mateix espai físic, l'emissor compta d'entrada amb la veu i amb tota la seva riquesa de matisos i, d'altra banda, amb elements comunicatius tan importants com la mirada, el gest, l'expressió i un llarg etcètera de components de la comunicació no verbal.

Si l'intercanvi es fa a través d'un mitjà tècnic, com el telèfon, per exemple, la veu continua sent un element important, però l'absència d'un espai físic compartit fa que el llenguatge hagi d'ocupar el lloc dels components no verbals que són absents d'aquest tipus de comunicació. Si, a més, la comunicació telefònica passa a ser diferida, com ocorre quan ens trobem amb un contestador automàtic o una bústia de veu, el llenguatge ha d'omplir també l'absència d'un espai temporal compartit, de manera que una demanda d'informació com aquesta no fóra adequada:

[30] *Volia saber si pots venir al sopar d'aquest vespre. Jo sóc a casa, ara. Truca'm i diguem alguna cosa.*

Atès que no sabem quan rebrà el missatge el receptor o si rebrà també la indicació del dia i hora en què ha estat enviat, els elements díctics, o amb valor díctic, com *aquest vespre* o *ara* perden el valor que tindrien en una comunicació telefònica directa i cal recórrer a referents més clars:

[31] *És dimecres al migdia. Volia saber si vindràs al sopar d'aquest vespre. Ara són les 2. Jo seré a casa fins a les 4. Truca'm i diguem alguna cosa.*

El mode de producció directe és, sens dubte, el que ofereix més avantatges al demandant d'informació. El destinatari és al davant i això permet comprovar si

ha entès la demanda, com l'ha rebuda, si la informació que ens ofereix és realment la que li hem sol·licitat. En definitiva, permet una negociació continuada que acostuma a ser més productiva que quan entre la demanda i la resposta s'interposa la barrera del temps i de l'espai.

Aquesta barrera temporal i espacial fa que els requeriments d'informació que es fan en diferit hagin de ser molt més planificats. L'absència del receptor obliga el demandant a fer un esforç per expressar-se amb claredat, per demanar la informació de manera completa i exacta. Cal tenir en compte que el destinatari no pot demanar precisions ni aclariments i que, per tant, el missatge no es pot ajustar com en les situacions d'intercanvi directe, en què les reformulacions són possibles. El demandant, doncs, ha de preveure els dubtes del destinatari i anticipar-s'hi concretant tot el que faci falta.

En aquest sentit, les preguntes retòriques dels textos escrits o dels discursos orals monogestionats tenen, en bona part, la funció de posar-se en el lloc dels destinataris i de formular la pregunta que aquests farien en cas de ser presents o de tenir la possibilitat de prendre la paraula. D'això es desprèn que les demandes d'informació són presents, de manera explícita o implícita, en molts intercanvis; però el fet que entre emissor i receptor hi hagi un espai i un temps compartits o que la interpel·lació es faci de manera diferida condiciona aquestes demandes i els dóna una forma particular en cada circumstància.

Heus aquí, doncs, per recapitular, alguns dels factors que intervenen en les diferents maneres de demanar informació i dels quals hem intentat donar compte a grans trets:

- El benefici de la informació demanada.
- El rol social dels parlants.
- La relació jeràrquica entre els interlocutors.
- La intencionalitat de l'emissor.
- El tipus d'intercanvi comunicatiu.
- El mode de producció.

2.2. Les demandes d'informació i les modalitats oracionals

Fins ara hem vist que les demandes d'informació, com qualsevol altre tipus d'interacció comunicativa, es donen en un context concret i com el conjunt de característiques que determinen aquest context influeixen en la forma que tria el parlant per demanar la informació. Però, al capdavant, allò que tria són uns elements lèxics i gramaticals que formen part del sistema de la llengua. És a dir, el pla pragmàtic i el pla gramatical entren en relació, de manera que la competència comunicativa del parlant consisteix a saber fer una anàlisi correcta de cada situació, però consisteix també a conèixer les estructures lingüístiques i el seu

funcionament per tal de poder seleccionar adequadament la matèria lingüística amb la qual es construeix el significat.

Així, l'ensenyament de la llengua centrat en l'ús no pot oblidar la gramàtica perquè en la construcció dels discursos es posa en joc el sistema lingüístic. Potser cal qüestionar la utilitat d'un ensenyament teòric de la gramàtica absolutament deslligat de la pràctica, però els coneixements gramaticals són un element més —i no pas un element insignificant— de tots els que integren la competència comunicativa.

En el cas que ens ocupa, allò que pot resultar realment útil és veure què trobem en el pla gramatical que faci referència a les demandes d'informació i considerar, amb una actitud reflexiva i crítica, fins a quin punt les descripcions gramaticals s'ajusten a la realitat dels intercanvis comunicatius. En definitiva, podem intentar sumar dos nivells d'anàlisi: el de la configuració oracional de les modalitats que serveixen per a demanar informació i el dels factors que intervenen en les situacions de parla concretes i que no són únicament de naturalesa gramatical.

Com que ens interessem per les demandes d'informació formulades amb oracions i les oracions consten d'un *dictum*, que és el contingut representatiu, i d'un *modus*, que és l'actitud del parlant respecte a aquest contingut, podem veure què diu la gramàtica respecte a les modalitats oracionals. Badia (1994) relaciona la modalitat interrogativa amb la pregunta i amb la manifestació d'una situació d'ignorància o de dubte. Diu que el tret que singularitza aquestes oracions és l'entonació ascendent final i, en els registres escrits, el signe d'interrogació.

Ara bé, si considerem que la modalitat interrogativa inclou tots els enunciats que manifesten amb una pregunta una situació d'ignorància o de dubte, haurem d'excloure:

- Les preguntes oratòries o retòriques: *Té la religió l'exclusiva de l'espiritualitat?* (Dit en un discurs on es defensa que la religió no té aquesta exclusiva).
- Moltes de les preguntes fetes en una entrevista periodística, en un interrogatori policíac, en un judici, etc. que el que pretenen és que l'interrogat verbalitzi unes determinades respostes.
- Les preguntes que s'han d'interpretar com un suggeriment: *Per què no anem a la platja diumenge?*
- Les preguntes fetes per la complaença de sentir la resposta: *M'estimes?*
- Les preguntes que expressen sorpresa: *Ja ets aquí?*
- Les preguntes que són una amenaça: *Que us voleu quedar castigats?*
- Les preguntes que exposen una crítica: *Sempre ets tan antipàtic amb ella?*
- Les preguntes que són un desafiament: *Per què no em pegues, eh?*
- Les preguntes que recorden una obligació: *Ja has enviat la carta?* (L'emissor sap que el destinatari no ha enviat la carta, però vol evitar d'expressar un retret d'una manera més directa).

- Les preguntes absurdes, lúdiques: *De quin color era el cavall blanc de Sant Jaume?*
- Les preguntes per donar informació: *Sabeu que hi ha hagut un accident de tren aquesta nit?*
- Les preguntes que equivalen a una ordre o que són una demanda d'un servei: *Pots tancar la porta?*

En cap d'aquests casos —i en podríem trobar certament alguns altres— el parlant formula la pregunta per resoldre una situació d'ignorància. Cap d'aquestes frases no és una demanda d'informació, tot i tractant-se d'oracions interrogatives.

De la mateixa manera, els exemples que segueixen a continuació no tenen les característiques que la gramàtica tradicional atribueix a les oracions interrogatives i, en canvi, la seva finalitat és demanar una informació:

[32] *Et dius...*

[33] *Digueu-me a quina adreça ho he de portar.*

[34] *Vull saber qui ha trencat aquesta cadira.*

[35] *Tu deus saber el títol d'aquell llibre de Grice que comentàvem l'altre dia.*

És necessari, doncs, distingir entre dos tipus d'actes lingüístics: l'acte d'utilitzar un enunciat interrogatiu i l'acte de formular un enunciat adreçat a algú per obtenir una informació. Com acabem de veure, hi ha enunciats interrogatius que no són cap demanda d'informació i demandes d'informació que no es duen a terme per mitjà d'un enunciat interrogatiu. Quines són, doncs, les condicions que s'han de complir perquè un enunciat pugui ser considerat una demanda d'informació?

Per contestar aquesta pregunta seguirem el model que proposa Searle (1980) per analitzar l'acte il·locutiü de preguntar:

Contingut proposicional

Es refereix a les característiques significatives de la proposició emprada per portar a terme l'acte de parla. Si es tracta d'advertir algú, el contingut proposicional ha de basar-se en un esdeveniment o estat futur; per donar les gràcies, en canvi, ha de centrar-se en un acte passat fet pel receptor. En el cas de l'acte il·locutiü de preguntar, es pot utilitzar qualsevol proposició o funció proposicional.

Condicció preparatòria

El parlant no sap la resposta. Això en el cas de les preguntes «reals». En les preguntes d'examen, el parlant només vol saber si el receptor sap la resposta.

A més, no és obvi que el receptor hagi de proporcionar la informació si l'emissor no la hi demana.

Condicció de sinceritat

El parlant desitja aquesta informació.

Condicció essencial

El parlant intenta obtenir del receptor aquesta informació.

Si totes aquestes condicions es compleixen, ens trobem amb una autèntica demanda d'informació. I en el projecte Tipotext hem pogut constatar que la funció pragmàtica de demanar informació es du a terme amb la utilització de les següents modalitats:

1. Interrogativa característica (15,83% del nombre total de modalitats oracionals analitzades).
2. Declarativa per demanar informació (1,97%).
3. Imperativa per demanar informació (0,78%)

2.2.1. La modalitat interrogativa característica: tipus d'interrogatives

En la interrogativa característica, com en qualsevol altra modalitat característica, la funció lingüística i la funció pragmàtica coincideixen. La força il·locutiva de demanda d'informació va associada a l'estructura interrogativa. Les frases en modalitat interrogativa característica tenen el sentit literal de l'enunciat, sense cap intenció suplementària que apunti cap a alguna cosa diferent de la que les paraules volen dir. L'estructura formal que tots reconeixem com a interrogativa serveix en aquest cas per resoldre un dubte o per demanar una informació.

Com es dedueix de tot el que hem anat dient fins ara, és només en relació amb el context i amb l'anàlisi que puguem fer de les intencions de l'emissor que podem qualificar una oració d'interrogativa característica. Són frases en modalitat interrogativa característica les següents, que apareixen en els textos del corpus analitzat al projecte Tipotext:

- [36] *Quant valen?*
- [37] *També canta a la coral, o no?*
- [38] *Has de conduir?*
- [39] *Quants anys fa?*

En tots aquests exemples trobem interrogatives directes en què un emissor s'adreça a un receptor perquè li resolgui un dubte o li digui alguna cosa que igno-

ra. Però en quins casos pot ser adequat d'utilitzar una oració en modalitat interrogativa característica? De manera molt general, podem dir que sempre que ens puguem permetre de ser directes, sempre que no calgui amagar la nostra intenció d'obtenir una informació. El que ocorre, però, és que disposem d'altres recursos per suavitzar les demandes d'informació i fer que no resultin massa directes. Per recordar només un dels exemples que hem vist a les pàgines anteriors, una pregunta com *Què en pensa de la gent que no accepta les decisions democràtiques?* permet preservar la imatge de l'interlocutor, malgrat que està formulada utilitzant la modalitat interrogativa característica. Però la modalitat per ella mateixa expressa la sol·licitud d'informació sense revolts de cap mena.

D'altra banda, existeixen diferents tipus de frases interrogatives característiques com veurem tot seguit.

Per començar, segons el tipus d'informació que vulguem demanar, podem escollir entre una *interrogativa total* o una *interrogativa parcial*.

Ens convé la *interrogativa total* si volem preguntar per la veritat o falsedat de l'enunciat o, més concretament, del predicat:

[40] *Fas les vacances a l'agost?*

[41] *Necessites el cotxe?*

Normalment obtindrem com a resposta *sí* o *no* o una altra expressió equivalent afirmativa o negativa. Per tant, potser no ens convindrà utilitzar-les si el que volem és obtenir una resposta àmplia. Encara que moltes d'aquestes preguntes no es contesten només amb un monosíl·lab perquè, quan actuem com a receptors, sabem que en ocasions una pregunta n'amaga una altra i que ens hem de mostrar cooperadors oferint més informació de la que aparentment se'ns demana. Així, si demanem a algú:

[42] *Has vist la Montserrat últimament?*

potser el receptor interpretarà que volem saber coses d'ella i no ens contestarà únicament *sí* o *no*, però de fet només li preguntem pel predicat; per això si volem una informació més completa potser la fórmula més adequada seria:

[43] *Què en saps, de la Montserrat? Què fa?*

Les interrogatives parcials (en francès «catégorielles» i en anglès «wh-questions») ens serveixen per preguntar per un element concret de l'oració que és el que està representat per un pronom, un adjectiu o adverbi interrogatiu:

[44] *Qui és el cap del departament d'exportació?*

[45] *Quin llibre estàs llegint?*

[46] *On vas anar, diumenge passat?*

A més, les focalitzacions i tematitzacions fan que algunes interrogatives totals es puguin utilitzar també per preguntar per un element concret. Així l'oració:

[47] *Tu necessites el cotxe demà?*

pot ser pronunciada posant l'èmfasi en algun dels elements que la formen:

- a) *Tu necessites el cotxe demà?*
- b) *Tu necessites el cotxe demà?*
- c) *Tu necessites el cotxe demà?*

En aquests tres casos ens trobem molt a prop de les interrogatives parcials i és l'emissor, amb la selecció d'una unitat significativa que emfatitza amb la pronúncia, el que li dóna aquest caràcter. Les oracions anteriors són gairebé equivalents de les següents:

- a) *Qui necessita el cotxe demà?*
- b) *Què necessites demà?*
- c) *Quan necessites el cotxe?*

Com a demandants d'informació, les interrogatives parcials ens resulten molt útils per configurar, a base de preguntes, tots els detalls d'una informació que necessitem. Així, si ens encarreguen una feina, podem preguntar *què* és el que hem de fer exactament, *com* ho hem de fer, *qui* participarà en aquesta tasca a part de nosaltres, *quan* ha d'estar acabada, etc.

En segon lloc, tenim diferents tipus d'oracions interrogatives entre les quals podem escollir la que ens convé segons el grau d'intervenció que vulguem tenir com a emissors en l'intercanvi, és a dir, segons que la pregunta permeti a l'interlocutor de respondre el que vulgui sense ser conduït de cap manera, o bé es vegi sotmès a un cert control per part de l'emissor. Una oració interrogativa característica està estretament lligada amb l'oració declarativa que s'espera com a resposta. En realitat, pregunta i resposta formen un enunciat únic en el qual la pregunta constitueix el tema i la resposta el rema. Però hi ha preguntes que ja avancen en certa manera la resposta que esperen o que exhorten a contestar d'una manera determinada, mentre que n'hi ha d'altres on l'emissor es mostra neutral i formula la demanda sense ingerir-se en la parcel·la d'actuació que correspon a la persona interpel·lada.

Així, si volem deixar plena llibertat al receptor perquè contesti el que vulgui i, a més, desitgem que ens proporcioni una informació dilatada, podem optar per

una frase interrogativa oberta. Les interrogatives obertes deixen el camp molt lliure a l'interlocutor:

[48] *Què en penses, d'aquesta teoria?*

En canvi, si no volem que s'allargui la resposta, la pregunta pot ser més precisa, més focalitzada en una demanda concreta. Aleshores parlem d'interrogativa tancada, perquè posem uns límits a la resposta que esperem:

[49] *Estàs d'acord amb aquesta afirmació?*

Amb les preguntes tancades podem evitar respostes vagues, poc definides, però a la vegada privem l'interlocutor de la possibilitat d'aprofundir i de matisar, en especial si la resposta s'ha de donar posant una creu a la casella corresponent, una situació cada vegada més freqüent en una època dominada per la informàtica i pel paper preponderant de les estadístiques.

El professorat tendeix a plantejar aquest tipus de preguntes en els exàmens perquè faciliten la correcció i l'avaluació, mentre que les preguntes obertes obliguen a llegir llarguíssimes explicacions, de vegades desviades de la pregunta que s'ha plantejat, irrellevants i poc clares. La postura dels professors és comprensible, però les conseqüències d'una generalització de les anomenades proves objectives en els centres d'ensenyament són previsibles: un alumnat que no sap redactar i propens a una valoració maniquea i reduccionista de les qüestions.

També restringim el camp d'actuació del destinatari si li proposem una interrogativa alternativa com aquesta:

[50] *Què aprecies més en els amics: la lleialtat o la intel·ligència?*

El fet d'explicitar només algunes possibilitats de resposta, dues en l'exemple proposat, fa que el receptor se senti inclinat, d'entrada, a descartar moltes altres variables possibles que pel fet de no haver estat mencionades, costa més que estiguin presents en el moment de contestar. A més, es planteja la qüestió com si es tractés forçosament d'una disjuntiva. Sembla que l'emissor obligui a triar entre un amic lleial i un amic intel·ligent, exclouent la preferència per un amic lleial i intel·ligent a la vegada.

Si bé és possible contestar una pregunta alternativa amb una resposta que vagi més enllà dels elements proposats, això suposa en certa manera contradir l'emissor i, per tant, esdevé difícil si hi ha, per exemple, una distància jeràrquica entre els interlocutors o una distància imposada per la falta de coneixença mútua.

Un altre tipus d'oració que s'utilitza en la demanda d'informació és aquella en què l'emissor ja avança algun tipus de resposta. Ens referim a la interrogativa

orientada. En aquesta classe d'oració, l'emissor no adopta una posició neutral, oberta a qualsevol resposta, sinó que pels coneixements que té del món i de l'interlocutor, o bé basant-se en el propi judici, vol conduir la resposta del destinatari:

[51] *Què et passa? Que estàs enfadat?*

[52] *On va? A treballar?*

Naturalment, aquestes preguntes orientades són molt més modalitzades que les preguntes obertes. L'emissor pren un cert protagonisme i envaeix en certa manera l'espai que correspon al receptor; en lloc d'esperar que aquest li ofereixi qualsevol informació, en selecciona una de possible, la que li sembla més apropiada. De la mateixa manera que succeeix amb les interrogatives alternatives, les interrogatives orientades empenyen el receptor en un sentit determinat, li proposen una resposta. I encara que pot prescindir de la resposta proposada, això suposa anar contra les expectatives de l'emissor i en determinades circumstàncies pot fer més difícil l'intercanvi.

Un tipus d'interrogativa orientada molt freqüent és la interrogativa que conté una negació:

[53] *No creus que és una pel·lícula genial?*

Evidentment, en aquest exemple l'emissor no es limita a demanar una informació d'una manera imparcial, sinó que l'orientació de la pregunta i la utilització d'un adjectiu valoratiu tan marcat com *genial* encaminen la resposta cap a una expressió d'assentiment. Si vol manifestar el desacord, l'interpel·lat ha d'anar amb compte de no danyar la imatge de l'interlocutor i es troba en una posició més crítica que si la demanda hagués estat formulada amb una interrogativa oberta. De fet, aquest tipus d'interrogatives orientades es troben molt a prop de les declaratives en les quals s'afegeix una partícula que serveix per a demanar l'assentiment de l'interlocutor:

[54] *És una pel·lícula genial, oi?*

No hem d'oblidar que hi ha ocasions en què a l'emissor l'interessa conduir les respostes del receptor, l'interessa obtenir una resposta i no una altra. Això ocorre en els interrogatoris judicials, per exemple, on trobem interrogatives orientades com aquesta:

[55] *No és cert que vostè havia sentit moltes vegades discussions violentes a casa dels seus veïns?*

Lògicament, el fet de triar una pregunta oberta o tancada, alternativa o orientada, depèn de la valoració que es faci de tot el conjunt de característiques que concorren en cada actuació comunicativa, però val la pena de tenir present que existeix un grau d'intervenció de l'emissor diferent en cada cas. I el conjunt estretament connectat que formen pregunta i resposta es veu afectat per aquesta intervenció.

Finalment, al costat de les modalitats interrogatives mencionades fins ara, existeix un grup d'oracions interrogatives que es van formulant segons les necessitats que sorgeixen durant l'intercanvi comunicatiu. Són interrogatives que demanen una informació metalingüística o metadiscursiva.

Hi ha les preguntes d'aclariment que s'utilitzen per assegurar-se que s'ha entès bé allò que ha dit l'interlocutor:

- [56] P1: *Ahir va venir l'Olga.*
P2: *L'Olga Puig?*

En el mateix sentit podem considerar les preguntes que sol·liciten una reformulació de tot l'enunciat:

- [57] PERIODISTA: *Els votants d'ultradreta se senten satanitzats ?*
ENTREVISTAT: *Què vol dir?*

També podem donar compte de les modalitats interrogatives que pertanyen al grup de les preguntes represa. L'emissor hi estableix una relació amb el context anterior immediat, ja sigui per estimular l'interlocutor a continuar parlant:

- [58] *I què va passar, aleshores?*

o per introduir algun matís, alguna modificació, alguna confirmació:

- [59] *Dius que va arribar a Catalunya l'any 1973?*

Així mateix, existeixen preguntes de recapitulació en les quals el parlant, després de recollir tot el que ha anat dient l'interlocutor durant un intercanvi comunicatiu, demana informació per saber si ha interpretat adequadament allò que se li ha dit, o bé demana informació nova que li permeti de fer una síntesi:

- [60] *Tots els problemes que m'acaba d'exposar es podrien resoldre amb els mitjans de què disposem actualment?*

Arribats a aquest punt, hi ha una altra qüestió que ens interessa analitzar i és la de si quan utilitzem una oració en modalitat interrogativa característica, podem parlar de la veritat o la falsedat del contingut.

En realitat, les oracions interrogatives són proposicions obertes, ja que contenen almenys una variable sense especificar. Això fa que les puguem qualificar d'adequades o no adequades, d'acord amb l'anàlisi de tots els elements que configuren la situació comunicativa; també les podem qualificar de rellevants o irrelevants, però no podem dir que siguin vertaderes o falses.

Ara bé, una oració interrogativa característica està estretament lligada amb l'oració declarativa que s'espera com a resposta. Així, la teoria del conjunt de respostes⁴ sosté que es pot dir d'una pregunta que és vertadera quan ho és alguna de les respostes. Com que pregunta i resposta formen una unitat, segons aquesta teoria ja no tenim una fórmula oberta, sinó una estructura tancada, molt semblant al que seria una oració declarativa. Efectivament, l'activitat formada per una oració interrogativa característica i una declarativa amb valor de resposta constitueix una parella en la qual hi ha un procés interactiu: l'una implica l'altra. Com hem dit abans, pregunta i resposta formen un enunciat únic en el qual la pregunta constitueix el tema i la resposta el rema.

El parlant que planteja una pregunta total vol saber si és correcte o no de posar en relació un determinat subjecte amb un determinat predicat. Una pregunta total avança una hipòtesi que cal confirmar.

D'altra banda, la teoria de l'imperatiu epistèmic⁵ sosté que el parlant que formula una pregunta suposa que l'interlocutor coneix la resposta i li adreça una fórmula equivalent a un imperatiu perquè li proporcioni aquesta informació; a més, una pregunta conté un contingut proposicional que s'afirma implícitament en el moment de preguntar. Vegem-ho:

[61] *Qui ha vingut?*

és una pregunta que el parlant adreça a un receptor que ha triat perquè creu que té la informació. En formular la pregunta li demana que li doni aquesta informació i ho fa partint de la pressuposició que s'afirma implícitament:

[62] *Algú ha vingut.*

Si la pressuposició és falsa, la resposta haurà de corregir aquesta pressuposició amb una negació:

[63] *No ha vingut ningú.*

4. Aquesta teoria es troba exposada a N.D. BELNAP. «Questions, Answers, and Presuppositions». *Journal of Philosophy*, 63, i és citada per M. Victoria Escandell (1993).

5. Per a més informació sobre la teoria de l'imperatiu epistèmic, vegeu M. Victoria Escandell (1988).

És possible, doncs, de parlar de preguntes basades en falses pressuposicions, com ho és de parlar de preguntes adreçades a un receptor inadequat o de preguntes irrelevantes o massa orientades, però si admetem que les oracions en modalitat interrogativa característica tenen com a objectiu una demanda d'informació, no podem considerar-les vertaderes ni falses, almenys fins que l'estructura proposicional oberta quedi completada amb la declarativa que obtenen com a resposta. Les oracions en modalitat interrogativa característica tenen una funció instrumental més que no pas cognitiva. Són una eina que el parlant utilitza per manifestar el seu desig o la seva voluntat d'obtenir una resposta verbal.

Demandes d'informació en modalitat interrogativa característica

Segons com es focalitzi la informació demanada	TOTALS
	PARCIALES
Segons el grau de control que l'emissor exerceix sobre la resposta	OBERTES
	TANCADES
	ALTERNATIVES
	ORIENTADES
Segons les necessitats que sorgeixen durant l'intercanvi comunicatiu	D'ACLARIMENT
	DE REPRESA
	DE RECAPITULACIÓ

2.2.2. Modalitats en usos no característics

És clar que la modalitat interrogativa característica és un recurs que el parlant té al seu abast per acomplir la funció pragmàtica de demanar informació. Però en el projecte Tipotext hem trobat, al costat de les interrogatives característiques, altres modalitats que els parlants utilitzen amb aquesta finalitat. Bàsicament són dues: la declarativa i la imperativa en usos no característics, és a dir, que tenen una funció pragmàtica diferent de la que es podria suposar de la seva estructura gramatical.

Ens centrarem en primer lloc en les oracions declaratives. La modalitat declarativa, que té en l'ús característic una funció referencial, en determinades ocasions es presenta com una estructura oberta que demana de ser completada amb una informació proporcionada pel receptor. És aleshores quan parlem de declaratives per demanar informació. Aquestes declaratives recullen, per començar, les oracions interrogatives indirectes en les quals la pregunta depèn d'un verb d'enteniment o de parla com *saber*, *entendre*, *preguntar*, *dir*, *informar*, etc. No hi trobem cap entonació interrogativa i, en el cas de la llengua escrita, desapareixen els signes d'interrogació. Però, malgrat això, poden ser identificades com a demandes d'informació:

[64] a. *M'agradaria saber quant cobraré.*

[65] a. *Li volia preguntar si aquest tema s'ha d'estudiar per a l'examen.*

[66] a. *El senyor president podria informar a aquesta cambra sobre quina és la posició del govern respecte a aquest tema.*

Tots aquests exemples són, en paraules de Searle (1982), actes directius de demanda d'un dir, actes que esperen una reacció verbal de l'interlocutor. De fet, és fàcil de convertir-los en oracions interrogatives directes:

[64] b. *Quant cobraré?*

[65] b. *Aquest tema s'ha d'estudiar per a l'examen?*

[66] b. *Quina és la posició del govern respecte a aquest tema?*

Observem que el contingut proposicional és el mateix, però les demandes d'informació formulades amb una interrogativa indirecta poden resultar més corteses i adequades en determinades situacions comunicatives.

Dins d'aquest grup de declaratives per demanar informació, trobem també les següents:

- Les frases que glossen o desenvolupen les afirmacions de l'interlocutor amb la finalitat d'animar-lo a continuar donant informació:

- [67] P1: *Després ell se'n va anar a viure als Estats Units.*
 P2: *Se'n va anar a viure allà. I tu et vas quedar aquí.*
 P1: *Sí, però al cap de cinc anys ens vam retrobar.*

Podem veure com la intervenció del parlant 2 és interpretada com una pregunta que es contesta amb una partícula afirmativa i una ampliació de la informació.

- Les rèpliques polèmiques que esperen de l'interlocutor una resposta a la qüestió plantejada:

- [68] P1: *S'hauria de frenar l'accés de les dones al mercat laboral.*
 P2: *Potser caldria que les dones opinessin sobre aquesta qüestió.*
 P1: *Bé, jo estic segur que...* (segueix una ampliació de l'enunciat emès anteriorment).

També en aquest cas el parlant 2 vol continuar obtenint informació, vol saber fins on arriba l'opinió que té sobre aquest tema el seu interlocutor. De fet, la declarativa que ha utilitzat té un valor equivalent al de la interrogativa *No haurien de ser les dones les que opinessin sobre aquesta qüestió?* Però la tria d'una declarativa matisada amb l'ús de l'adverbi *potser* li permet demanar la informació d'una manera esbiaixada, com si en realitat no es tractés d'una sol·licitud d'informació.

- Les frases amb què l'emissor expressa la ignorància:

- [69] P1: *No sé a quina hora deuen tancar al supermercat.*
 P2: *Tanquen a les 9.*

El principi de cooperació fa que en un intercanvi comunicatiu l'expressió del desconeixement d'una qüestió per part d'un dels parlants empenyi l'altre participant en la conversa a oferir la resposta, si la coneix. De manera general, tota confessió d'ignorància és suficient per posar el receptor en l'obligació de proporcionar una resposta si no vol semblar descortès.

- Frases inacabades:

- [70] P1: *Et dius...*
 P2: *Núria Piquer.*

Aquest procediment per demanar informació sense necessitat de formular una pregunta s'utilitza de vegades quan el parlant hauria de conèixer la dada que demana. Si, per exemple, ha oblidat un nom que hauria de saber, amb aquest recurs pot en certa manera dissimular l'oblit, ja que l'interlocutor tendeix a completar de manera immediata la frase inacabada.

- Frases que donen una informació per obtenir-ne una altra:

[71] P1: *Vostè va néixer a França.*

P2: *Sí, el meu pare es va haver d'exiliar a França després de la guerra civil.*

Heus ací un altre cas en què l'emissor aconseguix la informació sense necessitat de fer cap pregunta del tipus *Com és que vostè va néixer a França?*

Veiem, doncs, que és un tret comú dels exemples que acabem d'exposar el fet que porten a obtenir una informació amb recursos diferents al de la interrogativa directa. I és que l'obligació de contestar no depèn de l'ús d'un gir sintàctic interrogatiu, sinó de les relacions socials i de les normes que les regeixen.

Passem ara a considerar les imperatives per demanar informació. Aquesta modalitat té una força impositiva molt alta i se sol utilitzar quan el rol social i la distància jeràrquica respecte al receptor posen l'emissor en una situació en què el seu dret de demandant està fora de dubte. Recordem l'exemple, ja esmentat en parlar de les preguntes formulades des d'una situació de domini, del funcionari que s'adreça així a un ciutadà:

[7] *Digui'm el seu nom i cognoms i la data de naixement.*

També trobem aquesta modalitat en la demanda d'un parlant a un altre amb qui manté una relació de confiança:

[72] *Confirmam l'hora que arriba el teu tren perquè et pugui venir a esperar a l'estació.*

Finalment, l'imperatiu pot expressar la urgència, la necessitat d'obtenir una informació de manera immediata:

[73] *Explica-m'ho tot ara mateix.*

Ara bé, notem que la càrrega d'exigència i de coacció que comporta aquesta modalitat la fan inadequada en moltes ocasions i pot fins i tot ser contraproduent i entrebancar les intencions de l'emissor.

I ja per acabar, dins d'aquest apartat de les modalitats en usos no característics que ens permeten de demanar una informació, voldríem mencionar les oracions exclamatives. Una exclamativa pot equivaler a una interrogativa en determinats contextos:

[74] *Caram, quin rellotge!* = *Qui te l'ha regalat?*

[75] *Que mudada!* = *On vas?*

Davant d'una exclamació com *Que mudada!*, la persona que se sent interpel·lada acostuma a respondre: *És que vaig a un casament*; o si més no, es justifica dient: *És que tenia aquest vestit a l'armari i no me'l posava mai*. Sigui com sigui, explica on va o bé nega les expectatives que s'havia creat l'emissor i declara que no va a cap lloc especial. L'intercanvi aboca a l'obtenció d'una informació sense necessitat de demanar-la directament.

Demandes d'informació en modalitats no característiques

Declaratives	Interrogatives indirectes amb verbs d'enteniment o de parla
	Frases que glossen o desenvolupen les afirmacions de l'interlocutor.
	Rèpliques polèmiques.
	Frases que expressen ignorància.
	Frases inacabades.
	Frases que donen una informació per obtenir-ne una altra.
Imperatives	
Exclamatives	

3. La demanda d'informació i les funcions comunicatives

El que importa és no deixar de fer-se preguntes.

Albert EINSTEIN

Entrarem ara a preguntar-nos quina funció comunicativa exerceix la llengua quan la utilitzem per demanar informació. De fet, en plantejar-nos així la pregunta ja partim d'un propòsit, d'una de les múltiples intencions que mouen els parlants que intervenen en un intercanvi comunicatiu. Els propòsits dels parlants són infinits, però diferents autors han intentat sistematitzar aquesta qüestió i definir les funcions comunicatives escollint els trets que els han semblat més rellevants. Així, trobem les funcions del llenguatge de Jakobson, de Halliday o de Searle, entre d'altres. En el projecte Tipotext s'han establert set grans funcions, com ha quedat explicat per Rosa Artigas en el primer capítol d'aquest llibre, basades en la tipologia de funcions de Jakobson.

És ben notori que la sol·licitud d'una informació és un acte directiu de demanda d'un dir. L'emissor que fa aquesta sol·licitud espera del destinatari una reacció verbal. Per tant, podem parlar de funció conativa, ja que incideix en l'interlocutor i l'esperona a respondre. Existeixen altres tipus d'actes directius en què allò que es demana al destinatari és que faci alguna cosa, però en les demandes d'informació hi ha una actuació de naturalesa verbal que espera obtenir una resposta també verbal. Tot i admetre que la frontera entre «dir» i «fer» pot esdevenir borrosa en alguns casos, la diferència entre la funció conativa de dir i la funció conativa de fer es veu clarament en aquests exemples:

[76] *Qui ha telefonat?*

[77] *Tanca la porta.*

En [76], s'espera que el destinatari parli. En [77], en canvi, s'espera que actuï.

Aquesta funció conativa de dir que tenen les demandes d'informació va estretament lligada a la funció referencial, i el conjunt d'aquestes dues funcions és el que permet que l'espècie humana transmeti coneixements acumulats de manera no genètica. Pregunta i asserció són una parella que es completa en la seva relació mútua. En demanar informació incidim en l'interlocutor (funció conativa), però també expressem un dubte, una incertesa que tenim sobre el món, sobre nosaltres mateixos o sobre el receptor. Així doncs, podem afirmar que les demandes d'informació tenen també una funció referencial, ja que el demandant ofe-

reix al receptor l'expressió del seu desconeixement a la vegada que li demana que ompli aquest buit.

En realitat, el coneixement humà s'articula sobre la base de demandes d'informació, de preguntes que orienten el seu desenvolupament i generen a la vegada noves preguntes. La relació, doncs, entre les demandes d'informació i les respostes a aquestes demandes és tan estreta que podem arribar-hi a veure de vegades un únic enunciat en el qual la demanda és el tema i la resposta el rema. La funció conativa de dir i la funció referencial arriben a formar un conjunt lligat per una relació difícil de delimitar.

A més, quan diem que la funció conativa incideix en el destinatari del qual s'espera una resposta, hem de tenir present que el destinatari pot ser de vegades el mateix emissor que en el procés reflexiu es desdobla per formular-se unes preguntes que intenta contestar tot sol o amb ajuda d'altres, com veurem quan parlem de la funció psíquica.

El fet de moure's a la recerca d'informació fa avançar el coneixement, però planteja noves preguntes, nous dubtes. L'ús del llenguatge en funció referencial que fa la persona que ha passat per un procés d'interrogació sobre la qüestió que exposa és molt més mesurat que el d'alguns parlants que fan afirmacions categòriques, perquè no s'han qüestionat allò que diuen. Vegem aquest exemple extret d'un llibre de Biologia molecular:⁶

[78] *Les condicions que hi havia a la Terra durant els primers milions d'anys són encara tema de discussió. Estava inicialment fosa la superfície terrestre? Hi havia en l'atmosfera amoníac o metà? No obstant això, tothom sembla estar d'acord que la Terra era un lloc violent amb erupcions volcàniques, llamps i pluges torrencials. Hi havia molt poca, o gens, quantitat d'oxigen lliure, i no hi havia una capa d'ozó que absorbís la radiació ultravioleta del sol.*

És probable que en aquestes condicions es formessin molècules orgàniques (és a dir molècules amb carboni senzilles). La prova més clara d'això prové d'experiments de laboratori.

Es tracta d'un text que aconsegueix una funció referencial, que aporta una informació sobre els orígens de la Terra. Però el punt de partida ha estat el plantejament d'un enfilall de preguntes i l'elaboració d'unes hipòtesis que en alguns casos no han trobat encara resposta ni confirmació. Per això es parla de les condicions a la Terra dient que *són encara un tema de discussió* i s'inclouen unes preguntes que els autors no poden contestar. A continuació es fa una afirmació que

6. B. ALBERTS [et al.]. *Biologia molecular de la cèl·lula*. Barcelona: Omega, 1994. Traducció de la segona edició americana de 1989.

és validada pel fet de comptar amb l'acord de la majoria dels científics: *Tothom sembla estar d'acord...* I el fragment es completa amb dos altres elements modalitzadors que aporten valor de probabilitat a allò que s'afirma: la disjunció *hi havia molt poca, o gens, quantitat d'oxigen lliure* i la frase introductòria *És probable que...*

Tot plegat fa que la funció referencial d'aquest fragment denoti la quantitat de preguntes, algunes provisionalment contestades i d'altres encara per resoldre, que l'han suscitat.

Tornant, doncs, a la relació entre les demandes d'informació i la funció referencial de la llengua, podem dir que les demandes d'informació tenen una funció referencial almenys per dos motius: 1) Perquè són l'expressió d'una ignorància o d'un dubte referit al món, al destinatari o al mateix emissor. 2) Perquè la demanda d'informació i la resposta a aquesta demanda formen un conjunt interrelacionat, un únic enunciat constituït per dues parts que s'influeixen mútuament.

Passem ara a considerar les relacions entre les demandes d'informació i la funció interlocutiva. Per la seva característica d'estructura oberta i per la seva clara incidència en el destinatari, les demandes d'informació afavoreixen la relació entre els interlocutors i mantenen oberts els canals de comunicació.

Com hem vist en pàgines anteriors, les converses d'ascensor o altres situacions on el principal objectiu és trencar el silenci i mostrar una certa cordialitat s'omplen de demandes d'informació. I si bé el contingut d'aquesta informació no sol interessar gaire a qui l'ha sol·licitada, no es pot negar l'acompliment de la funció interlocutiva que tenen aquests tipus d'enunciats. Demanem informació quan volem iniciar una conversa i parem de demanar-ne quan la volem finalitzar.

El fet de demanar informació és una activitat intrínsecament interactiva. El destinatari té el compromís de contestar i l'emissor de rebre amb atenció aquesta resposta. És, doncs, un procés en què el *feed-back* és essencial. Les demandes d'informació, juntament amb les respostes a aquestes demandes, formen part del bagatge cooperatiu que fa possible la vida col·lectiva. Són, probablement, l'actuació lingüística més «social». I fixem-nos en el que ens diu Otto Jespersen (1990) sobre l'aspecte social de la parla:

En les relacions socials, la majoria de paraules no són articulades per tal de contar una cosa o comunicar quelcom o explicar fets que han passat, ni res de semblant; amb prou feines per tal d'expressar un sentiment comú. Ho són per tal de satisfer el desig de sociabilitat. [...]

Tots els éssers humans es veuen forçats a cercar la companyia dels altres per tal de sentir-se relacionats amb ells: i això és el que el llenguatge ajuda a aconseguir.⁷

És cert que aquest tipus de demandes tenen una càrrega de constrenyiment que les pot arribar a fer molestes en determinades ocasions, però també és cert que sense demanda d'informació no hi ha aprenentatge ni integració socials possibles. La convivència comporta actes lingüístics de demanda d'informació, ja sigui en benefici dels altres, que amb aquestes demandes se senten considerats i afalagats, ja sigui en benefici propi, quan la informació que ens ofereixen ens permet d'avançar, d'aprendre, de resoldre problemes.

D'altra banda, les demandes d'informació es refereixen de vegades a la comunicació mateixa:

[79] *Ho heu entès?*

Aquest enunciat aconsegueix una funció interlocutiva que afavoreix la retroalimentació. L'emissor s'assegura que el seu missatge ha estat ben rebut abans de continuar endavant. Així és com la comunicació es va construint en un intercanvi continuat i les demandes d'informació són una peça clau en aquest procés.

Pel que fa a la funció metalingüística entesa com a facultat de referir-se a la llengua o a elements de la llengua en tant que objectes del món, és obvi que les demandes d'informació aconsegueixen ben sovint aquesta funció. En el procés d'adquisició de la llengua, els infants pregunten sobre el significat dels mots i, en la mesura que aquestes demandes els són satisfetes, es va formant el seu pensament i la seva comprensió de tot el que els envolta. Més endavant, quan aprenen altres llengües o reflexionen sobre la pròpia, pregunten sobre les convencions que regeixen el llenguatge, exploren sobre el seu funcionament.

Si els parlants demanem informació sobre la llengua perquè ens volem assegurar que la utilitzem adequadament quan ens referim al món o perquè volem estar segurs que els interlocutors ens entenen, la funció metalingüística està al servei de la funció referencial i de la interlocutiva. Vegem-ho en aquest fragment de la novel·la de John Irving *El món segons Garp*:⁸

[80] —*La teva mare governa un vaixell molt ple, oi que sí, noi? —li va preguntar en Bodger. En Garp no el va entendre però va fer que sí—. Si vols saber la meua opinió, et diré que el porta molt bé. És mereix un fill en el qual pugui confiar. Saps què vol dir «confiar», noi?*

—*No —va dir en Garp.*

—*Vol dir: poder estar segur que seràs on dius que seràs. ¿Pot estar segura la teva mare que mai no faràs el que no has de fer? Això és confiar, noi —va recalcar en Bodger—. Creus que la teva mare pot confiar en tu?*

—*Sí —va dir en Garp.*

8. J. IRVING. *El món segons Garp*. Barcelona: Columna, 1991.

Totes les referències al mot *confiar*, i en concret la pregunta *Saps què vol dir «confiar», noi?* fan ús de la funció metalingüística, però en realitat el que vol Bodger, el personatge que porta la veu cantant en aquesta conversa, és transmetre una informació i cerciorar-se que el nen l'entén.

Exemples d'aquest tipus ens mostren que en la vida quotidiana, les demandes d'informació sobre el llenguatge són demandes sobre una eina de comunicació i el seu objectiu, per tant, és comprovar que l'eina que fem servir és l'adequada i que fa la feina que ha de fer: transmetre el missatge. La funció metalingüística es barreja, doncs, amb la funció metacomunicativa.

Unes característiques una mica diferents tenen les preguntes sobre el codi com a sistema convencional de signes i de regles. Els parlants de qualsevol llengua tenen dubtes lingüístics, però molt especialment els parlants d'una llengua minoritzada i amb un procés d'estandardització i de codificació ple d'entrebancs. Per això no resulta gens estrany sentir per part dels usuaris de la llengua:

[81] *Es diu «acordeó» o «acordió»?*

[82] *Està ben dit «recolzar una proposta»?*

Són exemples en què s'utilitza la llengua per preguntar sobre la llengua, però en aquest cas més guiats per l'ansia de correcció que no pas per la d'eficàcia comunicativa.

I si podem demanar informació amb la llengua, també podem amb les demandes d'informació satisfer la nostra necessitat de projectar verbalment l'emotivitat i l'activitat raonadora. Aquesta és la que en el projecte Tipotext anomenem funció psíquica.

Quan ens adrecem a un interlocutor per obtenir una informació, la nostra demanda pot expressar al mateix temps sentiments de sorpresa, d'ansietat, de temor, etc. fins al punt que de vegades resulta difícil de destriar si l'objectiu prioritari de l'acte de parla és obtenir la informació o manifestar aquests sentiments. Servim-nos de l'exemple d'aquesta pregunta eco:

[83] P1: *L'han condemnat a 20 anys.*

P2: *L'han condemnat a 20 anys?*

El parlant reacciona davant una informació que l'ha sorprès convertint l'asserció en pregunta. L'entonació sol ser d'un registre elevat i alguns elements de comunicació no verbal com l'expressió de la cara de qui pregunta contribueixen a remarcar la càrrega sentimental d'aquest enunciat. Podríem afirmar que el seu valor és equivalent al d'una exclamativa com *No m'ho puc creure!*, però tampoc no podem negar que ens trobem davant una demanda d'informació, perquè la persona interpel·lada se sent empenya a confirmar el que ha dit i a ampliar l'afirmació.

De vegades hi pot haver algun element en l'estructura de la frase que contribueix a destacar-ne aquest caràcter exclamatiu:

[84] *Que has suspès quatre assignatures?*

[85] *Així que has suspès quatre assignatures?*

En aquests exemples la demanda va introduïda per uns elements (*que, així que*) que li donen una orientació emotiva allunyada de la neutralitat d'altres tipus de demanda.

Notem, però, que les demandes d'informació amb funció psíquica es basen en un coneixement compartit entre emissor i destinatari i el que sol·liciten és que aquest coneixement es confirmi o que s'hi afegeixi alguna explicació complementària. Si les demandes parteixen d'un desconeixement absolut, generalment no projecten cap mena d'emotivitat, perquè són estructures obertes i incompletes. Anàlitzem aquestes preguntes:

[86] *Com han anat els exàmens?*

[87] *Quantes assignatures has suspès?*

[88] *Així que has suspès quatre assignatures?*

En el primer exemple, podem pensar que l'emissor ignora per complet la informació que demana i l'enunciat és en aquest sentit totalment neutre. En el segon exemple, en canvi, es denota que l'emissor infereix que l'interlocutor deu haver suspès alguna assignatura i, per tant, si es tracta d'una pregunta adreçada per un pare al seu fill, posem per cas, a banda de sol·licitar informació pot vehicular un reny o una reprovació. En el tercer, finalment, l'emissor ja coneix la informació que només demana que li sigui ratificada i potser justificada; és aleshores quan la projecció de l'emotivitat agafa el màxim de relleu.

A part d'aquest aspecte emotiu de la funció psíquica, n'hi ha un altre que és el de la manifestació de l'activitat raonadora de l'emissor. En els comentaris precedents hem destacat la importància de les demandes d'informació en els processos que permeten de fer avançar el coneixement. Algunes d'aquestes demandes revelen la conducta del parlant mentre discorre, donen compte del curs que segueixen els seus raonaments. I això és possible que es faci prenent altres persones com a destinataris, o també desdoblant-se un únic parlant en una mena de ficció dialògica i adreçant-se les demandes a si mateix. En tots dos casos, considerem que s'acompleix la funció psíquica pel que tenen aquestes demandes d'expressió dels processos mentals. Vegem-ho:

[89] *Què convé que faci ara?*

[90] *Li hauria d'escriure. Però què li dic?*

Es tracti, doncs, d'emocions o d'activitat reflexiva, hi ha una projecció de la identitat del subjecte en algunes demandes d'informació. Per això diem que tenen una funció psíquica.

Entrant a considerar la funció poeticoretòrica veiem que tenen aquesta funció moltes demandes d'informació que juguen amb el llenguatge, ja sigui per aconseguir un plaer estètic, ja sigui amb l'objectiu de convèncer un auditori.

Moltes endevinalles i jocs lingüístics, per exemple, són un desafiament a l'agudesia i a la capacitat de resposta de l'interlocutor, però sempre en un pla lúdic:

- [91] *Encara que sigui fosc
comencen per dir-li clar
i encara que sigui jove
li diuen vell: què serà?*

De vegades, la demanda i la resposta ja formen una parella coneguda per la gent, de manera que tant l'emissor com el receptor juguen al joc de formular la pregunta i de contestar-la de la manera esperada:

- [92] — *Què farem?*
— *Mala cara quan morirem.*
[93] — *Què hem de fer?*
— *Vendre la casa i anar de lloguer.*

També acompleixen aquesta funció lúdica els acudits que es basen en una demanda d'informació seguida d'una resposta i que acostumen a basar-se en el doble sentit de les paraules que provoca malentesos:

- [94] — *T'agraden els nens?*
— *I tant! Menjo de tot!*
[95] — *Vostè és ambidextre?*
— *No, no... és el meu caràcter.*

Un cop més, però, queda clar en aquests exemples que la demanda no pot ser considerada de manera aïllada, independent de la resposta. Ben al contrari, és la parella que formen la pregunta i la resposta la que mostra la capacitat d'inventiva i de creativitat per capgirar les expectatives i arribar a suscitar un somriure.

D'altra banda, les demandes d'informació que es posen al servei de la comunicació persuasiva acompleixen també la funció poeticoretòrica. En la defensa d'una tesi, les preguntes que tenen una resposta òbvia poden servir per a reforçar els arguments que s'exposen. Són una estratègia argumentativa que serveix per a

autoritzar un enunciat, és a dir, es formula una pregunta amb la finalitat de reforçar una asserció.

A l'obra *Juli Cèsar* de Shakespeare, Brutus s'adreça al poble romà reunit davant del Capitoli per justificar l'assassinat de Cèsar i en fer-ho, formula unes preguntes que tenen el valor que acabem d'esmentar:

- [96] BRUTUS: *Si en aquesta assemblea hi ha algun amic de Cèsar, però algun amic de debò, jo li dic que l'amor que Brutus sentia per Cèsar no era inferior al seu. I, si, aleshores, aquest amic pregunta per què Brutus s'ha aixecat contra Cèsar, aquí va la meua resposta: jo estimava Cèsar, però estimava més Roma. ¿Preferiríeu que Cèsar visqués i que morís tot esclau a què Cèsar sigui mort i visqueu tots lliures? Com que Cèsar m'estimava, jo el ploro; com que era afortunat, me n'alegro; com que era valent l'honoro; però, com que era ambiciós, jo l'he mort. Aquí hi ha llàgrimes pel seu afecte; alegria per la seva fortuna; honor pel seu coratge, i, per la seva ambició, la mort. ¿Qui hi ha aquí tan baix que vulgui ésser esclau? Si n'hi ha un, que parli, perquè és a ell que jo acabo d'ofendre. ¿Qui hi ha aquí tan bàrbar que no vulgui ésser romà? Si hi ha algú, que ho digui, perquè és a ell que jo he ofès. ¿Qui hi ha aquí tan vil que no vulgui estimar la seva pàtria? Si hi ha algú, que ho digui, perquè és a ell que jo he ofès. Espero una resposta!*
TOTS: *Ningú, Brutus, ningú!*
BRUTUS: *Doncs aleshores no he ofès ningú.*⁹

Si bé és cert que algunes de les preguntes que planteja Brutus als romans no esperen resposta verbal (encara que volen induir a una resposta mental, com veurem més àmpliament en l'apartat 4 d'aquest mateix capítol), és encara més cert que les demandes finals sí que s'adrecen directament als romans allà presents invitant-los a parlar, cosa que fan després d'una llarga pausa que s'acaba amb la resposta que Brutus esperava. En efecte, una demanda com *¿Qui hi ha aquí tan vil que no vulgui estimar la seva pàtria?* és una estratègia retòrica que de fet equival a *No hi ha ningú tan vil que no vulgui estimar la seva pàtria*. Però en substituir l'asserció per una demanda d'informació, els interlocutors tenen la sensació d'haver contribuït a la construcció del discurs i fan més seva la tesi defensada.

I acabem parlant de la funció factiva que tenen les demandes d'informació. Si considerem que aconsegueixen aquesta funció els enunciats que tenen la capacitat de modificar la realitat, podem trobar nombrosos exemples que van en aquesta línia. Els interrogatoris fets sota jurament, per exemple, posen l'interrogat en una

9. W. SHAKESPEARE. *Juli Cèsar*. (Traducció de Josep M. de Sagarra). Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre, 1981.

situació de responsabilitat jurídica i social. I els matrimonis, religiosos o civils, passen per una demanda d'acceptació dels contraents. El conjunt de la demanda i la resposta constitueix una fórmula que la societat accepta com a promotora d'un canvi, ja sigui en l'estat civil o en l'adquisició d'altres responsabilitats socials.

Així doncs, constatem que, si bé la funció comunicativa més lligada a les interrogatives característiques és la funció conativa de dir, les demandes d'informació són presents en tot el ventall de funcions comunicatives, ja sigui com a preguntes aïllades o com a parella adjacent en la qual es troba inclosa també la resposta.

4. Les preguntes retòriques es poden considerar demandes d'informació?

Interrogació retòrica: figura consistent a enunciar una afirmació interrogativament amb una intenció emfàtica.

Diccionari de la Llengua Catalana (DIEC)

Encara que hi hàgim fet alguna al·lusió amb anterioritat, voldríem dedicar ara unes ratlles a l'anàlisi de les preguntes retòriques i a plantejar-nos fins a quin punt poden ser considerades demandes d'informació.

Les preguntes retòriques són figures del discurs assenyalades en els tractats que analitzen els recursos poeticoretòrics. En general, s'afirma que la interrogació retòrica o erotema consisteix en el plantejament d'una pregunta de la qual no s'espera cap resposta, ja que es formula únicament per suggerir al destinatari una resposta mental evident.

La primera part d'aquesta afirmació, és a dir, la constatació que les interrogatives retòriques no esperen resposta, equival a dir que es tracta d'interrogatives en un ús no característic. En aquest sentit, no són gaire diferents d'altres interrogatives que tampoc no esperen resposta verbal, com les interrogatives per manar o reptar, les interrogatives que serveixen per a expressar sorpresa o les que expressen un desafiament.

La segona part de la definició es refereix a la intenció del parlant que formula una pregunta retòrica: suggerir al destinatari una resposta mental evident. No

totes les preguntes retòriques tenen aquesta finalitat, com veurem tot seguit. I les que sí que responen a aquest propòsit no sempre obtenen la resposta mental evident que l'emissor pretenia.

Amb tot, és cert que hi ha un bon grup de preguntes retòriques que suggereixen una resposta mental evident, fins al punt que equivalen a una asserció. Es basen en tòpics, en veritats generalment acceptades o en supòsits culturals i tenen a la vegada característiques pròpies de les preguntes i de les assercions de negativitat:

- [97] *Hi ha alguna mare que no vulgui el millor per al seu fill?* = *No hi ha cap mare que no vulgui el millor per al seu fill.*
 [98] *Pot l'interès polític justificar l'assassinat?* = *L'interès polític no pot justificar l'assassinat.*

Aquestes preguntes, situades en un lloc estratègic d'un escrit o d'una intervenció oral monològica, suposen que els lectors o els oients no poden fer una altra cosa que confirmar l'opinió de l'emissor. Però això no és exactament així, ja que, de la mateixa manera que l'emissor vesteix com a pregunta allò que és en realitat la seva opinió, el destinatari pot refusar aquest contingut i respondre — encara que no arribi a verbalitzar aquesta resposta — d'una manera diferent de la que l'emissor esperava:

- [98] ARTICULISTA O CONFERENCIANT: *Pot l'interès polític justificar l'assassinat?*
 LECTOR O OIENT: *La realitat ens diu que sí. Hi ha individus que assassinen amb motivacions polítiques.*

En realitat, el valor d'aquest tipus d'interrogatives és semblant al que tenen les preguntes orientades: l'emissor suggereix al destinatari la resposta que ha de donar, l'encamina en un sentit determinat. Malgrat tot, el receptor pot refusar el camí que se li proposa i fer una altra opció. I això és així perquè en el *dictum* de la pregunta retòrica hi ha el plantejament d'una demanda, per bé que el *modus* apunti cap a una finalitat discursiva diferent.

La intenció del parlant que formula en el seu discurs una pregunta retòrica que té un valor de declarativa per donar informació és una intenció persuasiva i de desafiament. No demana resposta, sinó que l'ofereix. Però fa un ús especial de la polifonia enunciativa i introdueix en el discurs la figura d'un destinatari, encara que no li atorgui la possibilitat de fer sentir la seva veu. Aleshores, com hem vist, el lector o l'oient poden sentir-se interpel·lats, plantejar-se la pregunta i seguir un procés mental que desemboqui en la resposta que espera l'emissor, però poden, també, seguir un procés que els porti a una resposta oposada a les expectatives de qui escriu o parla.

Per consegüent, l'emissor que fa ús d'una pregunta retòrica amb finalitats persuasives ha de ser conscient que aquest tipus d'interrogatives mantenen la funció conativa, encara que en aquest cas podríem dir que no es tracta d'una funció conativa de dir, ni tampoc d'una funció conativa de fer, sinó d'una funció conativa de pensar.

Suposar que els lectors o els oients no poden fer una altra cosa que confirmar l'opinió que contenen implícitament algunes preguntes retòriques és menystenir les capacitats intel·lectuals dels receptors. L'elaboració d'una resposta mental diferent de l'esperada és una possibilitat que s'ha de preveure i que es pot contrarestar recurrent de nou a la polifonia enunciativa i encadenant argumentacions i contraargumentacions, a la vegada que es fa l'operació de refutar aquestes últimes:

[99] *Pot l'interès polític justificar l'assassinat? Se'ns dirà que sí, que la realitat demostra que hi ha individus que assassinen amb motivacions polítiques. Ara bé, en un marc democràtic ampli, la política ha de trobar mitjans per resoldre els problemes sense recórrer a la violència.*

Aquest procediment és semblant al de la figura retòrica anomenada subjecció o hipòfora, que consisteix en un diàleg fictici, per tant monològic, que té com a finalitat d'animar el fil del raonament.

Però, deixant de banda aquestes interrogatives retòriques que equivalen a una asserció i que se solen utilitzar amb la intenció de persuadir, n'hi ha unes altres, que apareixen, per exemple, en els assaigs o en els textos didàctics, que tenen un valor ben diferent. Són també preguntes que no esperen cap resposta verbal, però la seva intenció no és la de suggerir una resposta mental evident, sinó que faciliten la progressió temàtica i el seguiment del discurs. Vegem-ho amb aquest exemple extret de l'obra de Lluís Payrató *La interferència lingüística*:

[100] *Arribats aquí, cal fer una tercera passa per continuar endavant. L'abast de manlleu: comprèn tots els elements —lèxics o no—, o només els que s'han adaptat al sistema? En principi, o si voleu, stricto sensu, sembla que manlleu és solament aquell estrangerisme adoptat i adaptat al sistema, o com a mínim en camí d'integració.*

En aquest exemple, la pregunta retòrica permet a l'autor d'encetar un nou tema —o subtema— que amb la interrogativa queda ben explicitat. A la vegada, els lectors es troben ben guiats en el recorregut interpretatiu, ja que aquest recurs augmenta la llegibilitat del text i fomenta la coherència lògica. La funció, doncs, d'aquestes interrogatives retòriques és més aviat metadiscursiva, d'ordenació del discurs.

A banda d'aquesta finalitat metadiscursiva, aquest tipus de preguntes retòriques, quan s'utilitzen amb finalitats didàctiques, permeten d'apropar-se al mètode socràtic quan no es pot —o no es vol— practicar una interrogació ordinària i permetre una participació real dels receptors. Així, si el mètode socràtic consisteix a formular preguntes a partir de les quals es va avançant en la construcció del coneixement, les preguntes retòriques són una peça d'un procés dialèctic on l'emissor té molt més protagonisme que el receptor, però on aquest últim se sent més estimulat a l'anàlisi i a la reflexió que en un discurs on aquestes preguntes no es plantegen en cap moment.

A diferència de les interrogatives retòriques que volen provocar en el receptor una resposta mental evident, aquestes altres interrogatives són moltes vegades el punt de partida d'un procés de raonament que pot acabar amb la resposta de la pregunta plantejada o abocar a un nou interrogant. D'altra banda, en el cas d'avançar una hipòtesi, això no vol pas dir necessàriament que l'emissor vulgui veure-la confirmada, pot consistir simplement en un recurs per estimular la reflexió.

Finalment, trobem un tipus de preguntes retòriques que acompleixen una finalitat ornamental, de crear bellesa i d'enriquir la forma del text. No esperen resposta verbal i no van lligades a les habilitats argumentatives ni a les habilitats didàctiques. Són, potser, les que tenen una funció poeticoretòrica més clara, però fins i tot aquestes provoquen una resposta en el destinatari, una resposta de naturalesa sentimental. Vegem-ho en aquests versos de Salvador Espriu pertanyents al *Llibre de Sinera*:

[101] *Remor de cops d'aixada, no la sents?*
Rera les altes tanques de paret.
Sense repòs, però molt lentament,
enllà de la cleda contínua del temps.

El poeta pregunta per suggerir una imatge que ell mateix aporta més endavant. La pregunta retòrica és aquí una manera de dir, d'insinuar. Ara bé, amb aquest recurs es vol també actuar sobre el destinatari per incitar-lo a sentir unes determinades emocions. De manera que aquestes preguntes tampoc no s'escapen de la funció conativa, només que en aquest cas podríem parlar d'una funció conativa de sentir, atès que és una resposta emotiva el que la pregunta espera aconseguir.

Recapitulant, doncs, podem resumir la descripció de les preguntes retòriques en el quadre que oferim a continuació:

Preguntes retòriques

Tipus	Funció	Modalitat
1. Equivalents a una asserció	Conativa de pensar amb valor argumentatiu	Interrogativa orientada
2. Element de progressió temàtica	Conativa de pensar amb valor metadiscursiu	Interrogativa hipotètica o focalitzada
3. Element ornamental	Conativa de sentir i poeticoretòrica	Interrogativa per suggerir una resposta emotiva.

CAPÍTOL 4

*La llengua en l'intercanvi
de béns i serveis*

Montserrat Lloret

*A qui mana amb dolçor,
se l'obeeix amb millor voluntat.*

SÈNECA

1. L'intercanvi de béns i serveis com a macrofunció comunicativa

*Un bé no consisteix en allò que es fa o es dóna,
sinó en l'actitud amb què es fa o es dóna.*

SÈNECA

Les relacions que s'estableixen entre les persones es vehiculen sobretot mitjançant la interacció verbal: la llengua relaciona l'home amb la família, els amics, els veïns, els companys de feina..., amb el món en general. D'una banda, la comunicació verbal és producte de la interacció social i, de l'altra, fa que aquesta interacció sigui possible. Amb la llengua establim molts tipus de relacions —personals, professionals, comercials, etc.— i satisfem tota classe de necessitats. Una d'aquestes necessitats és intercanviar béns i serveis.

Des de sempre, els homes han tingut la necessitat de fer transaccions de béns i serveis, és a dir, de demanar algun objecte material o algun servei a una altra persona, i també de donar-los. Aquests intercanvis formen part de la interacció social ordinària: qui és autosuficient? Tothom necessita transferir objectes materials o serveis. Comprar, vendre, regalar, oferir, etc. són accions o activitats quotidianes.

Aquest intercanvi, especialment el fet de donar béns o serveis, es pot fer simplement amb accions; però normalment es fa mitjançant el llenguatge. La llengua, per tant, és el principal instrument per satisfer aquesta necessitat essencial en la vida d'una persona i de la col·lectivitat. Amb la llengua no tan sols intercanviem informació i expressem sentiments i estats d'ànim, sinó que també fem accions i fem que els altres les facin.

Abans de continuar, però, hauríem de determinar l'abast del que entenem per béns i serveis. En principi, pot semblar que no caldria fer aquesta precisió perquè són termes força clars: un bé seria un objecte material (un cotxe, un llibre,

una rentadora...), i un servei, una «acció de servir o ésser útil a algú o a algun ús; avantatge que hom procura a algú intervenint personalment»¹ (fer un llit, obrir una finestra, portar els nens a escola...):

- [1] *Dóna'm un llapis.*
- [2] *Agafa el jersei que vulguis.*
- [3] *Tanca la porta.*
- [4] *Vine amb el meu cotxe.*

[1] i [2] són exemples, respectivament, de la demanda i la donació d'un bé, i [3] i [4], d'un servei. Però aquesta distinció entre béns i serveis no sempre és tan clara: l'amistat, l'amor, la solidaritat i altres valors espirituals podrien considerar-se béns no materials o serveis. Una cosa similar passa amb accions com fer un petó o donar una bufetada. Ara bé, el que sí és clar és que són intercanvis que queden recollits dins el genèric de béns i serveis.

El problema, el podem trobar en frases en què pot semblar que es dóna informació:

- [5] *Si no t'ho menges tot, no aniràs de colònies.*
- [6] *Perdoni, però no l'havia vist.*
- [7] *Et prometo que demà sens falta ho tindràs.*
- [8] *Us designem des d'ara com a portaveu de l'associació.*
- [9] *Denunciem els joves que pretenen imitar l'antiga pintura.*
- [10] *Certifico: que Anna Sierra Charola ha assistit durant el curs 1991-92 a les classes de llengua catalana, nivell A1, i n'ha assolit els objectius. (text núm. 18)*

El que l'emissor «dóna» en aquestes frases no és tan sols informació, però no es correspon exactament amb el que entenem per serveis; serien com uns subtipus de serveis. A [5], per exemple, seria un «servei» especial, ja que no procura cap tipus d'avantatge per al receptor; ben al contrari: representa una amenaça. I la resta d'exemples, la disculpa de [6] i els actes performatius de [7]-[10], també es poden considerar unes subclasses especials de serveis, ja que l'emissor dóna alguna cosa més que simple informació. A [10], per exemple, es dóna constància d'un fet amb caràcter oficial.

Fet aquest aclariment, podem concloure aquest primer apartat introductori dient que l'habilitat discursiva o textual de saber donar o demanar béns i serveis, juntament amb el domini de la resta d'habilitats lingüístiques, és d'una impor-

1. Definició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (1995).

tància cabdal en una societat com la nostra que es regeix bàsicament per les relacions personals i socials que s'estableixen entre les persones.

1.1. L'intercanvi de béns i serveis: una incursió dins l'àmbit intencional de l'interlocutor

Quan algú fa una demanda d'un bé o d'un servei, ho fa perquè vol rebre de l'altra persona allò que ha sol·licitat, vol una resposta. I la resposta implica, a més d'una possible resposta verbal, una resposta no verbal: una acció del demandat. Per exemple, les peticions que hem vist a [1] i a [3] es fan amb la intenció d'obtenir de l'interlocutor una resposta en la seva conducta, una actuació: a [1], la donació del bé material sol·licitat; a [3], la realització del servei demanat.

En l'oferiment de béns i serveis, normalment el parlant també té la voluntat d'induir l'interlocutor a l'acció: en són exemples les frases [2] i [4] vistes anteriorment. En aquestes donacions, l'emissor emet l'enunciat amb la intenció que l'interlocutor accepti el seu oferiment, o sigui, que actuï: a [2], agafant un dels jerseyis, i a [4], anant amb el cotxe de la persona que li ha fet l'oferiment. Ara bé, moltes vegades acceptar un oferiment no requereix cap tipus d'acció, tan sols el fet en si de l'acceptació —per exemple, els enunciats [7]-[10] presentats en l'apartat anterior.

Així, veiem que, per regla general, l'acció de demanar comporta una voluntat de rebre, i l'acció de donar, de ser acceptat. En altres paraules, la demanda o donació d'un bé o servei implica intentar fer que una altra persona actuï: ja sigui acceptant el bé o servei ofert, ja fent el servei demanat o donant el bé sol·licitat —una altra cosa serà el que faci després l'interlocutor, però el propòsit de l'emissor és aquest. Aquesta voluntat d'incidir en l'actuació de l'interlocutor pot ser no tan sols per fer que actuï, sinó també perquè deixi d'actuar:

[11] *Calleu d'una vegada.*

En tots els casos, l'emissor s'erigeix en la persona que diu què ha de fer o què no ha de fer l'altre. Per tant, el propòsit d'influir en el comportament intencional dels interlocutors —inherent a l'intercanvi de béns i serveis— fa que hi hagi una incursió dins el dret que tenim com a individus per actuar lliurement. Aquesta invasió del camp intencional d'altri pot tenir diversos graus d'imposició: pot ser una ordre, una prohibició, una coacció, un consell, una proposta, un suggeriment... En uns casos ens trobem amb unes funcions pragmàtiques de caràcter impositiu, en què l'emissor actua de manera autoritària, i en altres casos, amb intervencions més cortesques, en què s'intenta induir a l'acció persuasivament. Analitzem diferents possibilitats de demanar un mateix servei:

- [12] *Endreça la teva habitació.*
- [13] *Avui endreces la teva habitació.*
- [14] *Vols endreçar la teva habitació d'una vegada?*
- [15] *Hauries d'endreçar la teva habitació.*
- [16] *La teva habitació està una mica desendreçada.*
- [17] *Per què no endreces la teva habitació?*

Podem comprovar la diferència entre aquests enunciats pel que fa al grau d'imposició: els tres primers suposen una exigència del servei demanat, i els altres tres tenen un caràcter persuasiu que fa que el receptor conservi la iniciativa per decidir si fa o no fa l'acte sol·licitat. Aquesta distinció, per tant, parteix de l'actitud que pren i manifesta el parlant respecte a l'interlocutor davant d'un mateix contingut proposicional.

1.2. L'habilitat discursiva de demanar i donar béns i serveis

Una frase com la que tenim a continuació, des d'un punt de vista lingüístic, és del tot correcta:

- [18] *Dóna'm un cigarret.*

Però des d'un punt de vista pragmàtic no seria gaire apropiada, per exemple, si els interlocutors són dues persones desconegudes; i en canvi, sí que ho seria si són familiars o amics. En el primer cas, seria més convenient i efectiu formular la demanda d'alguna manera menys directa:

- [19] *Perdona, si us plau, no tindries un cigarret?*

Les frases següents són altres exemples d'enunciats lingüísticament correctes, però que només són adequats en contextos determinats:

- [20] *Quan surtis, tanca la porta.*
- [21] *Si no és molèstia, podria tancar la porta quan surti? És que hi ha corrent d'aire.*

En una situació en què l'emissor té un rol social superior o similar al de l'altre interlocutor, seria més lògic demanar aquest servei directament com es fa a [20]. En canvi, si la persona que demana el servei és inferior jeràrquicament o coneix molt poc l'interlocutor, seria més adequat que ho fes amb una forma corts com la de [21].

Veiem, doncs, que hi ha factors de la situació comunicativa que condicionen la manera de dur a terme l'intercanvi de béns i serveis; és a dir, que s'han d'apli-

car estratègies comunicatives diferents segons la situació comunicativa. Així doncs, des d'un punt de vista didàctic, cal que l'aprenent de la llengua sàpiga interpretar les diferents situacions comunicatives en què es pot trobar, i conegui i apliqui, segons la situació, els mecanismes necessaris per dur a terme amb èxit els seus propòsits de demanda o donació de béns o serveis. I tenir èxit en l'intercanvi no vol pas dir tan sols aconseguir allò proposat, sinó també fer-ho sense malmetre la relació amb l'interlocutor ni ofendre'l. Això comporta que s'han de saber obtenir els efectes desitjats en el receptor, és a dir, que els efectes perlocutius siguin els que es volien aconseguir en fer l'intercanvi de béns i serveis, però sempre tenint en compte que no totes les situacions permeten de ser clars i directes.

Així, com dèiem, cal tenir en compte el context en què es produeix l'enunciació: en primer lloc, les característiques dels participants (edat, estatus social, relació entre ells) i les seves expectatives, intencions i actituds; i en segon lloc, les condicions físiques de la comunicació (espai, lloc, temps). És a dir, per intercanviar béns i serveis és necessari tenir en compte diversos factors:

- què volem obtenir;
- on i quan es produeix l'intercanvi;
- quin rol social tenim en aquella situació concreta;
- quin rol social té l'interlocutor;
- quina relació tenim amb l'interlocutor.

I, en conseqüència, cal saber actuar d'acord amb tots aquests factors:

- saber fer la demanda o donació de béns i serveis en el moment oportú;
- saber si cal fer preàmbuls per preparar el terreny;
- saber quan es poden manifestar obertament les intencions;
- saber si és convenient preservar la imatge de l'interlocutor;
- saber quan s'ha de preservar la pròpia imatge.

En definitiva, des del punt de vista d'un enfocament comunicatiu, els aprenents de la llengua han de conèixer les diferents estratègies de què disposa la llengua per intercanviar béns i serveis i saber determinar en quins contextos cal desplegar-les per no envair el territori de l'interlocutor, és a dir, per complir màximes de cortesia com les formulades per Lakoff (1973):

- no imposis la teva voluntat a l'interlocutor;
- indica opcions;
- fes que el teu interlocutor se senti bé; sigues amable;

o per Leech (1983): màxima de tacte, de generositat, d'aprovació, de modèstia, d'acord i de simpatia.

1.3. L'habilitat discursiva d'interpretar la demanda i la donació de béns i serveis

Tot intercanvi lingüístic comporta uns parlants que actuen d'emissors i de receptors. Però aquest procés comunicatiu no s'ha de considerar un procés lineal, en què un té un paper actiu i l'altre passiu, sinó que s'ha d'entendre com un procés alternatiu que implica la manifestació d'unes intencions i alhora la interpretació d'aquestes intencions.

Cal, per tant, que els aprenents de la llengua, a més de saber expressar les seves intencions, sàpiguen interpretar les dels seus interlocutors. Això és especialment necessari en els casos en els quals el significat del que es diu va més enllà del significat literal: és important que els aprenents s'habituin a interpretar tant els valors semàntics com els pragmàtics. Observem les frases següents:

[22] *Fes els deures.*

[23] *Vols fer el favor de fer els deures?*

[24] *Demà la teva germana i jo anirem a la platja.*

Totes aquestes frases, que podrien ser dites per una mare al seu fill en un mateix context, tenen associades, en termes d'Austin, una força il·locutiva: una ordre a [22] i [23], i una amenaça a [24]. Però aquesta intenció del parlant no coincideix en tots els casos amb el significat literal de l'expressió: només a [22] hi ha una relació directa entre el que es vol dir i el que es diu; a [23] i, sobretot, a [24] es fa d'una manera implícita: són els anomenats actes de parla indirectes. Aquesta indireccionalitat ha de saber ser interpretada per l'interlocutor gràcies al marc en què es produeix la conversa, al coneixement del món i a l'experiència compartida pels interlocutors.

Així, el receptor haurà d'interpretar que una pregunta com la de [23], que literalment demana una resposta afirmativa o negativa, té una altra intenció. Per tant, haurà de fer una inferència per interpretar que no li demanen una resposta verbal de *sí* o *no*, que no volen saber si té la voluntat o no de fer els deures, sinó que li estan donant una ordre. I a [24], la interpretació d'ordre o amenaça només es pot fer posant en relació el fet d'anar a la platja amb el fet d'haver fet els deures gràcies a la situació en la qual es produeix l'enunciat i a experiències anteriors.

En un exemple com el de [25], que pot ser una ordre, un prec, una invitació..., la situació en què s'emet l'enunciat permetrà a l'interlocutor de saber amb quina intenció ha estat emès:

[25] *Seu.*

L'entonació emprada, la relació entre els interlocutors, el lloc, l'estat físic del receptor, els gestos que acompanyen la seva emissió, entre d'altres, faran que el receptor pugui copsar quina és la força il·locutiva. És evident que és molt impor-

tant saber reconèixer les intencions del parlant que emet un enunciat com aquest, ja que el receptor haurà d'actuar d'acord amb la interpretació que en faci: per exemple, si és una invitació donarà les gràcies i seurà, o amablement declinarà la invitació; si és una ordre seurà sense agrair res o, segons els rols, refusarà el mandat sense gaire amabilitat.

D'altra banda, tot i que, en principi, les donacions de béns i serveis es fan amb la intenció que l'interlocutor accepti l'ofertament fet, existeixen una sèrie de fórmules ritualitzades o de cortesia en què els béns o serveis no s'ofereixen de veritat. En són exemples la típica situació en la qual es convida a compartir la menjada que s'està fent o s'està a punt de fer, o quan una persona s'ofereix per estar a disposició d'algú:

[26] —*Bon profit.*

—*Gràcies, que en vol?*

[27] *Em dic Joan, per a servir-vos.*

En aquests casos, s'ha de saber interpretar la donació com el que realment és: un ofertament que es fa per mera cortesia; per aquesta raó, en les invitacions de cortesia com [26], per exemple, és més cortès i adequat refusar-les que acceptar-les.

En resum, podem dir que, com que no sempre s'explicita directament la demanda o donació de béns i serveis, és molt important saber interpretar les intencions del parlant per poder comprendre textos amb què es duen a terme aquests tipus d'intercanvis: cartes, converses, notes, etc. Així, cal saber quan una interrogativa no és una demanda d'informació, o una declarativa no es fa únicament amb el propòsit de donar informació, sinó que són una demanda o donació de béns o serveis. Cal saber recórrer a l'anàlisi del context i als elements paralingüístics i extralingüístics (entonació, gestos, mirades...) per interpretar els enunciats quan no hi ha una coincidència entre el contingut proposicional i la força il·locutiva.

2. Factors del context que intervenen en l'intercanvi de béns i serveis

Fem que siguin molts els qui ens deuen favors, i pocs els qui hem ofès, car el record del favor és fràgil, mentre que el de l'ofensa perdura.

SÈNECA

Com hem pogut veure en els apartats anteriors, l'intercanvi de béns i serveis pot fer-se de maneres més o menys directes i més o menys impositives. Però, de què depèn que utilitzem unes formes més autoritàries o unes altres més corteses? De què depèn que expressem les nostres intencions amb més o menys transparència? Què ha de saber un aprenent de la llengua —i un usuari— per dur a terme amb èxit un intercanvi de béns o serveis? Quines estratègies lingüístiques es poden utilitzar per no envair l'espai intencional de l'interlocutor? Intentarem tot seguit respondre aquestes qüestions.

El context —entès en sentit ampli, tant d'entorn físic com d'experiències, intencions, coneixements compartits, etc.— és el que determina la utilització de modalitats més o menys impositives en la demanda o donació de béns i serveis. Els diferents elements del context que condicionen els parlants, però, no actuen de manera aïllada, ja que és fonamental la seva interrelació i combinació: són factors interdependents.

2.1. Desitjabilitat, benefici i cost dels béns i serveis

Un dels factors que més determina el parlant a l'hora de fer un intercanvi d'aquest tipus és la classe de béns i serveis intercanviats i el tipus de benefici que proporcionen als interlocutors. Això ens porta a una anàlisi i classificació dels béns i serveis:

- Segons la desitjabilitat (implícita o explícita):
 - . desitjats o no per l'emissor,
 - . desitjables o no per al receptor.
- Segons la demanda:
 - . demanats o no pel receptor.
- Segons els beneficis que poden produir:
 - . positius o negatius per a l'emissor,
 - . positius o negatius per al receptor.
- Segons el cost:
 - . alt cost per al receptor,
 - . mínim cost per al receptor.

Així, per exemple, cal tenir en compte si qui surt beneficiat per l'intercanvi és el parlant o l'interlocutor:

- [28] *Podries fer-me un favor? És que a mi m'és impossible: t'aniria bé anar avui a correus a buscar-me quatre caixes que m'han enviat i que necessito per demà?*
- [29] *Perdona, et fa res deixar-me mil pessetes per comprar la targeta del metro?*
- [30] *Té: les 5.000 pessetes que et dec.*
- [31] *Fes-me números.*
- [32] *Primer insereix el CD-ROM al lector de CD-ROM, després busca a la unitat D el fitxer Instal.exe i fes-hi un doble clic.*

Podem veure que els exemples de [28] i [29] són demandes de serveis que són beneficiosos per a l'emissor però que suposen una càrrega per al receptor. Per aquesta raó, pragmàticament, és molt adequat utilitzar formes indirectes com aquestes en què, en el cas de [28] per exemple, hi ha una justificació, una referència explícita al fet que es demana un favor, i una pregunta que no demana l'acte sol·licitat sinó la disponibilitat o no de fer-lo. Tot i que també seria possible utilitzar formes directes, com *Vés ara mateix a correus a buscar-me quatre caixes que m'han enviat*, en casos de clara superioritat social.

En canvi, en els casos en què passa al revés, que el bé o servei és demanat, desitjat o positiu per al receptor, és perfectament lícit d'utilitzar formes directes com les de [30], [31] i [32]. Els dos primers exemples són, respectivament, la donació d'un bé i la demanda d'un servei, en què qui surt beneficiat és el receptor, no pas l'emissor, ja que comporta que cobrarà uns diners —probablement en el cas de [30] sol·licitats més d'una vegada. En l'enunciat de [32], que és l'oferiment d'un servei demanat prèviament, la persona beneficiada en l'intercanvi és també el receptor, per això després haurà de donar les gràcies per les instruccions donades.

Així, quan els béns o serveis són positius per a l'interlocutor, les formes directes són adequades perquè al cap i a la fi el receptor és la persona que surt beneficiada per l'intercanvi. I quan els béns o serveis són demanats pel receptor explícitament o implícitament, és a dir, desitjats, aquestes formes més autoritàries també són lícites perquè no hi ha una intromissió real en el seu camp intencional, ja que és una intromissió autoritzada —de fet, en el cas de les donacions prèviament demanades, la invasió de l'espai intencional la va fer l'altre interlocutor quan va sol·licitar els béns o serveis.

Ara bé, quan l'intercanvi és positiu per a l'emissor però per al receptor no suposa cap tipus de benefici, ni positiu ni negatiu, ni un alt cost, sinó que tan sols ha de fer un esforç mínim, també poden ser adequades les formes directes:

[33] *Deixa'm un boli, si us plau.*

[34] *Passa'm les setrilleres.*

Les demandes d'aquests béns no es poden considerar impositives perquè l'acció sol·licitada requereix un esforç insignificant —hem de tenir en compte que es produeixen en contextos en què l'interlocutor té al costat el que se li demana—, i normalment van acompanyades de formes de cortesia com *si us plau*. Seria diferent, per exemple, si en l'exemple [34] les setrilleres fossin lluny del receptor i per poder-les-hi passar s'hagués d'aixecar per anar-les a buscar; en aquest cas l'esforç sol·licitat seria més gran i, per tant, l'emissor hauria d'esmerçar-se més i utilitzar estratègies de cortesia:

[35] *Si us plau, pots anar a buscar les setrilleres?*

[36] *Saps on són les setrilleres?*

D'altra banda, com indica Haverkate (1994, 39), en situacions d'emergència en què hi ha un perill imminent per al receptor —i en les quals, lògicament, surt beneficiat— és habitual utilitzar la forma més directa i més impositiva d'intercanviar béns i serveis. Haverkate posa l'exemple de l'exclamació que es fa per indicar a una persona que s'acosta un cotxe a tota velocitat:

[37] *Aturi's!*

2.2. *Rol, estatus, actitud i relació dels parlants*

Quan s'intercanvien béns o serveis, els parlants adopten uns rols comunicatius: d'una banda, uns rols d'interacció, de donant i demandant; i de l'altra, uns rols socials.² Els rols socials s'estableixen en funció de la situació i dels interlocutors i, al llarg d'un acte comunicatiu, acostumen a mantenir-se fixos, al contrari del que passa amb els interactius.

Quan el parlant utilitza una modalitat característica com ara la imperativa, que és la modalitat típica per a l'intercanvi de béns i serveis, mostra clarament quin és el rol d'interacció que pren en aquell moment determinat. En canvi, si fa la demanda o donació de béns i serveis amb un acte de parla indirecte, el seu paper de donant o demandant queda encobert:

[38] *Vine el cap de setmana amb nosaltres a París.*

[39] *Et faria gràcia anar a París aquest cap de setmana?*

2. Vegeu l'article de F. Lozano (1994) sobre la tria de la modalitat segons els rols dels interlocutors.

A [38] veiem que el parlant mostra el seu rol interactiu de donant d'un servei d'una manera directa; en canvi, a [39], mitjançant una pregunta que qüestiona la desitjabilitat de l'enunciat, l'emissor encobreix l'oferiment del servei.

Però, per què el parlant encobreix el rol d'interacció? Moltes vegades, la resposta a aquesta pregunta la trobem en el paper que juguen l'estatus social dels interlocutors, el rol social que prenen en aquell intercanvi concret i la relació que s'estableix entre ells, ja que l'intercanvi no respon únicament al compliment d'unes necessitats de demanda o donació de béns i serveis, sinó que entren també en joc les relacions jeràrquiques, socials i afectives que s'estableixen entre els parlants. Així, el parlant expressa les seves intencions d'una manera o d'una altra segons la relació que s'estableix amb l'interlocutor, i en funció de si vol o no refermar aquesta relació.³

Per exemple, si un parlant amb un estatus social superior al de l'interlocutor fa una demanda d'un servei, gràcies a aquesta superioritat social pot utilitzar una forma impositiva com és la modalitat característica imperativa:

[40] *Agafa aquestes caixes i porta-les al magatzem.*

D'aquesta manera l'emissor referma la superioritat enfront de l'interlocutor, que davant un enunciat com aquest no farà cap tipus de rèplica perquè els rols estan molt ben definits. No obstant això, moltes vegades, com veurem més endavant, aquestes relacions de poder es poden veure alterades si un parlant no vol fer explícita la seva superioritat social, sigui per preservar la imatge de l'interlocutor, sigui per no mostrar-se com una persona autoritària.

Però si una petició com la de [40], la fa una persona amb un estatus inferior al de l'interlocutor, pot obtenir una resposta del tipus *Qui ets tu per manar-me res?* En aquests casos els enunciats han de ser menys impositius i, per tant, més cortesos:

[41] *Oi que va cap al magatzem? Podria ajudar-me, si us plau, amb aquestes caixes?*

Quan els interlocutors tenen un estatus social similar, aquest factor no condiciona tant l'emissor a l'hora d'adoptar una forma més o menys impositiva. Seran altres factors del context els que determinaran la petició o donació de béns i serveis.

D'altra banda, i relacionat amb l'estatus, tenim el rol social dels interlocutors. Aquests rols s'estableixen en funció de la situació i, alhora, fan que l'intercanvi quedi condicionat per aquest fet. Així, per exemple, les formes impositives de

3. Recomanem l'article de R. Artigas (1994c) que versa sobre aquest tema.

demanar o donar béns i serveis són usuals en situacions en què els rols socials estan molt definits:

- [42] *Prengui dues pastilles cada matí després d'esmorzar.*
- [43] *Demà arriba a classe a l'hora.*
- [44] *Contestà les preguntes que li formulí la senyora fiscal que té la paraula* (text núm.15)
- [45] *Acaba els deures i després vés a buscar el diari.*

Aquestes frases són exemples d'enunciats emesos per persones en l'exercici d'un rol social determinat en una situació de desequilibri jeràrquic: metge-pacient, professor-alumne, jutge-acusat i pare-fill, respectivament. No són enunciats de persones que són metges, professors, jutges o pares, sinó que fan de metges, professors, jutges o pares. Aquests rols són els que els permeten d'actuar de manera clara, directa i amb autoritat. Però a causa de la interdependència dels diversos factors que estem comentant, un enunciat com el de [43] podria veure's alterat si l'estatus de l'interlocutor fos superior; per exemple, si es tractés d'una classe particular en què l'alumne fos molt més gran que el professor i fos un alt càrrec d'una empresa molt important. En una situació així, el professor, tot i tenir aquest rol social, hauria d'actuar amb una mica de tacte:

- [46] *Si no li fa res, podríem començar les classes a l'hora en punt? És que després tinc altres classes i no voldria fer tard.*

Com diu Haverkate (1994, 40), a mesura que augmenten la distància social entre el parlant i l'oient, el poder de l'oient sobre el parlant, i el grau d'imposició de l'acte de parla, cal que hi hagi més estratègies de cortesia.

D'altra banda, com ja hem comentat anteriorment, hi ha ocasions en què aquestes diferències d'estatus i rols socials no queden reflectides en l'actuació dels parlants. Però, què mou un parlant a utilitzar unes formes més corteses quan la situació li permet l'ús d'altres de més impositives? Els motius que poden dur a actuar així són d'origen actitudinal:

- preservar la imatge de l'interlocutor;
- preservar la pròpia imatge;
- reduir distància social...

En aquest punt, entren en joc el principi de cortesia i el concepte d'imatge —*face*— com a reguladors dels intercanvis comunicatius.

De la mateixa manera, el fet de servir-se de formes que trasllueixen les diferències socials existents entre els parlants pot tenir diverses causes:

- reforçar la pròpia imatge;
- demostrar superioritat;
- demostrar autoritat;
- mantenir o augmentar la distància social...

Així, per exemple, una manera d'atenuar l'acte impositiu i preservar la imatge de l'interlocutor és deixar que sigui ell qui decideixi què vol fer:

[47] *Si vols, vine demà a dinar.*

Aquestes formes menys impositives d'intercanviar béns i serveis també poden tenir l'origen en la intenció de l'emissor de quedar bé amb l'interlocutor, és a dir, de preservar la pròpia imatge i no mostrar-se com una persona autoritària i impositiva.

Ara bé, algunes vegades, preservar la imatge de l'altre comporta no mantenir la pròpia, i al revés, mantenir la pròpia imatge implica no preservar la de l'interlocutor. En aquests casos, cal saber determinar, d'acord amb el rol i l'estatus dels parlants, quines són les estratègies més convenientes:

[48] *Torna a fer aquests comptes perquè t'has equivocat.*

[49] *Potser hauríem de revisar aquests comptes.*

[50] *Potser m'equivoco, però crec que aquests comptes no estan bé.*

En aquests tres exemples l'emissor pretén el mateix: fer que l'interlocutor repeteixi uns comptes que ha fet malament; és a dir, no tan sols li diu què ha de fer, sinó també que el que havia fet amb anterioritat no estava bé. Per tant, segons l'estatus i el rol dels interlocutors, l'emissor ha d'utilitzar estratègies diferents. L'exemple de [48] podria correspondre a un parlant amb un rol social superior al del receptor, que no protegeix la imatge de l'interlocutor perquè vol mantenir aquesta superioritat —tot i que també podria donar-se en una situació amb rols d'intimitat en què la confiança dels parlants fa que no calgui preservar la imatge de l'altre. A [49] l'emissor podria tenir també una superioritat social; però, per preservar la imatge del receptor, posaria en qüestió la validesa de l'enunciat que emet i s'inclouria com a participant de l'acció que ha de fer l'altre. A l'exemple [50], l'emissor tindria un rol social igual o inferior al del receptor, i per mantenir la imatge de l'interlocutor minimitzaria la seva: d'una banda, qüestionaria la validesa de l'enunciat i, de l'altra, es presentaria com una persona que pot equivocar-se, i a més, faria una referència indirecta a l'equivocació de l'interlocutor.

Així, veiem que, segons el rol social i l'estatus dels parlants, és important saber protegir la imatge de l'interlocutor en situacions en què l'acte impositiu implica una crítica d'aquesta persona.

Per últim, voldríem comentar la importància de la relació personal existent entre els interlocutors, ja que també pot condicionar aquests tipus d'intercanvis:

- relacions entre coneguts o desconeguts;
- relacions entre amics o «enemics»;
- relacions entre companys o íntims...

Analitzem els exemples següents:

[51] *Deixa'm passar, tu!*

[52] *Em deixes passar?*

[53] *Perdoni, podria deixar-me passar, si us plau?*

Veient aquestes frases, podem deduir el tipus de relació que hi ha entre l'emissor i el receptor: a [51], hi ha molta familiaritat; a [52], certa coneixença —tot i que també és possible, per exemple, entre joves de la mateixa edat que no es coneixen de res—, i a [53] la relació és entre desconeguts o amb persones que inspiren respecte.

Per exemple, si demanem cinc mil pessetes a una persona amb qui tenim una relació personal molt estreta, ho podem fer d'una manera directa:

[54] *Deixa'm cinc mil peles.*

Però si la relació que mantenim amb el demandat és distant, haurem de buscar estratègies per fer-ho indirectament:

[55] *Em sap molt de greu molestar-lo, però últimament he tingut molts problemes econòmics: em podria deixar, si us plau, cinc mil pessetes?*

A l'exemple [55], hi ha una justificació de l'acte de parla perquè l'interlocutor sàpiga quina és la raó que motiva l'amenaça del seu espai intencional, un circumloqui fins arribar a fer la demanda i una pregunta que literalment demana la capacitat de l'interlocutor per fer una acció, no l'acció en si.

Així, podem veure que en les relacions d'intimitat ens podem trobar amb formes directes de demanar i donar béns i serveis. Això es deu al fet que, quan hi ha molta confiança, en principi, no cal utilitzar estratègies per tal de mostrar cortesia:

[56] *Marta, vés a comprar pa.*

Però, tot i que en les relacions d'intimitat l'ús de les formes directes de demanar i donar béns i serveis són molt habituals, només són adequades quan es donen les condicions necessàries per no caure en un excessiu autoritarisme. Per

exemple, si un home està fent el sopar i s'adona que no hi ha pa, i la dona no està fent res d'important, pot utilitzar perfectament l'imperatiu de l'exemple [56]. Però si la dona, per exemple, està banyant els nens, seria més adequat que utilitzés una forma menys impositiva:

[57] *Marta, quan puguis vés a comprar pa.*

[58] *Marta, que pots anar a comprar pa?*

Per tant, una vegada més veiem la importància de saber tenir en compte tots els factors de la situació en què es produeix la comunicació per tal de tenir èxit en l'intercanvi de béns i serveis, i perquè les relacions entre les persones no es deteriorin.

2.3. Intencionalitat de l'emissor

Un altre dels factors que té molt de pes en la tria de formes més o menys directes i impositives de demanar i donar béns i serveis és el propòsit de l'emissor en fer l'intercanvi. És evident que, com ja hem comentat en apartats anteriors, no és el mateix manar que suggerir, o coaccionar que incitar. Les diferències parteixen del grau d'imposició que el parlant dona a l'intercanvi. Així, d'una banda, tenim per exemple una ordre com la de [59] en què l'emissor imposa a l'interlocutor el contingut proposicional de forma clara i rotunda. I d'altra banda, podem trobar un suggeriment com el de [60] en què l'emissor no pretén pas imposar la seva voluntat, sinó que deixa oberta la possibilitat perquè sigui l'interlocutor en última instància qui decideixi què vol fer:

[59] *Surt de classe ara mateix.*

[60] *Jo de tu canviaria l'ordre de presentació dels temes.*

En aquest primer exemple el parlant es mostra com la persona que diu què ha de fer l'altre i no deixa cap opció de decisió a l'interlocutor. En canvi, en el segon exemple l'emissor no és autoritari i tan sols suggereix o aconsella una possibilitat d'actuació sense imposar-la. Així, d'una banda, tenim intencions impositives com ordenar, prohibir, coaccionar, i de l'altra, propòsits menys impositius que no envaeixen de forma tan flagrant el camp d'acció de l'interlocutor, com proposar, suggerir, recomanar, incitar.

Ara bé, com anem repetint al llarg d'aquest capítol, la intencionalitat de l'emissor moltes vegades queda interferida per altres factors del context que fan que no hi hagi cap correspondència entre funció pragmàtica i forma lingüística, tot i que el propòsit del parlant sigui, per exemple, donar una ordre o fer una prohibició.

2.4. Tipus d'intercanvi comunicatiu: individual, social i institucional

Un dels factors que té més influència a l'hora d'intercanviar béns i serveis és el tipus d'intercanvi comunicatiu en què es dugui a terme la comunicació —individual, social o institucional. Recordem que en l'intercanvi individual l'emissor actua a títol personal sense exercir cap rol social públic; en el social, actua segons un rol social determinat i, en l'institucional, el parlant està totalment condicionat pel marc d'una institució pública o perquè actua en nom d'aquesta institució. Per tant, veiem que hi ha una gradació pel que fa a l'espontaneïtat i llibertat d'acció dels parlants segons quin sigui el context en què es troben, ja que en alguns casos estan totalment subjectes a normes socials i lingüístiques.

Així, l'intercanvi comunicatiu té una dimensió diferent a tots els factors que hem vist fins ara: és la variable que determina i condiona la importància de la resta de factors que intervenen en l'intercanvi de béns i serveis. I, d'altra banda, té un caràcter més general, ja que integra els diversos condicionants del context: el bé o servei intercanviat; la desitjabilitat, benefici o cost del bé o servei; el rol, l'estatus, l'actitud i la relació dels parlants, i la intencionalitat de l'emissor.

Amb les dades de l'estudi Tipotext podem treure algunes conclusions pel que fa a l'ús de modalitats més impositives o més corteses segons els intercanvis comunicatius:

	Modalitats oracionals	Nombre d'ocurrències per intercanvis comunicatius		
		Individual	Social	Institucional
Formes impositives	Imperativa	29	13	22
	Declarativa per donar ordres	30	40	129
	Interrogativa per manar	5	1	0
Formes corteses	Exhortativa	20	24	4
	Declarativa per exhortar	24	33	6
	Interrogativa per exhortar	19	6	5

Podem veure que l'ús de formes directes i de formes exhortatives està força igualat en els intercanvis individual i social; en canvi, en l'institucional, s'utilitzen molt més les formes impositives.

Així, generalitzant, podem dir que en els intercanvis individuals, a causa de la manca de regulació social i lingüística, el parlant pot expressar les seves intencions amb total transparència. L'ús d'unes formes més o menys directes dependrà d'altres factors del context, com la desitjabilitat, el cost i el benefici dels béns o serveis, el tipus de relació més o menys propera entre els interlocutors, i les intencions de l'emissor. En l'intercanvi social també podem trobar per un igual formes més o menys corteses, però la confluència dels factors que fan triar unes formes o unes altres és diferent. Els factors que determinen bàsicament la tria són el rol i l'estatus social dels parlants, però també hi influeixen altres factors, com el tipus de relació entre els interlocutors, la imatge que vol projectar el parlant o les seves intencions. Per últim, en els intercanvis institucionals, pel fet que els rols socials estan molt marcats i les intencions, en estar estipulades per la institució pública, han de ser clares, precises i directes, s'utilitzen molt més formes impositives d'intercanviar béns i serveis. Així, són fonamentals els rols socials i els objectius últims de l'intercanvi de béns i serveis.

Per tant, tot i que és molt difícil generalitzar, perquè són molts —com ja hem vist— els elements que cal tenir en compte, podem dir que la confluència de factors que intervenen en la comunicació pot dependre força del tipus d'intercanvi.

Com a exemple, ens pot anar bé un fragment de la Llei d'enjudiciament criminal i normes complementàries (text núm. 19):

[61] *El processat que hagi d'estar en llibertat provisional, amb fiança o sense, constituirà apud acta l'obligació de comparèixer els dies que li siguin assenyalats en l'auto respectiu, i a més tantes vegades com sigui cridat davant el Jutge o Tribunal que conegui de la causa.*

En aquest text, propi de l'intercanvi institucional —recordem que és una llei i que, per tant, emana del poder legislatiu—, veiem com el legislador a l'hora de fer la regulació no ha tingut en compte ni cap tipus de relacions personals, ni la desitjabilitat, benefici o cost que pot suposar aquesta compareixença, ni tan sols actituds personals de demostració de superioritat ni d'autoritat, únicament ha fet valer el rol de legislador i la seva intenció de regular una situació concreta. D'altra banda, també podríem pensar que el receptor d'aquesta llei —i de qualsevol altra— no és directament l'afectat per la regulació, sinó jutges, advocats o fiscals; però hem de pensar que si l'Administració de justícia hagués de notificar aquesta compareixença a l'afectat, ho faria exactament en els mateixos termes i tenint en compte els mateixos factors que hem comentat.

Un altre exemple d'un text de l'intercanvi institucional que també il·lustra tot això que comentem és el següent:

[62] *Contesti\ les preguntes que li formuli la senyora fiscal que té la paraula* (text núm. 15)

El context d'aquest enunciat —un judici—, el rol de l'emissor —el jutge— i el del receptor —l'acusat— fan que sigui adequat l'ús de la modalitat característica de demanda de béns i serveis.

2.5. *Mode de producció: directe i diferit*

Un altre factor que pot determinar la manera com els parlants intercanvien béns i serveis és el mode de producció. Aquest condicionament ve determinat per les característiques que adopten les comunicacions segons si l'emissió i la recepció coincideixen o no en l'espai i en el temps. Així per exemple, en els textos produïts en directe, és a dir, en què es donen simultàniament l'emissió i la recepció del missatge, els parlants van construint el text en funció del desenvolupament de la comunicació i poden anar copsant les reaccions de l'interlocutor —que moltes vegades provenen d'elements no verbals com la mirada o els gestos— i procedir en conseqüència. Per tant, a més de poder temptejar la situació abans de fer segons quins tipus de demandes i preparar el terreny per poder dur a terme la transacció satisfactòriament, es pot veure si el receptor ha entès o no el missatge i quina reacció ha tingut.

D'altra banda, quan la comunicació és en directe però a través d'un mitjà, com ara el telèfon o via Internet, és a dir, quan els interlocutors no comparteixen un mateix espai físic però l'emissió i recepció són simultànies, molts d'aquests elements que ens poden ajudar a determinar la situació i fer-la evolucionar es perden —especialment si la comunicació és via Internet, però no a través d'un micròfon sinó de text escrit, ja que es perd la informació proporcionada per l'entonació, el timbre de la veu, etc.

Quant als textos diferits, com que no hi ha manera de captar molts elements del context de recepció, ni si és el moment adequat de fer segons quines transaccions, ni la reacció del receptor, ni si entén les nostres intencions, pot ser una mica més complex fer alguns intercanvis de béns i serveis. Per això, perquè es puguin dur a bon terme s'hauran de fer d'una manera molt clara, precisa i entenedora.

Relacionat amb tot això que acabem de comentar, tenim el fet que el text sigui monogestionat o poligestionat; és a dir, que la gestió textual sigui obra d'un sol parlant o de més d'un, ja que la construcció i l'evolució de la comunicació és molt diferent.

Pel que fa als usos de les modalitats oracionals segons el mode de producció, es fa més ús de la imperativa característica i de la interrogativa no característica per exhortar en el mode directe que en el diferit. L'ús de la resta de modalitats és força similar.

Quadre resum dels factors que intervenen en la transacció de béns i serveis sigui en intercanvi individual, social o institucional

		FACTORS				
		Desitjabilitat, benefici i cost dels béns i serveis	Rol i estatus social	Tipus de relació	Actitud de l'emissor	Intencionalitat de l'emissor
Formes impositives	- demanats, - desitjables, - positius, - de baix cost per al receptor	- desequilibri jeràrquic: dominància	- relació d'intimitat	- demostrar superioritat - reforçar la pròpia imatge	- manar, prohibir, coaccionar...	
		- equilibri jeràrquic: igualtat	- relació de coneixença			
Formes corteses	- no demanats, - no desitjats, - no positius, - d'alt cost per al receptor	- desequilibri jeràrquic: inferioritat	- sense relació	- preservar la imatge del receptor - reduir distància social	- recomanar, incitar, pregar, suggerir...	

3. L'intercanvi de béns i serveis i les modalitats oracionals

Sies cortès e no seràs reprès.

Ramon LLULL

En l'intercanvi de béns i serveis s'usen diferents tipus de modalitats oracionals; ara bé, encara que totes acompleixen la macrofunció comunicativa d'intercanviar béns i serveis, algunes tenen aquesta funció per naturalesa —utilitzades amb un ús característic— i, en canvi, altres l'adopten —tenen un ús no característic.

Amb finalitats pedagògiques, establim una relació entre les modalitats oracionals i el grau d'imposició que l'emissor imprimeix a l'enunciat. Així, les classificarem en modalitats impositives i modalitats més corteses:

- modalitats impositives:
 - . imperatives
 - . declaratives per donar ordres
 - . interrogatives per manar o reptar
- modalitats no impositives:
 - . exhortatives
 - . declaratives per exhortar
 - . interrogatives per exhortar

D'aquestes modalitats impositives, la modalitat utilitzada amb un ús característic és la imperativa; i de les no impositives, l'exhortativa.

3.1. Formes impositives de demanar i donar béns i serveis

3.1.1. Modalitat imperativa característica

En parlar de la realització de l'intercanvi de béns i serveis, la modalitat oracional que ràpidament hi associem és la imperativa.⁴ Ara bé, aquesta relació no és pas biunívoca, ja que no sempre aquests intercanvis es fan amb aquesta modalitat, ni aquesta modalitat, com s'ha vist en els capítols precedents, serveix exclu-

4. En l'estudi Tipotext, s'ha considerat la modalitat imperativa com una modalitat diferent de l'exhortativa, a diferència de gramàtiques com la de Badia i Margarit (1994), que considera l'imperatiu com el mode verbal característic de les exhortatives, que expressen un prec o una ordre, i que agrupa les optatives, que expressen desig, dins de les oracions volitives.

sivament per a intercanviar béns i serveis. I d'altra banda, l'ús del mode imperatiu no és pas exclusiu de la modalitat imperativa, ja que, com veurem més endavant, la modalitat exhortativa també pot utilitzar aquest mode verbal.

Aquesta modalitat és, de totes les modalitats que es poden emprar per fer el tipus d'intercanvi que ens ocupa en aquest capítol, la menys marcada des del punt de vista de l'emissor. Amb la utilització d'aquesta estructura sintàctica —i també tonal—, el parlant fa evidents les seves intencions: tant respecte al que vol fer amb l'emissió de l'enunciat —donar ordres, coaccionar, prohibir...— com pel que pretén que faci el receptor —dur a terme l'acció indicada en el contingut proposicional de l'enunciat. Vegem-ne un exemple:

[63] *Deixa'm les claus del cotxe sobre la taula.*

En una frase com la de [63], ens trobem amb un acte de parla directe, en què hi ha una correspondència entre la funció lingüística i la funció pragmàtica. L'emissor, mitjançant l'ús del mode imperatiu, manifesta la seva intenció comunicativa: donar una ordre amb el propòsit que el destinatari faci l'acció indicada. Com ja se sap, en el cas dels enunciats en què el que es pretén és impedir o evitar que el destinatari faci una acció determinada, l'imperatiu és reemplaçat pel mode subjuntiu:

[64] *No mengis més caramels.*

La modalitat imperativa es caracteritza pel fet que, tant en les ordres afirmatives com en les negatives, l'emissor fa una referència explícita al destinatari de la demanda i a l'acte mateix. Normalment, com en els exemples [63] i [64], el destinatari de la demanda coincideix amb l'interlocutor de la comunicació, ja que és la persona que ha de dur a terme l'acció sol·licitada. Així, el subjecte de l'enunciat coincideix amb l'interlocutor. Altres vegades, però, el receptor de la comunicació no és el destinatari últim de la demanda:

[65] *Quan vingui el teu pare que em truqui.*

[66] *Que la Marta no em destorbi mentre estudio.*

Tant a [65] com a [66], les persones que han de fer les accions explicitades —trucar i no destorbar, respectivament— no són pas els interlocutors, sinó unes terceres persones. Ara bé, implícitament, el receptor també es veu involucrat en l'acció perquè és el responsable de fer arribar l'ordre al destinatari o fer que la compleixi: a [65] ha de dir al seu pare que telefoni a l'emissor de la frase, i a [66] ha de fer o ha de procurar que la Marta no el destorbi. De fet, l'ordre és doble, perquè hi ha una ordre directa adreçada a una tercera persona, i una d'indirecta dirigida a l'interlocutor.

També pot donar-se el cas que l'emissor s'inclogui com a destinatari de l'ordre; aleshores, utilitza la primera persona del plural de l'imperatiu:

[67] *Traiem d'una vegada tots els trastos del mig.*

A [67], el parlant no únicament adreça aquesta ordre a l'interlocutor sinó també a si mateix, amb la qual cosa s'obliga a acatar-la.

Quan les ordres són negatives i l'emissor és també destinatari de la prohibició, és normal utilitzar la primera persona del plural del present de subjuntiu:

[68] *No beguem més, que després tenim una reunió important.*

Tot i això, eventualment la segona persona de l'imperatiu o del subjuntiu pot substituir-se per la primera persona del plural encara que l'emissor no s'inclogui com a destinatari de l'ordre o prohibició. Són els anomenats plurals de mitigació:

[69] *Callem d'una vegada!*

[70] *No fem més tonteries!*

Aquests enunciats, adreçats, per exemple, per un professor als seus alumnes, continuen sent una ordre i una prohibició, respectivament, dirigits únicament als interlocutors, però són més mitigades. És un recurs utilitzat per treure una mica de força impositiva a l'acte de parla.

Per finalitzar aquest punt, voldríem remarcar la importància que té en la llengua oral l'entonació per determinar si un enunciat és una ordre o un prec; dit amb altres paraules, per distingir una modalitat imperativa d'una exhortativa, que, com veurem més endavant, també pot tenir un patró estructural basat en el mode imperatiu. No cal dir, però, que si l'entonació no és molt marcada pot haver-hi interpretacions equivocades de les intencions del parlant pel que fa a la imposició de l'acte.

Cal precisar, però, que tot i que la modalitat imperativa és per naturalesa impositiva, pot no tenir un caràcter impositiu, com hem vist en comentar els factors desitjabilitat i benefici dels béns i serveis:

[71] *Porta tot això al meu despatx.*

[72] *Agafa les claus del cotxe i vés a fer un volt.*

Tenint en compte que el destinatari de [72] és un jove que s'acaba de treure el carnet de conduir i té moltes ganes que li deixin el cotxe per anar a practicar, podem veure la diferència amb [71]: en un cas el parlant imposa la seva volun-

rat mitjançant una ordre; en canvi, en l'altre, l'oient aconseguix una acció desitjada i surt, per tant, beneficiat per l'intercanvi. Per aquesta raó, tan sols [71] pot tenir l'afegitó *si us plau*, i només a [72] cal que el receptor doni les gràcies.

Uns casos similars en què s'utilitzen modalitats imperatives no impositives són el de les instruccions donades en benefici dels receptors, especialment si són demanades: instruccions d'ús d'aparells, indicacions per poder arribar a algun lloc concret, receptes de cuina, etc.; els requeriments que suposen un mínim esforç per al destinatari, i en intercanvis rutinaris del tipus venedor-comprador, en què els rols de donant i demandant estan molt definits:

[73] *Posim tres quilos de pomes i dos de peres.*

En aquest punt volem recordar també altres usos de l'imperatiu, com en cas de perill imminent, [74], o d'enfuriment de l'emissor envers el receptor, [75]:

[74] *Aturi's!*

[75] *Dóna-m'ho d'una vegada!*

En resum, podem dir que la modalitat imperativa per demanar o donar béns i serveis, és a dir, usada en la seva forma típica, té les característiques següents:

- Hi ha una relació directa entre la funció lingüística i la pragmàtica —per això és una modalitat característica.
- Té la funció d'incidir en l'actuació de l'interlocutor: funció conativa de fer.
- L'emissor fa una referència explícita tant a l'acte demanat com al destinatari —que pot coincidir o no amb el subjecte de l'enunciat.
- El mode verbal de les ordres afirmatives és l'imperatiu, i el de les negatives, el subjuntiu.
- En el canal oral, l'entonació té un final descendent.
- En general, té un caràcter impositiu; però pot no tenir-lo si el receptor surt beneficiat per l'acte o li suposa un mínim cost, o en intercanvis ritualitzats del tipus venedor-comprador.
- La força impositiva de l'acte de parla pot rebaixar-se amb l'ús del plural de mitigació.

Quant a l'ús d'aquesta modalitat, podem esquematitzar el que s'ha dit fins ara en set punts que resumeixen quan s'utilitza la imperativa característica:

- En donacions de béns o serveis demanats pel receptor o que el beneficien.
- En situacions en què els rols de donant i demandant estan clarament establerts: relacions venedor-comprador.

- Quan l'acció requerida comporta un esforç mínim de l'interlocutor.
- Quan el parlant té superioritat social o autoritat —i vol manifestar-la— per imposar la seva voluntat.
- En relacions d'intimitat i confiança en què es poden dir les coses directament.
- En casos d'enfuriment o enuig de l'emissor envers l'interlocutor.
- Quan hi ha la necessitat que el receptor actui de manera immediata: en casos de perill imminent.

3.1.2. Modalitat declarativa no característica per donar ordres

Com s'ha pogut veure en el capítol segon, tot i que la funció característica de la modalitat declarativa és la de donar informació, aquesta modalitat pot tenir uns usos no característics i acomplir altres funcions que, en principi, no són les seves específiques. Una d'aquestes funcions és la d'intercanviar béns i serveis:

[76] *A la primera pàgina de la prova, heu d'escriure els vostres noms i cognoms.*

En una frase com la de [76], el parlant utilitza l'estructura de la modalitat declarativa, però no té únicament el propòsit de transmetre informació, sinó que pretén també induir l'interlocutor perquè faci una acció determinada. Té, per tant, dues forces il·locutives: l'una corresponent a la modalitat declarativa, i l'altra, a l'ús característic d'una altra modalitat, en aquest cas la imperativa. Així, mitjançant una asserció, l'emissor duu a terme la funció pragmàtica de donar una ordre.

Aquestes declaratives no característiques poden acomplir diverses funcions:

– Regular la conducta:

[77] *Si us plau, us demanem que durant la prova escrita no fumeu per respecte a les persones a qui molesta.*

[78] *Convé que prenguis més el sol.*

– Donar ordres:

[79] *Pot seure\\ [..] (text núm.15)*

[80] *Cal que demà vinguis una mica més d'hora.*

– Fer retrets:

[81] *Alguna cosa deuen haver fet.*

[82] *Doncs els podrieu haver acompanyat a comprar.*

– Amençar:

[83] *Si no véns, hi sortiràs perdent.*

– Modificar la realitat:

[84] *Certifico: que Anna Sierra Charola ha assistit durant el curs 1991-92 a les classes de llengua catalana, nivell A1, i n'ha assolit els objectius.* (text núm. 18)

– Comprometre's a una acció:

[85] *Un altre dia que connectem et trucarem, d'acord?*

– Reglamentar:

[86] *La presó provisional durarà només el temps durant el qual subsisteixin els motius que l'han ocasionada.* (text núm. 19)

[87] *[...] d'acord amb l'article 119 del reglament de la cambra i del que està convingut amb els portaveus dels grups el debat tindrà lloc de la següent forma: un representant de cada grup parlamentari podrà intervenir durant trenta minuts l'ordre en què intervindran els grups serà de menor a major [...]* (text núm. 14)

La determinació de les funcions d'algunes d'aquestes declaratives no típiques a vegades depèn del context en què es produeixen i, en la comunicació oral, de l'entonació emprada per l'emissor. Dit en altres paraules, el context i l'entonació són els elements que fan que el receptor pugui descodificar les intencions del parlant. Així, per exemple, a la frase [79] el receptor ha de tenir en compte que la comunicació es produeix en un judici i que l'emissor d'aquest enunciat és un jutge; per tant, no pot tractar-se d'una exhortació sinó d'una ordre.

Quant a l'ús d'aquesta modalitat declarativa no típica, cal dir que les que tenen les funcions de donar ordres, fer retrets, amenaçar, regular la conducta o similars són adequades en situacions en què el parlant vol i pot manifestar aquestes intencions: quan té un estatus o un rol social superior, o quan hi ha un equilibri jeràrquic i una relació d'intimitat en què la confiança permeti l'ús de formes impositives.

Pel que fa a la funció de comprometre's a una acció, en principi sembla que es «dóna un servei» que no suposa la invasió de l'espai intencional del receptor i que no implica cap efecte negatiu sobre l'interlocutor, com sí que ho fa, per exemple, la funció de fer retrets. Per tant, d'entrada, qualsevol persona pot comprometre's a una acció perquè no implica l'interlocutor. Després, el fet de poder-la dur a terme o no afectarà tan sols la seva pròpia imatge: de persona de paraula, compromesa amb el que diu..., o no. Però el fet que no acomplir una acció a

la qual s'havia compromès un parlant pot ser negatiu per a l'interlocutor, perquè hi comptava, perquè haurà de canviar plans..., fa que el context i factors com el rol, l'estatus i la relació dels parlants també s'hagin de tenir en compte perquè pot haver-hi una invasió del seu espai intencional.

Quant a les reglamentacions, és lògic que només les poden fer persones que tenen aquesta potestat. Els exemples anteriors, [86] i [87], són uns fragments d'una llei i de la sessió d'investidura del president de la Generalitat, respectivament. Són, per tant, textos de l'intercanvi institucional; tot i que també podríem trobar declaratives no característiques amb aquesta funció en textos pertanyents a l'intercanvi social i fins i tot a l'individual si entenem *reglamentar* en el sentit ampli de regular conductes i organitzacions; pensem, per exemple, en l'establiment i l'organització d'una tasca col·lectiva: preparació d'una festa, d'un sopar, d'una inauguració, etc.

Per últim, comentarem les declaratives no característiques que modifiquen la realitat: aquests enunciats es caracteritzen perquè, en emetre'ls, es duu a terme l'acció representada pel verb. Són, seguint Austin, enunciats performatius, que fan que canviïn els estats de les coses. Ara bé, cal que es compleixin determinats requisits, que varien segons l'acte que es dugui a terme. En l'exemple [84], per exemple, cal que la persona que emet el certificat tingui potestat per fer-ho i, a més, fa falta que digui la veritat. Si no es produeixen aquestes condicions, el certificat deixa de tenir validesa. Quan aquests requisits impliquen actes formals en què són necessàries una sèrie de condicions pel que fa al procediment, els participants, les circumstàncies, etc., com ara expedir un certificat, interposar una denúncia o fer una sol·licitud, ens trobem amb textos propis de l'intercanvi social o institucional. En canvi, actes com prometre, apostar o jurar, en què la condició necessària perquè es duguin a terme és la veracitat pel que fa als pensaments, intencions o sentiments de l'emissor, podem trobar-los en qualsevol intercanvi comunicatiu.

Com hem pogut veure en els exemples d'aquestes declaratives no característiques, l'estructura bàsica d'aquesta modalitat és la mateixa que la de les declaratives característiques. Ara bé, a més, contenen uns elements modalitzadors que les transformen en no característiques. Bàsicament són els següents:

– Temps verbals amb valor d'obligació: present o futur d'obligació

[88] *Avui compres tu el diari.*

[89] *L'oficial major de la Secretaria del Parlament rebrà les credencials que trametin o lliurin els diputats i en formarà una llista per l'ordre de presentació.*

– Verbs modals d'obligació

[90] *Cal saber administrar la victòria si volem que el poble es reintegri plenament a la normalitat.*

- [91] *És absolutament necessari afinar els sentits.*
 [92] *M'has d'explicar moltes coses.*
 [93] *Doncs li pot donar si us plau al senyor agent judicial.*

– Verbs performatius

- [94] *Es reprèn la sessió\ \ [...]* (text núm.14)
 [95] *Aixís donc vos designem desde ara com a mantenedor, en vos felicitant coralment pel triomf d'enguany.*
 [96] *Decreto: Article 1. S'autoritza la creació de l'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà, amb seu a la localitat de Santa Coloma de Gramenet i sota la titularitat de l'entitat Centre Docent Santa Coloma, que queda adscrita a la Universitat Autònoma de Barcelona.* (text núm.17)

– Frases introductòries

- [97] *[...] demano que es suspengui el— present judici\ es: faci_ l'o—l'oferiment d'accions al: propietari\ i que es torni a convocar judici de faltes per veure\ les responsabilitats* (text núm.15)

3.1.3. Modalitat interrogativa no característica per manar o reptar

L'última modalitat dins d'aquest grup de modalitats impositives és la interrogativa no característica que té la funció de manar. Amb aquests enunciats el parlant es proposa alguna cosa més que omplir un buit d'informació: vol donar ordres, amenaçar, fer retrets o recordar una obligació.⁵ I els efectes que produeix són, per tant, altres que els propis de les interrogatives. Cal dir, però, que el grau d'imposició d'aquests enunciats dependrà molt de l'entonació emprada, en el canal oral, i de la situació concreta en què es produeixin. Vegem-ne uns exemples:

– Donar ordres:

- [98] *Voleu deixar de barallar-vos d'una vegada?*

– Amenaçar:

- [99] *Us voleu quedar sense anar d'excursió?*

– Fer retrets:

- [100] *Ja esteu mirant la tele?*

5. Vegeu l'estudi sobre els usos no característics de la modalitat interrogativa de J. Bellès (1995).

- Recordar una obligació:
[101] *Ja has fet els deures?*

Les tres primeres frases, tot i ser interrogatives, no tenen l'objectiu de demanar cap informació. El que realment pretén el parlant és una actuació de l'interlocutor, que en alguns casos comporta una modificació de la conducta.

En l'enunciat [98], per exemple, l'emissor no vol pas saber si els interlocutors estan disposats a deixar de barallar-se, el que realment pretén és que deixin de fer-ho. Per tant, no demana una resposta verbal sinó un canvi de comportament: la funció comunicativa és conativa de fer en lloc de conativa de dir. Un cas similar en què s'utilitza el verb modal *voler* però on no es qüestiona la voluntat d'actuar és, a més de l'exemple [99], una frase com la següent:

- [102] *Vols sortir del mig?*

En aquest exemple es pot veure clarament la voluntat del parlant d'obtenir una resposta no verbal del receptor. No desitja saber si està disposat a fer-ho o no, sinó que «demana» de manera força impositiva una acció determinada —el grau d'imposició vindrà determinat per l'entonació. Si l'interlocutor respon de forma afirmativa, la resposta ha d'anar acompanyada d'una actuació; i si respon negativament, pot haver-hi una mena de conflicte entre les dues persones. No cal dir que el receptor pot dur a terme l'acció sense acompanyar-la de cap tipus de resposta verbal.

Dels exemples anteriors, únicament [101] admet una resposta verbal, ja que la frase té dues forces il·locutives: una d'explícita, la interrogativa, i una altra d'implícita, l'ordre; si la resposta verbal és afirmativa, s'esvaeix la força il·locutiva associada, ja que no té cap sentit manar fer un acte que ja s'ha fet; en canvi, si és negativa, el receptor pot respondre a la pregunta literal: *no*; o a l'ordre implícita: *ara els faig, ja els faré més tard...*; o simplement no dir res i fer el que li diuen. El caràcter més o menys impositiu de frases com aquesta vindrà donat per la intenció del parlant de saber realment la resposta o de recordar l'obligació; tot i que la utilització de l'adverbi *ja* contribueix a una interpretació més aviat imperativa.

D'altra banda, aquest tipus d'oracions interrogatives que tenen la funció genèrica de manar o reptar solen formular-se des d'un rol i un estatus de superioritat o en casos en què els rols i els estatus són similars i hi ha entre els interlocutors força confiança o coneixença, ja que tenen un grau d'imposició molt alt. Potser dins d'aquest grup les que són menys impositives són les que recorden una obligació, perquè a més de sol·licitar una acció poden ser una demanda real d'informació.

3.2. Formes corteses de demanar i donar béns i serveis

3.2.1. Modalitat exhortativa

L'exhortativa és una modalitat que sol tenir un ús característic perquè, com en la imperativa, hi ha una coincidència entre la funció lingüística i la funció pragmàtica; però és més modalitzada que la imperativa. Això és degut al caràcter més cortès d'aquesta modalitat, que fa que sigui una forma educada d'intercanviar béns i serveis.

La utilització de l'exhortativa parteix de la intenció del parlant d'instar de manera persuasiva a l'acció de l'interlocutor. Així, la principal diferència amb la imperativa rau en el propòsit de l'emissor de no imposar la seva voluntat en forma d'ordre, sinó d'induir persuasivament mitjançant un prec, un suggeriment, una recomanació, etc. Observem els enunciats següents:

- [103] *Deixam anar de colònies...* (Amb entonació afectiva i allargament de sons)
- [104] *Acompanyam a la reunió...* (Amb entonació afectiva i allargament de sons)
- [105] *Anem a fer un volt...* (Amb entonació afectiva i allargament de sons)
- [106] *Si us voleu fregir les salsitxes per amanir el llegum, feu-ho.*
- [107] *Ens agradaria que et quedessis a sopar.*
- [108] *Aquesta tarda aniria a la platja.*

Totes aquestes frases pretenen el mateix: aconseguir una actuació de l'interlocutor, però demanada de manera cortesa mitjançant estratègies lingüístiques per no envair obertament el camp d'actuació del receptor. I quines són aquestes estratègies? Les tres primeres frases veiem que són molt directes i tenen una estructura idèntica a les de modalitat imperativa: mode verbal imperatiu i referència explícita a l'acte demanat i al destinatari —o destinatària, com a [105], en què el parlant s'inclou com a receptor del suggeriment. L'única diferència és la que hem indicat entre parèntesis: l'entonació. Aquesta diferència, encara que pot semblar insignificant, fa que la funció pragmàtica no sigui la d'un ordre sinó la d'un prec.

L'exemple de [106] és el fragment d'una nota que deixa una mare als fills per dir-los què es poden fer per dinar. Aquest enunciat és similar als que acabem de comentar perquè, tot i ser en mode imperatiu, gràcies a la utilització d'una oració subordinada condicional, el parlant no imposa la seva voluntat, és a dir, no ordena, sinó que fa una recomanació que no envaeix el camp intencional dels destinatària: és una exhortació a actuar d'una manera determinada sense imposar, però, aquesta actuació malgrat l'ús del mode imperatiu.

Els dos últims enunciats utilitzen com a tret modalitzador l'anomenat condicional de cortesia. Aquesta forma verbal situa l'acte demanat en un pla d'irrealitat que fa que quedi atenuada la petició de l'emissor. A [107], a més, el significat lèxic del verb de la frase introductòria contribueix a interpretar l'enunciat com a cortès. D'altra banda, [107] fa una referència explícita tant a l'acte sol·licitat com al destinatari de la demanda, que coincideix amb l'interlocutor; però [108] és una demanda més indirecta perquè només es refereix al servei demanat. Per això, aquesta última frase podria ser interpretada únicament com l'expressió d'un desig, no d'un suggeriment; hauran de ser els elements del context els que duguin l'interlocutor a interpretar-la com una exhortació que té com a destinataris l'emissor i també el receptor.

Ara bé, quan és convenient aplicar aquestes estratègies modalitzadores? Doncs en casos com els següents:

- Quan, tot i tenir superioritat social, es vol preservar la imatge del receptor o reduir la distància social existent.
- Quan entre els interlocutors hi ha igualtat jeràrquica i una relació de poca o nul·la coneixença.
- Quan l'emissor té un estatus o un rol inferior i no pot imposar res a l'interlocutor.
- Quan el parlant no vol manar o prohibir cap acció de manera autoritària, encara que per rol, estatus o tipus de relació ho podria fer.
- Quan el bé o servei no ha estat demanat, no és desitjable o suposa un cost alt per al receptor.

3.2.2. Modalitat declarativa no característica per exhortar

Com ja hem pogut veure anteriorment en parlar de la modalitat declarativa no característica per donar ordres, les declaratives poden acomplir altres funcions a més de la de donar informació: en aquests casos ens trobem davant de les modalitats declaratives no característiques. Pel que fa a l'intercanvi de béns i serveis, unes d'aquestes funcions poden ser les de donar ordres, modificar la realitat o regular la conducta; i d'altres, menys impositives, les d'exhortar, fer suggeriments o fer propostes. Així doncs, dins d'aquesta classificació que hem establert de formes més i menys impositives d'intercanviar béns i serveis, tenim la modalitat declarativa no característica per exhortar. Tot seguit podem veure'n uns exemples:

[109] *Avui tinc el cotxe al mecànic.*

[110] *Estic congelada.*

[111] *Núria, aquests informes són urgents.*

Aquestes frases podrien ser exemples de modalitats declaratives característiques, és a dir, per donar informació; però si tenim en compte les situacions en què es produeixen, la interpretació que en fem és una altra. La situació de [109] és la d'uns companys de feina a l'hora de plegar; per tant, l'interlocutor hauria d'interpretar aquest enunciat com un acte de parla indirecte en què, sense fer cap referència explícita a cap exhortació, el que en realitat està fent el parlant, a més de donar una informació, és sol·licitar que algú el porti a casa. A [110], els interlocutors es troben en una habitació en què la finestra és oberta de bat a bat. Aquest element del context és el que permet la interpretació exhortativa indirecta d'aquesta frase: pots tancar la finestra? Per últim, a l'exemple de [111] el receptor és la persona que ha de fer aquests informes, per la qual cosa se li diu alguna cosa més que una simple informació: que els faci i els trameti de pressa. D'aquests tres exemples, aquest últim és el més directe, perquè hi ha una referència a l'objecte de l'acte demanat implícitament i a la raó per la qual s'ha de fer amb celeritat.

Aquests actes de parla indirectes són molt utilitzats en el món de la publicitat, ja que mitjançant aquesta modalitat s'especifiquen les característiques del producte o servei presentat i s'addueixen les raons per les quals els receptors l'han de comprar. Així, són freqüents eslògans del tipus següent:

[112] *Nou Nissan Micra dièsel: és tan perfecte, que corre sense gasolina.*

[113] *Pel dia del pare Amena li regala 20.000 ptes. en trucades.*

En aquests enunciats, és evident que, a més de donar una informació, s'està exhortant perquè els receptors dels missatges adquireixin uns productes determinats.

D'altra banda, aquesta modalitat no típica té la particularitat que, com que no es fa cap tipus de referència a l'acte exhortat implícitament, pot dur amb facilitat a un fracàs comunicatiu. En aquests casos, però, el parlant ha de tenir recursos per aconseguir el seu propòsit, ja sigui utilitzant aquest mateix tipus de modalitat o una altra que també sigui persuasiva però una mica més directa. Ara bé, aquest fracàs comunicatiu pot ser degut al fet que l'interlocutor no capti l'exhortació implícita o no vulgui o no l'interessi captar-la. En aquests últims casos, la persona que ha estat exhortada no necessita haver de justificar-se pel fet de negar-se a fer l'acte demanat, ja que és creïble que no s'hagi sentit al·ludida. Aquest possible fracàs demostra que aquesta modalitat és una de les menys invasores del camp intencional dels interlocutors, ja que fins i tot el receptor pot realment no sentir-se exhortat a dur a terme una acció.

Algunes vegades, però, aquests actes de parla indirectes poden ser copsats com si fossin molt directes. En un dels textos analitzats en el projecte Tipotext, en què dos joves que no es coneixen de res fa estona que parlen en directe i per escrit a través d'un xat d'Internet, trobem l'exemple següent:

- [114] NÚRIA: *doncs explica'm alguna cosa*
 JAUME: *hi ha un problema i és el següent...*
 NÚRIA: *digues que t'escolto*
 JAUME: *resulta que he de trucar a la meua mare que no viu amb mi i ja es fa tard i tinc la línia ocupada.*
 NÚRIA: *ara sí que és una indirecta pel directa*
 JAUME: *no, em sap greu perquè sou molt divertides*

En aquest exemple, podem veure com la noia capta l'acte de parla indirecte com a tal, però alhora com una invitació extremadament directa a deixar la conversa, i així ho explica.

En resum, podem dir que aquesta modalitat permet al parlant d'induir una altra persona a l'acció de manera persuasiva i sense tenir la sensació de penetrar en el seu camp d'acció. Per tant, és ideal per a totes aquelles situacions en què el parlant no té prou autoritat ni superioritat per demanar que l'interlocutor faci alguna cosa d'una manera més directa i autoritària, o simplement perquè vol ser respectuós amb l'actuació de l'altre.

3.2.3. Modalitat interrogativa no característica per exhortar

L'última modalitat oracional que ens queda per comentar dins dels intercanvis de béns i serveis és la interrogativa no típica per exhortar. Aquesta modalitat és no característica perquè, tot i ser una interrogativa, no té únicament la funció de demanar informació, sinó que també en té d'altres: donar béns o serveis, exhortar a fer una acció... Així, a diferència de les interrogatives no característiques per manar que hem vist anteriorment, aquestes tenen, a més d'altres funcions, la funció característica de la modalitat interrogativa, tot i que a vegades és una demanda d'informació retòrica perquè ja se sap la resposta. Vegem-ne a continuació uns exemples:

- [115] *Vols beure alguna cosa?*
 [116] *Em permet passar?*
 [117] *Pots anar a buscar el pa?*

Podem veure que aquests exemples tenen dues forces il·locutives: una d'explícita, la interpel·lació, i una altra d'implícita, l'exhortació. A [115] hi ha una demanda d'informació i alhora un oferiment d'un servei que inclou una exhortació perquè sigui acceptat. A [116], tenint en compte que aquesta pregunta la fa un vianant a un altre que obstaculitza el pas, veiem que la pregunta és més aviat per cortesia, perquè no tindria cap sentit que la resposta fos negativa. Així, la resposta serà del tipus *sí* o *naturalment*, acompanyada d'un moviment perquè

la persona pugui passar. Per tant, aquesta interrogativa és realment una forma cortesa de demanar que l'interlocutor dugui a terme una acció. A l'últim exemple, la demanda d'informació simultània a l'exhortació és per conèixer la disponibilitat per dur a terme l'acció sol·licitada: és una demanda que fa que l'interlocutor tingui l'última paraula per decidir si fa o no fa l'acte demanat. En tot cas, si la resposta és negativa, haurà de justificar la seva decisió si no vol tenir un «conflicte» amb l'interlocutor.

D'altra banda, podem comprovar algunes diferències entre allò que es qüestiona en aquestes interrogatives no característiques. Així, algunes, com [115], fan una demanda de la desitjabilitat de l'acte sol·licitat, o, com a [117], de la possibilitat de fer una acció; d'altres no fan cap referència a l'interlocutor i qüestionen l'objecte de l'acció, com [118], o si es dona una situació determinada o no, com [119].

[118] *Queda café?*

[119] *Estan totes les joguines recollides?*

En aquest primer exemple, el parlant a més de demanar l'existència d'un producte determinat està exhortant per tal que li sigui servit, tot i que aquesta exhortació la fa indirectament, perquè no fa cap tipus de referència a l'acte que pretén que dugui a terme l'interlocutor. Tant si la resposta a la sol·licitud feta és afirmativa com negativa, s'activa l'acte exhortatiu implícit; ara bé, si és negativa l'acció que haurà de fer l'interlocutor per satisfer la demanda sol·licitada suposarà un cost més alt, ja que haurà de fer més café.

En el segon exemple, la força il·locutiva explícita té l'objectiu de conèixer l'estat d'una situació concreta; tot i que pot donar-se el cas que el parlant ja conegui la resposta, però utilitzi aquesta modalitat per no manar impositivament. L'interlocutor ha d'interpretar que, en cas de resposta negativa, hi ha una exhortació implícita a fer que aquell fet sol·licitat sigui una realitat.

Ara bé, modalitats interrogatives com les que acabem de veure a [118] i [119] podrien ser simples interrogatives característiques per demanar informació sense cap altre tipus de funció implícita. La interpretació com a demanda de béns o serveis quedarà determinada pels elements del context i factors com l'entonació. L'exemple de [120] és una altra frase que pot tenir diverses interpretacions: una com a modalitat interrogativa característica per demanar informació i una altra com a no característica per oferir un bé.

[120] *T'agradaria anar a París?*

Com a conclusió, podem dir que aquesta modalitat permet al parlant d'intercanviar béns i serveis d'una manera indirecta, ja que també hi ha una deman-

da d'informació sobre la desitjabilitat, la disponibilitat, la possibilitat o l'existència de l'acte o de l'objecte en qüestió. Així, és una de les maneres més corteses de fer aquests tipus d'intercanvis i, per tant, una de les més convenientes en els casos següents:

- quan els béns i serveis no són desitjats o demanats;
- quan l'estatus o el rol del parlant és inferior al de l'interlocutor;
- quan l'intercanvi és entre persones desconegudes;
- quan es vol reduir la distància social existent entre els interlocutors;
- o, simplement, quan no es vol imposar l'acte i es desconeix la possibilitat o la voluntat de realitzar l'acció.

Ús de les modalitats oracionals utilitzades en l'intercanvi de béns i serveis segons dades del projecte Tipotext

	Modalitats oracionals	Nombre d'ocurrències en els 102 textos analitzats	Exemples
Formes impositives	Imperativa característica	64	<i>Endreça la teva habitació.</i>
	Declarativa no característica per donar ordres	199	<i>Avui endreces la teva habitació.</i>
	Interrogativa no característica per manar o reptar	6	<i>Vols endreçar la teva habitació d'una vegada?</i>
Formes corteses	Exhortativa (o desiderativa) ⁶	48	<i>Hauries d'endreçar la teva habitació.</i>
	Declarativa no característica per exhortar (o expressar desig)	63	<i>La teva habitació està una mica desendreçada.</i>
	Interrogativa no característica per exhortar	30	<i>Per què no endreces la teva habitació?</i>

6. Cal tenir en compte que en l'estudi Tipotext la modalitat exhortativa s'ha computat conjuntament amb la desiderativa, que no sempre té la funció de demanar o donar béns i serveis.

4. Les funcions comunicatives del llenguatge i l'intercanvi de béns i serveis

Tot i que és evident que les funcions que realitza la llengua en els intercanvis comunicatius poden ser múltiples i molt diverses, les funcions comunicatives adoptades en l'estudi textual Tipotext es basen en les conegudes funcions establertes per Jakobson: la referencial, la conativa, la interlocutiva⁷ (abans fàtica), la psíquica (abans emotiva), la metalingüística, la poèticoretòrica (abans poètica) i, incorporada en aquest estudi, la factiva.⁸

Quant a la relació d'aquestes set funcions amb els intercanvis de béns i serveis, la qüestió principal és determinar quines funcions duu a terme la llengua quan els parlants fan aquest tipus d'intercanvis comunicatius. És evident que, pel fet que en aquests intercanvis el que bàsicament pretén el parlant és fer que l'interlocutor actuï d'una determinada manera, la funció bàsica és la conativa. Ara bé, això no treu que hi hagi altres funcions que també puguin tenir una importància cabdal, ja que les funcions del llenguatge no s'exclouen pas les unes a les altres. Ben al contrari, algunes les podem trobar en qualsevol tipus d'acte comunicatiu: és el cas, especialment, de la funció referencial.⁹ Així, cal determinar quines són les funcions bàsiques i predominants en els intercanvis de béns i serveis.

D'altra banda, també voldríem comentar que, a l'hora d'establir les funcions comunicatives de la llengua en aquests tipus d'intercanvis, podem fer-ho des de dues òptiques diferents: l'una seria analitzant les diverses modalitats que serveixen per fer aquests intercanvis, i l'altra, fixant-nos en els textos amb què es duen a terme els intercanvis de béns i serveis vistos globalment. En el primer dels casos, podem obtenir una anàlisi més detallada de les funcions que acompleixen les diverses modalitats que s'empren per fer aquests intercanvis; és a dir, conèixer quines són les funcions predominants en aquesta macrofunció comunicativa. Un

7. Aquesta funció interlocutiva s'assemblaria més a la funció interpersonal que planteja Halliday, que reflecteix la relació o la interacció entre els interlocutors. Recordem que aquest autor estableix tres grans funcions del llenguatge: la ideativa, la interpersonal i la textual.

8. Remetem als comentaris sobre les funcions comunicatives fets per Rosa Artigas en el capítol primer.

9. Voldríem recordar que tots els textos en què s'ha basat l'estudi Tipotext han estat marcats amb variables com ara les funcions comunicatives, i que, en aquest cas, la variable és obligatòria i, a més, pot ser repetitiva, ja que poden haver-hi marcades fins a quatre funcions diferents. Aquest marcatge també reflecteix la prioritat o la igualtat de les diferents funcions en un text, ja que cada funció duu una referència numèrica que marca l'ordre d'importància. Així, per exemple, un text pot estar marcat amb conativa 1 i referencial 2; i un altre, amb referencial 1, conativa 1, interlocutiva 1 i psíquica 2.

estudi des d'una perspectiva global, en canvi, permet una visió general de les funcions comunicatives que acompleixen els textos en què, entre d'altres possibles intercanvis, es fa alguna demanda o donació de béns i serveis.¹⁰

Tot seguit farem alguns comentaris de les funcions del llenguatge en relació amb l'intercanvi de béns i serveis des d'aquestes dues perspectives: comentant les modalitats oracionals i alguns textos on hi ha algun intercanvi d'aquest tipus.

4.1. La funció conativa i l'intercanvi de béns i serveis

Com ja hem comentat al llarg de tot aquest capítol, fer un intercanvi de béns i serveis comporta necessàriament una influència del parlant sobre actuacions o comportaments aliens; és una característica intrínseca d'aquesta macrofunció comunicativa. Per tant, com que tots aquests intercanvis estan orientats cap al destinatari, la funció bàsica que acompleixen és la conativa.

Ara bé, cal tenir en compte que la funció conativa pot orientar-se cap a l'interlocutor a diferents nivells: a nivell cognitiu, és a dir, incidint en el pensament, a nivell verbal o a nivell de la resta d'accions.¹¹ Així, l'intercanvi de béns i serveis quedaria englobat dins de l'últim nivell, ja que pretén incidir en l'interlocutor perquè dugui a terme una acció.

La frontera entre modalitats amb les funcions conativa de fer i conativa de dir, la podem trobar en enunciats com els següents:

[121] *Digues* mama, mama.

[122] *Escolta, mira, baixar, digues* baixar, vull baixar, vull baixar, *digue-ho*.

Aquests exemples són extrets d'un text oral en què uns adults parlen amb un nen petit que encara no parla. D'entrada, podríem pensar que tenen una funció conativa de dir, ja que la intenció de l'emissor és que el receptor, el nen en aquest cas, parli. Però de fet el que volen no és una informació, sinó que dugui a terme una acció, que demostrï que entén el que li diuen; seria similar al fet que li diguessin que es toqués l'orella o el nas.

10. Volem subratllar que en l'estudi Tipotext la variable funció comunicativa no ha estat marcada per modalitats sinó per textos.

11. Tot i que fer dir és també fer fer una acció, la distinció entre funció conativa de dir i de fer parteix del fet que parlar és una acció molt específica i peculiar que implica una transmissió d'informació que es fa amb el llenguatge. De fet, aquesta diferenciació és paral·lela a la d'intercanvi d'informació i intercanvi de béns i serveis en general.

Quant a la relació de les diferents modalitats oracionals que serveixen per demanar i donar béns i serveis amb la funció conativa de fer, podem dir que, si bé totes les modalitats acompleixen aquesta funció comunicativa, unes ho fan d'una manera molt directa i clara, i altres, de forma tan indirecta que tan sols la situació comunicativa concreta pot fer que hi hagi una interpretació conativa de fer. Fixem-nos en aquestes modalitats:

- [123] Imperativa característica: *Renta els plats.*
- [124] Exhortativa: *Renta tu avui els plats...* (Amb allargament de sons)
- [125] Declarativa per donar ordres: *Avui rentes tu els plats.*
- [126] Declarativa per exhortar: *No hi ha ni un sol plat net.*
- [127] Interrogativa per manar: *Vols rentar els plats d'una vegada?*
- [128] Interrogativa per exhortar: *Els plats són nets?*

Comparant aquests exemples, podem observar que n'hi ha alguns on l'apel·lació a l'interlocutor perquè actuï és directa: és el cas de la imperativa característica, l'exhortativa, la declarativa per donar ordres i la interrogativa per manar. En aquests exemples veiem clarament la referència explícita tant a l'acte que ha de dur a terme el receptor com a l'interlocutor mateix. Això es pot veure especialment en l'expressió gramatical més pura de la funció conativa —l'imperatiu— i també en els vocatius:

[129] *Josep, renta els plats.*

En canvi, la funció conativa de fer de les altres dues modalitats —la declarativa i la interrogativa per exhortar— depèn bàsicament de la interpretació de la situació comunicativa. Així, la frase de [126] podria ser simplement una declarativa per donar informació dita per una persona a la seva parella com a crítica quan visiten la casa d'uns amics. En aquest context, no seria pas una indirecta perquè l'interlocutor rentés els plats. I el mateix pot passar amb la frase de [128] si es diu en un context en què no es pugui interpretar la intenció conativa de fer: pot ser una simple demanda d'informació quan, per exemple, dues persones revisen un apartament després d'haver tingut llogaters durant un mes d'estiu, i l'única intenció del parlant és saber si han marxat deixant els plats nets o bruts.

Per tant, el valor conatiu del llenguatge, si bé en alguns casos és intrínsec a alguna forma lingüística —principalment l'imperatiu i els vocatius—, moltes vegades depèn de factors pragmàtics, com ara el context en què es produeix l'intercanvi comunicatiu.

D'altra banda, quan fem una visió global dels textos és quan clarament ens adonem que la llengua duu a terme diferents funcions comunicatives d'una

manera simultània. Els textos, tot i que la finalitat última del parlant o dels parlants sigui una de molt concreta, acostumen a tenir més d'una funció, ja que, pensant per exemple en l'intercanvi de béns i serveis, encara que es pretengui aconseguir que l'interlocutor faci una acció determinada, la conversa o el text poden derivar en altres funcions, perquè també caldrà donar informació o mantenir oberta una bona comunicació i relació entre els parlants, etc. De fet, pot ser que la conversa derivi cap a altres temes i es produeixi un intercanvi d'informació que en realitat no és necessari per aconseguir la transacció de béns o serveis, o bé que per poder assolir uns determinats efectes perlocutius calgui donar una determinada informació o mostrar-se sociable amb l'interlocutor.

En l'estudi Tipotext, la gran majoria dels 102 textos analitzats tenen més d'una funció comunicativa. Quant als textos on hi ha un intercanvi de béns i serveis, la majoria tenen com a funció predominant la conativa juntament amb alguna altra funció, que normalment és la referencial o la interlocutiva, i, en molts casos, altres de secundàries. Dels textos presentats a l'annex, tan sols n'hi ha un en què es produeixi un intercanvi de béns i serveis i tingui una única funció principal —tot i que en té dues de secundàries. Ens referim a l'anunci institucional sobre l'ús del cinturó de seguretat (text núm. 16), que té com a funció predominant la conativa, i com a secundàries, la referencial i la poieticoretòrica. Aquest text és clarament conatiu perquè ha estat pensat i produït amb la intenció d'incidir en els espectadors i fer que modifiquin les actituds.

4.2. *Les funcions referencial, interlocutiva, psíquica, metalingüística, poieticoretòrica i factiva i l'intercanvi de béns i serveis*

Com ja hem comentat anteriorment, tot i que en els intercanvis de béns i serveis la funció bàsica és la conativa, la resta de funcions també hi poden tenir un paper determinant, si bé algunes amb més claredat i freqüència que d'altres.

Pel que fa a la funció referencial, és evident que aquesta és la funció que, després de la conativa, més acompleixen les modalitats utilitzades en els intercanvis de béns i serveis. Això és així perquè en totes les instruccions, ordres, suggeriments, exhortacions, etc. hi ha sempre alguna referència al món. El que cal determinar és la importància i necessitat d'aquesta referència:

[130] *Primer desplega l'opció Fitxer, després selecciona Executar i, per últim, escriu D:\ Instal i prem el botó Acceptar.*

[131] *Vés a buscar el diari.*

Aquests dos exemples són demandes de serveis —l'enunciat de [130] també podria ser una donació si es tractés, per exemple, d'una instrucció demanada—

; per tant, tenen una funció conativa molt clara. Ara bé, a [130] hi ha, a més, una transmissió d'informació necessària per poder dur a terme l'acció sol·licitada, que fa que la funció referencial sigui tan important com la conativa. Si el receptor ja sabés els passos que ha de seguir per fer la instal·lació del fitxer, l'emissor només hauria de dir que l'instal·lés. En canvi, a [131] tot i que hi ha una referència a elements del món, no hi ha una transmissió d'informació prou important per dir que el llenguatge aconpleix una funció referencial amb caràcter predominant.

D'altra banda, podem trobar casos en què, tot i que d'entrada sembla que només hi ha una funció referencial, la intenció del parlant és servir-se de la transmissió d'informació per aconseguir fer alguna acció i, per tant, tenen també una funció conativa de fer. En serien exemples les declaratives no característiques per exhortar:

[132] *Avui tinc molt de fred.*

Com ja hem dit anteriorment, per poder interpretar aquests exemples com a conatius de fer, l'interlocutor ha de fer una inferència a partir d'elements del context: que la finestra és oberta de bat a bat o l'aire condicionat està molt fort.

Pel que fa a una funció molt relacionada amb la referencial, la funció metalingüística, podem dir que els exemples en què es relacionen els intercanvis de béns i serveis i aquesta funció lingüística són força limitats. Són enunciats propis de situacions d'ensenyament-aprenentatge en què es diu com s'ha de dir una paraula o construcció lingüística, com s'ha d'escriure, etc. L'objecte protagonista de la transacció seria un element de la llengua:

[133] *No has de dir tinc que marxar, sinó he de marxar.*

Enunciats com aquest, per tant, aconpleixen una funció conativa de fer i, a més a més, una funció metalingüística a causa de l'objecte específic del món al qual fan referència.

D'altra banda, les modalitats que serveixen per intercanviar béns i serveis també poden tenir una funció interlocutiva, ja que és una funció que va força associada amb la funció conativa. De fet, no és que l'intercanvi de béns i serveis en si tingui un valor interlocutiu, sinó que pot anar acompanyat d'elements que fan que el tingui, amb l'objectiu d'afavorir la relació existent entre els interlocutors i fer més viable la transacció de béns i serveis. Vegem-ne uns exemples:

[134] *Fa temps que no quedem per fer un cafetó i parlar una estoneta, a veure si ho fem ben aviat i ens expliquem les nostres penes i alegries.*

- [135] *Aquest vestit és preciós! No sé com t'ho fas però sempre m'enamoro de la roba que portes: haurem de quedar un dia perquè m'ensenyis on te la compres.*
- [136] *Ferran, tu que saps tant d'informàtica, pots ajudar-me a instal·lar aquest programa?*
- [137] *Això que t'estic dient ara no ho diguis a ningú.*
- [138] *Mercè, recorda bé això que t'estic dient.*

En els dos primers enunciats trobem que hi ha una incitació a trobar-se un dia i, a més, una voluntat de mantenir i millorar la relació existent entre les dues persones, que fa que la modalitat acompleixi també una funció interlocutiva. En l'exemple de [136], el valor metacomunicatiu ve donat per la utilització del vocatiu i per una apel·lació als coneixements del receptor per tal d'afavorir la relació existent entre els parlants i aconseguir l'acte sol·licitat.

Per últim, les darreres frases són exemples d'actes de parla que es refereixen a la mateixa comunicació en curs i en què hi ha una demanda d'un servei; per tant, acompleixen tant una funció interlocutiva com conativa.

Ara bé, aquesta relació entre la funció conativa de fer i la interlocutiva és més clara i freqüent en els textos vistos com a globalitat que no pas en les modalitats específiques amb què s'intercanvien béns i serveis. És a dir que, com veurem més endavant, pot haver-hi textos en què hi ha una transacció de béns i serveis i, a més, una voluntat d'establir o mantenir unes bones relacions amb l'interlocutor per tal, moltes vegades, d'aconseguir el que es vol.

Una altra funció que també pot estar vinculada amb l'intercanvi de béns i serveis és la funció psíquica, tant en el vessant més expressiu com en el que reflecteix l'activitat raonadora de l'emissor. Observem els exemples següents:

- [139] *Estic farta de repetir-t'ho!: vols fer el favor de deixar de jugar i fer els deures d'una vegada?*
- [140] *Crec que avui podries anar a buscar els papers de la declaració de la renda perquè sortiràs de la feina mitja hora abans, i la setmana que ve ens serà del tot impossible d'anar-hi.*

Si imaginem una situació en què una mare fa estona que li diu al fill que faci els deures perquè han de marxar a comprar i, al final, cansada i enfadada diu amb un to enèrgic una frase com la de [139], veiem amb claredat que el parlant està donant una ordre i també està expressant els seus sentiments, que en aquest cas són de descontentament. I, d'altra banda, a [140], a l'hora de fer la demanda d'un servei, el parlant raona i justifica el perquè de la seva petició; per tant, el llenguatge acompleix també una funció psíquica perquè expressa els raonaments que l'han dut a demanar aquest servei.

Pel que fa a la funció poeticoretòrica del llenguatge, d'entrada, pot semblar que no té cap tipus de relació amb els intercanvis de béns i serveis; però no és així: només hem de pensar en els anuncis publicitaris. Aquests textos tenen una finalitat ben concreta: fer que els receptors comprin un producte o servei; per tant, tenen una funció clarament conativa. Però, moltes vegades, a més de no servir-se de les formes típicament conatives, com l'imperatiu, sinó d'altres modalitats indirectes, també juguen amb el llenguatge amb el fi de ser creatius per tal de seduir, sorprendre i, en definitiva, convèncer els receptors. Per aquesta raó, sovint la publicitat utilitza recursos lingüístics propis de la literatura, com ara al·literacions, homofonies, jocs de paraules, etc., i també recursos gràfics, tipogràfics, sonors, etc.

El fragment següent, extret del text número 16 de l'annex, és un exemple de modalitat que intercanvia serveis i que té, a més d'una funció conativa, una funció poeticoretòrica:

[141] *Sigues viu\ corda't sempre\ el cinturó de seguretat*

Aquest anunci institucional vol convèncer els receptors perquè es cordin el cinturó de seguretat quan circulin amb cotxe i, per fer-ho, juga amb l'impacte de les imatges presentades, que mostren què pot passar si no ha estat utilitzat, i amb la doble interpretació de l'adjectiu *viu* del missatge de [141]: com a sinònim de *llest*, i com a contraposat a *mort*, que és el que il·lustren les imatges i el que es pretén evitar amb l'anunci; és a dir, *sigues llest i continua viu*. Per tant, aquest enunciat té com a predominant una funció conativa i com a secundària una funció poeticoretòrica.

L'última funció que ens queda per comentar és la funció factiva que, com hem dit abans, l'estudi Tipotext ha incorporat a les funcions comunicatives del llenguatge. Aquesta funció, pel fet que té la facultat de modificar el context, la podríem trobar en molts intercanvis de béns i serveis, ja que força vegades pel fet de dir o fer alguna cosa modifiquem la relació amb els interlocutors, la relació amb terceres persones, en una paraula, el món en general. Ara bé, pensant concretament en les modalitats que serveixen per intercanviar béns i serveis i en el fet que aquesta funció es caracteritza per convertir en un fet l'acció que representa un verb, podem dir que aconsegueixen aquesta funció de la llengua les modalitats declaratives no característiques que modifiquen la realitat. Vegem-ne un exemple:

[142] *S'autoritza la creació de l'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà, amb seu a la localitat de Santa Coloma de Gramenet i sota la titularitat de l'entitat Centre Docent de Santa Coloma, que queda adscrita a la Universitat Autònoma de Barcelona.*

Aquest fragment pertany a un decret de la Generalitat, que podeu trobar complet a l'annex (text núm. 17), i amb el qual, pel fet d'haver estat emès, i en unes determinades condicions (emissors adequats, publicat en el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya...), la realitat ha quedat modificada. A partir de l'emissió del text, aquesta escola universitària està legalment constituïda i pot dur a terme la seva tasca educativa. Per tant, la llengua aconpleix una funció factiva que fa que la realitat que envolta aquesta creació hagi quedat transformada per una altra realitat.

Per finalitzar aquest apartat, voldríem comentar la relació que hi ha entre les funcions comunicatives i els intercanvis de béns i serveis però d'una manera més general: fixant-nos en els textos sencers i veient la coexistència de funcions.

Així, per exemple, dels textos que figuren a l'annex, el text número 1, que és un text oral en què els amos de la casa on es produeix la conversa parlen amb el paleta que els ha fet unes obres, comença amb una demanda d'un bé, perquè un dels parlants vol que el paleta li proporcioni una soca, i continua amb intercanvis d'informació, tant demandes com donacions, i amb expressions d'emotivitat. Les funcions comunicatives d'aquest text són, com a predominants, la conativa i la interlocutiva, i com a secundàries, la referencial i la psíquica. Les dues primeres funcions són les predominants perquè la conversa té com a objectius principals aconseguir que el paleta els proporcioni una soca i, alhora, mantenir actiu el contacte amb aquesta persona.

Un altre text de l'annex que en conjunt aconpleix més d'una funció comunicativa és el de l'esquela mortuòria (text núm. 10), en què trobem la funció conativa i la referencial: la funció referencial, pel fet que fa saber una determinada informació, i la conativa perquè demana al lector —concretament als amics o coneguts de la persona morta— unes accions concretes, com són encomanar l'ànima del difunt a Déu amb una oració i assistir als funerals. D'altra banda, en aquest text, a causa de la curta extensió i del fet que és un text estereotipat, les funcions no queden barrejades ni són indestriables.

Ara bé, la concurrència de moltes funcions comunicatives del llenguatge no s'ha d'associar necessàriament amb textos molt llargs i complexos. A vegades els textos curts poden acomplir més de dues funcions comunicatives: és el cas del text número 11, que és una nota molt curta entre companys de feina, i que aconpleix fins a quatre funcions. Les dues predominants són la conativa i la referencial, i les secundàries, la interlocutiva i la psíquica. En aquest text la funció conativa i la referencial estan força barrejades, ja que es produeix un intercanvi de béns i serveis juntament amb un traspass d'informació.

Un altre exemple dels textos presentats a l'annex en què hi ha un intercanvi de béns i serveis i una relació molt estreta entre diferents funcions és el manifest a favor de l'objecció fiscal (text núm. 12). En aquest text, la funció conativa és fonamental perquè pretén convèncer els ciutadans que actuïn d'una manera determi-

nada: fent objecció fiscal; però alhora se serveix de la funció psíquica —en el vessant d'activitat raonadora de l'emissor— per aconseguir l'objectiu de modificar les idees dels receptors, per tant, d'acomplir la funció conativa de fer pensar, que en aquest cas és un pas previ per aconseguir la funció conativa de fer. I per últim, com a funció secundària, però no pas menys important, trobem la funció referencial, que en aquest manifest també està estretament lligada a les altres dues funcions.

5. Relació dels intercanvis de béns i serveis amb els patrons discursius i els gèneres textuais

Com ja hem comentat, els 102 textos que han servit de base per a l'estudi Tipotext han estat caracteritzats amb una sèrie de trets segons les propietats intrínseques i extrínseques: l'intercanvi comunicatiu —individual, social o institucional—, el mode de producció —directe, diferit o complex—, el gènere textual —carta, conversa, entrevista, certificat, etc.—, l'ús de la llengua —privat, publicoprivat o públic—, l'esfera de participació social —privada, cultural, socioeconòmica, política o d'estat—, o, entre d'altres, els patrons discursius —descriptiu, narratiu, argumentatiu, directiu o expressiu. A continuació comentarem breument la relació entre l'intercanvi de béns i serveis i dues d'aquestes variables: els patrons discursius i els gèneres textuais.

Pel que fa als patrons discursius, primer de tot volem comentar que són formes arquetípiques d'organització del discurs que poden presentar-se aïlladament o de manera combinada; per tant, són considerats no com la base per establir una tipologia textual, sinó com a formes de què disposa el parlant per organitzar el discurs. Com acabem de dir, l'estudi Tipotext ha considerat cinc superestructures de representació lingüístiques —la descriptiva, la narrativa, l'argumentativa, la directiva i l'expressiva— i, a més, un suport no lingüístic —l'icònic. Pocs textos de l'estudi tenen únicament un patró discursiu, la majoria combinen dos, tres o, fins i tot, quatre patrons diferents. Aquestes combinatòries han estat marcades, com es pot veure en els textos de l'annex, tenint en compte el tipus de relació existent: per juxtaposició (amb el signe +), inclusió (amb >) o intersecció (amb el símbol &).

Quant a la relació de l'intercanvi de béns i serveis amb els patrons discursius, es relaciona sobretot amb el patró directiu. Això es deu al fet que els patrons

bàsicament es defineixen per les subfuncions que duen a terme i per característiques lingüístiques, i en aquest cas coincideixen amb les essencials dels intercanvis de béns i serveis: la subfunció principal és ordenar, conduir una altra persona a actuar d'una determinada manera, i la forma lingüística arquetípica és l'imperatiu. Els textos directius responen a les preguntes *què cal fer* i *com s'ha de fer*. Un exemple típic de text amb patró discursiu directiu seria el següent:

[143] *Autoprotecció. Consells en cas d'incendi a casa seva.*

- *Si l'incendi és a casa seva, miri d'apagar-lo, si no ho aconsegueix truqui als bombers (080), abandoni la vivenda, tanqui la porta i emporti's les claus.*
- *No faci servir l'ascensor, les evacuacions es fan sempre per l'escala cap al carrer.*
- *Si el foc no és a casa seva i el fum puja per l'escala, no surti de casa, tanqui la porta i truqui als bombers (080).*
- *Per la seva seguretat tingui sempre a mà un extintor, i com a mínim un detector de fum instal·lat.*

Ara bé, encara que la forma lingüística bàsica del patró directiu sigui la imperativa, hem pogut veure en apartats precedents que hi ha altres formes gramaticals amb les quals el parlant també pretén d'una forma directa que l'interlocutor actuï: modalitats interrogatives no característiques per manar o modalitats declaratives no característiques per donar ordres (amb operadors modals d'obligació: perífrasis d'obligació, temps verbals amb altre valor que l'estrictament temporal, com presents o futurs d'obligació, etc.). Són altres formes lingüístiques d'obligació que també podem trobar en textos directius, i que el parlant pot utilitzar en lloc de la forma bàsica del patró directiu. Això sí, sempre porten associades alguna subfunció conativa: ordenar, regular, manar, instruir...

Però aquests intercanvis no es relacionen exclusivament amb el patró directiu: trobem textos en què hi ha una combinació d'aquest patró amb qualsevol dels altres; i textos en què es fan aquests tipus de transaccions mitjançant qualsevol altra forma d'organització textual que no és la directiva.

Així, com ja hem comentat al llarg d'aquest capítol, segons el context i les circumstàncies, els intercanvis de béns i serveis no s'han pas de fer sempre de manera directa i autoritària, sinó que cal convèncer l'interlocutor perquè actuï com nosaltres volem. Aleshores, entra en joc el patró argumentatiu, que té, entre d'altres subfuncions, les de convèncer i persuadir. Per fer-ho, cal exposar els motius o arguments pels quals l'interlocutor ha de modificar la seva actuació o conducta. En aquests intercanvis de béns i serveis pot haver-hi una combinació de patró directiu amb argumentatiu, o simplement una organització del text amb patró argumentatiu.

En el text número 12 de l'annex, el manifest a favor de l'objecció fiscal, podem veure un exemple de text en què s'utilitza el patró discursiu argumentatiu, juntament amb el directiu i el descriptiu, per fer un intercanvi de béns i serveis, concretament per demanar que es faci objecció fiscal.

D'altra banda, a vegades alguns arguments no es presenten com a tals arguments, sinó com a fets que han passat o com una caracterització d'un estat. En aquests casos ens trobem amb enunciats que també volen convèncer o persuadir, però que ho fan d'una manera encara més indirecta: el patró discursiu triat és el patró descriptiu o el patró narratiu. Tan sols mitjançant el context i la situació podrà l'interlocutor esbrinar les veritables intencions del parlant. En són exemples molts anuncis publicitaris, com ara el següent:

[144]

MONT-FERRANT
Una Història de Segle i Mig

Un segle i mig d'història, de silenci, d'aroma, de tradició i bon gust. MONT-FERRANT s'ha fet sempre de la mateixa manera, vigilant constantment el procés d'envelliment, seguint el «Méthode Champenoise» de forma absolutament artesanal. Bona mostra n'és el lacre segellat amb l'anyada que continua fent-se manualment com es feia cent cinquanta anys enrera. No hi ha pressa, al nostre cava li esperen més de tres anys de foscor, de tranquil·litat, de silenci.

Acomodat en el seu pupitre se'l destorbarà només per donar-li un quart de volta de tant en tant.

L'acurada selecció de raïms i mostos el convertiran en el Senyor dels vins, capaç de vestir i acompanyar qualsevol plat, des de l'inici fins al final del millor i més refinat àpat. El viatge és llarg, però finalment la meta és d'allò més satisfactòria. MONT-FERRANT arriba a les taules conservant tota la qualitat, la tradició i l'amor, fent d'ell un cava únic i ple, d'una esplendor que il·lumina qualsevol moment en família o amb els amics.

CAVES DES DE 1848
MONT-FERRANT
El Primer Cava

Podem veure com, mitjançant una descripció del procés d'elaboració d'aquest cava i de les seves qualitats, l'emissor del text vol vendre el producte perquè els lectors de la revista on s'insereix l'anunci comprin aquesta marca de cava; per tant, la funció conativa de fer ve donada, no pel patró discursiu utilitzat, sinó pel marc on es troba el text i per la funció que sabem que té la publicitat.

El patró narratiu, també el podem trobar en textos en què hi ha un intercanvi de béns i serveis i en què la llengua acompleix una funció factiva: és el cas de les modalitats declaratives no característiques que modifiquen la realitat, del tipus *Quedes en llibertat* o *S'autoritza la creació de l'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà* (text núm. 17). En seria un exemple el certificat que hi ha a l'annex (text núm. 18), en què el patró discursiu bàsic és el narratiu —tot i que també hi ha el descriptiu.

Quant al patró expressiu, que és la forma prototípica de representació de la part més afectiva, valorativa o apreciativa del món segons la visió de l'emissor, també pot servir de base per fer un intercanvi de béns i serveis:

[145] *Dia 6 d'octubre de 1963*
Un nadó acaba de néixer!!!

Dia 6 d'octubre de 1993
L'Àngels en fa 30!!!!
I per celebrar-ho hem organitzat una gran botifarrada en la qual
poden participar tots els seus amics!
Voleu venir a felicitar-la el dia 16?
Veniu-hi! Ens divertirem!!

Es prega confirmació abans del dia 13.
Per tal felix esdeveniment cal:
 – *portar una foto teva*
 – *pensar una dedicatòria*
 – *no oblidar els CALERONS per col·laborar en les despeses.*

En aquesta invitació informal podem veure com s'organitza el text combinant el patró expressiu amb el directiu —i alhora com es relacionen aquests patrons amb les funcions psíquica i conativa de fer.

Per acabar amb els patrons discursius, voldríem comentar breument el suport icònic que poden tenir aquestes formes de representació de la matèria lingüística. Aquest suport ha d'anar acompanyat d'enunciats verbals, el significat dels quals s'interpreta gràcies a aquest element no lingüístic. De fet, és com un complement dels patrons discursius. En serien exemples molts anuncis publicitaris que se serveixen d'elements icònics per configurar el significat textual: com ara el text de l'anunci institucional de l'annex (text núm. 16), que no s'interpretaria adequadament sense les imatges que l'il·lustren.

Quant als gèneres textuais, entesos en sentit ampli com a formes prototípiques reconegudes socialment i culturalment pels parlants i amb unes característiques convencionals, podem dir que, si bé no sempre hi ha una relació biunívoca

entre gèneres concrets i intercanvis de béns i serveis, de vegades sí que es pot establir aquesta relació —pel fet que alguns gèneres són molt estereotipats. De la mateixa manera, alguns gèneres es poden relacionar amb patrons discursius concrets.

Per exemple, la carta és un tipus de gènere que pot versar sobre continguts molt diversos: des de l'expressió de sentiments, el manteniment de relacions personals, la demanda o donació d'informació personal o professional, fins a l'intercanvi de béns i serveis. És a dir, algunes vegades la carta pot servir per fer aquest tipus d'intercanvi, però també s'utilitza en intercanvis d'informació i en la transmissió de l'estat emocional del parlant. Per exemple, de les dues cartes incloses a l'annex (textos núm. 6 i 13), no n'hi ha cap que sigui un intercanvi de béns i serveis; però és fàcil d'imaginar-ne alguna en què es faci, per exemple, una transacció comercial o es demani l'assistència d'algú a una reunió. De manera semblant, aquest gènere no es pot relacionar amb cap patró discursiu concret, ja que, tot i que és força estereotipat quant a l'estructura (dades del destinatari, salutació, cos, comiat, signatura), no ho és pel que fa a les funcions pragmàtiques ni a les formes de gramaticalització emprades. Un cas similar al de la carta seria el de la conversa, ja que també és un gènere de contingut molt variat i en què les intencions dels parlants poden ser de tot tipus.

En canvi, hi ha altres gèneres que quasi sempre van associats amb l'intercanvi de béns i serveis; és el cas dels anuncis publicitaris, les receptes de cuina —les instruccions en general—, les lleis, els reglaments, les citacions del jutjat, els contractes, etc. Això és degut al fet que en aquests tipus de gèneres els objectius van sempre vinculats a la transacció de béns o serveis; així, per exemple, els anuncis —ja siguin de ràdio, televisió, premsa o tanques publicitàries— pretenen persuadir i aconseguir una acció molt determinada dels receptors: comprar; les lleis i els reglaments són reguladors dels actes de la societat en general; les citacions del jutjat són ordres de compareixença que emanen d'una autoritat; i els contractes són documents amb què s'obliguen les parts recíprocament a determinades accions. Per tant, són textos que pretenen —o fins i tot obliguen— que l'interlocutor actuï d'una manera concreta.

Tots aquests gèneres es relacionen bàsicament amb el patró discursiu directiu. La causa és la coincidència de la forma lingüística bàsica —o altres formes d'obligació— i de les subfuncions principals que caracteritzen aquest patró amb les d'aquests gèneres textuais. D'aquests gèneres, però, els anuncis publicitaris són els més oberts i variats, ja que hi ha molta tendència a utilitzar també altres patrons, per tal de no ser tan directes i ser més creatius.

CAPÍTOL 5

*El paper de l'emotivitat
en la comunicació verbal*

Joan Bellès i Maria Grau

*La Natura ha donat un cor tendre als homes,
en donar-los les llàgrimes; i aquesta tendresa és
la part millor de nosaltres.*

JUVENAL

Introducció

L'activitat psíquica de la persona humana és un fenomen complex. Davant la complexitat, les reaccions són molt diverses, tant a nivell individual com col·lectiu. Potser un dels trets rellevants de la cultura occidental és la tendència, convertida ja en hàbit, a situar-se fora d'allò que és complex, a posar-s'hi al davant i considerar-ho objecte d'estudi reduint-ho a unitats més simples per facilitar-ne la comprensió. Sovint no ens limitem a separar els elements, sinó que els presentem en relació de contrast o de contraposició, encara que només sigui com a recurs metodològic. Per això els nostres tractats de psicologia encara avui, malgrat reconèixer la unitat essencial del psiquisme humà, solen bastir les explicacions partint de divisions, com ara activitat cognoscitiva i activitat afectiva, activitat sensorial i activitat intel·lectual, racionalitat i irracionalitat, o bé d'aquella dicotomia que en el llenguatge popular hom anomena el cap i el cor.

Sigui com sigui, i s'expliqui com s'expliqui, és un fet que el psiquisme humà està dotat d'una emotivitat que, de manera conscient o inconscient, sol impregnar la majoria dels actes. Des del punt de vista etimològic, les paraules *emotivitat* i *emoció* han suggerit sempre la idea de moviment, d'afecció de la ment humana en el sentit que aquesta experimenta una mena de modificació (positiva o negativa) en els processos cognoscitius, tant racionals com sensorials, i en els processos expressius; aquesta alteració es tradueix sovint en unes determinades manifestacions somàtiques.

En el decurs de la nostra exposició emprarem l'expressió *trets paralingüístics* o *recursos paralingüístics* per referir-nos a aquells elements que són inherents a la dicció en el llenguatge oral (com el to de la veu, el timbre, el quequeig, les pauses, etc.) o bé a la grafia en el llenguatge escrit (com el tipus de lletra, la distribució de l'espai, els signes de puntuació, etc.), i l'expressió *manifestacions somàtiques* o *manifestacions corporals* per referir-nos a aquelles actuacions de l'organisme que

acompanyen l'activitat verbal però que són autònomes (com la gesticulació, els moviments facials, la ruborització, la suor, les llàgrimes, etc.).

Vegem, a tall d'exemple, la presència d'elements emotius en una frase ben simple com la següent:

[1] *Quanta gent que hi havia!*

Qualsevol pot reconèixer en aquesta frase uns elements cognitius, que són fruit d'una experiència sensorial i d'una activitat de l'intel·lecte, però també hi pot percebre uns trets emotius, que poden ser d'índole molt diversa segons la situació comunicativa.

La presència de *quanta* i l'estructura sintàctica que comporta, així com el signe d'admiració en la plasmació escrita de la frase, configuren una oració amb modalitat exclamativa. Si la frase fos proferida oralment, hi hauria uns elements prosòdics i, probablement, una determinada expressió corporal, sobretot del rostre, que revelarien quina classe d'emoció acompanya l'emissió de la frase.

Sense pretendre donar una llista exhaustiva d'emocions ni fer-ne cap classificació, amb l'única finalitat de clarificar el nostre camp, direm que, quan parlem d'emotivitat, ens referim a aquelles afeccions que en el llenguatge quotidià solem anomenar alegria, tristesa, sorpresa, admiració, desig, refús, por, ira, còlera, complaença, desengany, etc.

Qualsevol reflexió sobre la comunicació humana i, doncs, també sobre la comunicació verbal, ha de tractar de l'expressió de l'emotivitat. En un estudi de la llengua centrat en el paper de l'emissor els estats d'ànim són una qüestió crucial: la modalització és el procediment lingüístic que manifesta els aspectes subjectius de l'emissor, entre els quals cal comptar els estats d'ànim. Per això dediquem a l'emotivitat un capítol del present volum. I és adient que sigui el darrer, ja que els components emotius són compatibles amb les diferents habilitats comunicatives, com saber demanar i donar informació, o saber demanar i donar béns i serveis en general, que han ocupat els capítols segon, tercer i quart, i d'altra banda completen la visió global de la comunicació, exposada en el capítol primer.

1. Presència de l'emotivitat en la comunicació verbal

De l'abundància del cor parla la boca.

SENTÈNCIA D'ORIGEN BÍBLIC

Quan parlem de la presència de l'emotivitat en la comunicació verbal, sorgeixen d'entrada dues grans qüestions:

- Fins a quin punt, i amb quins mitjans, l'emotivitat, pròpia o aliena, pot esdevenir l'objecte de la comunicació i pot ser transmesa com a principal contingut referencial d'un acte de parla.
- Fins a quin punt l'emotivitat és present en els actes de parla com a element concomitant d'altres valors il·locutius, com informar, preguntar, manar, exhortar, etc., i amb quins elements es fa perceptible com a part integrant del missatge que es transmet.

Cadascuna d'aquestes qüestions serà tractada al llarg d'aquest capítol, sobretot en l'apartat dedicat a les formes elaborades de l'expressió de l'emotivitat. Aquí farem algunes observacions de caràcter preliminar, en les quals avançarem ja una resposta a les dues preguntes. Hi afegirem, a més, unes remarques sobre la diferent manera de manifestar-se les emocions en el llenguatge oral i el llenguatge escrit, sobretot pel que fa al caràcter conscient o inconscient, voluntari o involuntari d'aquestes manifestacions, i a la presència o absència d'elements no verbals.

1.1. Fer saber les emocions, pròpies o alienes

Si se'ns permet fer una analogia, tots sabem les dificultats que solem experimentar quan hem d'explicar un dolor físic, per exemple en una revisió mèdica; sovint no estem gaire segurs que l'interlocutor ens hagi entès del tot, i és reconfortant que el metge ens digui que hem descrit molt bé el nostre dolor.

Sembla que normalment estem força segurs que les nostres paraules transmeten adequadament els nostres processos racionals, els pensaments, i també l'activitat dels nostres sentits externs. En canvi, no sempre tenim la mateixa seguretat quan les paraules volen fer saber uns sentiments; per això és freqüent el recurs a frases introductòries, com en les expressions *no sé com dir-te la pena que em fa, no saps com em vaig enrabiar, no et pots imaginar la sorpresa que...*, etc.

Vegem la manifestació d'alguns estats d'ànim en uns fragments de la carta que un noi que està fent el servei militar escriu a un amic que des de fa poc és pare d'una nena:

[2] *M'hauries d'escriure més sovint perquè les teves cartes sempre m'han divertit i ja saps que a la «mili» s'agraeixen. A més, m'ha sorprès l'extensió d'aquesta. Així m'agrada, que siguis treballador! [...] No saps com t'agraixo els consells per a la «mili». Ja m'imagino la cara que faries si m'ho diguessis de paraula. [...] Ara parlem de la teva família. Com estan els teus pares? Espero i desitjo de tot cor que estiguin bé. Em sap molt de greu que el teu germà estigui passant una temporada dolenta; espero que la superi aviat. [...] Bé, Antoni, només em resta donar-te la ENHORABONA !!! per haver tingut una nena que segur que és preciosa. Dóna molts records a la Roser. Dóna també records als teus pares, sogres, germans i cunyat. I fes un petó molt gros a la Clara i digues-li que l'aniré a veure així que arribi.*

En el text, a més de la funció interlocutiva, el llenguatge hi compleix també la funció psíquica, evidenciada amb un seguit d'elements modalitzadors. És patent que l'emissor vol verbalitzar alguns dels seus sentiments, sigui en el moment d'escriure la carta, sigui amb un abast temporal més ampli, i aquests sentiments són el nucli del *dictum* de moltes de les oracions. Poden servir d'exemple algunes expressions com *t'agraixo, espero i desitjo, em sap molt de greu*. Encara que pugui ser una fórmula fàtica, remarcuem l'expressió *no saps com* referida a *t'agraixo*, que ja hem esmentat abans.

Com que l'emissor només ha parlat de les seves vivències internes, s'ha basat exclusivament en la introspecció. Hi ha, però, altres camins per a fer saber uns determinats estats d'ànim. Si les afeccions de l'emissor s'haguessin traduït en manifestacions externes de la seva conducta, hauria pogut partir de l'extrospecció sobre ell mateix i explicar així la seva conducta. Expressions com «m'he posat a riure, m'he posat a plorar, he fet a trossos la teva carta», servirien també per a expressar un estat d'ànim. L'extrospecció i la descripció de la conducta externa són un recurs habitual per a fer saber l'emotivitat dels altres, però també la pròpia.

Si bé solem exemplificar les nostres explicacions amb fragments extrets de textos de no ficció, creiem que, *seruatis seruandis*, aquí també pot ajudar-nos un fragment de l'obra *Del cantó de Germantes*, de Marcel Proust. Aquí farem abstracció del fet que els dos personatges que apareixen en el fragment, el narrador i M. de Charlus, són personatges literaris, ja que els recursos amb què l'un i l'altre manifesten la pròpia emotivitat podrien ser emprats per dos personatges reals en un text de no ficció. Encara que sabem que el comportament verbal dels dos personatges és degut a la mà de l'autor, Proust, ens permetrem de referir-nos al narrador com a emissor en els fragments que són monogestionats, i tant ell com M. de Charlus seran considerats interlocutors en els passatges poligestionats.

- [3] —«Senyor, us juro que no he dit res que us pogués ofendre». —«I qui us ha dit que me m'hagi sentit ofès?», s'escriadassava amb furor, dreçant-se violentament damunt la gandula on havia restat immòbil fins aquell moment, alhora que, mentre es crispaven els pàl·lids serpents del seu rostre, la seva veu esdevenia alternativament aguda i greu com una tempesta eixordadora i desfermada (la força amb què solia parlar i que solia fer girar els desconeguts s'havia centuplicat, talment com si un forte en lloc de ser tocat per un piano ho fos per una orquestra i a més es convertís en un fortissimo: M. de Charlus udolava). — «Us creieu que és al vostre abast poder-me ofendre? És que no sabeu amb qui esteu parlant? Creieu que la saliva enverinada de cinc-cents homenets dels vostres enfilats els uns sobre els altres arribarien ni tan sols a bavallar els meus augustos dits dels peus?» Al cap d'un moment, el desig de convèncer M. de Charlus que jo mai no havia dit ni sentit dir res de mal sobre ell quedà substituït per una ràbia fol·la, causada per les paraules que segons el meu parer venien dictades únicament pel seu orgull. Aquesta ràbia (en el moment en què M. de Charlus parava d'udolar per parlar dels seus augustos dits dels peus amb una majestat acompanyada de ganyotes i d'un vòmit de disgust respecte als seus obscurs blastomadors), aquest furor, ja no es pogué contenir. Amb un moviment impulsiu, tenia ganes de trencar alguna cosa i, com que un residu de seny em feia respectar aquell home talment més gran que jo, com també, per la seva dignitat artística, les porcellanes alemanyes que l'envoltaven, em vaig precipitar damunt del barret de copa, d'un nou model, del baró; el llençava per terra, el trepitjava, m'acarnissava a desfer-lo del tot, n'arrençava les ales, feia en dos trossos la copa, sense escoltar les vociferacions de M. de Charlus, que no cessaven, i, després de travessar l'estança per anar-me'n, vaig obrir la porta.

El text ens sembla il·lustratiu perquè hi podem veure alhora la manifestació de l'emotivitat del narrador (fruit de la introspecció i de l'extrospecció) i la de l'altre personatge, M. de Charlus, (fruit de l'extrospecció). A més, ens permet de veure altres recursos amb què es transmet l'emotivitat quan els dos personatges dialoguen entre ells. Vegem de quina manera ens és donat a conèixer l'estat emocional d'aquests dos personatges en una escena que podríem qualificar d'indignació, de còlera.

Vegem primer com és descrit l'estat emocional de M. de Charlus. Qualsevol emissor-narrador pot fer conèixer als receptors l'emotivitat d'una altra persona prenent aquesta emotivitat com a referent dels seus enunciats, que en molts casos prendran la forma d'oracions declaratives, si bé els recursos poden ser molt diversos. El nostre narrador hauria pogut proferir frases com:

- [4] *M. de Charlus estava molt indignat.*
 [5] *La còlera s'estava apoderant de l'ànim de M. de Charlus.*

Però no ha estat aquest el procediment. El recurs, com passa sovint quan el narrador es basa en l'extrospecció, ha estat descriure uns signes externs, unes transformacions corporals, uns gests, unes modificacions en la veu, que un observador extern podria percebre sensorialment i que denoten una experiència emocional:

- [6] *S'escriidassava amb furor.*
 [7] *Dreçant-se violentament damunt la gandula on havia restat immòbil fins aquell moment.*
 [8] *La veu esdevenia aguda i greu alternativament.*

Tant les frases hipotètiques [4] i [5] com les reals [6], [7] i [8] tenen una modalitat oracional declarativa amb ús característic. Efectivament, per informar-nos de l'estat d'ànim del personatge, l'emissor s'ha limitat a descriure allò que li ha vist fer. Això és possible mentre es compleixi la condició que l'emissor i el receptor coincideixin a interpretar uns comportaments externs com a signes d'uns determinats estats emocionals interns.

D'altra banda, veiem que s'ha fet servir també un altre recurs, que és reproduir en estil directe unes frases de M. de Charlus, que d'aquesta manera assumeix el rol d'emissor i actualitza un seguit d'elements modalitzadors que transmeten directament el seu estat emocional. Qualsevol lector pot imaginar que les frases que reproduïm són pronunciades amb vehemència, tant pel context en què les presenta el narrador com per la modalitat oracional emprada, que és la modalitat interrogativa amb valor retòric, i, per tant, amb un ús no característic.

- [9] *Us creieu que és al vostre abast poder-me ofendre?*
 [10] *És que no sabeu amb qui esteu parlant?*

En el text que hem reproduït el narrador fa saber també el seu estat emocional durant l'escena descrita. Vegem ara amb quins recursos.

Si un narrador-emissor pot parlar de les afeccions emocionals dels altres, amb igual o més raó pot parlar de les seves. En primer lloc, pot prendre-les directament com a tema d'unes afirmacions que es materialitzen en una oració amb modalitat declarativa. Allò que el nostre narrador, com hem dit, no ha fet respecte a M. de Charlus, sí que ho fa amb ell mateix.

- [11] *Al cap d'un moment, el desig de convèncer M. de Charlus [...] fou desplaçat per una ràbia folla.*

En segon lloc, pot descriure o narrar un comportament extern, com alteracions somàtiques, accions no habituals o inadequades a la situació, etc., que convencionalment són interpretades com a signes d'una alteració de l'estat anímic d'una persona, o sigui, com a signes externs d'unes emocions internes.

[12] *Em vaig precipitar damunt del barret de copa, d'un nou model, del baró; el llençava per terra, el trepitjava, m'acarnissava a desfer-lo del tot, n'arrencava les ales...*

La tècnica és la mateixa que per a expressar les emocions de M. de Charlus, només que en el primer cas l'emissor és darrere la càmera —i a vegades fa parlar l'actor que és al davant—, i en el segon cas l'emissor és alhora al darrere i al davant de la càmera —i també pot parlar en el seu paper d'actor:

[13] *Senyor, jo us juro que no he dit res que us pogués ofendre.*

La frase [13] pronunciada pel narrador-actor pot transmetre una certa emotivitat a través d'alguns elements modalitzadors com són la forma solemne *us juro* (que té un valor performatiu), la presència explícita del pronom *jo*, el verb modal *pogué*s, etc.

Així com la frase [12] és paral·lela a [6], [7] i [8], la frase [13] és paral·lela a [9] i [10].

Del que hem dit fins ara i de la contemplació de les frases aportades pot inferir-se, com a resposta a la primera qüestió, el següent:

- En principi, l'emissor pot presentar-nos l'emotivitat dels altres sense que això condicioni la projecció de la pròpia emotivitat. És a dir, l'emotivitat aliena és un fet del món, un referent qualsevol enfront del qual l'emissor pot actuar de manera completament indiferent o bé manifestar les seves afeccions de la mateixa manera que pot fer-ho en descriure el funcionament d'un aparell. Voldríem afegir-hi que, si hi projecta la seva emotivitat, aquesta pot ésser completament diferent de les emocions descrites. Així, hom podria descriure la còlera de M. de Charlus manifestant un sentiment de pena, d'admiració, d'hilaritat, etc., no necessàriament amb còlera. Del fet que, en presentar l'emotivitat dels altres, l'emissor projecti o no la pròpia emotivitat, en dependrà que hi hagi un predomini de la funció referencial o de la funció psíquica.
- En principi, l'emissor pot esmentar i descriure la seva emotivitat d'una manera distant o indiferent. És més probable que sigui així quan es vegi constret a no manifestar els seus estats d'ànim o quan intervingui un lapse de temps entre el moment de l'enunciació i el moment en què es produeixen les emo-

cions descrites. Si projecta la seva emotivitat en parlar d'emocions passades, les afeccions presents poden ser del mateix signe o de signe diferent respecte a les descrites. Així, hom pot descriure amb alegria les penes, la por, la còlera experimentades en un moment passat. En canvi, és difícil que l'emissor no projecti la seva emotivitat en el moment de l'enunciació si està parlant de les seves emocions presents. I en aquest cas les emocions seran normalment del mateix signe. Això fa que en els textos en què el referent són les afeccions anímiques del mateix emissor, sobretot si s'estan produint en el mateix moment de l'enunciació, el llenguatge hi compleixi sovint la funció psíquica, fins i tot quan hi hagi un predomini de la modalitat declarativa, com ja s'ha dit en el capítol segon.

1.2. Omnipresència de l'emotivitat en la comunicació humana

Hem dit que una altra qüestió que es podria plantejar és si l'emotivitat intervé o no en tots els actes de comunicació entre els humans. Creiem que el fet mateix de la unitat del psiquisme humà ja fa pressentir una resposta afirmativa, en termes generals. Ara bé, el mode de producció en la comunicació verbal, així com l'esfera de producció, el caràcter públic o privat i tots els factors que hi intervenen, però d'una manera singular el tipus d'intercanvi comunicatiu, imposen unes normes que són compreses i admeses per tots els actants de cada acte de comunicació.

Aquestes normes condicionen la presència de l'emotivitat en la comunicació verbal en molts sentits. A vegades actuen amb caràcter restrictiu, de manera que l'emissor sap que no fóra adequat deixar entreveure els seus sentiments. Així, és possible que a la majoria dels jutges els sàpiga greu emetre una sentència condemnatòria, com també és possible que alguna vegada els produeixi alegria. Però en cap cas no és correcte que el jutge manifesti aquests sentiments en emetre públicament la sentència, que és un acte de parla típicament institucional; en canvi, sí que pot manifestar-los parlant d'aquesta sentència privadament.

Altres vegades, el que les normes demanen no és una restricció sinó una expansió de les manifestacions de l'emotivitat. Així, no és correcte que una persona doni el condol als familiars d'un difunt sense mostres d'afectació, encara que no se senti especialment afectat per aquella mort.

Els dos exemples que acabem de posar no han de portar a pensar que en els intercanvis institucionals l'emotivitat hagi de ser necessàriament reprimida i que en els intercanvis individuals hagi de ser potenciada. Un emissor, en l'exercici d'un elevat rol institucional, pot estar obligat, en determinades circumstàncies, a mostrar el seu estat emocional. Imaginem, per exemple, un cap d'Estat que s'adreça a tot el país per comunicar una bona notícia. Per contra, en una conversa intranscendent, la salvaguarda de la imatge dels interlocutors pot obligar a reprimir la

manifestació d'uns sentiments. El tipus d'intercanvi comunicatiu, per ell sol, no marca la direcció (restrictiva o expansiva) en què actuen les normes, sinó que la direcció més aviat està relacionada amb els diferents graus de rigidesa d'aquestes normes.

D'altra banda, les normes socials de la comunicació regulen no sols els aspectes quantitius sinó també els aspectes qualitius respecte a l'expressió de l'emotivitat, és a dir, sovint assenyalen *quins* estats d'ànim poden ser manifestats, o han de ser-ho, i *quins no*, d'acord amb la situació comunicativa, fins al punt que l'emissor pot veure's obligat a falsejar la naturalesa dels sentiments que manifesta. Així, ningú no pot felicitar un altre sense mostres d'alegria, encara que el fet pel qual el felicita suposi per a ell una contrarietat, com la victòria del rival en unes eleccions o la concessió d'un premi al qual també aspirava. Semblantment, un venedor, en virtut del seu rol social, ha de manifestar externament un determinat estat d'ànim que potser no és precisament el que li produeix un client concret o bé la feina que està fent en aquell moment.

Remarquem, encara, que la restricció de l'emotivitat tampoc no vol pas dir una eliminació total. I és que això fóra molt difícil. Segurament només és possible en aquells casos en què, en un acte de comunicació institucionalitzat, el rol de l'emissor eclipsa totalment la seva privacitat (lleis, decrets, sentències, etc.), o en aquells intercanvis de tipus social en què la figura de l'emissor queda desdibuixada (reglaments, circulars, etc.). En la resta dels casos en què l'emissor figura com a persona humana, sobretot en els intercanvis de tipus individual, però també en els de tipus social, és molt difícil de no trobar un bri d'emotivitat en els enunciats, sobretot si el canal és oral. Però, fins i tot quan el canal és escrit, i en temes que *a priori* sembla que han de ser molt neutres, com els llibres científics, la història, els noticiaris, etc. és habitual de trobar-hi elements modalitzadors que denoten emotivitat.

1.3. Remarques sobre l'expressió de l'emotivitat en el mode oral i en el mode escrit

L'expressió de l'emotivitat està condicionada per molts factors. En les pàgines precedents sovint s'ha fet esment de la diferent manera de produir-se l'emissor segons el tipus d'intercanvi comunicatiu. Creiem que cal referir-nos expressament a algunes diferències relacionades amb el mode de producció, sobretot pel que fa al caràcter conscient o inconscient de les manifestacions emotives, al caràcter voluntari o involuntari, i a la presència d'elements no verbals.

El llenguatge oral és, en general, més espontani, menys subjecte al control conscient de l'emissor, tot i que no s'ha d'oblidar que també hi ha un oral planificat, que comparteix algunes característiques amb l'escrit quant a l'elaboració. Ara, pel que fa a l'emissió, el mode oral sempre té una aparença més lliure i, en

principi, es presta més a l'expressió de l'emotivitat i facilita una major varietat de matisos; a més, l'emissió oral sol anar acompanyada de manifestacions corporals que subratllen els components emotius. En la descodificació dels missatges orals el receptor no pot prescindir dels components no verbals.

El llenguatge escrit permet un major control de l'emotivitat, facilita la dosificació del grau d'emoció que es vol transmetre, però també comporta unes limitacions, ja que a vegades pot ser que no trobi els recursos suficients per a una comunicació adequada dels sentiments, quan potser l'emissor voldria expressar-los amb tota la seva plenitud.

Caça canal té els seus avantatges i els seus desavantatges respecte a aquest punt. Com es dirà més endavant a tall d'exemple, pensem per un moment en el fet que moltes persones al llarg de la història han declarat el seu amor per carta. I, quants amors d'adolescent no han trobat una primera plasmació verbal en una nota escrita? Ja deia Ciceró que les cartes no es ruboritzen. Però alhora, en quantes cartes no s'haurà dit *més impossible manifestar-te per escrit tot allò que sento*?

A part que el llenguatge escrit a vegades ens permet d'ordenar millor les idees i, en general, de distanciar-nos de les vivències, preferim aquest mode quan no estem segurs de regular les manifestacions somàtiques de la nostra emotivitat o de controlar les reaccions emocionals que es poden anar produint en nosaltres durant la comunicació, tant pels efectes mateixos que produeix en l'emissor la verbalització del missatge com per la percepció dels efectes que produeix en el receptor.

Potser també per això és tan freqüent el recurs del telèfon, un mode directe a través d'un mitjà, quan hem de manifestar uns sentiments, com donar el condol, felicitar una persona o bé esbravar la nostra indignació. Segurament no és una simple qüestió de comoditat material, en tant que ens estalvia l'esforç d'escriure o d'anar a trobar la persona. El telèfon ens permet tots els matisos del llenguatge oral i, si bé pot encloure qualsevol dels elements paralingüístics que li són propis, com el titubeig, el trencament de la veu o el to rialler, ens serveix de filtre i ens preserva de l'espectacle d'unes manifestacions corporals que sovint volem evitar, com la gesticulació, els moviments facials, la pell de gallina o les llàgrimes.

En el llenguatge directe cara a cara, la majoria de manifestacions somàtiques (com la coloració de la cara, el moviment dels ulls, els gests de les mans), molts dels elements paralingüístics (com l'alteració del to o del timbre), i fins i tot l'ús d'alguns elements lingüístics (lèxic, sintaxi) que vehiculen l'emotivitat, es produeixen de manera inconscient. Altres vegades, aquestes manifestacions, sobretot les d'ordre somàtic, tot i ser conscients, són involuntàries, en el sentit de manifestacions no volgudes. Així, la tremolor com a exteriorització de la por, la gesticulació desmesurada o la destrossa d'objectes com a manifestació de còlera, poden ser conscients però no volgudes. El mateix podríem dir d'alguns elements

paralingüístics, com la veu escanyada, oscil·lant, nerviosa, etc.

En el llenguatge escrit també pot haver-hi manifestacions inconscients (qualitat del traçat, rectitud de les línies, distribució dels espais, els anomenats *lapsus calami*, així com els casos fallits respecte al lèxic, o bé altres elements modalitzadors estrictament lingüístics). Això és més freqüent en l'escriptura hològrafa, menys en la tipogràfica. Ara, el control sempre és molt més gran.

Sovint l'acte de corregir un escrit no es limita a esmenar errors ortogràfics o gramaticals i a precisar millor els continguts conceptuals, sinó que té com a funció controlar la modalització que reflecteix uns estats emotius; alguns dels errors que hem d'eliminar potser són fruit de l'estat anímic de l'emissor en el moment d'escriure i precisament el delatarien. A vegades aquest control no és per a rebaijar l'emotivitat sinó per a intensificar-la quan no ha quedat reflectida en el grau desitjat.

Recordem que en el projecte Tipotext es considera el procediment de transgressió com un dels factors de modalització textual.

La majoria de les observacions que hem fet fins ara, sigui en la Introducció, sigui sota aquest primer epígraf, «Presència de l'emotivitat en la comunicació verbal», tenen un cert caràcter preliminar i genèric. Algunes seran ampliades de manera específica sota els epígrafs següents.

D'altra banda, ens hem estès una mica a remarcar aquelles manifestacions de caràcter somàtic que acompanyen l'expressió de l'emotivitat en el llenguatge oral, ja que no entraran de manera sistemàtica en les diverses anàlisis que seguiran.

Ens centrarem, doncs, a analitzar, des de punts de vista diferents, aquells elements modalitzadors de caràcter lingüístic o paralingüístic que trobem en l'expressió de l'emotivitat, tant si aquesta constitueix el centre de la comunicació com si es vehicula juntament amb altres valors il·locutius dels actes de parla, com informar, preguntar, manar, etc. En aquest darrer cas, tindrem en compte tant aquelles manifestacions que es produeixen de manera conscient com inconscient; tant si són de caràcter involuntari com voluntari. I això, tant en el llenguatge oral com en el llenguatge escrit.

2. L'expressió de l'emotivitat segons les finalitats de l'emissor

Riuen amb els que riuen i ploren amb aquells que ploren, els rostres humans; si vols que jo plori, cal que primer ploris tu.

HORACI

La majoria dels lingüistes que s'ocupen de l'anàlisi del discurs coincideixen a remarcar el caràcter intencional que té tot acte de parla i, en general, tot acte de comunicació. Acabem de veure que l'expressió de l'emotivitat de l'emissor sol ser present en un grau o altre (el grau zero també podria ser significatiu) en qualsevol acte de comunicació verbal. És lògic, doncs, que ens preguntem de quina manera els components emotius van lligats a les finalitats del missatge.

Ara bé, la globalitat del missatge, que enclou els valors il·locutius i perlocutius de l'acte de parla, queda configurada per la manera concreta com és rebut per cada receptor en una situació comunicativa determinada. Atès que en la metodologia del projecte Tipotext s'ha partit sempre de la modalització dels enunciat des del punt de vista de l'emissor, també aquí seguirem el mateix enfocament i parlarem de l'expressió de les emocions segons les finalitats de l'emissor.

Vegem dos textos que, si bé amb proporcions desiguals, contenen clarament expressions d'emotivitat:

[14] ISABEL: *Pués mira\ que treballa tan bé l'Anthony Quinn!*

ÀVIA: *Bé\ això-- això;_*

ISABEL: *És que escolta\ [només veient-lo treballar] [(j)a disfrutes]*

ÀVIA: *[És:_] [només veient-lo treballar_ i (j)a tinc xX]*

JOANA: *[mira surt ell] [t'oblides]*

JOANA: *[és que penses] t'oblides [que és una pel'lticula\] et penses que és l'Onassis*

ÀVIA: *S\ sí sí\ vu(ll) dir que e-- és [com si veiessis] aquella persona_ que representa*

ISABEL: *[Treballa tan bé!]*

ÀVIA: *Molt maco\ molt\ (text núm. 2)*

[15] *Malgrat que la Constitució reconeix el dret a l'objecció de consciència, la interpretació que es fa d'aquest dret pels poders de l'Estat els permet elaborar una legislació tan restrictiva que, per exemple, a qualsevol jove que vol fer objecció de consciència se li obre un expedient per «reconèixer-li» la qualitat d'objector. Com si algú ens hagués de reconèixer i atorgar un a un els drets que són nostres per mandat constitucional! (text núm. 12)*

L'exemple [14] és la transcripció d'un fragment de conversa entre tres senyores, una d'elles ja gran, en una situació totalment informal. Comenten les pel·lícules que han fet darrerament a la televisió. Observem primer de tot que el text conté quatre oracions amb modalitat exclamativa, que en el projecte Tipotext és caracteritzada com aquella que expressa l'estat d'ànim de l'emissor inclòs en la informació.

Cal assenyalar altres elements modalitzadors, sobretot l'entonació (que en la transcripció ha estat representada amb el signe d'admiració). Sens dubte hi contribueixen també les frases introductòries com *pués mira que, és que escolta*. Cal remarcar, encara, l'adverbi ponderatiu *tan*.

Quin és l'estat emotiu que domina en l'emissió d'aquestes frases? Segurament podríem definir-lo com un estat d'admiració i de complaença. Potser també el definiria bé el terme *entusiasme*. D'altra banda, i això és el que volem remarcar específicament, no sembla que hi hagi altra finalitat que expressar els sentiments que en aquell moment experimenten les interlocutores. El text, doncs, a més dels valors interlocutius, té una funció netament psíquica. El patró discursiu és bàsicament expressiu.

L'exemple [15], un fragment d'un manifest a favor de l'objecció fiscal, publicat en un diari, consta de dues frases de caràcter ben diferent. La primera, notablement llarga, malgrat que conté diversos elements modalitzadors, es manté en una línia bàsicament informativa i té una modalitat declarativa, si bé amb un ús no característic. És modalitzadora l'estructura sintàctica amb una oració concessiva introduïda per *malgrat que* i ho són també les cometes de «*reconèixer-li*», i aquest tret prepara l'eclosió emotiva que es produeix en la frase següent.

Quant a aquesta segona frase, ens trobem davant una modalitat oracional exclamativa. I no és pas únicament el signe gràfic d'admiració el que li confereix aquest caràcter, sinó que altres elements, com l'expressió *com si algú* i el verb modal *hagués de*, contribueixen a donar èmfasi a la manifestació de l'emotivitat. Diríem que l'estat anímic que s'hi manifesta és d'estupefacció i alhora d'indignació. El fragment té globalment un patró argumentatiu que, per a la segona frase, enclou també el patró expressiu.

A diferència del text de [14], la finalitat no és únicament descarregar l'emotivitat, sinó que l'emissor pretén incidir en la ment del receptor, tant a nivell cognoscitiu com a nivell emotiu. La funció, doncs, és psíquica, però també marcadament conativa. Més endavant veurem quins són els elements lingüístics que vehiculen aquesta intencionalitat.

La llambregada que acabem de fer a aquests dos textos ens ha permès de veure que un dels aspectes que es poden considerar en l'expressió de les emocions és el de la possible intencionalitat i, per tant, que l'expressió dels estats d'ànim que va inclosa en la informació pot tenir dues grans finalitats: o bé immanent, o sigui, és una expressió que té com a finalitat l'expressió mateixa, o bé transcendent, o sigui, és una expressió que té altres finalitats.

2.1. *L'expressió de les emocions sense finalitats ulteriors*

De la mateixa manera que l'activitat cognoscitiva és gairebé permanent en l'home mentre està en estat de vetlla, també ho és el flux d'emocions que acompanyen les percepcions dels seus sentits externs (allò que veiem, sentim, toquem, etc.) o bé les percepcions de la sensibilitat interna (estat de l'organisme, dolor, etc.) o bé la imaginació, o bé el raonament. Qualsevol podria testimoniar l'alegria creixent en el decurs de la solució satisfactòria d'un problema de matemàtiques o de lògica, com també la tristesa o la decepció en cas contrari.

De la mateixa manera que només manifestem una part molt petita dels nostres pensaments i de les nostres sensacions, també és molt petita la part de les nostres emocions que arriba al coneixement dels altres.

De la mateixa manera que hi ha persones que tendeixen al màxim i unes altres que tendeixen al mínim en la manifestació dels seus pensaments, també trobaríem una gradació en la manifestació de les emocions.

Per què hem fet aquest paral·lelisme? Simplement per completar-lo afirmant que, en la transmissió d'un missatge, així com en el vessant cognoscitiu és possible que no hi hagi cap altra finalitat que exterioritzar allò que hem pensat, que hem vist o que hem sentit dir, també és possible que en el vessant emotiu no hi hagi cap altra finalitat que la simple manifestació d'uns estats anímics o d'uns sentiments.

Ara ens referirem específicament a aquelles afeccions emocionals que es transmeten juntament amb una informació, una ordre o una demanda. Aquestes sí que solen tenir una intencionalitat, però no per això ha de ser també intencional l'emotivitat que les acompanya. Hi ha molts casos en què si preguntéssim a l'emissor: «Per què diu això amb alegria, amb por, amb admiració o amb enuig?», la resposta, reduïda a un cert tecnicisme, potser seria simplement aquesta: «Perquè allò que ha provocat el meu acte de parla i en constitueix el contingut conceptual em causa tristesa, por, admiració o enuig, i no me n'amago.»

Si a la bona senyora que en la conversa de [14] ha proferit la frase

[14a] *Pués mira\ que treballa bé l'Anthony Quinn!*

li demanéssim per què la profereix amb un sentiment d'admiració, diria simplement que és perquè l'actuació d'Anthony Quinn li produeix admiració. — «I no ho fa amb alguna intenció?» — «I ara!», contestaria estranyada.

Sovint l'expressió de l'emotivitat sense cap finalitat ulterior és una manifestació de tipus espontani, com veurem en l'apartat següent. Hem dit anteriorment que l'expressió dels estats anímics podia ser conscient o inconscient. En moltes ocasions, l'emotivitat expressada sense cap finalitat determinada és de tipus inconscient, però no necessàriament és així.

Moltes vegades ens adonem perfectament que les nostres paraules traspuen els nostres estats anímics; és més, potser a vegades deixem voluntàriament que els traspuïn o, almenys, no fem res per amagar-los. Però això no comporta pas necessàriament una finalitat ulterior. Diem una cosa contents i no ens fa res, o fins volem, que el receptor s'adoni que la diem contents. Potser diem una cosa en to colèric i ja ens està bé que l'altre s'adoni de la nostra còlera.

Altres vegades aquesta manifestació de les afeccions anímiques és involuntària, o sigui, no volguda. Així, pot ser que el qui està secretament enamorat d'una persona no vulgui que, quan parla d'ella, se li noti, però que no pugui evitar-ho. Si aquest desig d'ocultació es produeix a nivell inconscient, no passa res; però si l'emissor n'és conscient, pot causar-li una pertorbació que probablement afectarà la seva dicció en el llenguatge oral, i també serà vehiculada a través d'una multiplicació d'elements modalitzadors.

En aquest cas el que pot ser intencional és la voluntat de no manifestar les emocions. Però aquesta intencionalitat també pot restar en un pla primari, és a dir, perquè simplement no les vol manifestar. De la mateixa manera que no diem tot allò que pensem perquè considerem que els altres no n'han de fer res, però sense cap intenció secundària en la nostra ocultació, també podem intentar ocultar les emocions sense cap intencionalitat ulterior.

2.2. L'expressió de les emocions amb altres finalitats

Quan l'emissor expressa les emocions amb una finalitat concreta, s'entén que no és una expressió inconscient ni involuntària. Ara bé, parlar de les intencionalitats de l'emissor és penetrar en el seu interior i intentar escrutar l'inescrutable. Fora de context és pràcticament impossible de saber si una manifestació emotiva té alguna finalitat i quina és aquesta finalitat. Imaginem una frase típicament exclamativa com la següent:

[16] *Vindrà la tieta Filomena!*

Per poder determinar si l'emotivitat que hi ha en la frase comporta o no alguna intencionalitat, primer caldria saber pels elements paralingüístics (sobretot l'entonació, si fos proferida oralment) i per la situació comunicativa quin és l'estat d'ànim que s'hi manifesta; pot ser d'alegria, de por, de llàstima, d'enuig, de sorpresa o de coses molt diverses. Quina intencionalitat pot haver-hi en cada cas? Impossible de determinar-ho *a priori*. Convidem el lector a imaginar situacions comunicatives diferents que donin a la frase anterior una intenció determinada. No farem sinó insinuar, a tall d'exemple, que potser l'emissor volia dir:

- T'hauràs de canviar de roba.
- Podríem beure xampany.
- No et posis nerviosa.
- Podrem anar al cinema, que ella es quedarà amb els nens.
- No tornis a convidar-la sense dir-m'ho.
- Ho veus com ja no està enfadada?
- Li farem endur el canari.

Quan el lector hagi imaginat totes les intencions i situacions possibles, caldria, tanmateix, reflexionar-hi, i potser ens adonarem que algunes de les intencions que hem imaginat amb força facilitat no provindrien específicament o únicament de l'emotivitat (sigui del signe que sigui) expressada en la frase [16], sinó de la interpretació del *dictum* derivada del coneixement compartit per emissor i receptor. Per imaginar intencionalitats diferents, hem hagut d'imaginar situacions comunicatives diferents. Per tant, l'anàlisi de l'expressió de l'emotivitat no es pot deslligar dels factors pragmàtics.

Si volguéssim saber la finalitat de l'emissor en expressar l'emotivitat preguntant-li-ho directament, la pregunta no hauria de ser «per què (amb quina finalitat) dius això?», sinó «per què ho dius enfadat, o trist, o content?». La primera pregunta podria referir-se a la finalitat d'allò que hi ha contingut fonamentalment en el *dictum* i la podríem fer davant de qualsevol oració amb modalitat declarativa, interrogativa o imperativa. En sentit estricte, només la segona pregunta afecta directament la finalitat de l'expressió de les emocions.

En realitat, el *dictum* i el *modus* formen una unitat tan estreta que en la transmissió d'un missatge és molt difícil de poder determinar en quina mesura aquest missatge ve determinat per un element o per l'altre.

En la frase [16] que hem triat com a exemple hem fet expressament que hi hagués un mínim d'elements modalitzadors, de manera que l'expressió de l'emotivitat i les seves possibles intencions no depenguessin del *dictum*, sinó únicament de l'entonació o del signe d'admiració. Però en la majoria d'oracions exclamatives que proferim sol haver-hi diversos elements lingüístics que juntament amb els altres vehiculen l'emotivitat i insinuen intencionalitats. El lector pot imaginar diverses oracions exclamatives que expressin un estat anímic de l'emissor i comprovarà quins elements lèxics o quines construccions sintàctiques li surten espontàniament.

Vegem tres exemples, extrets de textos orals, com

[17] *Quin dia més bonic que fa!*

[18] *Hi ha molta gent!*

[19] *Jo no ho faria mai!*

Si pensem en les moltes finalitats que poden tenir, ens adonarem que moltes depenen molt directament del contingut semàntic d'alguns mots, potser més que

de l'entonació. Així, respecte a [17], si la finalitat fos suggerir a la parella que podria endur-se'n una estona els nens al parc, en part depèn de *bonic*, ja que seria ben altrament si hagués dit *rífol*. També hi contribueixen *quin* i *més*. Si hom imagina que la finalitat de [18] fos suggerir *oi que hem fet bé de venir?*, aquesta dependria molt directament de *molta*. I en [19] la intenció de reprovar tindria molt a veure amb el mode condicional del verb, *faria*, i amb l'adverbi *mai*.

Vingui d'on vingui la finalitat de l'expressió de les emocions, podem agrupar les finalitats en grans línies com aquestes:

- Comunicar els estats emocionals a un altre com una manera de distanciar-se'n objectivant-los o com una manera de desfogar-se i obtenir el benefici de ser escoltat.
- Modificar l'estat emocional del receptor, normalment fent que experimenti les mateixes emocions que l'emissor.
- Modificar les actituds mentals del receptor, sobretot respecte a la imatge que té de l'emissor.
- Induir el receptor a fer alguna cosa: actuar, preguntar, oferir alguns béns o serveis.

Aquestes finalitats poden ser cercades cada una per separat o bé una en funció d'una altra. Així, l'emissor pot cercar simplement que el receptor participi de la seva alegria. Com també, per posar un exemple tòpic, una persona pot fer gran ostentació de sentiments davant d'un malalt amb la finalitat (més o menys conscient) que faci testament a favor seu. Una frase com *Ens en sortirem!* al final d'una nota deixada a un company de treball pot tenir la finalitat de transferir-li un estat d'ànim i, conseqüentment, encoratjar-lo a continuar treballant en la causa. Si recordem la frase final de [15] *Com si algú ens hagués de reconèixer i atorgar un a un els drets que són nostres per mandat constitucional!*, ja comentada anteriorment, la indignació que manifesta l'emissor pot tenir com a finalitat que el receptor també s'indigni, que vagi modificant els seus conceptes sobre el tema proposat i que acabi fent objecció fiscal.

3. Tipus d'expressió: espontània i elaborada

Quasevol sap enfadar-se i, de fet, no costa gaire. Però enfadar-se amb la persona adequada, en el grau exacte, en el moment oportú, amb un propòsit precís i d'una manera correcta, això, certament, no és tan senzill.

ARISTÒTIL

Roman Jakobson conta una anècdota del director de teatre Stanislavski que, per a fer la prova d'un actor, li va demanar que obtingués quaranta missatges diferents de l'expressió *aquest vespre* fent variar els matisos expressius. L'auditori havia de reconèixer les diferents situacions emocionals en què era emesa partint únicament dels canvis en la configuració fònica d'aquestes dues paraules. L'actor ho va aconseguir satisfactòriament.

Un actor, normalment, fingeix una emotivitat d'acord amb la situació comunicativa que es representa. De la seva capacitat d'expressar uns estats d'ànim depèn que es creïn damunt l'escenari les situacions comunicatives ideades per l'autor. Però la majoria de bons actors coincideixen a afirmar que, un cop assumida la situació comunicativa que s'ha de representar, és bastant fàcil d'elaborar l'expressió d'uns estats d'ànim determinats de manera que sembli espontània.

Jakobson diu explícitament que l'actor esmentat, per pronunciar *aquest vespre* de quaranta maneres diferents, imaginà quaranta situacions emocionals, i que els oients foren capaços d'identificar aquestes situacions. Això ens porta a remarcar una vegada més la interacció que es produeix entre un acte de parla i la situació comunicativa. I el que és veritat per a la majoria dels elements que configuren el missatge ho és també específicament per als elements emotius.

S'ha dit més d'una vegada que allò que més s'assembla al que passa en un escenari és allò que s'esdevé en la vida real. També en els actes de parla reals l'expressió de l'emotivitat es produeix d'acord amb cada situació comunicativa i alhora aquesta mateixa expressió contribueix a configurar la situació.

L'anàlisi d'una situació comunicativoemotiva pot fer-se des de diversos angles. Però aquí, persistint a centrar-nos en l'actitud de l'emissor, ens ha semblat especialment interessant des del punt de vista didàctic fer algunes observacions sobre el fet que l'expressió de l'emotivitat a vegades té un caràcter espontani i a vegades és fruit d'una elaboració.

Sovint la línia divisòria entre l'espontaneïtat i l'artifici no es presenta nítida, ja que es tracta de dos conceptes que no són tancats i excloents sinó que tots dos admeten una gradació i poden combinar-se. Així, les dosis de patetisme amb

què un orador pronuncia un discurs poden haver estat calculades, però això no vol pas dir que no tinguin res d'espontani. Tanmateix, sobretot per raons metodològiques, podem cenyir-nos a dues maneres generals d'expressar l'emotivitat, que anomenarem espontània i elaborada. Això no exclou que es doni un discurs de tipus intermedi, amb elements d'una i altra banda.

3.1. Expressió espontània de l'emotivitat

Potser en aquest punt no ens caldrà allargar-nos gaire en explicacions, ja que el concepte és prou transparent en ell mateix i, d'altra banda, ja contribueixen a clarificar-lo moltes de les coses que s'han dit en els apartats anteriors. Potser per via negativa podem acabar de caracteritzar l'expressió espontània com la manifestació d'uns estats anímics de l'emissor que es produeix de manera no premeditada; aquests estats emocionals afloren en la comunicació tal com han sorgit, i potser han madurat, a l'interior de l'emissor, sense transformacions substancials en funció del receptor o de la situació comunicativa. Podríem considerar expressió espontània la que hem vist en el diàleg de [14].

És evident que l'expressió espontània coincideix a vegades amb l'expressió inconscient, o bé amb l'expressió involuntària, però no hi ha una correspondència biunívoca entre aquests conceptes. També sembla clar que l'expressió de l'emotivitat tendirà a ser menys espontània en la mesura que pretengui algunes finalitats concretes que vagin més enllà de l'expressió mateixa.

En pàgines anteriors ja hem posat en relleu que en el llenguatge escrit sol haver-hi un control de les emocions més gran que no pas en el llenguatge oral. Ara, això no vol pas dir que l'expressió de l'emotivitat sigui sempre més espontània en el llenguatge oral i més elaborada en l'escrit.

És especialment important analitzar el grau d'espontaneïtat o d'elaboració en relació amb els tipus d'intercanvi comunicatiu. Si la modalització en general, com ja s'ha dit en el capítol primer, és molt lliure en els intercanvis individuals, menys en els intercanvis socials, i molt condicionada en els intercanvis institucionals, ja es pot comprendre que, en principi, l'expressió de l'emotivitat serà generalment més espontània en el primer tipus d'intercanvi. De fet, en els textos analitzats en el projecte Tipotext, les oracions amb modalitat exclamativa que presenten una expressió més espontània de l'emotivitat corresponen a textos del primer tipus. Posem com a exemple dues frases en què l'expressió de l'emotivitat pot considerar-se espontània:

[20] *Pués jo estic ben tipa de fe(r)-n(e) tot el dia tot el dia\ i mos pagaven a deu rals el quilo\ a deu rals!*

[21] *I quina postal!!!* (text núm. 5)

La primera d'aquestes dues frases és de transmissió oral. La segona és una exclamació que l'emissor deixa anar dintre del breu text d'una postal que escriu a una amiga; fins se li ha escapat la mà en els signes d'admiració.

Tanmateix, *a priori* no es poden establir uns criteris rígids, ja que tots els tipus d'intercanvi admeten una gran varietat de matisos. Així, la frase final de [15], sobre l'objecció fiscal, pertany a un text d'intercanvi social, i sembla prou espontània. També correspon al tipus d'intercanvi social la frase del Sr. Brunchú que reproduïm a continuació, extreta d'una entrevista radiofònica feta a aquest expert en castells de focs.

- [22] PERIODISTA: *I-- el lloc de: la plaça de l'A(j)untament\ és bo:-\ és roïn\?*
 SR. BRUNCHÚ: *No\ és bo\ és bo\ ha sigut bo sempre\ i ara continua siguent bo\ (text núm. 9)*

El fet que el diàleg es fes per telèfon i fos emès en directe fa pensar que no hi havia cap tipus d'elaboració en l'expressió de l'emotivitat, amb una oració amb modalitat exclamativa. Cal assenyalar també com a signe d'espontaneïtat la repetició, *es bo!, és bo!*, que és un dels procediments de modalització analitzats en el projecte Tipotext.

Però també en els intercanvis de tipus institucional hi cap l'espontaneïtat. Posarem com a exemple un fragment d'una intervenció parlamentària:

- [23] *(jo) també comprenc les circumstàncies per les quals travessa el senyor diputat\ i que avui pués tenia que eixir a dir-mos estes coses\ no passa res\ ho comprenc*

És cert que la frase sembla tenir una certa ironia, però, atès que aquesta intervenció consisteix en una rèplica, podem pensar que els elements emotius que conté no comporten una elaboració, sinó que són espontanis.

Poden ser signes d'espontaneïtat algunes manifestacions que ja hem esmentat anteriorment, com les irregularitats en el llenguatge escrit. I potser els trobaríem encara més abundosos en el llenguatge oral, com la manca de fluïdesa, expressions grolleres no habituals en el parlant, expressions somàtiques incontrolades, etc. I no oblidem el valor dels silencis, que, quan les emocions són molt intenses, a vegades tallen materialment el missatge, però en realitat també ajuden a configurar-lo.

3.2. Expressió elaborada de l'emotivitat

Considerarem expressió elaborada aquella que passa per un procés de producció en el qual són rellevants la planificació prèvia i les revisions parcials o final.

La planificació prèvia entra en la consideració de la situació comunicativa, una consideració en la qual es valoren tots els elements que configuren l'intercanvi: l'emissor pren consciència del rol comunicatiu i del posicionament que li convé adoptar, perfila les intencions, es fa una imatge dels destinataris, constata tots els elements del context i la seva contribució en l'acte comunicatiu i decideix la forma que vol donar al text. La revisió, per la seva banda, s'adreça a comprovar si el missatge s'ajusta a tots els elements que s'han valorat en la planificació prèvia i la modifica o fa els canvis pertinents en el text per adaptar-s'hi. Dins d'aquests textos elaborats, hi trobem moltes produccions escrites, però també discursos orals planificats, com conferències, discursos polítics o missatges publicitaris, per citar només alguns exemples.

Podríem pensar que en aquest tipus d'expressió l'emotivitat no hauria de sorgir d'una manera impulsiva i involuntària, sinó que el procés de producció reflexiu i ponderat hauria de desembocar en un text on les emocions es trobessin sotmeses al control de l'emissor, de la mateixa manera que aquest fiscalitza tots els altres ingredients que intervenen en la composició. I de vegades és certament així, l'emissor en fa un ús conscient i volgut i són un instrument més per aconseguir els seus propòsits. En alguns casos, en aquest ús conscient l'emissor fa passar les emocions pel sedàs d'una ficció que les selecciona i les transforma. En d'altres, les emocions són una estratègia persuasiva que condueix a l'adhesió dels destinataris. En d'altres, encara, les convencions socials converteixen l'expressió de les emocions en unes fórmules estereotipades que s'assignen com un ritu a cada situació.

Però també en els textos elaborats trobem marques d'emotivitat que probablement s'han escapat del control conscient de l'emissor. L'anàlisi de textos diversos feta en el projecte Tipotext posa en evidència que l'emissor deixa gairebé sempre les seves traces en allò que diu o escriu i aquestes traces poden ser fruit d'un estat emotiu determinat. La modalització dels enunciats es troba, en diferents graus, en textos ben diversos; entre ells, en els textos elaborats que no tenen pas intenció de reflectir la subjectivitat. L'ús d'un llenguatge valoratiu o el recurs a unes determinades construccions que poden ser testimoni d'admiració, de rebuig, de condemna, o de qualsevol altre estat anímic, s'introdueixen com un judici de valor en allò que pretenia ser una simple informació. I no es tracta tant de saber si l'emissor ha emprat aquests recursos d'una manera conscient i volguda o si s'han esmunyit sense control del seu inconscient, com de constatar que hi són, que configuren el missatge i que cal tenir-los presents a l'hora d'interpretar allò que escoltem o llegim.

D'entre els diferents aspectes que podríem analitzar en referència al paper que juguen les emocions en els textos planificats, hem seleccionat els següents:

1. La utilització de les emocions en el discurs literari.
2. La presència de l'emotivitat en textos de no ficció.

3. L'expressió de les emocions que la societat ha convertit en fórmules ritualitzades.

3.2.1. La creació literària

Si, deixant de banda discussions teòriques sobre la definició i l'abast exactes del mot literatura, pensem en quins textos, d'aquests que hem anomenat elaborats, ens han comunicat amb més intensitat uns sentiments, ens han arribat més plenament a commoure, és molt probable que concedim que han estat textos dels que etiquetem com de creació literària. I entre aquests, la poesia lírica és el text que associem a l'expressió del món interior, subjectiu, de les emocions de l'ànima. Segons una de les accepcions del DIEC, la poesia lírica és «la poesia en què predomina el to afectiu, sentimental i emotiu». Ens centrarem, doncs, en la poesia perquè de tots els gèneres literaris és el més compromès en l'expressió de la subjectivitat. Això no obstant, l'anàlisi succincta que ens proposem de fer sobre l'ús de les emocions en la literatura és també perfectament vàlida per a altres gèneres.

La primera qüestió que cal abordar és la del tòpic que considera la poesia la forma literària més sincera i més personal. Hi ha una tendència dels lectors a identificar el *jo* poètic amb l'individu real que ha escrit aquells versos i a trobar-hi connexions amb la seva biografia. En aquesta línia, el poeta seria una persona extremament sensible, capaç d'experimentar els sentiments amb una gran intensitat, i a través de la seva obra comunica aquesta experiència. Però el poema és també un joc, un drama fictici, la manifestació d'una intel·ligència fabuladora.

A l'hora de determinar qui és la persona que escriu no hem d'oblidar que *persona* etimològicament significa màscara. Així, fins i tot en els poemes on apareix un *jo*, aquest *jo* no és l'escriptor com a individu, sinó la persona poètica. L'escriptor és la intel·ligència que ho disposa tot amb la intenció de produir un determinat efecte expressiu. A la base d'un poema pot haver-hi una experiència afectiva, evidentment, però hi segueixen després una activitat imaginativa i una activitat intel·lectual que la transformen en matèria poètica. A propòsit d'aquesta qüestió, F. Pessoa diu:

El poeta és un fingidor. / Fingeix tan completament / que arriba a fingir que és dolor / el dolor que de debò sent.

Les emocions més vives i les experiències sentimentals més sinceres no són les que creen els millors poemes. Qui no ha escrit d'adolescent un poema d'amor abranda? I, quants d'aquests poemes d'amor han passat a la història? L'efecte que produeix un text escrit des de la vehemència d'un sentiment apassionat, però sense la labor afegida d'una reelaboració intel·ligent, és el mateix que el d'una telenovel·la que, a força d'acumular escenes passionals excessives, esdevé còmica quan pretenia commoure amb l'exposició d'uns esdeveniments tràgics.

El que separa el poema que realment comunica sentiments del sentimentalisme d'un mal poema és la incapacitat que denota l'autor d'aquest darrer per allunyar-se de si mateix, la creença que aquella experiència és única i que ningú més no l'ha viscuda. El bon poeta no pretén exposar d'una manera total i transparent una experiència sentimental, perquè l'evidència li restaria força expressiva. El bon poeta estil·litza aquesta vivència sentimental viscuda o imaginada i amb el procés creatiu la fa accessible als receptors.

Com que els sentiments, la realitat íntima dels sentiments, són incomunicables, el poeta converteix els seus sentiments en un sentiment universal, en una emoció-tipus. Podem dir que els sentiments passen per un procés d'empatia en el qual actua la intel·ligència que els ordena i els objectiva. El poeta utilitza analogies, símbols, i així aconsegueix convertir les situacions individuals en universals.

Ens diu Pessoa que el poeta és un fingidor. Però aquesta simulació li permet d'anar més enllà del món que hi ha en ell mateix. Vegem com ho explica en un fragment del *Llibre del defici*:¹

Suposem que, per una raó qualsevol, que pot ser el cansament de fer comptes o el tedi de no tenir què fer, cau sobre meu una tristesa vaga de la vida, una ansietat de mi que em pertorba i inquieta. Si tradueixo aquesta emoció amb frases que la cenyeixin a prop, com més a prop la cenyixo, com més la dono per pròpiament meva, menys, doncs, la comunico a d'altres. I, si no s'ha de comunicar a d'altres, és més just i més fàcil sentir-la sense escriure-la.

Suposem, però, que desitjo comunicar-la a d'altres, això és, fer-ne art, puix que l'art és la comunicació als altres de la nostra identitat íntima amb ells; sense això no hi ha comunicació ni necessitat d'ella. Busco quina serà l'emoció humana vulgar que tingui el to, el tipus, la forma d'aquesta emoció en què estic ara, per les raons inhumanes i particulars de ser (un) comptable cansat o (un) lisboeta ensopit. I m'adono que el tipus d'emoció vulgar que produeix, en l'ànima vulgar, aquesta mateixa emoció és l'enyorança de la infància perduda. Tinc la clau per a la porta del meu tema. Escric i ploro la meua infància perduda [...] i aquesta evocació, si és ben feta com a prosa i visions, despertarà en el meu lector exactament l'emoció que jo he sentit, i que no tenia res a veure amb la infantesa. He mentit? No, he comprès.

Diguem-ne mentida o diguem-ne elaboració. El que fa aquesta especial manera de transmetre emocions que té la poesia és constatar dues evidències: que en la transmissió d'emocions no es pot perdre de vista que el llenguatge és un fet social i que en l'habilitat comunicativa necessària per a aquesta transmissió hi juguen un paper rellevant tant les emocions com la intel·ligència.

1. F. PESSOA. *Llibre del defici*. Barcelona: Proa, 1990.

En la comunicació literària es posa en joc l'activitat psíquica en tota la seva complexitat i tot el dinamisme. Quan l'escriptor vol descriure emocions les reelabora amb la intel·ligència i, així, les fa més eloqüents. La tria de determinades imatges, l'adopció d'un lèxic determinat, l'ús de figures retòriques, la mètrica o el ritme serveixen per a aquesta reelaboració. És la forma que disposa la intel·ligència creadora la que dóna força comunicativa al contingut. En el missatge poètic, potser més que en cap altre, és la fusió del *dictum* i el *modus* la que conforma el missatge. Per la seva banda, el lector que vol fer seu el poema actua també mogut per la intel·ligència que li permet d'inferir tot allò que el poema ha elidit, atès que el poema és una forma d'expressió que es resisteix a ser explícita. I amb aquesta activitat intel·lectual podrà esdevenir la consciència que viu l'experiència emotiva.

La transmissió d'emocions i sentiments que fa la literatura aconsegueix la funció poieticoretòrica de la llengua en la mesura que juga amb el llenguatge per produir uns efectes estètics. Però, a la vegada, aconsegueix una funció conativa quan arriba a incidir en el destinatari a qui aconsegueix desvetllar uns sentiments. Ja hem parlat al llarg d'aquesta obra de la funció conativa de dir, de la de fer i de la de pensar; i també, quan hem parlat de les preguntes retòriques literàries, ens hem referit a la funció conativa de sentir. Doncs bé, manifestem de nou que el llenguatge literari pot complir una funció conativa de sentir. I per incidir d'aquesta manera en el destinatari, l'emissor ha de projectar en el missatge la seva emotivitat i també la seva activitat raonadora, un ús del llenguatge que en el projecte Tipotext hem anomenat funció psíquica. El text literari aconsegueix la funció psíquica perquè l'autor no transmet emocions des de l'experiència de l'emoció mateixa, sinó després de la manipulació raonadora d'aquest estat emocional que el converteix en comunicable.

3.2.2. L'emotivitat en textos de no ficció

Una de les dificultats més grans que acostumen a tenir els aprenents a l'hora de redactar un text és la de saber destriar de tots els enunciats que s'hi inclouen quins responen a una impressió emotiva, quins són valoracions personals acompanyades d'una justificació i quins són referències objectives que es notifiquen sense implicar-s'hi. Són tres nivells que correspondrien aproximadament a aquests exemples:

[24] *És un llibre molt avorrit!*

[25] *Trobo que és un llibre molt avorrit perquè no hi passen coses, no explica una història.*

[26] *És un llibre que recull les reflexions fetes per una persona que viu sola en una gran ciutat.*

L'exemple [24] és una oració en modalitat exclamativa en què s'expressa l'estat d'ànim de l'emissor després de la lectura d'un llibre i en què, d'altra banda, s'ha fet un salt des de l'estat d'ànim particular, que s'hauria pogut expressar dient *A mi aquest llibre m'ha resultat molt avorrit*, a l'afirmació que universalitza el sentiment i el converteix en *És un llibre molt avorrit*.

El [25] és una oració declarativa no característica que comença per una apreciació subjectiva encapçalada pel verb d'opinió *trobo que* i per la qualificació del llibre amb l'adjectiu axiològic *avorrit*, però el que segueix és un intent d'explicar per què a l'emissor li ha semblat avorrit: *no hi passen coses, no explica una història*. Per tant, la projecció de l'emotivitat s'intenta justificar amb una activitat raonadora que conté una relació de causa-efecte. Els passos són els següents: 1. M'avorreixen els llibres on no hi passen coses, que no expliquen una història. 2. En aquest llibre no hi passen coses, no s'explica cap història. 3. Per tant, trobo que aquest llibre és avorrit.

Finalment, el [26] és una oració declarativa característica que informa sobre el contingut del llibre i en què no hi ha cap element modalitzador que reveli emotivitat.

És evident que el fet de situar-se en un o altre d'aquests nivells determina un tipus de text, li proporciona una fesomia pròpia. La major o menor implicació emocional amb què es revesteix allò que diem no és una qüestió lloable o condemnable per ella mateixa. Podem construir un text impregnat de subjectivitat o excloure del text qualsevol al·lusió als propis sentiments. Però la conducta que adoptem en aquest sentit pot ser escaient o inadequada segons la situació comunicativa de què es tracti. De la mateixa manera que ni el llenguatge col·loquial és millor que el formal ni a la inversa, sinó que hi ha un registre adequat per a cada tipus d'intercanvi, així mateix el grau d'emotivitat o d'implicació poden convenir a una determinada situació comunicativa o ser un obstacle en una circumstància diferent.

Hi ha situacions comunicatives en què convé posar el focus en l'emotivitat i d'altres en què l'objectiu del text demana un distanciament que obliga a expressar-nos des d'una altra perspectiva. Però en molts dels textos que llegim a les classes de llengua es barregen enunciats clarament expressius, on les emocions hi juguen un paper cabdal, amb altres de neutres, sense que això respongui a un pla previ o a una intenció clara. És com si la càmera que ha de retransmetre un esdeveniment esportiu que té lloc en un estadi anés recollint llarguíssims primers plans d'algun espectador que manifesta les seves emocions, no per il·lustrar l'ambient que regna a l'estadi, sinó per distracció de l'operador que perdés de vista l'objectiu de la retransmissió. Si aquests primers plans impedissin de veure les jugades decisives o de seguir l'esdeveniment de manera fluida i intel·ligible, els receptors se sentirien defraudats. Tan defraudats com si en una entrevista on interessa veure l'expressió de la cara, el gest, l'actitud de l'entrevistat, la càmera s'entretingués a enfocar un racó qualsevol del plató.

Ja hem vist que en el text planificat una de les qüestions que cal decidir d'entrada és la del posicionament de l'emissor. A quina distància ens hem de situar del contingut de l'enunciat? A quina distància del receptor? Pot convenir a la intencionalitat del text que es trasllueixin les emocions? Podem utilitzar el contingut emocional o apel·lar a les emocions dels destinataris per aconseguir la seva adhesió? O el contingut emocional pot desviar el text del seu propòsit i, per tant, cal refrenar-ne la manifestació?

Respondre adequadament a aquestes qüestions i, sobretot, portar a la pràctica allò que hem decidit que convenia de fer és certament difícil. I també és difícil de vegades, quan ens trobem davant d'un text, saber-ne valorar el contingut emocional i el paper que hi exerceix.

De vegades, l'objectiu principal d'un text és precisament la transmissió d'uns sentiments. Escrivim a algú per fer-li saber que l'estimem, que l'enyorem, per comunicar-li alegries o tristeses, per fer-li sentir que compartim el seu dolor o que participem de la seva joia. En aquests textos, la presència dels sentiments es troba en l'essència de tot allò que es diu. El món es veu des de la subjectivitat i és aquesta visió subjectiva el que interessa transmetre. Podem citar com a exemple, el text número 6 que presentem a l'annex d'aquesta obra. Es tracta de la carta que escriu un noi a la seva xicota, de qui es troba allunyat per motius de feina. En aquest text, tot i que la relació que hi ha entre els interlocutors és d'una gran proximitat i que el procés d'escriptura deu haver estat força espontani, el sol fet d'expressar per escrit uns sentiments fa que l'acte de comunicació es produeixi de manera diferent de com es produiria en una comunicació directa cara a cara.

Es tracta d'un escrit on la comunicació dels sentiments és el nucli i actua com a força centrípeta. Qüestions com el dinar, els contactes amb diferents persones per raons de feina o la valoració del lloc on es troba l'emissor, li serveixen d'excusa per dir i repetir la seva estimació i la seva enyorança:

- [27] *Ara vinc de dinar i he menjat «frixoles»; això m'ha fet pensar en tu.*
- [28] *Sí, ja ho sé. Hauria d'escriure a la Núria de Salamanca però jo et volia escriure a tu.*
- [29] *La Martina és una noia molt simpàtica, també és petitona, però no és la meua Peti.*
- [30] *En part aquí em trobo bé perquè penso que sóc en un lloc que és teu i penso que tu vens d'aquí i per tant que estic a prop teu.*

Pel que fa a la tria lingüística, l'emissor utilitza un nom propi que ell mateix ha creat, *Peti*, i que serveix per a fer notar a la noia que és singular, única. Aquesta singularitat es reforça, a més, amb la presència del possessiu: *la meua Peti*. Els diminutius *petitona* i *petitoneta* actuen com a elements que manifesten tendresa. Els verbs descriptius de sentiments o d'estats d'ànim, com *et trobo a faltar*, *t'esti-*

mo, em trobo bé, tenen el seu correlat en algun verb del mateix tipus, que l'emissor posa en imperatiu, com *no m'oblidis*. Els adverbis actuen com a intensificadors dels elements que expressen sentiments: *et trobo a faltar, i molt...*, *r'estimo molt, constantment penso en tu*. El mateix valor intensificador dels sentiments tenen alguns adjectius com *ni un sol dia, cada dia*. El pronom fort de segona persona, *tu*, apareix cinc vegades, reforçat, a més, per la presència del pronom *et* i del possessiu *teu*. Les relacions entre aquest *tu* i el *jo* de l'emissor de la carta són constants; fins i tot quan es parla de terceres persones hi ha un ràpid retorn cap a aquest centre d'íctic, com hem vist en l'exemple [29].

D'altra banda, hi ha un fragment introduït per una exclamativa que expressa l'estat d'ànim de l'emissor, *Si sabessis tot el que he pensat en tu en aquest dinar*, i que va seguida d'enunciats que situen l'acció en un pla d'irrealitat, de desitjabilitat: *deixaria l'empresa, podria treballar de missatger, així et podria veure*. Es tracta de descriure una realitat hipotètica on els sentiments podrien moure's per camins més favorables; és una manera de dir que la separació resulta desplaent.

Tot en aquest escrit s'orienta a expressar uns sentiments. Els estats d'ànim apareixen de manera transparent tant en el *dictum* com en el *modus*. Són l'objecte de què es parla i també la configuració d'allò que es diu, la manera com se'n parla.

Hi ha altres textos en què, tot i que l'objectiu principal és el de transmetre una informació, els elements emotius impregnen el llenguatge. Així ho podem veure al text número 13 de l'annex, una carta escrita pel president d'una coral als excantaires en començar el nou curs. La carta informa sobre la incorporació d'un nou director, sobre les persones que integren un nou equip i sobre diverses activitats programades. Però totes aquestes informacions s'ofereixen en un clima de sentiments que es desitja compartir. Hi ha substantius i adjectius que denoten aquesta sensibilitat: *emocions, il·lusió, ganes, goig, inoblidable, contents*. Aquests substantius i adjectius es reforcen amb verbs i adverbis que contribueixen també a descriure els sentiments o els estats d'ànim: *viure emocions, moltes ganes, estem molt contents, ens ha fet molta il·lusió*. D'altra banda, el centre d'íctic és un *nosaltres* englobador d'un conjunt de persones que formen una comunitat que participa dels mateixos afectes: així es pot parlar de la *nostra música* i dels *nostres pobles i ciutats* o de *les emocions que vàrem viure tots plegats*.

En aquest text, per tant, al costat de la funció referencial, de la transmissió d'uns continguts informatius, trobem una funció psíquica i una funció interlocutiva: es projecten unes emocions amb la intenció de compartir-les amb els destinataris i, d'aquesta manera, mantenir i fomentar les relacions entre ells.

Però no sols trobem marques emotives en els textos que s'adrecen a uns destinataris coneguts i propers, sinó que l'expressió de les emocions o l'apel·lació a les emocions dels destinataris apareix també en textos on la relació entre emissors i destinataris és més distant, com veurem tot seguit.

Comencem per veure com l'emotivitat es pot utilitzar per motivar els receptors i per remarcar l'interès d'un text. En els textos que tenen una finalitat didàctica, per exemple, al costat de tots els recursos que l'autor utilitza per fer-se entenedor, acostumem a trobar-hi elements lingüístics que s'adrecen a captar l'atenció i a mantenir-la fins al final, a comunicar entusiasme, a fer venir ganes de treballar o d'esforçar-se en una determinada direcció. I és que és ben sabut que l'esforç intel·lectual es veu estimulat per una bona disposició afectiva cap a l'objecte de coneixement, o frenat, quan els sentiments prenen un caire negatiu.

Els elements lingüístics que pretenen aconseguir una determinada disposició afectiva són més freqüents en els textos didàctics adreçats a un alumnat infantil o molt jove que necessita ser motivat, estimulat, amb més alt grau que l'alumnat adult. Així doncs, hi podem trobar expressions valoratives d'aquest tipus: *Comencem ara un tema molt interessant, És una situació ben curiosa, Us quedareu ben sorpresos quan vegeu...* O preguntes retòriques que pretenen estimular la curiositat, com ara: *Us heu preguntat mai per què...* Fins i tot trobem algunes d'aquestes expressions precedides per una perífrasi d'obligació: *Cal que aprengueu amb especial interès...*

També sovintegen aquests elements motivadors en textos escrits per a l'ensenyament a distància o per a l'autoaprenentatge on el text ha de suplir la funció estimuladora d'una disposició positiva que fa el professorat a l'aula. El to cordial i pròxim al lector és el que trobem sovint en aquests escrits, un to cordial i una proximitat que s'aconsegueixen amb una determinada tria lingüística i amb recursos que afavoreixen l'apropament, com el que utilitzen alguns programes informàtics que demanen a l'usuari el nom abans de començar els exercicis, de manera que més endavant el poden felicitar, corregir o guiar utilitzant aquest nom en frases com *Molt bé, Jaume!*

Les explicacions dels llibres de text, doncs, i també els textos que introdueixen les activitats d'ensenyament-aprenentatge, contenen elements lingüístics que apelen a les emocions perquè el psiquisme humà actua com un tot i els sentiments positius són una base favorable per a qualsevol tasca intel·lectual.

Altres gèneres que utilitzen sobretot el patró explicatiu,² com els informatius de la televisió o les notícies dels diaris, tenen la seva forma particular d'expressar o ocultar la subjectivitat.

Pel que fa als informatius de la nostra televisió, els locutors i locutores apareixen com a bustos parlants que es limiten a fer arribar el missatge sense mostrar que el seu contingut els afecti de cap manera. L'expressió no verbal de les emocions d'aquests professionals es limita a algun lleuger somriure si la notícia té un caire divertit, mentre que el cas contrari, és a dir, una expressió compun-

2. En el projecte Tipotext hem considerat el patró explicatiu com un subtipus format bàsicament per la combinació dels tipus descriptiu i argumentatiu.

gida per acompanyar una notícia trista o dramàtica, no es dona gairebé mai. En els elements lingüístics que utilitzen, en canvi, sí que podem trobar-hi marques de subjectivitat que apareixen en formes diverses.

En primer lloc, podem parlar d'aquelles notícies en què allò que es vol comunicar és precisament un estat d'ànim, de manera que els elements lingüístics que expressen aquest estat emotiu són una part essencial del missatge. Vegem-ho en aquests exemples d'un telenotícies de TV3:

- [31] *La cordialitat que s'apreciava quan han sortit de l'entrevista [...]*
- [32] *Aquest ambient de bon humor s'ha vist entre els jugadors.*
- [33] *Aquesta tarda s'han viscut els moments de més tensió per part de les persones concentrades.*
- [34] *Avui han aflorat les tensions.*

En segon lloc, hi ha informacions que fan una valoració dels protagonistes d'un fet o del fet mateix amb mots que transmeten una visió amable, positiva, burleta, dramàtica... és a dir, que en el *modus* de l'enunciat hi ha empremtes subjectives de valors diversos. És el cas dels exemples següents:

- [35] *Amb una elegància i una discreció totals dintre i fora de la pista, Carles Moyà va donar el primer avís del que era capaç de fer.*
- [36] *Acte simbòlic però esperançador aquest matí a l'entitat metropolitana de Barcelona.*
- [37] *L'empresari Ruiz Mateos ha tornat a protagonitzar un sarau important.*
- [38] *Els kurds refugiats a Turquia viuen un drama per sobreviure.*
- [39] *Ha estat una de les nits més màgiques de la lleva del Mini.*

I en tercer lloc, hi ha les notícies que inclouen en el *dictum* una informació sobre els efectes emotius que ha produït un esdeveniment:

- [40] *L'actualitat internacional, l'encapçalarem avui amb un procés judicial que commociona França.*
- [41] *La notícia ha estat acollida amb resignació per part de la plantilla espanyolista.*
- [42] *La baixada del tipus d'interès ha estat acollida molt favorablement des del govern central.*

Quant a les notícies de premsa, hi ha un notable interès a esborrar les traces emotives en les notícies informatives, mentre que poden ser presents als editorials o als articles d'opinió. Ara bé, com que a les notícies cal parlar de declaracions,

de crítiques i de valoracions que sí que contenen una càrrega emocional, els diaris han de fer un ús constant de la polifonia enunciativa i citar en estil indirecte o posar entre cometes alguns mots per deixar clar que han estat dits per una veu diferent de la del redactor de la notícia. Així es fa en els exemples que segueixen, extrets del diari *Avui*, on és precisament l'element més marcat emotivament el que ha estat escrit entre cometes:

- [43] *El PSOE protestava així per una recent nota de Delgado en què criticava la reacció «irada» socialista per la sentència del cas Marey.*
- [44] *El candidat va proposar un diàleg que superi «els anys de rancor».*
- [45] *Han manifestat que era un projecte «massa seductor».*

En els editorials o en els articles d'opinió, en canvi, no s'evita el recurs a l'emotivitat, sinó que apareix de manera explícita. Es fan valoracions dels esdeveniments i anàlisis, en la base de les quals trobem molt sovint una impressió, un sentiment. El llenguatge modalitzat omple aquest tipus d'escrits:

- [46] *La monstruositat abominable de la dictadura.*
- [47] *L'hostilitat mútua, l'odi col·lectiu, la irreconciliabilitat personal, el dolor sofert, sentiments tan intensos com antics.*
- [48] *Tants llibres infames que avui es publiquen.*

El fet que sigui en els editorials o en els articles d'opinió on les traces d'emotivitat són més freqüents es relaciona amb la utilització de les emocions com a recurs retòric en els textos argumentatius. Aquest tipus de textos, que serveixen per a exposar opinions o rebatre les dels altres, per a convèncer, persuadir, fer creure alguna cosa a algú, utilitzen elements emocionals, al costat d'elements racionals. De fet, hauríem de distingir entre argumentació i persuasió: la primera utilitza recursos de la intel·ligència, mentre que la persuasió apel·la als sentiments i a les emocions. A la pràctica, però, les dues activitats es combinen per aconseguir un mateix objectiu. La relació entre emocions i cognicions és clara: una comunicació exclusivament cognitiva resulta freda, inexpressiva, escassament motivadora i mobilitzadora; una comunicació que inclou elements emotius aconsegueix moure la voluntat, de vegades de manera immediata.

Aristòtil, a la *Retòrica*, va distingir entre l'«ethos», persuasió basada en les característiques del comunicador, el «pathos», presentació emocional del missatge, i el «logos», argumentació lògica o de caràcter racional. En els discursos argumentatius aquests procediments solen combinar-se, es dosifiquen d'acord amb els elements de la situació comunicativa. Però els missatges de contingut emocional són molt freqüents en situacions que requereixen un camí ràpid per aconseguir l'adhesió. Les argumentacions lògiques de caràcter racional demanen temps i una

bona predisposició per seguir-les. A més, el receptor ha d'acceptar la reflexió que se li proposa. Els missatges amb càrrega emotiva, en canvi, condueixen ràpidament les persones cap a l'objecte, persona o idees atractives, o bé aconseguen que s'allunyi d'allò que es presenta com a desagradable o perillós.

Les característiques del comunicador, tan importants per a aconseguir l'adhesió dels destinataris, van lligades també a l'emotivitat. Es convenç perquè les paraules són dites per algú que els receptors consideren respectable, algú que actua com a model. Però aquesta qualificació de model no sempre ha estat feta per procediments racionals, sinó que en la creació de la imatge positiva de l'emissor intervenen nombrosos elements emotius. Si els receptors experimenten simpatia o admiració envers l'emissor, aquest pot arribar a convèncer encara que no compti amb arguments racionals ben fonamentats per a donar suport a la seva tesi. En cas contrari, és a dir, si la imatge que els receptors perceben de l'emissor els resulta negativa, els elements emotius poden aconseguir desqualificar les opinions que han estat exposades.

No entrarem aquí a considerar tots els factors que intervenen en aquesta creació d'una imatge positiva o negativa de l'emissor ni discutirem fins a quin punt uns destinataris són més sensibles que altres a l'aurèola d'un personatge. El que ens interessa destacar, però, és que en la creació d'aquesta imatge intervenen molts factors que no són de naturalesa verbal i que contribueixen a donar un valor al discurs argumentatiu que es troba més pròxim de l'emotivitat que del caràcter racional i lògic. Quan l'emissor aconseguix irradiar una imatge positiva, el seu discurs desvetlla uns sentiments que ja existeixen prèviament. Pot seduir i suggerir, no li calen demostracions ni proves. Pensem en alguns líders polítics o religiosos que arrossegueu els correligionaris, tot i que els seus discursos no sortien gaire ben parats d'una anàlisi lògica.

D'altra banda, la imatge de l'emissor no és pas l'únic element emocional que intervé en els discursos argumentatius. Molts missatges que tenen com a funció principal modificar les creences i conviccions dels receptors, o portar-los a actuar d'una manera determinada, intenten induir a l'acceptació d'una opinió sense proporcionar evidència ni base lògica per a aquesta acceptació. Apelen a les emocions dels destinataris, intenten crear un estat d'ànim favorable per a la presa d'una decisió determinada. Amb la utilització de les emocions com a recurs retòric, s'aconsegueix que algú pensi o actuï d'una manera determinada mogut per la llàstima, la por, el desig de venjança, la ràbia, l'entusiasme, etc.

La publicitat és potser l'exemple més paradigmàtic de la persuasió per mitjà de recursos emotius, fins i tot si deixem de banda el paper rellevant de la imatge en aquest tipus de missatges per centrar-nos únicament en el component verbal. El contingut lingüístic dels anuncis publicitaris és breu, emfàtic. Ha d'obtenir l'atenció espontània, aquella que no requereix esforç, i ha de provocar el desig de comprar. La via utilitzada és la de fer que els destinataris relacionin instintivament uns sentiments positius amb un producte determinat. No hi ha temps per

a construir un discurs argumentatiu ben fonamentat; així doncs, les paraules són una incitació d'emocions. Algunes inclinacions bàsiques, com les ganes d'agradar, l'ambició, el desig de plaer o d'atracció sexual, es vinculen amb el producte anunciat, ja sigui un cotxe, una colònia o una beguda.

Alguns missatges publicitaris del tipus *Si l'estimes, compra-li X*, es troben molt a prop del xantatge emocional, ja que la frase condicional conté una pressuposició que la converteix ineludiblement en una declarativa (*L'estimes*) i, per tant, s'estableix una relació directa entre aquesta primera part del missatge i la segona, que conté la modalitat imperativa i que expressa una obligació.³

D'altres associen el missatge *Per a gent com tu* a unes imatges que suggereixen dinamisme i felicitat. D'altres formulen una pregunta retòrica que suggereix la urgència d'actuar i que, per tant, equival a una ordre: *Encara no l'has provat?* Molts anuncis confonen la solidaritat amb la compassió i volen obtenir un donatiu com a reacció immediata a uns sentiments de llàstima, d'entendiment i potser de culpa. En tots els casos, els recursos utilitzats són emotius i volen suscitar emocions positives o negatives.

Els anuncis no sols no contenen discursos lingüístics argumentats, sinó que moltes vegades ni tan sols fan afirmacions. Els espectadors les infereixen. L'atractiu emocional és l'arma més important.

Una valoració semblant es pot fer de molts recursos retòrics utilitzats en els discursos argumentatius d'altres àmbits. Des dels discursos ideològics fins als discursos de situacions quotidianes, en què es pretén convèncer l'interlocutor, l'ús de l'emotivitat i dels sentiments és una constant. Els infants utilitzen d'una manera gairebé intuïtiva l'arma de l'emotivitat per aconseguir els seus propòsits i, a més, l'adapten al destinatari, ja que no utilitzen el mateix llenguatge quan volen convèncer els avis, els pares, un germà o un company.

Una vegada més, veiem que l'habilitat de l'emissor consisteix a saber elaborar el missatge que convé als seus propòsits valorant tots els elements de la situació comunicativa. En el cas de l'ús dels recursos emotius per aconseguir l'adhesió dels destinataris, resulta bàsica la capacitat d'empatia: saber-se situar en el lloc de l'altre per entendre què sent o què pot arribar a sentir en una circumstància determinada. Pel que fa al receptor de discursos argumentatius, la seva habilitat consisteix a destriar els arguments racionals dels recursos afectius com una via per afavorir la comprensió del missatge; és a dir, mostrar una actitud atenta que utilitzi també l'empatia per entendre les intencions de l'emissor. La necessitat de l'empatia posa de manifest que les actuacions lingüístiques demanen unes habilitats intel·lectuals, però també actituds de comprensió dels sentiments propis i dels altres que formen part del nostre bagatge emocional més que de l'intel·lectual.

3. Per a més informació sobre les frases condicionals en el llenguatge de la publicitat, vegeu L. Sánchez Corral (1991).

3.2.3. L'expressió de les emocions amb fórmules ritualitzades

Hem assenyalat anteriorment, en parlar de l'expressió espontània de l'emotivitat, que l'emissor pot trobar-se en situacions incòmodes, sobretot en aquelles ocasions en què preferiria que el seu estat anímic no aflorés a l'exterior, sigui per mer pudor personal, sigui per alguna finalitat concreta en relació amb els interlocutors. Hi ha, però, altres situacions comunicatives en què l'emissor pot experimentar encara més incomoditat respecte a l'expressió dels estats anímics. Ens referim a aquelles situacions en què les normes de cortesia i la preservació de la imatge demanen que hom expressi uns determinats sentiments.

En moments així, cada emissor pot trobar-se bàsicament en un d'aquests dos supòsits: que els seus sentiments estan en sintonia amb els que dominen en la situació comunicativa o bé que no hi estan. En aquest darrer supòsit fins i tot és possible que els seus sentiments siguin de signe totalment contrari, com en l'exemple ja esmentat del qui ha de felicitar el rival per la victòria en unes eleccions o en una competició a les quals també ha participat. En les nostres observacions tractarem aquest cas conjuntament amb la manca de sentiments específics respecte als que expressen els altres interlocutors.

Fóra un error pensar que les dificultats d'expressió són més grans en aquelles situacions en què no hi ha empatia. Poden ser igual de grans, o potser més, en aquells casos en què l'emissor experimenta vivament uns sentiments que comparteix amb els altres o que vol que els altres comparteixin amb ell, ja que es tracta de verbalitzar adequadament la part més íntima de nosaltres mateixos: les nostres emocions, els nostres estats d'ànim, els nostres sentiments. Per això de vegades, com ja hem dit, fem servir frases com *No tinc paraules per dir-te el que sento* o bé *Davant d'un fet com aquest sobren les paraules*.

Potser és per aquest motiu que el costum social, que ha reeixit a generar fórmules lingüístiques que serveixen per a saludar, per a disculpar-se o per a donar les gràcies, ha convertit en rituals unes fórmules estereotipades que en general solen ser comunicativament útils tant per a expressar sentiments veritables com per a satisfer unes exigències derivades d'una situació comunicativoemotiva determinada. Aquestes expressions constitueixen una forma convencional de manifestació de l'emotivitat, fruit d'una elaboració col·lectiva al llarg del temps.

La vida quotidiana dels humans és plena de fets que produeixen alegria, tristesa, indignació, etc. Però hi ha uns esdeveniments que per la seva transcendència personal i social són generadors de sentiments i creen unes situacions emotives de caràcter col·lectiu, en les quals l'individu se sent immers i que demanen una resposta emotiva socialment correcta. Potser les més comunes són el naixement d'una persona, el casament i la mort. És sobretot davant d'aquests fets, però també davant de molts altres, quan s'activen les formes estereotipades, no espontànies, de l'expressió de l'emotivitat.

Així, per a fer saber el naixement d'un fill o bé per a comunicar un casament hom sol emprar fórmules com *Ens plau de fer-vos saber* o bé *Tenim el goig de comunicar-vos*, si la comunicació és per escrit. Si la resposta és també escrita, és normal recórrer a frases com *He rebut amb alegria la notícia* o *M'he alegrat molt de saber* o *No saps l'alegria que he tingut de saber*, etc. I, si la comunicació és oral, la fórmula més habitual és dir *Enhorabona*. Aquesta és també una fórmula usada comunament per a manifestar *in situ* la satisfacció que sentim davant un esdeveniment feliç per a les persones a qui ens adrecem. En aquests casos també escau dir *Et (us) felicito*, i sobretot, en la majoria dels casos, el clàssic *Per molts anys*, avui lamentablement en recessió enfront del tardà i poc genuí *Felicitats*.⁴

A l'extrem oposat tenim aquelles situacions comunicativoemotives derivades d'haver-se produït un fet dissortat per a algun dels participants en la comunicació, sobretot la mort d'un familiar o amic. D'una banda, hi ha en les persones més afectades la necessitat de verbalitzar adequadament uns sentiments i, d'una altra banda, és norma de cortesia manifestar solidaritat i comunió de sentiments amb aquestes persones. Potser les situacions obituàries són les que han generat un repertori més ampli de fórmules ritualitzades.

Així, arran de la mort d'algu, solem adreçar-nos als familiars dient *T'acompanyo en el sentiment*, o, si ho fem per escrit, *Rebeu el nostre més sentit condol*, potser junt amb altres frases com *He sabut la trista notícia*, o bé *No sabeu com m'ha afectat la notícia*, etc.

Si, en la comunicació oral, la situació es prolonga, solen aparèixer també algunes frases estereotipades en què potser predomina el caràcter interlocutiu per sobre de l'expressiu, però que conserven trets emotius derivats de la situació en què s'han forjat i pretenen actuar com a bàlsam filosòfic o religiós. En són exemple frases com *És llei de vida*, *Tots hi hem d'anar a parar*, *Se li ha acabat el patir d'aquest món*, *Segur que ens mira des del cel*, etc. No cal dir que el repertori varia d'acord amb les creences i la ideologia dominants en la situació, i evoluciona d'acord amb els canvis generacionals. Així, una fórmula com *No ha fet res per nosaltres* (que volia dir que el traspàs del difunt no ens estalvia de passar cadascú el tràngol de la mort) ha esdevingut obsoleta i, en canvi, ara se sent a dir cada cop més *Quina putada!*

També el qui ha de notificar una defunció o bé apareix com a persona molt directament afectada sol utilitzar unes frases fetes convencionals. En la redacció d'una esquela, els noms dels familiars van precedits de *els seus afligits*, o *els qui l'han estimat*, i la mort es qualifica com una *sensible pèrdua* (vegeu-ne exemples

4. Segons Coromines, el verb «felicitar» no és documentat fins al 1697, imitat del francès *feliciter*; «felicitar» fou introduït al segle XIX; i «felicitats», com a fórmula de congratulació, ni tan sols no és esmentada, ni per ell ni per cap altre diccionari, llevat que es pugui considerar una forma abreujada de «desitjar tota mena de felicitats», recollida per Fabra i pel diccionari de l'IEC.

en el text núm. 10). Quan la notificació es fa cara a cara o per telèfon sol usar-se la frase introductòria *T'he de donar la trista notícia* o altres de semblants.

Pertanyen també al conjunt de fórmules ritualitzades aquelles expressions de bons desigs respecte al difunt usades tant oralment com en les esqueles, els recordatoris o els epitafis. Ens referim a frases com *Al cel sigui* (A.C.S.), *Que descansi en pau* (R.I.P., com a abreujament del llatí *requiescat in pace*), *Al cel ens puguem veure*, o la clàssica dels epitafis romans *Sit tibi terra levis* («Que la terra et sigui lleu»). Algunes d'aquestes expressions han estat molt vives en el llenguatge oral, de manera que, fins fa poc, solien anar soldades amb el nom o el mot identificador d'un familiar difunt cada vegada que se'n feia esment, i així en sorgien unitats com *La mare al cel sigui*, *El Pere Déu l'hagi perdonat*, *El meu germà en pau descansi*, etc.

També es pot considerar que tenen un origen de caràcter emotiu, en tant que expressen un desig, moltes de les fórmules de salutació que actualment tenen una funció bàsicament interlocutiva, com *Déu vos guard*, *Adéu-siau*, *Bon dia* (tingui), *Passi-ho bé*.

En general podem dir que aquestes diverses fórmules que hem esmentat faciliten les relacions socials en el sentit que estalvien a l'emissor de pensar què ha de dir en cada ocasió en què l'apropament als altres comporta l'expressió d'uns sentiments. Però, d'altra banda, el seu ús continuat els provoca un desgast i fa que no les trobem prou adequades quan hi ha un cert grau d'intimitat entre l'emissor i el destinatari. Aleshores maldem per trobar unes paraules més personals, menys utilitzades. Però les fórmules rituals sempre queden com un recurs quan no trobem les paraules justes o quan volem servir una certa contenció per no aclaparar l'altre amb un desbordament excessiu de l'emotivitat personal.

Cal observar, però, que també en aquestes fórmules socials ritualitzades hi ha alguns trets que satisfan aquell caràcter de singularitat que a vegades volem donar a l'expressió dels sentiments. Una manera tan habitual d'adreçar-se als familiars d'un difunt com *El nostre més sincer condol*, o bé la fórmula *El testimoni de la nostra més atenta consideració*, al final d'una carta, contenen un adjectiu possessiu «nostre/a» que remarca la presència de l'emissor, uns adjectius axiològics, «sincer», «atenta», que indiquen actitud de l'emissor i, a més, aquests adjectius estan en grau superlatiu.

El caràcter formulari d'aquestes expressions sol fer-se evident en un d'aquests dos aspectes:

- El qui les fa servir no pensa expressament en el contingut semàntic de la frase, o fins potser l'ignora; el que compta és el valor pragmàtic. Així, un pot dir *Enhorabona* o fer posar *R.I.P.* en una làpida sense saber-ne el significat originari, o dir *Déu l'hagi perdonat* o bé *Déu vos guard* sense tenir cap creença religiosa.

- L'ús de la frase sovint queda restringit a unes situacions específiques, o a un tipus de situacions, encara que el contingut semàntic no el predetermini ni en delimiti l'abast. Així, *Us acompanyo en el sentiment* podria ser dit a uns nuvis, ja que no fa sinó expressar comunió de sentiments, però de fet només es pot fer servir per donar el condol. Pel contingut semàntic, *Adéu-siau* es podria dir com a salutació en arribar en un lloc i, viceversa, *Déu vos guard* es podria dir com a fórmula de comiat, però el seu ús ha quedat clarament distribuït des del punt de vista pragmàtic.

Creiem que l'existència d'unes fórmules ritualitzades per a expressar sentiments respon a un principi de comportament social que podríem formular així: cooperar en l'equilibri emocional de la situació comunicativa.

En efecte, en tota situació comunicativa flota un determinat grau d'emotivitat (que pot acostar-se al grau zero). En les situacions comunicatives creades per esdeveniments especialment feliços o dolorosos, l'emotivitat ambiental és alta. Cada persona que intervé en la comunicació veu condicionada l'expressió de l'emotivitat pel nivell ambiental i alhora, amb la seva intervenció, pot mantenir o alterar aquest nivell. No aportar-hi res per manca d'empatia o fer-ho en un grau inferior al que s'espera de cadascú, és incorrecte des del punt de vista comunicatiu; però donar brida tesa als propis sentiments també pot resultar inadequat. És clar que això varia d'una cultura a una altra, però en la societat catalana, en situacions com les esmentades, el costum tendeix a no exterioritzar els sentiments, del signe que siguin, amb una intensitat més elevada que les persones més directament afectades pels esdeveniments, i aquestes, posem per cas uns nuvis, els pares d'un nadó o els familiars d'un difunt, procuren, si és possible, contenir l'expressió dels propis sentiments per evitar que el nivell d'emotivitat ambiental augmenti de tal manera que acabi deteriorant les condicions de la situació comunicativa. Com satisfer alhora totes aquestes necessitats? Probablement aquestes fórmules ritualitzades de l'expressió de les emocions són un recurs eficaç i, de fet, el solem donar per vàlid en la majoria dels casos.

4. Elements modalitzadors que denoten emotivitat

La natura primer ens asaiçona per dins per a qualsevol mena de fortuna: ens dóna goig o bé ens empeny a ira, o bé ens abat fins a terra amb una tristesa profunda i ens angoixa; i després fa sortir fora aquestes afeccions de l'ànim per mitjà de la llengua.

HORACI

Com ja hem vist en les pàgines precedents, els sentiments i les emocions poden ser expressats com a fets de comunicació, i aleshores constitueixen el *dictum* de l'oració gramatical (*M'he sentit dolguda per les seves paraules*), o ser presents en la manera d'expressar-se, i aleshores formen part del *modus* (*M'han donat la beca!*). Fins i tot podem considerar una tercera possibilitat: la presència de l'emotivitat tant en el *dictum* com en el *modus*, en el cas de referir-nos a les emocions i fer-ho de manera emotiva (*Quina llàstima m'ha fet!*).

Ara ens centrarem en la relació d'alguns dels recursos lingüístics que ens serveixen per a l'expressió de l'emotivitat, o que la posen de manifest, encara que el parlant no s'hagués proposat de mostrar els sentiments.

Tenim en primer lloc les modalitats oracionals. I entre elles, la modalitat exclamativa és la que té més clarament la finalitat d'expressar l'estat d'ànim de l'emissor. Oralment, es caracteritza, segons Badia (1994, 253-254), per quatre factors: 1) l'entonació, que no descriu la corba habitual, sinó que hi queda al damunt (en la major part dels casos) o al dessota; 2) el relleu fonètic que adquireixen els mots que hom vol ressaltar; 3) l'alteració articulatòria dels sons, que poden ésser pronunciats de manera reforçada (al més sovint) o relaxada, i 4) la modificació del ritme de l'enunciat, fent-lo sobretot més viu o també alentint-lo. Per escrit, el signe d'admiració és el recurs utilitzat per marcar l'entonació especial que acompanya aquest tipus d'oracions. A banda d'aquesta indicació, el català no disposa de cap indicatiu sintàctic ni ortogràfic que ajudi a identificar una construcció exclamativa,⁵ encara que, com veurem més endavant, sovint hi trobem interjeccions, invocacions o renecs, o marcadors d'exclamació.

La modalitat exclamativa, doncs, en la seva funció característica, expressa l'emotivitat de l'emissor, encara que la interpretació completa de l'emoció expressada no es pot fer sense emmarcar l'oració en el seu context:

5. Podeu ampliar aquesta informació consultant J. SOLA; J.M. PUJOL. *Tractat de puntuació*. Barcelona: Columna, 1989.

- [49] *Has vingut!* (alegria, sorpresa, estranyesa...)
 [50] *Bah!, que faci el que vulgui!* (menyspreu, despreocupació...)
 [51] *Bona sort!* (encoratjament, simpatia...)

Molt pròximes a les oracions en modalitat exclamativa, amb les quals, com diu Badia, arriben a confondre's de vegades per l'entonació i pel contingut afectiu del missatge, hi ha les oracions en modalitat exhortativa o desiderativa. Aquesta modalitat expressa desitjos que l'emissor voldria veure acomplerts, de manera que tenen, d'una banda, una funció conativa i, de l'altra, una funció expressiva. Són oracions que transmeten una càrrega emotiva que les acosta a les oracions en modalitat exclamativa. Vegem-ho en aquests exemples:

- [52] *Tant de bo sigueu aquí per vacances!*
 [53] *Si em deixessis una mica tranquil!*

En tots dos casos, el parlant vol aconseguir alguna cosa dels seus interlocutors, però, a més, entenem que en el primer cas manifesta l'estimació per unes persones concretes que desitja tenir al seu costat, mentre que en el segon, és gairebé segur que la frase ha estat dita amb un cert enuig per una persona empipada que manifesta el seu disgust.

Però també amb altres modalitats es poden expressar les emocions, si bé no és aquesta la seva funció característica. Podem fer-ho amb oracions en modalitat declarativa, encara que hem de distingir dos tipus de declaratives: 1) les que tracten les emocions com una informació, i 2) les que no parlen d'emocions, però en les quals l'emissor hi ha deixat unes empremtes que revelen emotivitat:

- [54] *N'estic ben fart.*
 [55] *Sèm trencava el cor quan la veia plorar d'aquella manera.*
 [56] *Incomprensiblement, l'han escollit com a delegat.*
 [57] *Aquest maleït temps ens ha engegat l'excursió a rodar.*

A [54] i [55] tenim dues oracions declaratives que transmeten informació sobre emocions. A [56] i [57] les informacions que es transmeten fan referència a temes aliens a les emocions, però a [56] la presència de l'adverbi *incomprensiblement* fa que el missatge comuniqui un fet i, a la vegada, la reacció que aquest fet ha produït en l'emissor: sorpresa?, perplexitat?, enveja? A [57], per la seva banda, es parla del temps, però la tria de l'adjectiu axiològic *maleït* i de l'expressió *engegar a rodar* són marques evidents de l'enuig que sent la persona que formula aquest enunciat.

També les oracions interrogatives són una via per a l'expressió de les emocions. Entre les interrogatives que tenen com a finalitat la demanda d'una informació, el to o la tria lingüística constitueixen un element afegit a la demanda que fa que comuniquin de manera complementària l'estat d'ànim de la persona que les formula. Així la pregunta

[58] *Qui ha deixat la porta oberta?*

demana efectivament una informació, però, alhora, pot anar acompanyada d'un to que exterioritza la contrarietat de l'emissor, que mostra que se sent irritat per aquest fet.

I la pregunta

[59] *Quin secret portes entre mans, trapella?*

ajunta a la demanda d'informació l'expressió d'afecte cap a l'interlocutor, que vehicula, sobretot, la tria del mot *trapella*.

Igualment són expressió d'afecte, com hem vist en el capítol tercer, les preguntes formulades amb el desig de mantenir una relació cordial (*Com estàs?, Què m'expliques?*), tot i que el caràcter de fórmules ritualitzades pot privar-les, a vegades, del caràcter personal i més viu que tenen altres manifestacions afectuoses.

Continuant encara amb les oracions en modalitat interrogativa, les demandes d'informació orientades solen portar també una càrrega emotiva que és el que fa que envaeixin la parcel·la que correspon a l'interlocutor i que li suggereixin una resposta. Aquesta invasió de l'espai de l'altre s'acostuma a fer perquè l'emissor formula l'enunciat amb entusiasme, amb desig, amb un sentiment de repulsió... com podem comprovar en aquests exemples:

[60] *Oi que és una idea fantàstica?*

[61] *Vols dir que no t'interessa col·laborar amb nosaltres?*

[62] *No ho trobes repugnant?*

D'altra banda, moltes vegades és difícil d'establir una frontera entre la modalitat interrogativa i l'exclamativa, ja que la demanda d'informació està tan estretament lligada a l'expressió d'un estat d'ànim que resulta difícil de destriar quina és la intenció prioritària del parlant. És el cas d'aquests enunciats:

[63] *Ja torna a ploure?*

[64] *Què has dit?*

La persona que formula una pregunta com la de [63] potser vol una informació, però també expressa el seu disgust. I la persona que fa una pregunta com la de [64] pot voler que l'interlocutor repeteixi el que acaba de dir, però també és possible que amb aquesta pregunta manifesti la sorpresa, el desconcert davant unes paraules que ja ha sentit, però que li produeixen perplexitat.

Pel que fa a la modalitat imperativa, la seva funció característica de donar o demanar béns i serveis va també sovint unida a l'expressió de l'emotivitat, atès

que el parlant sempre dóna o demana amb una determinada actitud. De fet, l'actitud del parlant és present en molts altres actes de parla, encara que no es tracti de demandes de béns i serveis, però en aquest cas adquireix una importància especial perquè l'emissor vol incidir molt directament en l'interlocutor, de qui espera una actuació concreta, i entre els factors que contribueixen a l'èxit d'aquest intercanvi, les emocions ocupen un lloc important. El capítol quart d'aquesta obra comença amb unes paraules de Sèneca que diuen «A qui mana amb dolçor, se l'obeeix amb millor voluntat». Són paraules que destaquen la importància que té el to emotiu de la demanda de cara a aconseguir allò que es pretén. Es pot demanar d'una manera cordial, afectuosa, agressiva, irritada, violenta, impacient, etc. i aquesta actitud que transmet el parlant investeix la demanda d'un valor ben diferent en cada cas. Vegem-ho:

[65] *Seieu.*

[66] *Seieu immediatament!*

[67] *Seieu, si us plau.*

Imaginem que l'exemple [65] ha estat dit d'una manera neutra i l'exemple [66], amb un to aïrat al qual l'adverbi *immediatament* col·labora a confegir un caràcter d'irritació i d'impaciència. Per la seva banda, l'exemple [67], amb la forma *si us plau* i una entonació suau, pot comunicar cordialitat, simpatia. Tenim, doncs, tres enunciats que utilitzen el mode imperatiu, que formulen una mateixa demanda, però allò que els distingeix és que reflecteixen estats d'ànim ben diferents.

I també és l'estat d'ànim de l'emissor, la seva actitud, allò que distingeix moltes vegades una ordre d'una exhortació que vol induir persuasivament a l'acció de l'altre. Podem demanar a algú que vingui amb una entonació que reflecteix una actitud terminant, categòrica:

[68] *Vine!*

o podem fer-ho amb una entonació afectiva i un allargament de sons:

[69] *Vine...*

Resumint, doncs, veiem que la modalitat exclamativa és la més directament encaminada a la transmissió d'emocions, com també l'exhortativa i la desiderativa, que es caracteritzen per tenir sovint un contingut afectiu; però podem, així mateix, comunicar les emocions tot fent ús d'altres modalitats oracionals: declarativa, interrogativa o imperativa. I veiem també que, a banda dels elements paralingüístics, com l'entonació, que resulten tan importants en la comunicació dels estats emotius, hi ha altres recursos lingüístics que actuen com a elements moda-

litzadors a través dels quals es vehiculen les actituds dels parlants. Passarem a parlar d'altres elements modalitzadors.

En qualsevol acte de parla existeix un posicionament de l'emissor, una manera de manifestar o d'ocultar la seva presència en el text i també una manera d'apropar-se al receptor. Podríem pensar que quan es tracta de l'expressió d'emocions, l'emissor recorre sempre a la primera persona del singular, com a forma més directa de referir-se a un mateix. I així és en moltíssims casos que trobem el pronom fort de primera persona, pronoms i adjectius possessius, pronoms febles també de primera persona, o terminacions verbals que indiquen aquesta primera persona en el cas de frases amb el subjecte el·líptic. Però la presència de l'emissor també pot manifestar-se d'altres maneres. Vegem, per exemple, alguns enunciats equivalents a la forma *T'estimo*, en els quals tanmateix la presència de l'emissor ha adoptat una forma diferent de la primera persona gramatical:

[70] *La teva mare t'estima molt.*

És la mare la que parla, però fa servir aquesta expressió referencial de tercera persona.

[71] *Pensa que hi ha algú que t'estima.*

L'emissor es refereix a si mateix, però utilitza un pronom indefinit.

[72] *Tots t'estimem.*

Hi ha una inclusió de l'emissor en un quantitatiu.

[73] *Quan estimes algú, sents que n'ets responsable.*

L'emissor generalitza el seu sentiment amb l'ús d'una segona persona del singular.

D'altra banda, si bé la forma més directa de referir-se a l'interlocutor és amb l'ús d'un pronom de segona persona, també existeixen altres formes d'apropament, com la utilització de la primera persona del plural en enunciats com el següent:

[74] *Com ens trobem?*

que en realitat pregunta com es troba l'interlocutor, però que, expressat així, vehicula un sentiment d'identificació, d'acostament.

Cal destacar també la utilització del nom del receptor, com un element important d'apropament. El sector comercial i de relacions socials ha descobert la importància d'aquest recurs per dotar els missatges d'un cert to exclusiu, encara

que es tracti d'un model que l'ordinador multiplica i on l'únic espai que es personalitza és precisament aquest del nom del destinatari.

Continuant amb altres elements lingüístics amb què l'emissor pot expressar les emocions i estats d'ànim, podem citar les interjeccions, les invocacions i renecs, les fórmules fàtiques, els insults i floretes:

- [75] *Ai que bo!*
- [76] *Merda!*
- [77] *Oh! i tant!*
- [78] *De res, bonica.*

També els adjectius possessius i els pronoms de participació o ètics:

- [79] *El meu fill se me'n va a estudiar a l'estranger.*

I com a construccions que impliquen una actitud, és a dir, que tenen un significat pragmàtic que es deriva de l'actitud de l'emissor i que es transmet juntament amb els significats lingüístics, podem anomenar la ironia:

- [80] *Que n'ets d'eixerit!* (pot expressar humor, sarcasme, burla...)

els adverbis o conjuncions amb implicació:

- [81] P.1: *Demà tindrà la feina acabada.*
P.2: *Ja...* (pot expressar desconfiança, recel...)

i les expressions amb sentit figurat, com hipèrboles i metàfores:

- [82] *Ets la més maca del món.*
- [83] *La llum del teu somriure.*

En l'apartat de tria d'ordre semàntic, l'emissor recorre a la utilització d'uns signes lingüístics amb els quals es refereix als objectes del món d'una manera significativa i deixa traces de la seva actitud emocional. Són els mots que designen la realitat fent-ne una valoració, ja es tracti de substantius, adjectius, verbs o adverbis:

- [84] *Nino meu.*
- [85] *És fantàstic.*
- [86] *Em va escopir aquelles paraules brusquement.*

També fa ús de sintagmes quantitius, apreciatius:

- [87] *Quins alumnes!*

i de la incorporació de sufixos augmentatius, diminutius o despectius:

[88] *És una marassa.*

[89] *Ets molt petitona. Ets la meva petitoneta.*

[90] *Se'n va anar amb aquella donota.*

Cal mencionar també aquí la funció modalitzadora que té el procediment de repetició d'elements lingüístics. La repetició té un valor intensificador, emfàtic, que pot omplir de contingut emocional un enunciat que, altrament, podria no tenir aquest valor, o pot actuar com a caixa de ressonància que multiplica el valor emotiu que ja tenien un determinat mot o una determinada estructura. Pensem, per exemple, en el *Gol, gol, gol, gol, gol, gol, gol...*! de les retransmissions de partits de futbol. O recordem un dels fragments de text, ja citat anteriorment, que correspon a una entrevista radiofònica feta a un expert en castells de focs,⁶ que davant de la pregunta de si la plaça de l'Ajuntament és un lloc bo per a aquest tipus d'actes, contesta fent servir l'adjectiu *bo* quatre vegades seguides, amb lleugers matisos.

També el recurs a una altra llengua o les transgressions en l'ús d'un codi determinat transmeten actituds, valors i sentiments. Vegem-ho en aquest fragment d'*El segle de la llum*, de Pep Coll,⁷ on se'ns presenta una escena viscuda a l'escola d'un poblet del Pirineu cap a l'any 1914:

[91] [...] *recordo que un dia per deures havtem de posar els noms als rius d'Espanya, aquest cop només als rius de la península. El Berto de Tartera, que se les donava de llest, va afegir, en el racó de Catalunya, el riu d'Enllurri. Don Jacinto li va preguntar amb cara d'emprenyat tot assenyalant la ratlleta del riu, què hi feia allà aquell gargot.*

—Esto es nuestro río, Don Cassinto —*va explicar orgullós el Berto*—.

El que passa serca del pueblo, sabe?

—Esto es una mierda de barranco! —*va escopir el mestre.*

El Berto es va atrevir a corregir-lo:

—Verá, Don Cassinto. El del Bac, sí que es un barranco, pero de éste aquí todos en desimos lo río.

—Si hacéis caso de lo que dice la gente, seréis tan salvajes como ellos!

—*va bramar el mestre. I el va amorrar al mapa d'Espanya del llibre que passàvem:*

—Los verdaderos ríos están aquí, zoquete, no en este culo de mundo donde vivís!

6. Ens referim a l'exemple [22] d'aquest mateix capítol, tret del text núm. 9 de l'annex.

7. *El segle de la llum*. Barcelona: Empúries, 1997.

Aquest fragment és ple d'elements modalitzadors. Però en especial, l'ús de les dues llengües i la forma d'expressar-se del Berto de Tartera tenen una càrrega expressiva ben notable. Són elements que ens acosten a una experiència i ens la fan sentir amb més intensitat que si la descripció hagués estat feta sense recórrer a aquest procediment.

Així doncs, el posicionament, la tria lingüística, la repetició i les transgressions del codi són procediments de modalització que imprimeixen en l'enunciat diverses marques subjectives, moltes d'elles relacionades amb l'emotivitat. Amb aquests i altres elements lingüístics el parlant tradueix els sentiments. En la llengua oral, els factors paralingüístics i tots els recursos de comunicació no verbal s'uneixen als elements modalitzadors que acabem de citar.

5. L'expressió de l'emotivitat i les funcions del llenguatge

La meitat de les nostres equivocacions neixen del fet que quan hauríem de pensar, sentim, i quan hauríem de sentir, pensem.

Proverbi anglès

Passem ara a preguntar-nos quina funció comunicativa exerceix la llengua quan per mitjà d'ella es manifesten els estats d'ànim, els sentiments dels usuaris. Com ja s'ha comentat en capítols anteriors, no és gaire freqüent trobar en els actes de parla una funció única, aïllada de les altres, sinó que solen donar-se combinades, si bé una pot ser la predominant. Com en els altres capítols d'aquest llibre, farem servir les denominacions utilitzades en el projecte Tipotext.

Creiem que no calen gaires justificacions per afirmar que l'expressió de l'emotivitat està especialment lligada amb la funció psíquica. Si considerem que és característic d'aquesta funció el fet d'estar centrada en la persona de l'emissor i de posar en relleu l'activitat de les seves facultats superiors, sigui en el vessant raonador sigui en el vessant afectiu, és lògic dir que en un text que hagi estat emès amb el propòsit de comunicar uns estats d'ànim, o en què aquests estats d'ànim tinguin molt relleu, la funció psíquica hi és predominant o, almenys, hi és present.

Per a comoditat del lector tornem a reproduir les frases de l'exemple [14] ja utilitzat abans, en què unes senyores conversen manifestant espontàniament la seva emotivitat:

ISABEL: *Pués mira\ que treballa tan bé l'Anthony Quinn*

ÀVIA: *Bé això-- això:—*

ISABEL: *És que escolta\ [només veient-lo treballar] [(j)a disfrutes]*

ÀVIA: *[És:—] [només veient-lo treballar_ i (j)a tinc xX]*

JOANA: *[mira surt ell] [t'oblides]*

JOANA: *[és que penses] t'oblides [que és una pel·lícula\] et penses que és l'Onassis*

ÀVIA: *Sí sí sí vu(II) dir que e-- és [com si veiessis] aquella persona_ que representa*

ISABEL: *[Treballa tan bé\]*

ÀVIA: *Molt maco\ molt\ (text núm. 2)*

En aquest petit fragment, l'entonació, les pauses, els encavalcaments, els anacoluts, els mots valoratius i sobretot l'abundor d'oracions amb modalitat exclamativa contribueixen a configurar una situació emotiva on es fa patent la funció psíquica del llenguatge.

Ara bé, en l'exemple mateix ja podem adonar-nos que aquesta funció es combina amb altres. En primer lloc s'entrellaça amb la funció referencial. La relació entre aquestes dues funcions ja ha aflorat de manera explícita o implícita en aquest mateix capítol i en altres anteriors. Aquí ens limitarem a recapitular-ne el punts fonamentals.

D'una banda, com s'ha dit en el capítol segon, en tot acte de parla es transmet alguna informació, encara que l'emissor no en sigui conscient, i, per tant, hi ha uns continguts referencials. Fins en els casos en què és més rellevant l'expressió de l'emotivitat i hi sobresurt la funció psíquica, no deixa d'haver-hi una transmissió, o una actualització, de coneixements, d'uns elements referencials

Així, en l'exemple [14] les interlocutores expressen i es comuniquen uns determinats estats d'ànim, però alhora intercanvien una determinada informació (en aquest cas potser no exposada com a nova, sinó actualitzada com a coneixement compartit del món). Nosaltres, receptors furtius, també quedem informats, o bé recordem, que hi ha un actor que es diu Anthony Quinn, que té fama de bon actor, que ha fet d'Onassis, etc. En un pla diferent, també podem dir que, després d'espiar la conversa, ens hem assabentat que hi ha senyores que s'entusiasmen parlant d'Anthony Quinn; és una dada del món.

D'altra banda, l'activitat psíquica mateixa pot ser part del referent en la comunicació, tant si constitueix el *dictum* d'un enunciat, com si n'és només l'embolcall; és una dada més del món, que es transmet a través del llenguatge.

La importància que tenen els elements afectius com a part del referent queda evident en el fet que sovint esdevenen objecte de preguntes. Així, quan algú ens informa del que ha dit una altra persona, no sols ens interessa el contingut de les paraules, sinó que sovint preguntem «com ho ha dit», volem saber si ho ha dit

contenta, enfadada, amb alegria, amb tristesa, a contracor, etc. A vegades, des del punt de vista estrictament informatiu, és tan important conèixer l'embolcall com el contingut.

Una altra funció especialment relacionada amb l'expressió de l'emotivitat és la funció interlocutiva. Tothom és conscient que el fet que la comunicació sigui més o menys fluida i que els canals de comunicació es mantinguin o no oberts depèn en gran manera de l'estat d'ànim dels interlocutors. La manifestació d'estats d'ànim considerats convencionalment positius, com l'alegria, l'eufòria, la tranquil·litat, solen afavorir la comunicació, mentre que la tristesa, l'enuig o la còlera solen inhibir-la. Ara, també pot passar el contrari. Un estat de placidesa compartit pot portar a no sentir necessitat de dir-se res, així com l'angoixa o la còlera poden estimular l'actuació verbal i, si la còlera és compartida, pot desencadenar discussions inacabables. Però la manca de sintonia en els estats afectius o emocionals més aviat sol traduir-se en un tancament dels canals comunicatius.

Dos dels textos reproduïts a l'annex són una felicitació de Nadal (text núm. 4) i una postal enviada durant un viatge (text núm. 5). En tots dos destaquen com a principals, i en un grau semblant, les funcions interlocutiva i psíquica. En tots dos hi ha manifestació de sentiments, amb presència d'oracions exclamatives i altres elements modalitzadors que expressen emotivitat. Quina pot haver estat la gènesi d'aquests actes de parla? Tant podria ser que l'emissor se sentís en un determinat estat emocional que el portés a manifestar-lo per escrit a una persona que el pot compartir, com que allò que hi havia en l'emissor fos una voluntat comunicativa i una intenció de fer saber a l'altre que els canals de comunicació resten oberts malgrat l'absència, i això ho fa amb uns termes que denoten afectivitat.

Fins i tot en aquelles situacions en què la funció interlocutiva té un caràcter més fàtic, és rellevant la presència de l'emotivitat en un sentit o altre. Així, moltes de les típiques converses d'ascensor s'inicien amb una oració exclamativa. Frases com *Quina calor que fa!*, *Has matinat molt!*, *Quin goig que fas!*, *Cap a casa, que ja és ben bé hora!* són ben habituals. En un altre sentit, la referència als estats d'ànim sovint serveix com a punt d'arrencada d'una conversa o compleix una funció bàsicament interlocutiva. No és estrany obrir la comunicació amb frases com *Et veig molt contenta*, *Et veig com preocupat*, *Arribo molt animat*, etc.

Recordem, encara, la funció interlocutiva que abans hem atribuït a algunes de les fórmules ritualitzades per a expressar sentiments en algunes circumstàncies.

Si bé la majoria d'oracions amb modalitat exclamativa solen tenir un ús característic, a vegades comporten uns efectes perlocutius que fan que, al costat de la funció psíquica, hi reconeguem també la funció conativa. Fixem-nos en algunes frases com les següents:

- [92] *Quin corrent d'aire que hi ha!*
 [93] *Ja t'has tornat a tacar!*
 [94] *Que bé que s'està aquí!*
 [95] *Això sí que és un bon regal!*
 [96] *Quin goig que feia la seva senyora!*

La frase [92] pot ser simplement una forma educada de demanar a algú que tanqui una porta o una finestra. Qualsevol que la senti s'adona que li demanen que faci alguna cosa, si és al seu abast. Si no es pot resoldre el corrent d'aire, es pot interpretar com una exhortació a canviar de lloc o com una demanda d'una peça d'abric. També hauria estat cortès fer la demanda amb una oració declarativa, però la modalitat exclamativa, en realçar el sentiment de disgust, accentua també la força conativa de l'acte de parla.

La frase [93] no és tampoc la simple manifestació d'una reacció anímica. És clar que comporta un retret per a la persona interpellada, que se sent instada a vigilar més, o a posar-se el tovalló al davant, o a mirar de treure's la taca immediatament; a fer alguna cosa, en definitiva. En aquest cas només l'entonació pot revelar els matisos de la contrarietat o disgust que experimenta l'emissor, i alhora indicarà si la demanda que duu implícita té un caràcter més o menys impositiu.

Les frases [94] i [95] no comporten cap ordre sinó més aviat una exhortació. La primera, emesa en directe cara a cara, és una invitació bastant explícita a quedar-se més estona al lloc on són els interlocutors, i el valor il·locutiú seria semblant en la majoria de situacions comunicatives. En la segona, en canvi, depèn molt més dels factors pragmàtics. Fou emesa per una persona que esperava un regal, en presència de les persones que l'hi havien de fer, i fou provocada pel fet que un amic acabava de rebre un regal força valuós. Els receptors van interpretar correctament que la frase era una insinuació que el regal esperat no podia ser qualsevol cosa. De fet, aquesta és una forma força habitual de demanar indirectament un bé desitjat: *Quines botes més guai!*, *Quina moqueta més bonica!*, *Que deu ser pràctic això!* Frases emeses en presència dels qui ens poden procurar el bé, però dites com per a un mateix, sense adreçar-les a ningú. És una forma molt subtil i poc directa, ja que els altres poden fer veure que no han sentit res.

La frase [96] té una funció conativa de dir, però només en unes determinades situacions. Concretament fou emesa per una tafanera consumada i molt hàbil que simplement volia saber si el destinatari era casat o no. Aquest hi va caure de quatre grapes; va confessar la seva solteria.

Parlem ara de la relació de l'expressió de l'emotivitat amb la funció poético-retòrica. El lector que ens hagi seguit des del començament té ja al seu abast prou elements per a formar-se un judici acurat sobre aquesta relació, ja que, de manera explícita o implícita, ha aparegut en les pàgines que hem dedicat a l'expressió elaborada de l'emotivitat. En efecte, hom sol relacionar aquest tipus d'expressió amb determinades produccions literàries, singularment amb la poesia lírica.

En la creació poètica l'emissor dona a les vivències psíquiques, personals o alienes, autèntiques o fingides, una plasmació estètica, tret que és essencial a la funció poèticoretòrica. Aquesta plasmació, despullada de les contingències del *jo* personal, esdevé un element creador en la ment del receptor, que actua com a caixa de ressonància en la qual prenen també forma poètica les pròpies vivències.

D'altra banda, una elaboració adequada de l'expressió de les emocions sol constituir un element retòric eficaç tant per a conferir uns valors estètics al discurs com per a augmentar-ne el valor persuasiu, com ja s'ha dit anteriorment. De la mateixa manera que F. Pessoa diu que el poeta és un «fingidor», també podríem dir que ho és l'orador. Si repassàvem els grans mestres de l'oràtoria, veuríem l'enorme càrrega emocional que posaven en els discursos. I no sols això, sinó que en els tractats teòrics recomanaven expressament l'ús de l'emotivitat com a element retòric. I és que, quan volem persuadir, no ens limitem a convèncer la intel·ligència del receptor, sinó que pretenem moure també el seu ànim desvetllant en ell uns sentiments. En el llibre *De l'orador*, de Ciceró, llegim les paraules següents:

[97] *No és possible que es condolgui l'oient, que odii, que malmiri, que temi res, que sigui dut a plors i misericòrdia, si totes les passions que l'orador vol encomanar al jutge no es veuen impreses i foguejades en ell mateix. I si s'havia d'investir de dolor fingida, i si en tal mena de discurs no hi hagués sinó falsedat i simulació afectada, potser es requeria major artífici.*⁸

El text sembla fet a mida per al nostre propòsit i creiem que no necessita comentari.

Resta veure si l'expressió de l'emotivitat està també relacionada amb la funció metalingüística i amb la funció factiva. És cert que la relació amb aquestes dues funcions és molt més tènue, i per això només hi fem una breu referència com a punt final. Pel que fa a la funció metalingüística, ens limitarem a dir que, d'una banda, no exclou que vagi acompanyada de la manifestació d'uns determinats estats emocionals i que, d'una altra banda, ens podem referir metalingüísticament a una expressió de sentiments. És a dir, les dues coses no són incompatibles i poden donar-se juntes, però sense relació de causa-efecte. Vegem només dues frases:

[98] *Mira que escriure «Italia» sense accent!*

[99] *L'oració «No hi ha dret!» té una modalitat exclamativa amb ús característic.*

8. CICERÓ, *De l'orador* II 189. Barcelona: Fundació Bernat Metge 54, 1931, p. 55.

És evident que la primera és una oració exclamativa amb funció psíquica que conté un ús metalingüístic del mot *Itàlia*, mentre que la segona és una oració declarativa amb funció metalingüística que conté una oració exclamativa que denota un estat d'ànim.

Pel que fa a la funció factiva, també hem de dir que, en sentit estricte, la relació amb l'expressió de l'emotivitat és merament accidental. Així, hom pot pronunciar una frase que tingui valor performatiu amb un determinat to emotiu o acompanyada d'elements que expressen emotivitat, com *Tinc el gran goig de declarar inaugurada l'exposició*, però el poder factiu de la frase no prové de l'emotivitat amb què és proferida.

Ara, dintre de l'abast ampli que hem donat a la funció factiva del llenguatge, en el sentit que té capacitat de modificar la realitat, sí que podem dir que hi ha una relació molt estreta. Si els humans hem estat i som capaços de transformar els nostres sistemes de relacions per a crear una «civilització» i unes «cultures», i en l'escala de la vida quotidiana podem modificar les situacions comunicatives, podem dir que això és així perquè el llenguatge té la capacitat d'expressar no sols uns continguts racionals, sinó també uns continguts emocionals.

Com a resum d'aquest apartat, podríem dir que, essent l'expressió de l'emotivitat un element essencialment modalitzador, la podem trobar sobreposada a qualsevol ús del llenguatge, sigui quina sigui la funció comunicativa que compleixi, si bé la que hi està relacionada de manera essencial és la funció psíquica.

6. L'expressió de l'emotivitat i els patrons discursius

*Et deixaré, si vols, la veu
Mentre tu tens els llavis closos.
Molt lentament he après els mots
I l'aspres foc que els encadena.*

M. Àngels ANGLADA

De tots els patrons discursius contemplats en el projecte Tipotext n'hi ha un que està essencialment vinculat amb l'expressió de l'emotivitat, i és el patró expressiu. Aquest patró consisteix en una organització de la matèria lingüística que tradueix la part afectiva de l'emissor, les vivències que acompanyen la seva valoració o apreciació del món, i podríem dir que respon fonamentalment a la pregunta «què sento».

Com s'ha dit en altres ocasions, és difícil de trobar un text d'una certa extensió amb un sol patró discursiu, i potser ho és especialment de trobar-hi únicament el patró expressiu sense combinar-se amb altres patrons. D'altra banda, s'ha dit en aquest mateix capítol que l'expressió de l'emotivitat es troba en la majoria dels actes de comunicació lingüística; per això en molts textos es poden trobar traces del patró expressiu. A tall d'il·lustració, direm que el patró expressiu figura en nou dels dinou textos que hem reproduït a l'annex.

Veurem amb dos exemples com l'expressió de l'emotivitat configura un patró expressiu. El primer és un fragment del text núm. 1, que ja hem utilitzat amb altres finalitats:

- [100] SR. JOAN: *Tu no deus tenir una soca oi?* (rient)
 PALETA: *Oh! (j)a m'ho fas rumiar (j)a i miri que de vegades n'he tingut de soques eh!*
 SR. JOAN: *Vu(ll) dir que_ és clar nosaltres d'on traiem una soca\ no?*
 PALETA: *P(e)rò-- però_ una soca\ n'hi ha eh! sap-- amb qui ho vui dir? i poder la trobare\ no facin re\ amb el del butano\ el de la llenya*
 [...]
 SRA. MARIA: *El Ricardo de l'hort! és clar!* (text núm. 1)

Observem que la majoria de les oracions tenen modalitat exclamativa. Els signes d'admiració que s'han posat en la transcripció indiquen l'entonació pròpia de les oracions exclamatives. També són signes d'expressivitat les interjeccions *oh* i *eh*, aquesta última repetida. Igualment poden assenyalar-se com a indicadors d'un estat d'ànim dubitatiu les pauses allargades o que trenquen l'oració. Finalment, creiem que és significativa la freqüència d'elements díctics de primera persona, ja que l'expressió de l'emotivitat sol ressaltar el centre díctic de l'emissor.

Vegem ara l'exemple d'un fragment del discurs d'acció de gràcies que pronuncia Ciceró davant del poble romà en tornar de l'exili:

- [101] *D'altra banda, la pàtria mateixa, oh déus immortals, gairebé no es pot dir quin afecte i quina complaença ens suscita. Quina esplendor té Itàlia, quin renom tenen les seves ciutats, quina formosor les seves contrades, quines terres, quins fruits! Quina bellesa té Roma, quina gentilesa els seus ciutadans! Quina dignitat té la república, i quina majestat la vostra!*⁹

9. CICERÓ, *Discurs de gratitud al poble*, 4. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1995, p. 65.

El discurs fou pronunciat oralment i gairebé amb tota seguretat fou escrit abans de ser pronunciat. De totes maneres, només ens és possible de conèixer la versió escrita definitiva que en féu l'autor.

Totes les oracions d'aquest fragment de text tenen modalitat exclamativa. La primera, que és l'única que no porta el signe d'admiració al final, també s'hi pot considerar per l'exclamació *Oh déus immortals* que conté. Cal remarcar la frase introductòria *gairebé no es pot dir*, que ja hem assenyalat com a típica en l'expressió d'estats d'ànim per a indicar la dificultat de manifestar verbalment la intensitat d'una emoció. És especialment rellevant l'ús de l'adjectiu *quina* amb valor exclamatiu, repetit deu vegades, essent com és la repetició un dels procediments de modalització.

També contribueix al clima d'exaltació emocional la tria que s'ha fet del lèxic. D'una banda, hi ha els substantius *afecte* i *complaença*, que designen expressament estats emocionals i especifiquen la naturalesa de les emocions de l'emissor. D'una altra banda, hi ha els mots *esplendor*, *renom*, *formosor*, *bellesa*, *gentilesa*, *dignitat* i *majestat*, tots ells substantius abstractes de signe positiu, que denoten entusiasme en l'emissor i són capaços de suscitar-lo en els receptors. A tot això, caldria afegir-hi tots els matisos de l'entonació, en la qual Ciceró era considerat un mestre.

No ens estendrem sobre la relació de l'expressió de l'emotivitat amb altres patrons discursius, perquè el predomini del patró expressiu és massa gran. Tan sols volem recollir una idea que ja ha aflorat en pàgines anteriors, i és que una expressió elaborada de l'emotivitat, en la mesura que pot ser un instrument eficaç de persuasió adreçat a fer mudar els sentiments dels receptors, pot formar part d'un patró argumentatiu. Pascal ja digué que el cor té uns arguments que la ment ignora.

Annex

1. Textos

Tot seguit presentem un conjunt de dinou textos de no ficció en mode de producció directe i diferit. Pel que fa als textos en mode diferit, els presentem en la forma original; quant als directes, en presentem la transcripció escrita. A continuació hi ha la llista de les abreviatures i els símbols utilitzats per caracteritzar els textos i la referència dels signes bàsics que s'han utilitzat en la transcripció dels orals.

Abreviatures i símbols

Funcions comunicatives

REF	=	referencial
MET	=	metalingüística
CON	=	conativa
INT	=	interlocutiva
PSI	=	psíquica
POE	=	poeticoretòrica
FAC	=	factiva

Patrons discursius

DE	=	descriptiu
NA	=	narratiu
AR	=	argumentatiu
DI	=	directiu
EX	=	expressiu

Combinació de patrons

+	=	juxtaposició
>	=	inclusió
&	=	mescla

Text 1

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* individual*Mode de producció:* directe (cara a cara)*Funció comunicativa:* INT 1 + CON 1 +
REF 2 + PSI 2*Patró discursiu:* DE & DI & EX*Descripció succinta:*

Al jardí d'una casa d'estiueig del Garraf, els amos parlen amb el paleta que els ha fet unes obres. Comenten com poden arreglar una taula al jardí i parlen de gent del poble. Maig de 1992.

SR. JOAN: Tu no deus tenir una soca oi? (rient)

PALETA: Oh! (j)a m'ho fas rumiar (j)a! i miri que de vegades n'he tingut de soques eh!

SR. JOAN: Vu(II) dir que_ és clar nosaltres d'on traiem una soca\ no?!

PALETA: P(e)rò-- p(e)rò_ una soca\ i n'hi han eh! sap-- sap amb qui ho vu(II) dir? i poder la trobaré\ no facin re\ amb el del butano\ el de la llenya\

SRA. MARIA: Sí\ diga-ho en aquell del butano\

PALETA: A aquell de les llenyes_ diré prepara una soca d'arbre\

SRA. MARIA: Això mateix\ perquè [a ells com que els hi porten\]

PALETA: [perquè a ell li sobren eh?\ que li portin\]

SRA. MARIA: Clar!\

SR. JOAN: Sí nosaltres també [els coneixem\]

PALETA: [Una soca\]

SRA. MARIA: No p(e)rò a aquell [que li digui ell\]

SR. JOAN: [P(e)rò tu millor\]

PALETA: (J)o li diré\ i si li diuen no-- no-- no t'ha dit re el Ricardo?\ una soca el Ricardo\ com que només que digui el Ricardo el de l'hort\ d'allà al costat\

SRA. MARIA: El Ricardo de l'hort!\ és clar!\

PALETA: Sí\ en aquí ja sap cada dia ens veiem amb el Duran\

SRA. MARIA: Oh i tant!\

PALETA: És paleta\ també el Duran\ i bo\ bon paleta\ és empresari\

SRA. MARIA: El-- el-- el home?\

PALETA: L'home\ l'ofici d'ell és paleta!\

SRA. MARIA: El que passa és que ara es deu dedicar a això no?!

PALETA: Més a la llenya\ p(e)rò: li (a)grada\ això\ li (a)grada\ ho fa de més a més\

SRA. MARIA: Ah!\

PALETA: I a última hora dic ets un esclau\ plegues de paleta llenya els treballs dissabtes i diumenges_ i dic i cada dia et fots més vell eh!\

SRA. MARIA: (Riu) No i el butà:\ i to:r\ quina feina!\

PALETA: Uh!\ no para no para no paren\ no paren\

SRA. MARIA: El que passa és que_ deu donar molt això\ perquè clar si ells són els únics que tenen butà\#

PALETA: E:: dóna per no perdre-hi\ i com que tenen altra cosa venen carbó venen llenyes una cosa ajunta l'altra\

SRA. MARIA: Una cosa ajunta l'altra\

PALETA: Això és com una botiga que vostè tingui de tot\

SRA. MARIA: Sí\

PALETA: Sí té una cosa sola no dóna\ però si té de tot\ ven cada dia\

SRA. MARIA: Sí\ [una cosa] fa vendre l'altra\

PALETA: [Gira més\] girar\ el que convé és girar\

SRA. MARIA: Sí\ no i ella és simpàtica\ [és mo:lt#]

PALETA: [Ui!\]

SR. JOAN: La coneixem molt!\ sí som molt_ bueno som amics [d'alguna manera#]

PALETA: [I a ella li] (a)grada que se la mirin\ li (a)grada que li diguis que és guapa_ i tot això\

(Sra. Maria riu)

PALETA: Hombre!\

SR. JOAN: Home!\ (j)o a tant no m'atreveixo per (a)ixò\

PALETA: (J)o sí::!\ oh! i tant!\ dic ostres!!\

(Sra. Maria riu)

PALETA: A vegades li dic mecagundena saps què hauríem de fer (j)o\ tu i (j)o?\ agafar el trist\ escapa'n-se tots dos\ (Sr. Joan riu molt) i venim d'aquí dos o tres anys fins que-- fins que s'hagin passat els desitjos\ i es fot a riure com una tonta\\\

(Sra. Maria riu)

PALETA: I deixem els dos tu l'home i (j)o la dona empantanegats per (a)qu\ que s'espavilin home!\ que fa dia!\

SRA. MARIA: Ai que bo!\

PALETA: És-- és que et surt de di(r)-li hi ha vegades eh que s'arregla\

SRA. MARIA: Sí és molt-- és molt_# també canta a la coral\ o no?\

PALETA: No\ no canta no\ (rialles)

SRA. MARIA: Avui canteu no?\

PALETA: Avui hi ha concurs de roses i cant hi ha cant també\

Text 2

Variables textuais:

Àrea territorial: central
Intercanvi comunicatiu: individual
Mode de producció: directe (cara a cara)
Funció comunicativa: INT 1 + REF 2 +
 PSI 2
Patró discursiu: DE & NA & EX

Descripció succinta:

Assegudes al jardí d'una casa, tres dones parlen de pel·lícules que han fet darrerament per televisió. Novembre de 1992.

JOANA: Mira potser aquest vespre ho miraré!\ que el Ramon va a(mb) un sopar_
 i potser ho miraré\

ISABEL: Si estàs sola_ i t'ho deixen\

JOANA: Això exacte\

ISABEL: Perquè quan hi han els altres\ (*rient*)

JOANA: Sí\ no i que [a lo millor] fan una pel·lícula maca_ i també: miraré la
 pel·lícula\

ISABEL: [Èscolta\]

ISABEL: Sí\ avui em sembla que sí que en fan una de bona\

JOANA: Sí?\

ÀVIA: A la tarda\ no\ demà demà a la tarda_ fan una de-- una d'aquelles de:\ de
 les è:poques_ prehistòriques\

ISABEL: Quina em van dir que donaven?\

ÀVIA: No me'n [recordo del nom\]

ISABEL: [No me'n recordo\] tinc una memòria!\

JOANA: L'altre dia diu que en van fer una que era molt maca\ aquella: la caixa:_
 no sé què de la caixa\

ISABEL: [«La casa de xX»?]

JOANA: [«La caja-- la caja_»] no\ la no ho sé no me'n recordo\ però aquell dia en
 feien dues o tres de bones\ feien «Ay Carmela»\

ISABEL: Això sempre en fan igual\

JOANA: Sí\ i després encara en feien una a:ltra que també estava bé\ ah!\ la del:_
 el grec d'or\

ÀVIA: La del grec d'or\

ISABEL: Ah sí\ que [(j)o:] la tenim que veure la tenim que veure

JOANA: [(J)a l'havies vista\]

ISABEL: i em vaig equivocar de dia\ i el dijous dic [avui donen la del grec d'or\]

JOANA: [I no la vas veure?\]

ISABEL: No la vaig veure\

JOANA: Mira nena_ [que era ben maca\]

ISABEL: [se'm va passar\]

ISABEL: Se'm va passar\ i vaig dir la vu(II) veure\

ÀVIA: (J)o perquè la Joana m'ho va dir oi?\ i: la vaig poder veure\

ISABEL: Pués mira\ que treballa tan bé l'Anthony Quinn!\

ÀVIA: Bé\ això- això:_

ISABEL: És que escolta\ [només veient-lo treballar] [(j)a disfrutes]

ÀVIA: [És:_] [només veient-lo treballar_ i (j)a tinc xX]

JOANA: [mira surt ell] [t'oblides]

JOANA: [és que penses] t'oblides [que és una pel·lícula\] et penses que és l'Onassis\

ÀVIA: Sí\ sí sí\ vu(II) dir que e-- és [com si veiessis_] aquella persona_ que-- que representa\

ISABEL: [Treballa tan bé!]\

ÀVIA: Molt maco!\ molt!\

ISABEL: I la Jacqueline Bisset fa el paper de Jacqueline\

JOANA: Sí\\ bueno un paperet així una mica aturat_ però:_

ISABEL: Sí\

JOANA: Però potser també aquella dona (j)a tenia una imatge així una mica: freda\ una mica:_

ÀVIA: Sí sí\ (j)a tenia una imatge així\

JOANA: Una mica distant també\

ISABEL: Vols dir?\ més aviat em sembla que era bastant_ de ferro\

JOANA: Per això que la imatge que donava\ era una imatge una mica distant\

ISABEL: M:\

JOANA: no?\

ISABEL: La Jacqueline_ vols dir que no era d'aquelles que:_

JOANA: Que\ que\

ISABEL: No ho sé\

JOANA: No\ digues digues\

ISABEL: De caràcter\

JOANA: De caràcter fort\

ISABEL: Forta\

JOANA: [Sí::!\ per (a)ixò] et dic que era mo:lt dura\ que [era molt de: de ferro]\

ISABEL: [ah això sí:]

ÀVIA: I tant!\

ISABEL: Sí\ això sí\ no\ (j)o pensava que deies com passota\ que era\

JOANA: No no no no no\ [que_ era una dona] que es mostrava sempre molt en el seu lloc\ mol::t_ No sé\\

ÀVIA: P(e)rò va ser [molt maca\]

JOANA: [que no donava confiança]

ISABEL: M:\\ freda\

JOANA: Sí\ freda\

ISABEL: Calculadora_\ un caràcter així:(s)_ tancar\

ÀVIA: Avui (j)a- (j)a he llegit el diari_ me li he-- me li he-- me li he-- me li he emportat\ p(e)rò el llegeixo\ p(e)rò després quan vu(II) sapiguer el programa [l'hai de tornar_]# no me'n recordo de re\

ISABEL: [(J)a no se'n recorda\]

Text 3

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* individual*Mode de producció:* diferit (escrit, ordinador)*Funció comunicativa:* CON 1 + INT 1*Patró discursiu:* DE & NA*Descripció succinta:*

Una alumna de la Universitat Oberta de Catalunya envia un missatge a través del Fòrum d'Empresarials, espai virtual obert a la participació de docents i discents d'aquesta universitat.

7 http://www.upv.es/02_02/Missatges/Rebutx/71538 http://campus.upv.es/02_02/Missatges/Rebutx/7153

9

10

11

12

Tema: MIL DISCULPES!!!!!!

13

14

Data: 19:50:48 03/06/97

15

16

De: Montserrat Plana Bassols

17

A: Forum Empresarials

18

Amb còpia a: Isabel Vidal Martinez, Ma. dels Àngels Gil Estallo

19

20

21

Demano mil disculpes per encomanar-vos el virus contagiós que fa

22

dies que volta per aquest campus. Potser hagués estat millor

23

quedar-me al llit a 'suar' enlloc de fer doures.

24

25

De moment he aconseguit 'curar' el meu ordi i també a mi mateixa,

26

amb una bona dosis de vacuna.

27

28

Si algú ha tingut algun problema seriós, vull que sàpiga que no

29

he actuat amb mala intenció, ja que no tenia coneixement de que

30

estava infectada.

31

32

I també vull agrair a tots els qui ens heu ajudat a

33

34

'vacunar-nos'.

Text 4

Variables textuais:*Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* individual*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* INT 1 + PSI 1 +

POE 2

Patró discursiu: EX & DI**Descripció succinta:**

Felicitació de Nadal d'una noia jove a una amiga de la mateixa edat.

Hola, hola, hola, hola (etc...) baby!!!

Ei, guapa, explica, corre,
afanya't, vinga, ràpida!!!

Com van les Festes???(!!!)

(Cecí → Bé, dona, bé... Com sempre,
amb la família i sortint amb
els amics...)

PERFECTE!!! Així m'agrada!

Que disfrutis de la vida!!!

au, xati,

BON NADAL I FELIG ANY NOU!!!

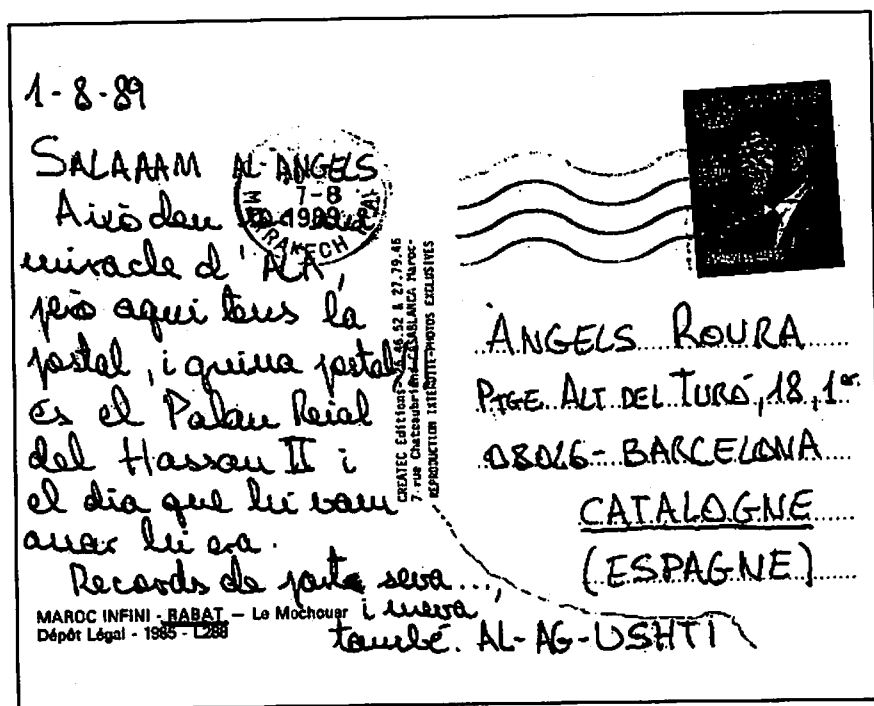
Marta

Nadal 1991

Text 5

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* individual*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* INT 1 + PSI 1 +
REF 2 + POE 2*Patró discursiu:* DE & EX*Descripció succinta:*

Postal enviada des de Rabat durant unes vacances (agost de 1989) per un jove que es diu Agustí a una amiga de Barcelona.

Text 6

Variables textuais:*Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* individual*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + INT 1 +

PSI 1

Patró discursiu: DE & NA & EX**Descripció succinta:**

Carta d'un noi de Barcelona, que es dedica a instal·lar equips hospitalaris i que viatja molt per motius de feina, a la seva xicota, que ell anomena Peti, i la família materna de la qual és d'origen asturià.

Astúes, 8 de febrer 1993

Hola Peti!

Ets molt petitona. Ets la meua petitoneta.

Sí, ja ho sé. Hauria d'escriure a la Núria de Salamanca però jo et volia escriure a tu.

Només porto aquí unes hores i ja et trobo a faltar, i molt...

Ara vinc de dijar i he menjat "fricoles"; això m'ha fet pensar en tu. Si sabessis tot el que he pensat en tu en aquest dijar. He pensat que deixaria l'empresa perquè no puc estar ni un sol dia sense veure't. He pensat que, com que tinc moto, podria treballar de missatger i que així et podria veure cada dia.

Aquesta tarda aniré a buscar monyetes i a passejar una estona. Ara sóc a l'hotel i he trucat a Madrid per saber si demà estarà aquí l'equip. Espero que sí.

La Martina és una noia molt simpàtica, també és petitona, però no és la meua peti. Té molta feina i m'ha dit que demà vindrà perquè té interès en conèixer l'aparell.

Diré que ja no se'm recorda. De totes maneres veig una mica difícil que se'l quedin ja que provaran tots els equips del mercat i suposo que les altres empreses faran més bones ofertes.

Be' peti. Ja saps que t'estimo molt i que constantment penso en tu. Espero que aquesta carta t'arribi abans que jo ja que seré a Madrid després d'estar aquí.

En part aquí em trobo bé perquè penso que sóc en un lloc que és teu i penso que tu veus d'aquí i per tant que estic a prop teu.

Be' peti, a reveure. No m'oblidis que t'estimo molt i vell veure't aviat.

Jane

Text 7

Variables textuais:

Àrea territorial: nord-occidental
Intercanvi comunicatiu: social
Mode de producció: directe (cara a cara)
Funció comunicativa: REF 1 + INT 2
Patró discursiu: NA > (DE & AR)

Descripció succincta:

Visita d'una coral al museu Picasso d'Horta de Sant Joan, l'abril de 1992. El cicerone els fa una introducció glos-sant la personalitat de l'artista.

[...]

VISITANT 1: Som uns trenta: nou\

CICERONE: Lo que li donaré sirà uns fullets\ perquè tinguin un record\ i això\ n'hi han amb català\ amb castellà\ amb francès [i amb anglès\] si algú vo:l:#

VISITANT 3: [En català sisplau\]

VISITANT 4: Amb català\

VISITANT 3: Si els teniu amb català\

VISITANT 5: Català\ català\

VISITANT 3: Si no_ doncs eh_

CICERONE: Sí\ són en català\ [xX vagin agafant\]

VISITANT 3: [Gràcies\] (Soroll i veus)

CICERONE: Així(s) en tindran un recordxX i aquí els hi explica d'una manera resumida\ la història de Picasso d'Horta no? (Sorolls)

VISITANT 2: Diu «tot el que he après#

VISITANT 5: ho he après a [Horta]»\

VISITANT 2: [«Ho he après a Horta»]

CICERONE: Això ho deia sempre Picasso eh! tota la vida eh! tenia un gran cari-nyo a Horta e: el va copsar molt la primera vegada que va estar de tal manera que és l'únic lloc a on: per iniciativa pròpia va volguer tornar-hi i estic convençutíssim (j) que vaig tindre la sort o tinc la sort d'haver-lo conegut de que: si: no haguessin sigut per les-les circumstàncies històriques de que ell no era amic del règim anterior i tot això pués hagués tornat a Horta segurament eh! perquè hi tenia un afecte tremendo no? se n'enrecordava pensi que nosaltres el vam conèixer quan tenia vuitanta anys i feia seixanta anys que no estava aquí que havia estat l(a) última vegada i se n'enrecordava de persones de llocs ens preguntava coses que q(u)asi ens-- ens vam queda: com pot ser això que aque(s)t home#

VISITANT 6: Que tingui tanta memòria!

CICERONE: Se n'enrecordi tant! i és perquè s'ho estimava!

VISITANT 1: Se li havia gravat!

CICERONE: Li havia quedat molt gravat sí i e si a algú n'hi falta agafi'n per favor (Soroll)

VISITANT 5: Aquest senyor és el farmacèutic?

VISITANT 1: Sí sí

VISITANT 5: Eh? aquest és el farmacèutic?

VISITANT 1: Sí sí sí

VISITANT 5: Aquest senyor és el farmacèutic? del poble? xX ja l'hi preguntarem al Rossend!

CICERONE: Els hi explicaré breument lo que (j)a tenen aquí també resumit (xxxxt) l'any: al final de segle passat a: l 1898 va venir per primera vegada aquí Picasso tenia disset anys estudiava a Barcelona feia un parell d'anys que havia arribat des de la Corunya amb el seu pare que era professor de la Llotja el seu pare i: el primer dia que va arribar a Barcelona es va trobar al costat de la taula de classe amb un noiet d'aquí d'Horta que també va anar a Barcelona a estudiar dibuix i pintura que es dia Manuel Pallarès llavors pués lo que passa no? es van: simpatitzar es van fer molt amics de tal manera que: tota la vida van ser amics es va morir un al# noranta anys el Pallarès i l'altre: m Picasso em sembla que en tenia vuitanta:#

VISITANT 6: Nou!

CICERONE: Vuitanta-nou o així(s) b(u)eno pues tot-- tot# cada any cada any quan Picasso no venia aquí Pallarès anava (en) allà: a Can(nes) estaven a un hotelet d'allà i cada dia anaven a casa de Picasso passaven el dia junts sortien a passeig tots los anys i-- i d'una manera habitual es telefonaven o sigui una amiatat-- una amiatat tremenda!

VISITANT 1: Permanent!

CICERONE: Permanent\ llavorsens\ va venir aquí\ a:llò que passa\ que: h(a)via estat malalt a l'hivern anterior h(a)via estat a Madrid\ h(a)via tingut l'escarlantina\ estava una mica_ decaigut\ i: el Pallarès li va dir «home vine al meu poble\ que és molt sa: i tal»\ allò que pa(ssa) que es diu dels pobles no?\ bueno\ tot plegat\ que: tenien molta bona relació\ Pallarès anava molt a casa del-- del-- del-- del-- Picasso_ (*Entra un gos i frega una persona*)

VISITANT 5: Tant se val

CICERONE: Ah!\ bueno\ allavorsens\ e: tot plegat que van venir aquí\ van anar\ amb tren\ fins a Tortosa\ i de Tortosa a-- aquí hi havia em sembla una diligència que passava una vegada: o dos a la setmana\ o no sé com devia anar perquè no\ no\ no ho sé ben bé\ però el cas és que un: germà del Pallarès\ amb un:# amb una cavalleria i u:na tartana el van anar a Tortosa a recollir\ i van pujar\ pués per Xerta\ Prat de(l) Comte fins aquí dalt llavorsens\ m:: ells van viure a casa del Pallarès\ i van# va estar-hi des de:l juny\ d'allà (a) la vora de Sant Joan\ bueno d'aquest temps\ més o menys\ quan acabades les classes\ des del juny\ hasta el febrer de l'any següent\ finals de febrer (...)

VISITANT 1: Déu n'hi do (*Torna a entrar el gos*)

CICERONE: Hola! (*Riuen*)

VISITANT 6: ei!

CICERONE: No deixa:l'hi estar!

VISITANT 7: No\ no\ no\ té de (a)prendre que no\ que no ha d'estar\

VISITANT 6: Ell vol sentir-ho també

VISITANT 8: És un gos cultural (*Parlen tots*)

Text 8

Variables textuais:

Àrea territorial: central

Intercanvi comunicatiu: social

Mode de producció: complex (cara a cara, ràdio)

Funció comunicativa: CON 1 + INT 1+
REF 2 + MET 2 + POE 2

Patró discursiu: (DE & EX & DI) > AR

Descripció succinta:

Fragment inicial del programa concurs «Pasta Gansa» de Catalunya Ràdio. El presentador saluda els concursants i comença l'interrogatori en clau d'humor. Emès el març de 1993.

(Sintonia del programa)

PRESENTADOR: Un dia més aquí a Catalunya Ràdio bon dia què tal? com esteu?\ dimarts\ setze: de març_ del noranta-tres\ i:: amb tres concursants\ a::\ tres concursants_ dels quals em sembla que n'hi ha algun que és nou\Fidel Martí com estàs?\

CONCURSANT 1: Bé

PRESENTADOR: Has vingut alguna altra vegada, Fidel?\

CONCURSANT 1: Sí un parell de cops\

PRESENTADOR: Molt bé\ tens a:: dos noms així de: revolució: [importants] eh\
Fidel_ i Martí\

CONCURSANT 1: [Sí]\

PRESENTADOR: Molt bé\ primer concursant nou ja ho veurem després com surt
el sorteig\ German Ortiz_ bon dia de Mataró\ t'hem tingut alguna vega-
da German?\

CONCURSANT 2: No\ la primera vegada\

PRESENTADOR: També i l'Antoni Garrido de Tarragona?\ també és la primera vega-
da que ve?\

CONCURSANT 3: [És la primera vegada\]

PRESENTADOR: [Fantàstic\] tots són: nous\ Antoni quan tu diguis\ comencem a
fer-- (música) lo sorteig!\

(Música)

CONCURSANT 1: B1\

PRESENTADOR: Com?\

CONCURSANT 1: B1\

PRESENTADOR: B1\ Fidel Martí serà el primer concursant d'avui\

(Música)

CONCURSANT 2: E10\

PRESENTADOR: German Ortiz el segon\ i per tant Antoni_ tu seràs el tercer con-
cursant d'avui aquí al Pasta Gansa\

(Música)

PRESENTADOR: Molt bé\ Fidel:\ com estàs?\

CONCURSANT 1: Molt bé\

PRESENTADOR: A què et dediques tu?\

CONCURSANT 1: Estudio físiques\

PRESENTADOR: Físiques\ estàs a: segon o tercer de físiques?\

CONCURSANT 1: Primer primer\ encara estic#\

PRESENTADOR: Primer primer de físiques?\

CONCURSANT 1: Sí sí\

PRESENTADOR: Vas estar uns anys que no sabies què estudiar?\

CONCURSANT 1: No\ estudiava físiques però no estudiava massa\

PRESENTADOR: Però t'ha agradat molt repetir el primer [i per això l'has fet] més
d'una vegada\

CONCURSANT 1: [M'ha encantat sí]\ exacte\

PRESENTADOR: Molt bé Fidel\ quin sobre vols?\ el u el dos o el tres?\

CONCURSANT 1: El tres\

PRESENTADOR: Segur?\

CONCURSANT 1: Sí\

PRESENTADOR: Vinga quan tu diguis comencem\

CONCURSANT 1: Pasta Gansa\

VEU EN OFF: Primera [pregunta]\ [cinc-centes] pessetes en joc\

(Música)

PRESENTADOR: [Sort]

CONCURSANT 1: [Gràcies]

PRESENTADOR: Sort perquè comencem amb assessorament lingüístic\

(Música)

PRESENTADOR: La musa\ que en la mitologia grega: és cadascuna de les nou divinitats del cant i de la dansa\ venerades com a nimfes de les fonts i és el subjecte\ font\ o sentiment que inspira el poeta: el pintor i el creatiu que fa els anuncis de la sis quaranta-nou\ ha estat des de sempre una peça clau\ la musa\ com deia\ en tots els artistes que el nostre poble ha tingut\ té\ i tindrà\ al llarg dels segles p(e)rò encara que quan parlem de muses ens les imaginem: com uns éssers invisibles\ incorporis\ immaterials\ i fins i tot impalpables\ el cert és que això no és així\ com ho demostren les frases que sovint podem sentir\ com ara «jo sempre pinto els caps de setmana perquè és quan surt l'Anna Lafau al Telenotícies i així no he d'esperar que m'arribin les muses»\ o «sempre que em vull inspirar per tenir una conversa contínua i sense entrebancs\ vaig a buscar la meva musa al Telenotícies cap de setmana»\

(Música)

Només per posar uns demostratius i agraïts exemples\ ara bé\ a la frase\ «Quan la Maria va veure que em posava al llit amb camisson em va encastar un tricorni al crani i em va dir que ara ja semblava l'àngel de la guàrdia civil»\ quants barbarismes\ intueixes\ que hi ha?\ Pasta Gansa\

CONCURSANT 1: Me la podries repetir?\

PRESENTADOR: Sí\ «Quan la Maria va veure que em posava al llit amb camisson# [em]

CONCURSANT 1: [Camison?]

PRESENTADOR: Que seria_

CONCURSANT 1: Podria ser: camisa de dormir_

PRESENTADOR: Camisa de dormir per exemple\ «em va encastar un tricorni al crani\ i em va dir que ara ja semblava l'àngel de la guàrdia civil»

CONCURSANT 1: Encasta:r

PRESENTADOR: Encastar?\

CONCURSANT 1: Encastar\

PRESENTADOR: Que seria_

CONCURSANT 1: Col·loca:r_

PRESENTADOR: Col·locar\

CONCURSANT 1: M:\ encolomar:_

PRESENTADOR: Encolomar_

CONCURSANT 1: E:\ (a)niria per (a)quí no?

PRESENTADOR: (A)niria per (a)quí per tant quants barbarismes hi ha company?

CONCURSANT 1: Prodríes llegir una vegada més si no et fa res si us plau

PRESENTADOR: Sí «Quan la Maria va veure que em posava al llit amb camisson em va encastar un tricorni al crani i em va dir que ara ja semblava l'àngel de la guàrdia civil»

CONCURSANT 1: Has dit 'amb'?

PRESENTADOR: Em va em va a mi em va

CONCURSANT 1: Em sembla que dos dos

PRESENTADOR: Dos només

(Música)

CONCURSANT 1: No!!!

PRESENTADOR: No company un només

CONCURSANT 1: Un

PRESENTADOR: Encastar és tan correcte com com qualsevol altra cosa camisson sí que és camisa de dormir

Text 9

Variables textuais:

Àrea territorial: valencià

Intercanvi comunicatiu: social

Mode de producció: complex (telèfon, ràdio)

Funció comunicativa: CON 1 + REF 1 + PSI 2

Patró discursiu: (DE & NA) > AR

Descripció succinta:

En un programa de ràdio de Canal 9 Ràdio-RTV, una periodista de la ràdio entrevista per telèfon un expert en castells de focs artificials. La conversa abasta aspectes tècnics, comercials, socials, etc., i es produeix en el marc de les festes falleres (19 de març de 1990).

PERIODISTA: Senyor Juan José Brunchú bon dia!

SR. BRUNCHÚ: Hola bon dia

PERIODISTA: Ens agradaria que ens contara e: com es monta una mascletà

SR. BRUNCHÚ: Bueno e: la mascletà directament se monta en fàbrica en primer lloc no?

PERIODISTA: Sí

SR. BRUNCHÚ: O sea que en la fàbrica se fa un pro(j)ecte segons on va(j)a a ficar-se la mascletà i: per norma clar es busca el pressupost que tenim p(er) a fer este acte i d'ahí se fa un planing este planing se passa a fàbrica se desrolla i (j)a immediatament que esté acabat s'embala en caixes i ix completament (j)a preparat des de fàbrica (j)a un arribat una volta arribat al lloc (j)a automàticament s'escampa tot lo que té en les caixes preparades en fàbrica i: (j)a se comença el muntatge això és lo més normal que fem (n)o(s)atros

PERIODISTA: M: i: _ quanta: gent fa falta?

SR. BRUNCHÚ: Dep(è)n\ açò dep(è)n de la categoria de la mascletà\ i sobretot del lloc\ el lloc és molt important\ per què és el lloc és important?\ pués per la seguritat\ e_ a on pots agarrar-te\ no pots\ tens que portar una sèrie d'equipo distinta segons\ el lloc que se fa(j)a esta mascletà\ normalment\ d'exemples que_ estem fent\ o s'estan fent en la plaça de l'A(j)untament\ en: la campanya digam de falles\ pués està (j)o te diré\ sobre (v)uit persones\ normalment per a munta(tg)e\ i per a disparar uno a soles\

PERIODISTA: I-- i el lloc de: la plaça de l'A(j)untament\ és bo:-\ és roïn? \

SR. BRUNCHÚ: No\ és bo!\ és bo!\ ha sigut bo sempre\ i ara continua siguent bo\ i en els acuerdos que se prenen\ (l)ò(g)icament\ pués encara dóna més garantia de que allò siga el puesto ideal per a fer les mascletaes\ sempre i quan se respeten els acords que se prenen a nivell de seguritat\

PERIODISTA: I: i eixos acords de: de seguretat\ e: quins són? \

SR. BRUNCHÚ: Bueno\ pués\ e: enguany s'han ficat\ una a(l)tra innovació a:(l)tres anys s'ha ficat que s'han prohibit tirar canyes\ eh?\ e: s'ha-- s'ha mediat el tema de_ els calibres\ enguany la novetat pués ha sigut el-- el-- el tope màxim de cent quilos de massa explosiva no?\ i claro van reduint-se les coses\ que no lleva efectivitat ni color a l'espectacle\ però que sin embargo funcionen perfectament\

PERIODISTA: M:: o sea que més de cent quilo:s:#? \

SR. BRUNCHÚ: No perdó!\ hasta cent quilos està permitit\ segons (e)l'acuerdo que s'ha pres abans de:# de la seguritat i#\ vamos protecció civil [i-]

PERIODISTA: [Sí]

SR. BRUNCHÚ: i claro\ i el sector pressupostos\

PERIODISTA: Sí\ i-- i una cosa que:-- que molesta: e que li fa por a molta gent són les varilles\

SR. BRUNCHÚ: Estan prohibides tirar en la plaça de l'Ajuntament les varilles\

PERIODISTA: M:::!

SR. BRUNCHÚ: Però això-- però això (j)a està regit de fa uns anys\ eh!\ o siga que cada any se van buscant noves mesures per a evitar el problema de-- d'accident no?\

PERIODISTA: M: m:\ i: a vostè (j)a personalment\ què li agrada més\ fer castells d'artificis\ o fer mascletaes?\

SR. BRUNCHÚ: Bueno és un espectacle totalment diferent de u a l'a(l)tre no?\ les mascletaes tenen també e: la seua digam\ categoria no?\ la seua valoració artística\ ara més se note en espectacles per la nit els castells de focs\

PERIODISTA: (riu) I: en la nit del foc\ e: qu(è) sent vost(è)? \

SR. BRUNCHÚ: Bueno\ se sent com tot lo món que està treballant en un sector\ com és el nostre:\ i: realment pués estàs sempre pendent de l'ora(tg)e (riu) primer que res\ no?\

PERIODISTA: Sí

SR. BRUNCHÚ: I- i és lo que sempre mos marca la pauta de lo que tenim que fer pràcticament\ no?\ entonces\ e:: estàs pués hasta que es comence l'espectacle\ pués estàs un poc nerviós no?\ estàs mirant la responsabilitat que [tens]\

PERIODISTA: [M:!]

SR. BRUNCHÚ: eh?\ i que tot ixca tal com està planificat\ i clar\ tot això hasta que no es comença\ no s(e) sap mai\ (j)o no diria por sinó\ (j)o diria sentit de responsabilitat\

PERIODISTA: M: m: sí perquè si plou\ sí que:: vostè pot dir\ no: n'hi ha castell\ o no n'hi ha mascletà\

SR. BRUNCHÚ: Bueno dep(è)n no\ això\ mira està re(g)it en una normativa\ eh?\ e: a nivel(l) nacional\ no?\ a nivel(l) de tot el Estat espanyol en la qual se fa una previsió en cas de plu(j)a\ lo que se devia fer\ i: en este cas\ pués si la plu(j)a és normal\ (x)icoteta\ no per(j)udica ningun material\ i per supost en el riu\ pués se pot tirar\ no?\ ara no se pot xX\ pués que te diria (j)o\ en l'ameda\ o: que te diria (j)o\ pués en la plaça de l'A(j)untament\ o qualsevol\ que estiguera molt\ molt\ vamos molt\ molt programat el tema d'accidents\ no?\ però dintre de: l riu i del cauce\ com se fa (a)vui\ pués se podria tirar\ sempre i quan claro se revise antes\ se miren totes les coses com estan\ i que la plu(j)a no siga molt intensa\

PERIODISTA: Sí- sí-

SR. BRUNCHÚ: (J)o ha fet castells nevant i tot no?\ o sea que vol dir-se que (a)vui se preparen uns articles molt diferents eh?\ i té una preparació plastifica(d)a\ en fi n'hi ha un adelanto molt gran en este sistema perqu(è)\ ac\pués com aquell qui diu plou quan no té de ploure\ però si vost(è) va a a(l)tres paï(s)os del nord de-- d'Europa etc(è)tera (A)nglaterra\ pos vost(é) tinga en compte que allí normalment sol ploure no?\ entonces se preparen ia els espectacles en este tipo de-- de previ(s)ió\

PERIODISTA: Sí sí\ i i# a més e a nivell internacional\ la Comunitat Valenciana va molt per davant no?\

SR. BRUNCHÚ: Bueno sí (a)vui per (a)vui està marcant la pauta dels països comunitaris i no-comunitaris\ en la qual s'estan desenvolupant una sèrie d'espectacles molt importants\ i que la Comunitat Valenciana participa en tots ells eh?\

PERIODISTA: ... i i és açò cert que els (j)aponesos (n)os fan la competència o no?\

SR. BRUNCHÚ: Bueno no! (j)o diria que no (j)o diria que (a)vui el mercat euro:peo està demandant molt de-- del nostre país\ i sobretot de la Comunitat Valenciana en la qual eee-- es pareix que no existisca tal competència\ per què? pués perquè (a)vui se fabrica amb una (qua)litat una garantia

PERIODISTA: Sí...

SR. BRUNCHÚ: molt important\ i (l)ò(g)icament el cost és més barat p(er) a ells que no- comprar a À(ss)ia no? comprar a (J)apon pués el flete solament de(l)s costos se-- s'eleva moltíssim si ací trobe este artícul tal como s'està\ programant i el benefici digam de seguritat és màxim\ pués a fun(c)ionar e-- en la comunitat comprens?\

PERIODISTA: Sí

SR. BRUNCHÚ: És (l)ò(g)ic no? l(a) oferta de-- de-- de-- demanda no?\

PERIODISTA: Sí sí\ i: senyor Juan José Brunchú\ a vostè des quan li agrada el foc?\

SR. BRUNCHÚ: Bueno fa molts anys\ eh (*riu*)\

PERIODISTA: (*riu*)

SR. BRUNCHÚ: (J)o diria que un montó\ he... he... (j)o diria un montó perqu(è) açò són empreses que:: #(n)o(s)atros anem p(er) a la quarta (g)eneració no?\

PERIODISTA: Sí\

SR. BRUNCHÚ: I estes empreses pués normalment sempre ha s(i)gut un tipo de-- d'herència de pares a fills no?\ i (l)ògicament (n)o(s)atros ja estem a la quarta (g)eneració\ vol dir-se que_ dins de la família sempre n'hi ha un o a(l)tre que no li agra(d)\ i pega a fugir\ o se queda en ca(s)a i entonces està#\ això és com una droga no? que quan l'agarres no la soltes\ i- - i és el problema\

PERIODISTA: I-- i-- i mai li-- li ha tingut por al foc?\

SR. BRUNCHÚ: Sempre tenim por lo que passa és que (en)s e l'aguantem\

PERIODISTA: Ah:!\ moltíssimes gràcie:s_

SR. BRUNCHÚ: De res bonica!\

PERIODISTA: i que: i que tinga molt d'èxit!\

SR. BRUNCHÚ: Moltes gràcies

PERIODISTA: en estes falles

SR. BRUNCHÚ: gràcies moltes gràcies

PERIODISTA: Adéu

SR. BRUNCHÚ: Adéu adéu

Text 10

*Variables textuais:**Àrea territorial:* balear*Intercanvi comunicatiu:* social*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + CON 1*Patró discursiu:* DE & NA & DI & EX*Descripció succinta:*

Esquela mortuòria extreta del Diario de Mallorca (18 de juliol de 1989).

ENCOMANAU A DÉU L'ÀNIMA DE

Don Bartomeu Riera Fiol

Va morir dia 16, a Palma,
confortat amb els Sants Sagraments i la Benedicció Apostòlica

ALCEL SIA

La seva afligida esposa Joana Rosselló Verger; germans Antoni i Joana; germans polítics Catalina Server, Maria i Vicenç Ma. Rosselló, Francisco Costell i Matilde Botey; fillols Colúma i Gabriel Riera; nebots i tots els altres parents, fan a sabre als seus amics aquesta sensible pèrdua. Demanen per a ell una oració i l'assistència al funeral que se celebrarà avui, dia 18 a les 20,15 hores a l'església parroquial de Sant Alonso Rodríguez.

En quedaran molt agraïts.
Casa mortuòria C/. Aragó, 34-3 A. Palma

No es convida particularment

Text 11

Variables textuais:*Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* social*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + CON 1 +
INT 2 + PSI 2*Patró discursiu:* DI > (NA & EX)**Descripció succinta:**

Nota entre companys de feina. El tema és al voltant de l'elaboració de material didàctic.

Rosa, he fet aquest esboï d'activitats.

No la he numerades. Tota-la, m'et serveixes, en
l'ordre que vulguis.

M'hi he posat 5 perquè puguis triar, m'hi he posat
amb 3 o 4 m'hi he posat.

Si et sembla millor posar-m'hi d'altres i transparar
aquests a una altra unitat on hi enaigui
millor... tu mateixa.

Espere que tingui millorant del contracte.

"Primum vivere, deinde philosophare."

Eus en carterem!

Text 12

*Variables textuais:**Àrea territorial:* nord-occidental*Intercanvi comunicatiu:* social*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* CON 1 + PSI 1 + REF 2*Patró discursiu:* AR > (DE & DI)*Descripció succinta:*

Manifest a favor de l'objecció fiscal publicat en forma de carta oberta en el diari *Segre* de Lleida (28 de juny de 1990) signat per Alternativa Verda - Iniciativa per Catalunya.

A les dones i als homes de Lleida i de les terres de ponent

L'objecció de consciència és la negativa a complir qualsevol norma, ordre o imposició que entri en contradicció amb el codi de conducta personal, amb la consciència.

L'objecció de consciència al servei militar és la més aparatosa manifestació del rebuig a col·laborar amb l'exèrcit, amb el militarisme. Però aquest rebuig cal manifestar-lo, també, en la resta de les esferes del comportament, i per tant, negant-se a pagar a l'Estat dels diners que aquest destina a preparar i mantenir el seu exèrcit.

Això és l'anomenada objecció fiscal.

Malgrat que la Constitució reconeix el dret a l'objecció de consciència, la interpretació que es fa d'aquest dret pels poders de l'Estat els permet elaborar una legislació tant restrictiva que, per exemple, a qualsevol jove que vol fer objecció de consciència se li obre un expedient per "reconèixer-li" la qualitat d'objec-tor. Com si algú ens hagués de reconèixer i atorgar un a un els drets que són nostres per mandat constitucional!

Doncs, de la mateixa manera, fent gala d'una considerable dosi d'esquizofrènia, el mateix Estat, que accepta que es faci objecció al servei militar, no permet que es faci objecció fiscal. De manera que no és permès dir de contribuir al manteniment d'un exèrcit del qual sí es pot objectar.

L'objecció fiscal es practica senzillament deduïnt de la quota líquida de la nostra declaració de renda el tant per cent d'ella mateixa equivalent al que l'estat dedica a despeses militars en els pressupostos generals.

Per a la declaració de 1989 és el 7,7%.

Perquè la millor forma de resoldre els conflictes entre els pobles és el diàleg, l'amistat, la cooperació i la solidaritat...

Perquè les despeses militars són cada any més grans mentre la pobresa va envaint el món i la natura és cada dia més i més agredida...

Perquè volem la progressiva reducció real de les despeses militars fins a aconseguir la desaparició absoluta dels exèrcits...

Perquè ens neguem a complir una imposició de l'Estat que ens obliga a anar contra el nostre codi ètic...

Fem objecció fiscal!

Feu objecció fiscal!

**Alternativa Verda -
Iniciativa per Catalunya**

Text 13

Variables textuais:*Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* social*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + INT 1 +

PSI 2

Patró discursiu: DE & NA & EX**Descripció succinta:**

Carta escrita pel president de la Coral Sant Jordi als excantaires en començar el nou curs després del comiat d'Oriol Martorell com a director de la coral.

Barcelona, octubre de 1991

Benvolgut,

Després de les emocions que vàrem viure tots plegats tant en el concert inolvidable del 7 de juny al Palau com en la mateixa festa íntima del 8, la Coral segueix un nou curs amb il·lusió i moltes ganes de fer feina. Nou curs, com podeu suposar, per molts motius; és per això que l'equip i tots els cantaires tenim ganes d'informar-vos de totes les novetats i activitats.

En primer lloc un notifiquem qui és el nou director de la Coral: Jordi Noguera, que fins ara ha dirigit l'Orfeó Manresà i és fundador i director de l'Escola de Música a Navarres. Amb ell hem iniciat el treball aquest nou curs, del qual tots estem molt contents. També us volem informar de les persones que formen el primer equip d'aquesta etapa: Pilar Sanou, Rosalia Caminal, Agustí Espriu, Eugeni Castells, Francisco Ramirez, Enric Martínez com a tresorer i Lluís Saumell com a president. També dir-vos que l'equip ha cooptat Rosa Colomer com a cronista i arxivera de la Coral.

A part de les activitats musicals normals (quatre concerts aquest primer trimestre: 24 de setembre a la presó de Quatre Camins a la Boca, 13 d'octubre al Monestir de Pedralbes amb els motets de Mozart, 18 d'octubre a Santa Coloma i el tradicional concert de Nadal), a tots ens ha fet molta il·lusió de programar un concert extraordinari que serà el dia 6 de febrer al Palau de la Música, cantant la Creació de Haydn amb l'Orquestra Ciutat de Barcelona, dirigits per l'Edmon Colomer.

Una altra nova és que la Coral, juntament amb tres cors més, ha estat convidada a prendre part en l'acte inaugural dels Jocs Olímpics.

Com veieu, la Coral continua treballant i amb la voluntat ferma de fer el que sempre ha fet: fer arribar la nostra música i la d'altres països als nostres pobles i ciutats, sense renunciar a preparar el que anomenem "obres majors".

Estem segurs que vosaltres veureu tots aquests projectes amb tan goig com els que formen la Coral actual.

Cordialment,

Lluís Saumell i Gili

Text 14

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* institucional*Mode de producció:* directe (cara a cara)*Funció comunicativa:* REF 1 + CON 1 + FAC 1*Patró discursiu:* DI + (DE & NA)*Descripció succinta:*

Al Parlament de Catalunya, en la sessió d'investidura del president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, el dia 21 de juny de 1988, es fa pública la constitució dels grups parlamentaris i la reglamentació que regirà el debat.

PRESIDENT DEL PARLAMENT: Es reprèn la sessió\\ un senyor secretari/ se servirà/ anunciar/ el nom dels grups parlamentaris que s'han constituït/ i dels portaveus/ designats\\

SECRETARI DE LA MESA: Als efectes del que disposa l'article 119_ punt 1 del reglament\\ per al debat d'investidura\\ es fa avinent que\\ d'acord amb els articles 18 i 21 del reglament\\ els sis diputats elegits per les (ll)istes electorals d'Esquerra Republicana de Catalunya\\ han constituït el grup parlamentari d'Esquerra Republicana\\ i han de(s)ignat com a portaveu_ l'il·lustre senyor Josep-Lluís Carod Rovira\\ els sis diputats elegits per les (ll)istes electorals de Federació de Partidos de Alianza Popular\\ han constituït el grup parlamentari popular\\ i han de(s)ignat com a portaveu l'il·lustre senyor\\ Aleix Vidal-Quadras i Roca\\ els nou diputats elegits per les (ll)istes electorals d'Iniciativa per Catalunya\\ han constituït el grup parlamentari d(e)'Iniciativa per Catalunya i han de(s)ignat com a portaveu l'il·lustre senyor\\ Joan Saura i Laporte\\ els qu(a)ranta-dos diputats elegits per les (ll)istes electorals del Partit\\ dels Socialistes de Catalunya\\ han constituït el grup\\ socialista al Parlament de Catalunya\\ i han de(s)ignat com a portaveu l'il·lustre senyor Higini Clotas i Cierco\\ els (se)ixanta-nou diputats elegits\\ per les (ll)istes electorals de Convergència i Unió\\ han constituït el grup parlamentari de Convergència i Unió i han de(s)ignat com a portaveu l'il·lustre senyor\\ Antoni Subirà i Claus\\

PRESIDENT DEL PARLAMENT: Gràcies\\ d'acord\\ amb l'article 119\\ del reglament de la cambra i del que està convingut amb els portaveus dels grups\\ el debat tindrà lloc de la següent forma\\ un representant de cada grup parlamentari\\ podrà intervenir\\ durant trenta minuts\\ l'ordre en què intervindran els grups serà de menor a major\\ el candidat podrà fer ús de la paraula tantes vegades com ho demanarà sense limitació de temps\\ quan el candidat respondrà\\ individualment a un dels diputats que hauran intervingut\\ aquest tindrà dret a una rèplica d'un

temps igual a l'emprat pel candidat\\ si hi hagués resposta a les rèpliques\\ que que en aquest cas serà sense limitació de temps\\ el grup\\ podrà contrareplicar durant cinc minuts\\ quan el candidat respongui\\ d'una manera global\\ als representants dels grups\\ cadascun d'aquests només tindrà dret a una rèplica d'un temps igual\\ a la de l'emprat pel candidat\\ o sigui en aquest supòsit\\ no hi haurà contrarèplica\\

Text 15

Variables textuais:

Àrea territorial: central
Intercanvi comunicatiu: institucional
Mode de producció: directe (cara a cara)
Funció comunicativa: REF 1 + CON 1 + FAC 1
Patró discursiu: (DI > AR) + (DE & NA)

Descripció succinta:

Judici celebrat al Palau de Justícia de Barcelona, l'octubre de 1993, presidit pel jutge Josep Niubó. Aquest acte és la conseqüència d'un atestat realitzat el mes de juny del mateix any per una suposada falta de furt.

JUTGE: Bé\\ senyor José Antonio_ Renfa\\ vostè té_\\ algun document que acrediti la seva personalitat?\\

ACUSAT: No\\ xX

JUTGE: xX vostè\\

ACUSAT: xX

JUTGE: I quin any va néixer?\\

ACUSAT: El dieciseis_ e:_ del dos_ del sesenta i dos\\

JUTGE: Sap el número del carnet d'identitat vostè?\\

ACUSAT: Sí\\ el xX\\

JUTGE: Molt bé\\ correcte\\ bé doncs\\ ara_ comença pròpiament l'acte de judici i: com vostès imagino que (j)a saben\\ aquest és la conseqüència_ de l'atestat que es va: realitzar el dia 26 de juny passat\\ com a conseqüència\\ d'una suposada falta\\ de furt\\ que se li atribueix a José Antonio\\ Renfa\\ Jiménez\\ posi's dempeus el senyor agent de la guàrdia urbana\\ jura vostè òbviament dir la veritat respecte a lo que se li pregunta?\\

DENUNCIANT: Juro\\

JUTGE: Contesti\\ les preguntes que li formuli la senyora fiscal que té la paraula\\

FISCAL: Amb la vènia\\ a::viam\\ quins són els fets?\\ perquè vostè va intervindre\\ i posteriorment va posar una denúncia\\ a: José Antonio Renfa Giménez\\ què va passar?\\ què: quina-- quina va ser la intervenció:\\ de vostè\\ amb aquest cas?\\

- DENUNCIANT: Bé\ exactament la intervenció meva- era que anava de patrulla junt amb dos agents més\ un dotze mil i pico i un onze mil\ i ens van trucar de la nostra central perquè ens dirigíssim a: Via Favència a l'altura del número 47 aproximadament\ a aixecar una immobilització que havíem realitzat unes hores abans\ per poguer:_ parar una alcoholèmia positiva\ i era aixecar simplement la immobilització perquè aquest senyor pogués continuar la marxa\ era anar allà\ fer la prova\ i que el senyor si donava negatiu marxés\
- FISCAL: Vostès no havien de fer la prova\ la prova (j)a havia estat feta \ el vehicle estava immobilitzat\
- DENUNCIANT: Normalment quan es fa una alcoholèmia\ i queda immobilitzat un vehicle per alcoholèmia\
- FISCAL: Sí\
- DENUNCIANT: lo que es fa és que posteriorment\ se lis torna a fer una altra prova\ per veure si aquest senyor reque--\ o sea té encara les condicions\ d'estat d(e)'influència de les begudes alcoholiques\ o (j)a ha passat simplement\ a un estat [més o menys normal que pugui conduir\]
- FISCAL: [El risc\ hi ha\ el risc de conduir\] quan van arribar vostès: allà: amb aquella: al lloc que havien de-- de trobar al vehicle_ amb el conductor que-- què va passar?\ hi era el vehicle?\
- DENUNCIANT: Exactament\ quan (a)nàvem arribant vam veure que el vehicle per tant estava en el lloc\ l'únic que passa que (j)a estava\ com sortint del de l'aparcament d'on l'havíem col·locat\ allò de que el vem veure de lluny\ però el veus (j)a sortint\ llavors vem (a)nar a apropar-nos i vem veure que el cotxe passava\ vem sortir darrera d'ell\ l'únic que passa és que estàvem una mica allunyats\ i (j)a no vem poguer agafar-lo\
- FISCAL: No van poguer\ el: fet de que (j)a no tingués\ o sigui de que aquest vehicle estigués rodant\ vol dir que no hi tenia l'immobilitzador aquell que li havien#\
- DENUNCIANT: Exactament\
- FISCAL: Qui (e)l(ha)via tret?\
- DENUNCIANT: Nosaltres en aquest cas#\
- FISCAL: No ho sap\
- DENUNCIANT: No ho sabem\ l'únic que ens van manifestar va ser un senyor que passava pel carrer en aquells moments\ que havia vist com aquest senyor\ el senyor Renfa\ havia agafat amb una pota de cabra\ i havia estat forçant l'immobilitzador fins a treure'l\
- FISCAL: Fins a treure'l\ aquest immobilitza_e: immobilitzador que tenia el vehicle\ de qui és propietat?\
- DENUNCIANT: D'ESMASA\
- FISCAL: De_?

DENUNCIANT: ESMASA\ \ és una: societat que: treballa conjuntament amb la guàrdia urbana\ i que és la que retira els vehicles que estan mal estacionats i posa cepos i coses d'aquestes\

FISCAL: Vu(II) dir\ el valor: econòmic si és que en té\ és#

DENUNCIANT: El valor econòmic que (j)o sàpigui i que m'han informat és de vint-i-vuit mil pessetes\

FISCAL: Bé\ p(e)rò:_ vu(II) dir:_ vostè no-- no:-- no pot reclamar perquè no és pas propietari d'ell\

DENUNCIANT: No sóc pas propietari d'ell\

FISCAL: Bé\ \ cap pregunta més\

JUTGE: Pot seure\ \ té l'acusació alguna prova que proposar a part de l'interrogatori: del: denunciat?\

FISCAL: (J)o\ amb aquest acte_ senyoria demanaria la suspensió per absència de proves\ evidentment_ estem amb un fet de amb un fet que pot constituir una falta de furt\ i que: hi ha un valor\ econòmic\ que es pot reclamar\ no teníem coneixement_ de que fos el propietari d'aquesta\ d'aquest- d'aquest aparell\ i per tant\ doncs\ demano que_ es suspengui el-- el present judici\ es: faci_ l'o-- l'ofertament d'accions al: propietari\ i que es torni a convocar judici de faltes per veure\ les responsabilitats\

JUTGE: Bé\ doncs\ la senyora fiscal\ ha sol·licitat que el judici\ es suspengui\ tota vegada que\ no consta la citació de l'empresa perjudicada\

Text 16

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* institucional*Mode de producció:* complex (televisió i vídeo)*Funció comunicativa:* CON 1 + REF 2 + POE 2*Patró discursiu:* DI > DE (amb suport icònic)*Descripció succinta:*

Text d'un anunci institucional que aconsella l'ús del cinturó de seguretat quan se circula amb cotxe, il·lustrat amb imatges que mostren les conseqüències de no haver-lo usat. Passat per TV3 i captat el novembre de 1990.

Veu en off:

Veu 1: A Catalunya cada vegada hi ha més gent\ que s'oblida de cordar-se el cinturó de seguretat\

(Soroll de sirenes i veus)

Sigues viu\ corda't sempre\ el cinturó de seguretat\

Veu 2: Generalitat de Catalunya\ Gerència de Seguretat Vial\

Text 17

Variables textuais:*Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* institucional*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + CON 1 +
FAC 1*Patró discursiu:* DE & NA & AR & DI**Descripció succinta:**

Decret d'autorització de creació d'un centre educatiu aparegut al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, núm. 1311 (29 de juny de 1990).

DECRET

150/1990, de 28 de maig, pel qual s'autoritza la creació de l'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà, de Santa Coloma de Gramenet, adscrita a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Aresa la demanda creixent dels estudis d'informàtica dins l'extensa àrea d'influència de la comarca del Barcelonès, el president de l'entitat Centre Docent Santa Coloma ha sol·licitat la creació d'una escola universitària d'informàtica a Santa Coloma de Gramenet i la seva adscripció a la Universitat Autònoma de Barcelona.

De conformitat amb aquesta sol·licitud, d'acord amb el que estableixen la Llei 11/1983, de 25 d'agost, de reforma universitària; la Llei 26/1984, de 19 de desembre, de coordinació universitària i de creació de consells socials; i el Decret 298/1986, de 25 de setembre, de regulació del règim i l'adscripció a universitats públiques de centres docents d'ensenyament superior;

Vista la proposta del Consell Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb l'informe favorable del Consell Interuniversitari de Catalunya i del Consell d'Universitats, a proposta del conseller d'Ensenyament, i d'acord amb el Consell Executiu,

DECRET:**Article 1**

S'autoritza la creació de l'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà, amb seu a la localitat de Santa Coloma de Gramenet i sota la titularitat de l'entitat Centre Docent Santa Coloma, que queda adscrita a la Universitat Autònoma de Barcelona. Aquesta escola universitària cobrirà, en ple rendiment, 375 llocs escolars, amb una plantilla mínima de 15 professors.

Article 2

L'Escola Universitària d'Informàtica Tomàs Cerdà, de Santa Coloma de Gramenet, es regirà pel que disposen la Llei 11/1983, de 25 d'agost, la Llei 26/1986, de 25 de setembre, els Estatuts de la Universitat a la qual s'adscriu, el seu propi reglament i el conveni de col·laboració acadèmica subscrit entre la Universitat i el titular del centre.

Article 3

Dins el termini màxim de tres mesos, comptats a partir de l'endemà de la data de publicació d'aquest Decret al DOGC, el titular del centre ha d'acreditar el compliment de les condicions que estableix l'article 3.3 del Decret 298/1986, de 25 de setembre, i ha de sol·licitar al Departament d'Ensenyament, per mitjà del rector de la Universitat Autònoma de Barcelona, l'autorització corresponent per al seu funcionament.

Article 4

S'autoritza el Departament d'Ensenyament per adoptar les mesures necessàries, en l'àmbit de les seves competències, per a l'execució i el desplegament del que disposa aquest Decret.

Article 5

Aquesta disposició entrarà en vigor l'endemà de la seva publicació al DOGC.

Barcelona, 28 de maig de 1990

JORDI PUIG

President de la Generalitat de Catalunya

JOSEP LAPORTE I SALAS

Conseller d'Ensenyament

(90.134.016)

Text 18

*Variables textuais:**Àrea territorial:* central*Intercanvi comunicatiu:* institucional*Mode de producció:* diferit (escrit)*Funció comunicativa:* REF 1 + FAC 1*Patró discursiu:* NA > DE*Descripció succinta:*

Certificat d'assistència a un curs de català i d'assoliment dels seus objectius.

Ferran Lozano i Ferrer, director del Centre de Normalització Lingüística de Terrassa,

Certifico:

Que ANA SIERRA CHAROLA ha assistit durant el curs 1991-92 a les classes de llengua catalana, nivell A1, i n'ha assolit els objectius.

I, a petició de la persona interessada, signo aquest certificat.

Torrassa, 26 de juny de 1992.

Text 19

Variables textuais:

Àrea territorial: central

Intercanvi comunicatiu: institucional

Mode de producció: diferit (escrit)

Funció comunicativa: REF 1 + CON 1 + FAC 1

Patró discursiu: DI > DE

Descripció succinta:

Fragment extret de l'obra *Llei d'enjuiciament criminal i normes complementàries*, d'Editorial Bosch, Barcelona, 1986. Aquesta mostra comprèn sis articles dels divuit que conté el Títol VII, «De la llibertat provisional del processat», del Llibre II de la Llei.

LLEI D'ENJUICIAMENT CRIMINAL

387

TÍTOL VII

De la llibertat provisional del processat

528. La presó provisional durarà només el temps durant el qual subsisteixin els motius que l'han ocasionada.

El delinqüent o pres serà posat en llibertat en qualsevol estat de la causa en què resulti la seva innocència.³¹⁹

Totes les Autoritats que intervinguin en un procés estaran obligades a dilatar el menys possible la detenció i presó provisional dels inculpats o processats.³²⁰

319. V. els arts. 294 al 297 de la L.L. O. P. J., sobre la possibilitat que l'Estat indemnització pels drets causats als que hagin sofert presó preventiva i després resultin absolts.

320. V. els arts. 503, 503 (i Darr notes respectives) i el 519 d'aquesta Llei.

LLEI D'ENJUICIAMENT CRIMINAL

389

● **529.** Quan el processat ho sigui per un delicte que tingui assignada pena de presó menor o inferior, i no estigués, d'altra banda, comprès en el número 3 de l'article 492 ni n'hagi estat decretada la presó provisional per aplicació del que estableix l'article 503 o 504 d'aquesta Llei, el Jutge o el Tribunal que conegui de la causa, decretarà si el processat ha de donar fiança o no per continuar en llibertat provisional.

En el mateix *auto*, si el Jutge decretés la fiança, fixarà la qualitat i quantitat de la que hagi de prestar.

Aquest *auto* serà posat en coneixement del Ministeri fiscal i es notificarà al querellant particular i al processat, i només serà apel·lable en un sol efecte.

● **529 bis.** Quan es decreti el processament d'una persona autoritzada per a conduir vehicles de motor per un delicte comès amb motiu de la seva conducció, si el processat ha d'estar en llibertat, el Jutge, discrecionalment, podrà privar-lo provisionalment d'usar el permís, i recollirà i incorporarà al procés el document en què consti i ho comunicarà a l'organisme administratiu que l'hagi expedid.³²¹

530. El processat que hagi d'estar en llibertat provisional, amb fiança o sense, constituirà «*aud acta*» l'obligació de compareixer els dies que li siguin assignats en l'*auto* respectiu, i a més tantes vegades com sigui cridat davant del Jutge o Tribunal que conegui de la causa.

531. Per a determinar la qualitat i quantitat de la fiança s'tindran en compte la naturalesa del delicte, l'estat social i els antecedents del processat i les altres circumstàncies que puguin influir en el major o menor interès d'aquest ser a posar-se fora de l'abast de l'Autoritat judicial.

532. La fiança serà destinada a respondre de la compareixença del processat quan sigui cridat pel Jutge o Tribunal que conegui de la causa. El seu import servirà per a satisfer les costes causades en la peça separada formada per a la seva constitució, i la resta serà adjudicada a l'Estat.

321. Paràgraf redactat conformatament a la Llei Orgànica 9/1984, de 26 de desembre (BOE del 3 de gener de 1985).

322. V. els arts. 785-4.º e) i 786-2.º e) d'aquesta Llei, i, a més, els arts. 263 i del C. P. Aquest precepte hi ve ar afegit per la Llei de 14 d'abril de 1958 (RDH del 23).

2. Glossari

Competència comunicativa del parlant

Domini pràctic en qualsevol dels modes productius o receptius de la llengua en ordre a la consecució d'uns propòsits pragmàtics.

Si es posa la mirada en l'habilitat que demostra el parlant en l'ús de les regles fonològiques, morfològiques, sintàctiques o semàntiques, o bé en el coneixement que demostra del lèxic, es parlarà de competència gramatical o lingüística.

Si es posa la mirada en l'habilitat del parlant de construir un text coherent, adequat, cohesionat i amb el contingut pertinent, es parlarà de competència textual.

Si es posa la la mirada en la capacitat estratègica del parlant d'adaptar-se al context comunicatiu i de procedir d'acord amb les regles culturals i socials, es parlarà de competència pragmàtica.

Funcions comunicatives de la llengua

Propietats inherents al sistema lingüístic que permeten d'actualitzar discursivament els elements del codi segons les necessitats comunicatives dels usuaris, tant a nivell individual com col·lectiu.

D'una banda, l'actualització del sistema comporta el fet de posar en joc unes regles fonològiques, morfològiques, sintàctiques i semàntiques, unes regles de coherència, de cohesió i d'adequació i unes regles de comportament social.

D'altra banda, com a procés dinàmic i històric, comporta l'evolució del pensament i de la cultura, amb la consegüent transformació del món.

Referencial

Acompleix la facultat de referir-se al món (coses, accions, fets, experiències, estats, etc.) i donar-lo a conèixer.

Metalingüística

Acompleix la facultat de referir-se a la llengua, a elements de la llengua, o bé al text o parts del text en tant que objectes del món.

Interlocutiva

Afavoreix la facultat de relació entre els interlocutors, sigui referint-se a l'acte de comunicació en curs, sigui referint-se a altres aspectes de la realitat amb valor purament fàtic o metacomunicatiu.

Conativa

Acompleix la facultat d'incidir en l'interlocutor sigui a nivell cognitiu o verbal, sigui en la seva actuació en general.

Psíquica

Acompleix la facultat de projectar verbalment l'emotivitat i l'activitat raonadora de l'emissor.

Poeticoretòrica

Acompleix la facultat del llenguatge de ser manejat per prioritzar els valors estètics de la forma o del contingut del missatge.

Factiva

Acompleix la facultat d'incidir en l'evolució del món mitjançant la interacció que promou amb el context. Aquesta interacció, quan es compleixen uns determinats requisits, compleix també la facultat de convertir en un fet l'acció representada pel verb.

Gestió textual

Acte pel qual s'organitza el contingut del text i es construeix el significat.

Text monogestionat

És aquell en què la gestió textual es deu a l'actuació d'un únic parlant. Se'n distingeixen de dues menes:

- a) *monogestionat independent*: monòleg construït sense dependència de l'actuació de cap interlocutor.
- b) *monogestionat dependent*: monòleg emès en resposta a la intervenció d'algun interlocutor.

Text poligestionat

És aquell en què la gestió textual es deu a més d'un parlant. Se'n poden distingir de dues menes:

- a) *poligestionat intrínsec*: diàleg en què els participants contribueixen a construir el significat del text en curs.

- b) *poligestionat extrínsec*: combinació de diàlegs o monòlegs emesos per separat als quals un productor confereix unitat textual.

Intercanvi comunicatiu verbal

Procés lingüístic en què dos o més interlocutors es relacionen per satisfer necessitats en una situació comunicativa determinada, d'acord amb les convencions de la cultura en què s'insereix. Se'n consideren tres tipus:

Individual

Quan l'emissor actua a títol personal, de manera espontània i sense exercir un rol social públic. Es dona de persona a persona en situacions comunicatives no regulades per cap normativa social o lingüística explícita.

Social

Quan l'emissor actua d'acord amb el rol social que exerceix (com a membre d'un col·lectiu o no) o condicionat pel mode de producció. Es dona en situacions comunicatives regulades per una normativa social o lingüística, generalment implícita.

Institucional

Quan l'actuació de l'emissor o productor ve determinada pel fet de produir-se en el marc d'una institució pública o en representació seva. Es dona en situacions comunicatives estrictament regulades per normes socials o lingüístiques o bé totes dues alhora.

Modalització dels enunciats

Conjunt de marques que l'emissor, en funció de la seva percepció de la situació comunicativa i de la intencionalitat amb què emet el text, imprimeix en l'enunciat i que mostren la seva actitud respecte a allò que diu, a qui ho diu i a si mateix.

Mode de producció de la comunicació

Forma de comunicació segons que l'emissió i la recepció coincideixin o no en el temps i l'espai. Hi ha modes de simples i modes complexos.

Directe

Mode de comunicació simple en què l'emissió i la recepció del missatge es donen simultàniament. Quan el text és poligestionat, el procés d'elaboració depèn de la interpretació constant que els interlocutors fan del context comunicatiu i de la mateixa comunicació en curs. Es produeix de dues maneres:

a) cara a cara

Quan els participants són físicament presents al mateix espai i temps de la comunicació.

b) a través d'un mitjà

Quan els participants no són presents físicament en un mateix espai, però l'emissió i la recepció dels missatges són simultànies gràcies a un mitjà tècnic.

Diferit

Mode de comunicació simple que s'acompleix en dues situacions separades en el temps, la de l'emissor i la del receptor, essent conscients, tant l'un com l'altre d'aquesta dilació cronològica i espacial. El procediment d'elaboració és monogestionat. El producte d'aquesta comunicació tindrà un determinat ancoratge que no dependrà en exclusiva de la situació d'enunciació.

Complex

Mode de comunicació, resultat de combinar diferents modes simples, que comporta nivells varis de comunicació i en el qual un acte comunicatiu de mode directe esdevé un missatge respecte a un nou àmbit de receptors, que el poden rebre simultàniament i convertir-se, a més, en interlocutors, o bé el poden rebre en diferit.

Oració

L'oració, presa com a unitat fonamental de la comunicació verbal, és una estructura semanticosintàctica que té el verb com a constituent bàsic, que es manifesta en modalitats diverses i que, en un context significatiu (lingüístic o pragmàtic), expressa un predicat respecte a un objecte del món, amb una intenció comunicativa.

Patrons discursius

Formes prototípiques d'organització de la matèria lingüística que, simples o combinades, serveixen de motlle a l'emissor per representar com és el món, com pretén que sigui, com l'entén i el viu o com vol que el vegin els altres.

Descriptiu

Se centra en la caracterització d'objectes, de processos, d'estats, de persones. Respon a la qüestió «què són i com són les coses».

Narratiu

Es basa en una història que s'esdevé en fases successives en un eix temporal. Respon a la qüestió «què ha passat».

Argumentatiu

Es basa en les raons, creences, valors, que justifiquen un acte, un punt de vista, una idea, un fet, un esdeveniment. Respon a la qüestió «què opino i per què ho opino».

Directiu

Reflecteix la voluntat de conduir altri a adoptar un determinat comportament. Respon a la qüestió «què s'ha de fer».

Expressiu

Tradueix la part afectiva de l'emissor, la seva valoració o apreciació del món. Respon a la qüestió «què sento».

Bibliografia

-
- ADAM, Jean Michel. (1985) «Quels types de textes?». *Le français dans le monde*, núm. 192, p. 39-43.
- ADAM, Jean Michel. (1992) *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*. França: Nathan. (Fac. Linguistique).
- ANSCOMBRE, Jean-Claude; DUCROT, Oswald. (1981) «De l'interrogation en tant qu'action». *Langue française*, núm. 52, p. 23-43.
- ARISTÒTIL. (1985) *Retòrica i poètica*. Barcelona: Laia. (Textos Filosòfics; 34).
- ARTIGAS, Rosa; CASSANY, Daniel. (1984) «Ensenyament comunicatiu per a catalanoparlants: registres i tipus de text». *Com ensenyar català als adults*, núm. 6, p. 5-18.
- ARTIGAS, Rosa. [coord.] (1991). *A l'entorn de la gramàtica textual. Com ensenyar català als adults*, supl. núm. 8.
- . «Introducció», p. 5-8.
- ARTIGAS, Rosa. (1994a) «Una tipologia textual basada en el paper de l'emissor». Dins: *Llengua i ensenyament. Actes de les jornades. Barcelona, del 7 al 10 de setembre de 1992*. Vic: Eumo Editorial, p. 129-137.
- ARTIGAS, Rosa. (1994b) «Marques de l'emissor en el teixit textual». Dins: *Segon Simposi del professorat de valencià de l'ensenyament mitjà i de l'educació secundària obligatòria. Comunicacions i ponències*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria d'Educació i Ciència.
- ARTIGAS, Rosa. (1994c) «El text des del punt de vista de l'emissor: una experiència a l'aula de formació del professorat». *Llengua i ús: revista tècnica de normalització lingüística*, núm. 1, p. 42-48.
- ARTIGAS, Rosa. [cood.] (1995a). *El significat textual*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. (Com Materials Didàctics; 1).

- «Introducció», p. 9-14.
- «Sobre l'actualització del significat», p. 59-72.
- ARTIGAS, Rosa; BASSOLS, M. Margarida. (1995) «Projecció didàctica». Dins: Artigas (1995a, 103-128).
- ARTIGAS, Rosa [et al.]. (1995b) «Contribució a l'estudi de les modalitats oracionals del català. I Estudi textual. II Anàlisi de patrons melòdics en els grups fònics catalans». Dins: *Jornades sobre llengua i ensenyament. Comunicacions*. Volum II. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- ARTIGAS, Rosa. (1997) «Un model de funcionament del discurs». *Llengua i ús: revista tècnica de normalització lingüística*, núm. 8, p. 51-53.
- ARTIGAS, Rosa; LOZANO, Ferran. (1998) «A propòsit de les funcions textuales de les oracions declaratives». *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 14, p. 91-103.
- AUSTIN, John. L. (1988) *Cómo hacer cosas con palabras: palabras y acciones*. Barcelona: Paidós Ibérica. [Títol original: *How to do things with words*. Oxford: The Clarendon Press, 1962].
- BADIA i MARGARIT, Antoni M. (1985) *Gramàtica catalana*. 3a reimpr. Madrid: Gredos. 2 v. (Biblioteca Románica Hispánica; III: Manuales; 10). [1ª ed. 1962].
- BADIA i MARGARIT, Antoni M. (1994) *Gramàtica de la llengua catalana: descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Biblioteca Universitària; 22).
- BALLY, Charles. (1965) *Linguistique générale et linguistique française*. 4a ed. revisada i corregida [1a ed. 1932]. Berna: A. Francke.
- BASSOLS, M. Margarida. (1995) «Les inferències pragmàtiques». Dins: Artigas (1995a, 29-46).
- BASSOLS, M. Margarida; TORRENT, Anna M. (1996) *Models textuels. Teoria i pràctica*. Vic: Eumo Editorial. (Llengua i Text; 1).
- BASTARDAS, Albert. (1995) «Cap a un enfocament holístic per a la lingüística». Dins: Artigas (1995a, 15-20).
- BASTARDAS, Albert. (1996) *Ecologia de les llengües: medi, contacte i dinàmica socio-lingüística*. Barcelona: Proa. (Biblioteca Universitària).
- BATESON, Gregory; RUESCH, Jurgen. (1984) *Comunicación: la matriz social de la psiquiatría*. Barcelona: Paidós Ibérica. [Títol original: *Communication. The Social Matrix of Psychiatry*. Nova York: W. W. Norton & Company].

BAUMAN, R.; SHERZER, J. (1974) *Explorations in the ethnography of speaking*. Nova York: Cambridge University Press.

BELLES, Joan. (1991) «La progressió temàtica». Dins: Artigas (1991, 37-54).

BELLES, Joan. (1994) «Vers un ensenyament dels pronoms personals des del punt de vista comunicatiu». Dins: *Llengua i ensenyament. Actes de les jornades. Barcelona, del 7 al 10 de setembre de 1992*. Vic: Eumo Editorial, p. 153-162.

BELLES, Joan. (1995) «Preguntar no ofèn. La modalitat interrogativa com a recurs polivalent en la comunicació». Dins: *Jornades sobre llengua i ensenyament. Comunicacions*. Volum II. Bellaterra: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

BENVENISTE, Emile. (1966) *Problèmes de linguistique générale*. Paris: Gallimard.

BENVENISTE, Emile. (1970) «L'appareil formel de l'énonciation». *Langages*, núm. 17, p. 12.

BERRUTO, Gaetano. (1979) *La semántica*. Mèxic: Nueva Imagen. [Títol original: *La semántica*. Bolonya: Nicola Zanichelli, 1976].

BLUMER, Herbert. (1982) *El interaccionismo simbólico: perspectiva y método*. Barcelona: Hora. [Títol original: *Symbolic Interactionism. Perspective and Methods*. Englewood Cliffs, Nova Jersey (USA): Prentice-Hall, 1969].

BORILLO, A. (1979) «La nêgation et l'orientation de la demande de confirmation». *Langue française*, núm. 44, p. 27-41.

BRONCKART, Jean-Paul. (1985a) *Las ciencias del lenguaje: ¿un desafío para la enseñanza?* Lausana: Unesco. Presses Centrales.

BRONCKART, Jean-Paul. (1985b) *Teorías del lenguaje*. 2a ed. Barcelona: Herder. [Títol original: *Theories du langage*. Brussel·les: Pierre Marada, 1977].

BRONCKART, Jean-Paul. (1985c) *Le fonctionnement des discours: un modèle psychologique et une méthode d'analyse*. Neuchâtel; Paris: Delachaux & Niestlé. (Actualités Pédagogiques et Psychologiques).

BROWN, Gillian; YULE, George. (1983) *Discours analysis*. Cambridge: Nova York: Nova Rochelle; Melbourne; Sidney: Cambridge University Press.

CABRE ! CASTELVI, M. Teresa; ARTIGAS, Rosa (1989) «Projecció textual de les relacions semàntiques entre les paraules (II)». *Com ensenyar català als adults*, núm 20, p. 25-33.

CABRE ! CASTELVI, M. Teresa. (1995) «Les relacions perifràstiques». Dins: Artigas (1995a, 73-81).

- CALSAMIGLIA, Helena. (1998) «L'entrellat de "veus" en la comunicació de la ciència». *Articles de Didàctica de la Llengua i la Literatura*, núm. 14, p. 33.
- CAMPS, Anna [et al.]. (1990) *Text i ensenyament: una aproximació interdisciplinària*. Barcelona: Barcanova. (Barcanova Educació).
- CAMPS, Anna [et al.]. (1997) «Activitat metalingüística durant el procés de producció d'un text argumentatiu». *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, núm. 14, p. 13-28.
- CANALE, Michel. (1995) «De la competencia comunicativa a la pedagogía del lenguaje». Dins: *Competencia comunicativa: documentos básicos en la enseñanza de lenguas extranjeras*. Madrid: Edelsa. [Títol original de l'article: *From communicative competence to communicative language pedagogy*. Longman: Richards & Smith, 1983].
- CASTELLA, Josep M. (1992) *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries.
- CHARAUDEAU, Patrick. (1992) *Grammaire du sens et de l'expression*. París: Hachette. (Hachette Éducation).
- COMRIE, Bernard. (1989) *Language Universals and Linguistic Typology: syntax and morphology*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- CONTE, Maria-Elisabeth [a cura de]. (1989) *La linguística testuale*. Milà: Feltrinelli.
- CUENCA, M. Josep. (1988). *L'oració composta I: la coordinació*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- CUENCA, M. Josep. (1991a). *Les oracions adversatives*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; València: Institut de Filologia Valenciana.
- CUENCA, M. Josep. (1991b). *L'oració composta II: la subordinació*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- CUENCA, M. Josep. (1992) *Teories gramaticals i ensenyament de llengües*. València: Tandem. (Base de dades; 1).
- CUENCA, M. Josep. [coord.] (1994) *Lingüística i ensenyament de llengua*. València: Universitat de València.
- CUENCA, M. Josep. (1995) «Projeccions textuais de les relacions de contrast». Dins: Artigas (1995a, 83-94).
- CUENCA, M. Josep. (1996a) *Sintaxi fonamental*. Barcelona: Empúries.
- CUENCA, M. Josep. (1996b) *Comentari de texts*. Picanya: Edicions del Bullent.

- DELU, Zang. (1991) «Role relationship and their realization in mood and modality». Dins: VAN DIJK, Teun A. (ed.). *Text, an interdisciplinary journal for the study of discourse*.
- DUCROT, Oswald. (1986) *El decir y lo dicho: polifonía de la enunciación*. Barcelona: Paidós Ibérica. (Paidós Comunicació; 24). [Títol original: *Le dire et le dit*. París: Les Éditions de Minuit, 1984].
- ESCANDELL, M. Victòria. (1993) *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Anthropos.
- ESCANDELL, M. Victòria. (1988) *La interrogación en español: semántica y pragmática*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Servicio de reprografía.
- FABRA, Pompeu. (1991) *Gramàtica catalana*. 15a ed. Barcelona: Teide. [1a ed. 1956].
- FABRA, Pompeu. (1985) *Introducció a la gramàtica catalana*. 4a ed. Barcelona: Edicions 62. (Llibres a l'abast). [1a ed. 1968].
- FAUCONNIER, G. (1981) «Questions et actes indirects». *Langue Française*, núm 52, p. 44-55.
- FINE, Gary Alan. (1985) «Rumors and Gossiping». Dins: VAN DIJK, Teun A. *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 3: *Discourse and Dialogue*. Londres: Academic Press, Inc.
- GALI, Alexandre. (1977) *Introducció a la gramàtica*. Barcelona: Proa. (Baldiri Reixach; 2). [Nova edició de l'obra del mateix títol editada l'any 1935].
- GELABERT i CROSA, Joan. (1936) *Gramàtica catalana: grau mitjà*. 3a ed. Girona: Dalmau Carles Pla, SA.
- GIMENO, M.; RAFOLS, Ll. (1997) «L'ensenyament de català per a adults i l'acreditació dels coneixements de llengua». Dins: *Actes del Congrés europeu sobre planificació lingüística. Barcelona, 9 i 10 de novembre de 1995*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- GOFFMAN, Erving. (1987) *Façons de parler*. París: Les Éditions de Minuit. [Títol original: *Forms of Talk*, 1981].
- GOLEMAN, Daniel. (1998) *Inteligència emocional*. Barcelona: Kairós. [Títol original: *Emotional Intelligence*, 1995].
- GREGORY, Michel; CARROL, Sussan. (1978) *Language and situation: language varieties and their social contexts*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

- GREIMAS, Algirdas Julien. (1993) *La semiótica del texto: ejercicios prácticos. Análisis de un cuento de Maupassant*. 2a ed. Barcelona: Paidós Ibérica. (Paidós Comunicació; 7). [Títol original: *Maupassant. La sémiotique du texte: exercices pratiques*. París: Éditions du Seuil, 1976].
- GRICE, Paul. (1975) «Logic and conversation». Dins: COLE, P.; MORGAN, J.L. (ed.). *Syntax and Semantics*. Vol. III: *Speech Acts*. Nova York: Academic Press, p. 41-58.
- GRICE, Paul. (1989) *Studies in the way of words*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.
- GUMPERZ, J.J.; HYMES, D.H. (1964) *The ethnography of communication*. Washington D. C.: American Anthropological Association.
- GUMPERZ, J.J.; HYMES, D.H. (1972) *Directions in sociolinguistics: The ethnography of communication*. Nova York: Holt, Rinehart and Wiston.
- HABERMAS, Jürgen. (1993) «Aclariments sobre el concepte d'acció comunicativa». Dins: *Assaigs filosòfics*. Barcelona: Edicions 62. (Textos Filosòfics).
- HALLIDAY, M.A.K.; MCINTOSH, A.; STREVEN, P. (1964) *The Linguistic Sciences and Language Teaching*. Londres: Longman.
- HALLIDAY, M.A.K. (1969) *Modelos pertinentes del lenguaje: exploraciones acerca de las funciones del lenguaje*. [Títol original: *Relevant Model of Language*, (se sap la ciutat i l'editorial?) 1969].
- HALLIDAY, M.A.K. (1975) «Estructura y función del lenguaje». Dins: *Nuevos horizontes de la lingüística*. Madrid: Alianza Editorial.
- HALLIDAY, M.A.K. (1985) *An Introduction to Functional Grammar*. Londres: Edward Arnold.
- HAVERKATE, Henk. (1994) *La cortesia verbal: estudio pragmalingüístico*. Madrid: Gredos. (Estudios y Ensayos; 386).
- HERNANZ, M. Lluïsa. (1978) «Oracions i fragments: vers una definició conjunta». *Els Marges*, núm. 13, p. 88-102.
- HERNANZ, M. Lluïsa; BRUCART, José M. (1987) *La sintaxis: principios teóricos. La oración simple*. Barcelona: Crítica. (Enseñanza/Crítica. Textos).
- HUDSON, R.A. (1982) *La sociolingüística*. Barcelona: Anagrama. (Biblioteca de Lingüística; 1). [Títol original: *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1980].
- HYMES, Dell H. (1974) *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.

- HYMES, Dell H. (1984) *Vers la compétence de communication*. Paris: Haitier. (Langues et apprentissage des langues). [Títol original: «Ways of Speaking». Dins: BAUMAN, R.; SHERZER, F. (ed.). *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Nova York: Cambridge University Press].
- JAKOBSON, Roman. (1989) *Lingüística i poètica i altres assaigs*. Barcelona: Edicions 62: Diputació de Barcelona.
- JESPERSEN, Otto. (1990) *La llengua en la humanitat, la nació, l'individu*. 2a ed. Barcelona: Edicions 62.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine. (1980) *L'énonciation: de la subjectivité dans le langage*. Paris: Armand Colin.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine. (1990, 1998) *Les interactions verbales. Tome I: approche interactionnelle et structure des conversations*. 3a ed. Paris: Armand Colin & Masson. (Collection U; Linguistique).
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine. (1992) *Les interactions verbales. Tome II*. Paris: Armand Colin. (Collection U; Linguistique).
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine. (1994, 1998) *Les interactions verbales. Tome III: variations culturelles et échanges rituels*. 2a ed. Paris: Armand Colin. (Collection U; Linguistique).
- LABORDA, Xavier. (1996) *Retòrica impersonal: discursos de presentació, domini i afecto*. Barcelona: Octaedro.
- LAKOFF, R. (1973) «The logic of politeness; or, minding your p's and q's». *Papers from the regional meeting*. Chicago Linguistic Society, IX, p. 292-305.
- LEECH, Geoffrey; SVARTVIK, Jan. (1975) *A Communicative Grammar of English*. Londres: Longman.
- LEECH, Geoffrey N. (1983) *Principles of pragmatics*. Londres; Nova York: Longman.
- LEVINSON, S. (1990) *Pragmática*. Barcelona: Teide.
- LOZANO, Ferran. (1991) «La modalització dels enunciats». Dins: Artigas (1991, 15-25).
- LOZANO, Ferran. (1994) «La tria de la modalitat segons el rols representats pels interlocutors en el decurs d'una comunicació». Dins: *Llengua i ensenyament. Actes de les Jornades. Barcelona, del 7 al 10 de setembre de 1992*. Vic: Eumo Editorial, p. 147-152.
- LUNA, Xavier. (1990) «La coherència i la cohesió del text». Dins: Camps [et al.] (1990, 49-74).

- LUNDQUIST, Lita. (1983) *L'analyse textuelle: méthode, exercices*. Paris: Cedic.
- LYONS, John. (1975) *Nuevos horizontes de la lingüística*. Madrid: Alianza Editorial. [Títol original: *New horizons in linguistics*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books Ltd., 1970].
- LYONS, John. (1980) *Semántica*. Barcelona: Teide. [Títol original: *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977].
- LYONS, John. (1983) *Lenguaje, significado y contexto*. Barcelona: Paidós Ibérica. (Paidós Comunicación; 6). [Títol original: *Language, Meaning and Context*. William Collins Sons & Co. Ltd., 1981].
- MAINGUENEAU, Dominique. (1987) *Nouvelles tendances en analyse du discours*. Paris: Hachette.
- MALMBERG, Bertil. (1986) *La lengua y el hombre*. 10a ed. Madrid: Istmo. [Títol original: *Spraket och människan*. Estocolm, 1966].
- MARÍ, Isidor. (1996) *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Universitat de València. Servei de publicacions. (Biblioteca Lingüística Catalana).
- MARTÍ i CASTELL, Joan. (1981) *Gramàtica catalana: curs mitjà*. 3a ed. Barcelona: Edhasa (El Punt; 2). [1a ed. 1970].
- MARTÍ i CASTELL, Joan. (1984) *Gramàtica catalana: curs superior*. 2a reimp. Barcelona: Edhasa. (El Punt; 8). [1a ed. 1982].
- MARTÍ i CASTELL, Joan. (1986) *Llengua catalana: COU*. Barcelona: Edhasa. (El Punt).
- MARVA, Jeroni. (1932) *Curs pràctic de gramàtica catalana: regles gramaticals i exercicis*. Barcelona: Barcino. (Manuals Escolars Barcino; 1).
- MATTE, Bon. (1992) *Gramàtica comunicativa del espanyol: de la lengua a la idea*. Madrid: Difusión. 2 v.
- MOESCHLER, Jacques. (1985) *Argumentation et conversation: éléments pour une analyse pragmatique du discours*. Paris: Hatier Credif.
- MOLL, F. de B. (1979) *Gramàtica catalana: referida especialment a les Illes Balears*. 4a ed. Palma de Mallorca: Moll. (Biblioteca Raixa; 72).
- NEF, Frédéric [et al.]. (1976) *Structures élémentaires de la signification*. Brussel·les: Complexe.
- NOLKE, H. (1993) *Le regard du locuteur pour une linguistique des traces énonciatives*. Paris: Kimé.
- NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis. (1991) *La construcción del texto*. Madrid: Eudema. (Eudema Universidad: Textos de Apoyo).

- NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis. (1993) *Teoría y práctica de la construcción del texto*. Barcelona: Ariel. (Ariel Comunicación).
- NÚÑEZ LADEVÉZE, Luis. (1995) «Les parts de l'oració en la gramàtica del text». Dins: Artigas (1995a, 47-58).
- NÚÑEZ RAMOS, Rafael. (1996) *Semántica y pragmática del texto común*. Madrid: Cátedra.
- OSGOOD, Charles E. (1986) *Conducta y comunicación*. Madrid: Taurus.
- PALMER, F.R. (1988) *Mood and modality*. Gran Bretanya: The Bath Press. (Cambridge Textbooks in Linguistics).
- RÉCANATI, François. (1979) *La transparence et l'énonciation*. París: Éditions du Seuil.
- RENKEMA, Jan. (1993) *Discourse studies*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company.
- RIGAU i OLIVER, Gemma. (1981) *Gramàtica del discurs*. Bellaterra: Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- ROJO, Guillermo. (1978) *Cláusulas y oraciones*. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela. (Verba; Anejo,14).
- SABATINI, Francesco. (1990) *La comunicazione e gli usi della lingua*. 2a ed. Torí: Loescher.
- SÁNCHEZ CORRAL, L. (1991) *Retórica y sintaxis de la publicidad*. Còrdova: Universidad de Córdoba.
- SANCHIS GUARNER, M. (1993) *Gramàtica valenciana*. Barcelona: Alta Fulla. (Documents de Filologia Catalana; 9). [1a ed. 1950].
- SEARLE, John R. (1975) «Indirect Speech Acts». Dins: COLE, P.; MORGAN, J.L. (ed.). *Syntax and Semantics*. Vol. III: *Speech Acts*. Nova York: Academic Press.
- SEARLE, John R. (1982) *Sens et expression. Études de théorie des actes de langage*. París: Les Éditions de Minuit. (Les Sens Commun). [Títol original: *Expression and Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979].
- SEARLE, John R. (1994) *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje*. 4a ed. Madrid: Cátedra. (Teorema. Serie Mayor). [Títol original: *Speech acts. An essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969].
- SPOLSKY, Bernard. (1995) «Más allá de la competencia comunicativa y el dominio de la lengua». Dins: *Competencia comunicativa: documentos básicos en la enseñanza de lenguas extranjeras*. Madrid: Edelsa. [Títol original de l'article:

- «Communicative Competence, Language Proficiency and Beyond». *Applied Linguistics*. Oxford University Press. Vol. 10, núm. 2].
- STRAWSON, P.F. (1983) *Ensayos lógico-lingüísticos*. Madrid: Tecnos cop.
- VAN DIJK, Teun A. (1989) *La ciencia del texto: un enfoque interdisciplinario*. 10a reimpr. Barcelona: Paidós Ibérica. [Títol original: *Tekstwetenschap. Een interdisciplinaire inleiding*. Het Spectrum B. V., 1978].
- WEINRICH, Harald. (1989) *Grammaire textuelle du français*. París: Alliance Française; Didier-Hatier.
- WERLICH, E. (1975) *Typologie der Texte*. Heidelberg: Quelle & Meyer.

Índex

<i>Presentació</i>	7
<i>Introducció. Rosa Artigas</i>	9

CAPÍTOL 1: LES ARTS DEL DISCURS
Rosa Artigas

<i>1. El parlant i les habilitats comunicatives</i>	21
1.1. El parlant fa funcionar la llengua	22
1.2. Llengua i comunicació	23
1.3. Les funcions comunicatives de la llengua	24
1.4. La competència comunicativa del parlant	29
1.5. Abast del concepte de parlant	32
<i>2. A l'entorn de la configuració textual</i>	34
2.1. Factors contextuais rellevants en la configuració textual	34
2.1.1. Els intercanvis comunicatius	36
2.2. Quina estructura lingüística és més rellevant en el text des del punt de vista de la comunicació?	39
2.2.1. Valor funcional de les oracions	40
2.2.2. Valor referencial de les oracions	42
2.2.3. Les oracions i els patrons discursius	45
2.3. Cap a una definició d'oració	51
2.4. Textos i oracions	57
<i>3. Les oracions gramaticals i els seus usos</i>	60
3.1. Les oracions en el projecte Tipotext	60
3.2. Procediments de modalització	62
3.3. Usos característics i no característics de les oracions	63
3.4. Les oracions en la comunicació	65

CAPÍTOL 2: SABER DONAR INFORMACIÓ

Joan Bellès

1. <i>Introducció i delimitació del tema</i>	71
2. <i>Quan i per què es dona informació</i>	74
2.1. Com a resposta a una pregunta o a una demanda formulades explícitament i directament a un informador concret	74
2.2. Com a resposta a una demanda implícita d'informació	76
2.3. Com a satisfacció d'unes ganes o d'una necessitat de transmetre una informació	79
2.4. El principi de cooperació	81
3. <i>La transmissió d'informació i la modalització dels enunciats</i>	82
3.1. Posicionament de l'emissor respecte a la informació donada	83
3.2. Transmissió d'informació amb diferents modalitats oracionals	88
3.2.1. La modalitat declarativa	88
3.2.2. Les modalitats no declaratives	93
3.3. Informació implícita i informació explícita	96
3.4. Tema i rema en la informació explícita	97
3.5. Factors que condicionen la manera de transmetre la informació	99
3.6. La transmissió d'informació en el projecte Tipotext	100
4. <i>La transmissió d'informació i les funcions comunicatives del llenguatge</i>	102
4.1. Funció referencial	104
4.2. Funció metalingüística	107
4.3. Funció conativa	108
4.4. Funció factiva	113
4.5. Funció interlocutiva	116
4.6. Funció psíquica	118
4.7. Funció poèticoretòrica	121
4.8. Recapitulació	126
5. <i>La transmissió d'informació i els patrons discursius</i>	127
5.1. Patró narratiu	128
5.2. Patró descriptiu	132
5.3. Patró argumentatiu	138

CAPÍTOL 3: SABER DEMANAR INFORMACIÓ

Maria Grau

1. <i>Saber demanar informació és una habilitat comunicativa</i>	151
1.1. L'habilitat d'analitzar la demanda d'informació	152
1.2. L'habilitat de demanar informació	156
2. <i>Diferents procediments per demanar informació</i>	160
2.1. Factors que intervenen en la demanda d'informació	161
2.1.1. El benefici de la informació demanada	161
2.1.2. El rol social del parlant	162
2.1.3. La relació jeràrquica entre els interlocutors	164
2.1.4. La intencionalitat de l'emissor	166
2.1.5. El tipus d'intercanvi	167
2.1.6. El mode de producció	171
2.2. Les demandes d'informació i les modalitats oracionals	172
2.2.1. La modalitat interrogativa característica: tipus d'interrogatives	175
2.2.2. Modalitats en usos no característics	183
3. <i>La demanda d'informació i les funcions comunicatives</i>	187
4. <i>Les preguntes retòriques es poden considerar demandes d'informació?</i>	195

CAPÍTOL 4: LA LLENGUA EN L'INTERCANVI DE BÉNS I SERVEIS

Montserrat Lloret

1. <i>L'intercanvi de béns i serveis com a macrofunció comunicativa</i>	203
1.1. L'intercanvi de béns i serveis: una incursió dins l'àmbit intencional de l'interlocutor	205
1.2. L'habilitat discursiva de demanar i donar béns i serveis	206
1.3. L'habilitat discursiva d'interpretar la demanda i la donació de béns i serveis	208
2. <i>Factors del context que intervenen en l'intercanvi de béns i serveis</i>	210
2.1. Desitjabilitat, benefici i cost dels béns i serveis	210
2.2. Rol, estatus, actitud i relació dels parlants	212
2.3. Intencionalitat de l'emissor	217
2.4. Tipus d'intercanvi comunicatiu: individual, social i institucional	218
2.5. Mode de producció: directe i diferit	220

3. <i>L'intercanvi de béns i serveis i les modalitats oracionals</i>	222
3.1. Formes impositives de demanar i donar béns i serveis	222
3.1.1. Modalitat imperativa característica	222
3.1.2. Modalitat declarativa no característica per donar ordres	226
3.1.3. Modalitat interrogativa no característica per manar o reptar	229
3.2. Formes corteses de demanar i donar béns i serveis	231
3.2.1. Modalitat exhortativa	231
3.2.2. Modalitat declarativa no característica per exhortar	232
3.2.3. Modalitat interrogativa no característica per exhortar	234
4. <i>Les funcions comunicatives del llenguatge i l'intercanvi de béns i serveis</i>	237
4.1. La funció conativa i l'intercanvi de béns i serveis	238
4.2. Les funcions referencial, interlocutiva, psíquica, metalingüística, poeticore tòrica i factiva i l'intercanvi de béns i serveis	240
5. <i>Relació dels intercanvis de béns i serveis amb els patrons discursius i els gèneres textuais</i>	245

CAPÍTOL 5: EL PAPER DE L'EMOTIVITAT EN LA COMUNICACIÓ VERBAL

Joan Bellès i Maria Grau

<i>Introducció</i>	253
1. <i>Presència de l'emotivitat en la comunicació verbal</i>	255
1.1. Fer saber les emocions, pròpies o alienes	255
1.2. Omnipresència de l'emotivitat en la comunicació humana	260
1.3. Remarques sobre l'expressió de l'emotivitat en el mode oral i en el mode escrit	261
2. <i>L'expressió de l'emotivitat segons les finalitats de l'emissor</i>	264
2.1. L'expressió de les emocions sense finalitats ulteriors	266
2.2. L'expressió de les emocions amb altres finalitats	267
3. <i>Tipus d'expressió: espontània i elaborada</i>	270
3.1. Expressió espontània de l'emotivitat	271
3.2. Expressió elaborada de l'emotivitat	272
3.2.1. La creació literària	274
3.2.2. L'emotivitat en textos de no ficció	276
3.2.3. L'expressió de les emocions amb fórmules ritualitzades	285

<i>4. Elements modalitzadors que denoten emotivitat</i>	289
<i>5. L'expressió de l'emotivitat i les funcions del llenguatge</i>	296
<i>6. L'expressió de l'emotivitat i els patrons discursius</i>	301
ANNEX	305
<i>1. Textos</i>	307
<i>2. Glossari</i>	339
BIBLIOGRAFIA.....	345

El text és, per tant, una entitat verbal actualitzada en algun context, tant si els participants en la comunicació són dos, emissors i receptors alhora, (text directe i poligestionat), com si es tracta d'un productor i mil receptors distanciats en el temps o en l'espai (text diferit i monogestionat). La definició de text, doncs, a la vegada que dóna compte de la seva naturalesa lingüística n'ha de donar de la pragmàtica, sense la qual no tindria sentit parlar d'adequació, de coherència i, fins i tot, de cohesió.

Així, podem dir que un text és una entitat verbal que funciona en un context extratextual, que es refereix a aspectes del món real o imaginari i que s'emet per a alguna finalitat humana. Pel fet de representar aspectes del món, s'acompleix la macrofunció textual representativa; pel fet de transmetre un missatge, la macrofunció comunicativa. Depenent d'aquestes, s'hi acompleix una tercera funció, més intrínseca, que s'encarrega de plasmar-les en una estructura lògica i intel·ligible: la cohesiva.¹⁰

Tot i que aquí no ens proposem tipificar textos ni contextos, si pretenem establir qualsevol mena de regularitat textual, és evident que hem de descriure uns contextos on es puguin emmarcar els textos, igualment com hem de descriure unes unitats lingüístiques susceptibles de ser relacionades amb contextos. El problema és que les situacions de comunicació poden ser tan impredecibles i hi ha tantes variables que les afecten, que es fa difícil de saber quina variable o combinació de variables serà més significativa per poder relacionar contextos amb elements lingüístics de la manera més sistemàtica possible. La qüestió és, doncs, saber quina etiqueta o combinació d'etiquetes serà l'abstracció que representarà millor els factors decisius per a la configuració textual en el marc d'una comunicació vària.

A més a més, cal tenir en compte que els factors decisius per a la tria d'un element o d'un recurs lingüístic per part del parlant varien segons les circumstàncies, perquè el component psíquic i social de la comunicació lingüística així ho determina.

Des de la sociolingüística, s'han estudiat els condicionaments socials que, a part dels individuals, afecten la llengua. Les situacions socials estan més o menys descrites des de l'etnografia de la parla o l'etnografia de la comunicació, que han estudiat a bastament la interacció social. Existeixen, per tant, etiquetes d'actes socials (funeral, casament, dinar familiar, missa, etc.) que, si bé es poden relacionar amb gèneres textuals, no resisteixen una confrontació sistemàtica amb els elements lingüístics que contenen, tot i que els gèneres textuals són el resultat històric de l'adaptació de la llengua a les situacions d'ús. Per exemple, els sermons: tot i que es produeixen en contextos que podem considerar tipificats, no presenten

10. Vegeu l'article de R. Artigas (1997).

una regularitat d'ocurrències lingüístiques, en tot cas n'hi pot haver de recursos textuais. Hi ha, per tant, un salt massa gran entre les etiquetes sociolingüístiques i els elements lingüístics.

També des d'un punt de vista lingüístic, s'han tingut en compte els condicionaments socials i psicològics en la llengua. La formulació de factors contextuals més en voga entre nosaltres és la de Gregory i Carrol (1978) basada en principis de Halliday i altres (1964) que comprèn el *tenor personal* (grau de formalitat entre els interlocutors) i el *tenor funcional* (grau de subjectivitat/objectivitat amb què s'emet l'enunciat segons el propòsit) al costat del *camp* (grau d'especialització del tema) i el *mode de producció* (canal), com a factors que condicionen la comunicació.

Si bé és veritat que aquesta caracterització dels factors comunicatius ha demostrat la seva utilitat didàctica, en el nostre cas, però, que en definir els condicionaments textuais pretenem fer-ho en funció de poder establir relacions tan directes com sigui possible amb els elements lingüístics, convé aprofundir un xic més en l'essència d'aquests factors per tal de poder-los jerarquitzar o, si més no, considerar-los segons un determinat ordre d'importància.

Atès que partim de la premissa que la comunicació lingüística es produeix en la ment dels individus i entre la ment dels individus, les variables contextuals que s'hauran de tenir en compte com a més rellevants per a la configuració textual han de representar de la manera més acostada possible la naturalesa mental de la comunicació, perquè l'actitud i el posicionament de l'emissor davant del seu text i davant de la circumstància concreta de comunicació són crucials a l'hora de vehicular les intencions comunicatives amb una forma lingüística o una altra.

2.1.1. Els intercanvis comunicatius

En el primer apartat hem parlat dels intercanvis comunicatius com una negociació d'interessos entre els participants en la comunicació. Al llarg dels capítols següents s'aniran tractant les habilitats comunicatives en els intercanvis d'informació (capítols 2 i 3), de béns i serveis (capítol 4) o d'estats d'ànim, sentiments, reaccions, etc. (capítol 5); és a dir, es veuran els intercanvis segons unes finalitats generals i els factors condicionants més decisius en cada cas. Ara ens aturarem a comentar la naturalesa de l'intercanvi comunicatiu a fi de justificar l'intercanvi com a factor contextual rellevant en la configuració textual.

Sabem que el mitjà pel qual es realitzen els intercanvis és la llengua, però quin és el contingut d'aquests intercanvis a través dels quals es poden aconseguir les coses?

Si ens atenem a la idea que la comunicació és un fet mental, constatarem tot seguit que el que es transmet en els intercanvis comunicatius són significats.

Significats que es vehiculen mitjançant diversitat de sistemes semiòtics: verbals i no verbals; de manera conscient o inconscient. Però els intercanvis no únicament vehiculen significats, sinó que els configuren (BLUMER, 1982).

El que és crucial en la comunicació no és tan sols el que es diu, sinó què s'interpreta d'allò que es diu, per això és tan important «com» es diu.¹¹ I aquí tornem a subratllar la importància del concepte *interpretació*. El procés d'interpretació comporta entendre el món d'una manera determinada. En aquest procés s'atribueix significat a les coses, perquè el significat no els és inherent, sinó que ho és a la ment humana, que és la que les designa amb paraules, i amb això es fa que les coses «signifiquin», que existeixin en el pensament o en les creences de les persones.

Al llarg de la vida, mitjançant les innombrables interaccions que mantenim, ens anem fent una idea del món a través de la manera com el veuen o ens el defineixen les persones amb qui ens comuniquem i, constantment, anem reformulant la nostra concepció que, així mateix, anem transmetent als altres. En altres paraules, a través de la interacció verbal contínua les coses van variant de significat per a les persones i per als grups socials. Albert Bastardas (1996, 49) explica:

Davant de qualsevol percepció i, molt sovint, des de la subconsciència, el món és processat i «comprès» a partir del dipòsit cognitiu disponible. Qualsevol percepció que no pugui ser reconeguda i interpretada des del coneixement existent en un moment determinat ens farà activar la consciència per tal d'intentar produir alguna hipòtesi de sentit que pogués «explicar» què és el que estem percebent, com es relaciona amb la resta de percepcions, fent quina funció, per part de qui, etc.

Per tant, el procés interpretatiu és significatiu i esdevé l'essència de l'intercanvi, perquè qualsevol missatge que s'emet prové de la reformulació del pensament que es produeix *in situ* per a una circumstància concreta de comunicació. És a dir, que en un intercanvi comunicatiu es produeix una contrastació de significats (avaluació) entre el marc conceptual ja establert, que prové de la significació que s'ha atorgat a tot el que s'ha interpretat al llarg de la vida, i allò que s'interpreta en aquell moment. L'acció i la interacció mentals, per tant, són el motor que fa funcionar els processos significatius (BASTARDAS, 1995).

D'altra banda, també des d'un punt de vista diacrònic, la mateixa llengua queda afectada pel fenomen de la interacció: els parlants van fent evolucionar el significat

11. Hudson (1982, 124) assenyalava la importància de «com es diu» quan es refereix a la parla com a «tasca d'expert» (*trabajo experto* en la traducció castellana de l'anglès original). Diu que és *tasca*, ja que requereix esforç, i el grau d'èxit obtingut depèn d'aquest esforç, i diu que és d'*expert*, perquè requereix el tipus de coneixement de «saber com», que s'aplica amb més o menys èxit segons la pràctica que s'hagi tingut i d'acord amb altres factors, com ara la intel·ligència.

convencional de les paraules que fan servir, van deixant d'usar-ne algunes i en van incorporant de noves, a fi que el «diccionari» respongui millor a allò que signifiquen novament els objectes, amb la qual cosa es produeix l'adaptació del sistema lingüístic als nous usos. Es pot dir que és mitjançant la interacció que la llengua es va posant al dia i esdevenint una nova varietat generacional, social, funcional.

L'intercanvi comunicatiu, doncs, és significatiu per naturalesa, perquè és essència i mitjà de la significació. Mitjançant l'intercanvi de llenguatge (i el d'altres signes externs al llenguatge, és clar), el parlant troba la manera de construir un producte verbal útil per a un acte de comunicació concret, precisament perquè el llenguatge s'adapta a la comunicació concreta de la qual s'espera aconseguir alguna cosa, encara que sigui, simplement, ser percebut per l'altre.

Podem dir, doncs, que l'intercanvi de comunicació és la cruïlla on s'actualitzen els elements lingüístics i els factors diversos que determinen la comunicació, siguin psicològics o socials (intencions, actituds, benefici/cost, rols, normes...), siguin físics (mode, canal), siguin ambientals (esfera de participació social, ús), etc. I el fet que en l'intercanvi s'actualitzin simultàniament els significats lingüístics (paraules) i els pragmàtics (intencions, comportaments, cultura) és el que en determina la importància com a variable textual.

La rellevància del concepte *intercanvi comunicatiu* en la caracterització dels factors que condicionen el text ens ve reforçada pels resultats de l'estudi Tipotext de què partim. A la fitxa d'entrada els textos del corpus són assenyalats amb una sèrie de variables contextuais, com són ara: ús, esfera de participació social, funció comunicativa, mode de producció, intercanvi comunicatiu, etc. En fer l'encreuament de dades, s'ha comprovat que d'aquestes variables que assenyalen la pertinença del text al context unes són més determinants que d'altres per a la caracterització dels textos.

La variable que ha resultat més productiva és *intercanvi comunicatiu*, que es materialitza en tres tipus d'intercanvi: *individual*, *social* i *institucional*. Creiem que és vàlida, perquè és més específica que el concepte *context* i té un grau d'abstracció prou alt per englobar la confluència de factors extralingüístics que variarà segons els casos.

Aquests tres tipus d'intercanvi establerts es caracteritzen de la manera següent:

L'intercanvi individual és de naturalesa espontània: les relacions entre els comunicants són lliures, no estan constretes per normes socials, i l'emissor pot mostrar la seva adhesió o rebuig respecte al que diu. S'orienta a satisfer necessitats personals.

L'intercanvi social és condicionat a uns tipus de relacions entre els comunicants que són constretes pels rols que han de desenvolupar o la imatge que se suposa que han de donar d'ells mateixos o concedir a l'altre. S'orienta a satisfer necessitats professionals o grupals.

L'intercanvi institucional és del tot regulat per les normes socials i lingüístiques de la institució o de l'àmbit institucional on es produeix. El constrenyiment obligat comporta tant el control del tema com del posicionament del parlant enfront del text i dels destinataris, de manera que el paper d'aquest se subordina a la imatge institucional que ha de transmetre o al protocol de la institució a qui s'adreça. S'orienta a satisfer necessitats institucionals quan emissor i receptor són institucions.

Després d'aquesta diferenciació dels textos segons els diferents intercanvis, la variable de més rendiment és la *mode de producció*.¹² Això vol dir que els textos que s'adscriuen a cada un dels intercanvis es divideixen alhora en mode directe o diferit. Així doncs, les etiquetes que d'entrada permeten diferenciar textos són *intercanvi comunicatiu* i *mode de producció*.

Els textos que hi ha a l'annex estan classificats amb aquest doble criteri d'*intercanvi* i de *mode* i són prototípics d'aquestes situacions.

2.2. Quina estructura lingüística és més rellevant en el text des del punt de vista de la comunicació?

Dèiem a l'inici d'aquest apartat 2 que la definició de text ha de donar compte de la seva naturalesa pragmàtica i lingüística. Tractats alguns aspectes pragmàtics rellevants per a la contextualització, ens proposem avançar en la consideració dels aspectes lingüístics que han d'entrar a formar part de la definició de text.

Així com per sintetitzar el marc textual hem partit de l'element del context relacionat més estretament amb la llengua, per situar-nos en l'element lingüístic essencial del text des del punt de vista de la funcionalitat buscarem una unitat lingüística interrelacionada el més directament possible amb el context. La consideració de la naturalesa psíquica de la llengua ens porta a destacar una estructura lingüística que és el punt de contacte entre els àmbits textual i extratextual. Una estructura agomboladora de funcions semanticosintàctiques i que té un valor funcional en la comunicació: l'oració gramatical.

Abans, però, de continuar, farem un breu excurs per diferenciar *oració*, *enunciat* i *frase* tal com ho entenem en aquest text. D'entrada, convé assenyalar que aquests termes són conceptes tècnics de la disciplina lingüística, adoptats per diferents escoles amb la finalitat de posar èmfasi en aspectes diferents d'una mateixa realitat verbal: una unitat de comunicació completa.

12. Vegeu al Glossari els diferents modes de producció considerats.

Hernanz i Brucart (1987)¹³ assenyalen, tot citant Lyons (1997, 29), que *enunciat* es refereix a una realitat lligada a la conducta lingüística i *oració* a una entitat teòrica, resultat de l'elaboració d'un model de la gramàtica del parlant. L'oració, pròpiament dita, «és una unitat gramatical que, igualment que altres unitats abstractes com el fonema, etc., no ve donada d'antuvi, sinó que s'abstreu a partir dels enunciats emesos en el si de l'enunciació», definida per Benveniste (1990, 80) com la posada en funcionament de la llengua mitjançant un acte individual d'utilització.

Per tant, quan diem *oració* ens referim a una abstracció creada com a objecte d'estudi (oració simple; oració composta; parts de l'oració; oració subordinada...); quan diem *enunciat*,¹⁴ ens referim a allò dit per un parlant en un intercanvi comunicatiu, a un fet real de llengua —encara que el puguem convertir en un objecte d'estudi (...el posicionament del parlant envers el seu enunciat...). Un enunciat pot constar d'una oració, de més d'una o d'un sintagma nominal.

D'altra banda, *frase*, a part de ser també un mot tècnic usat per especialistes com a objecte d'estudi, té un ús més general en la llengua, en el qual es confon sovint el sentit d'oració i el d'enunciat (*No facis frases tan llargues, home!*). *Frase* també pot designar el que específicament s'anomena sintagma nominal; en aquests cas no designaria una unitat de comunicació completa, sinó una unitat de significació¹⁵ (*La noia del carrer de la casa pairal dels teus cosins*).

2.2.1. Valor funcional de les oracions

De fet, no únicament les oracions tenen funcions comunicatives, també les paraules, a més de les funcions semanticosintàctiques que els reconeixem en el si de l'oració, poden assolir funcions comunicatives (NÚÑEZ LADEVÉZE, 1995). És a dir, a part de significar el que convencionalment signifiquen, o de l'accepció textual que assoleixen,¹⁶ en una situació donada poden adquirir nous sentits.

<i>Mira que és guapa!</i>	(referit a un comportament barroer)
<i>Noi, no t'ho prenguis així...</i>	(equivaleix a una interpel·lació més que no pas a l'autèntic significat referencial de la paraula —es podria tractar d'un home gran o d'un nen)

13. En el capítol 2 presenten un ampli comentari sobre diferents concepcions d'*oració*.

14. Vegeu la distinció de J. P. Bronckart (1985a, 87-88) de frase i enunciat. L'autor remet a Kerbrat-Orecchioni (1980) per a una resposta exhaustiva a aquesta qüestió.

15. És el significat de la paraula *phrase* en anglès.

16. A l'article de Rosa Artigas «Sobre l'actualització del significat» (1995) es tracten alguns processos que es produeixen en el pas del significat virtual de les unitats del sistema al significat que assoleixen en ser actualitzades textualment.

Però, si les paraules funcionen comunicativament, sovint és, precisament, perquè formen part d'una oració, és a dir, perquè s'integren en un procediment pel qual es vehiculen les paraules, significats convencionals, a intencions particulars.¹⁷

Com diu Núñez Ladevéze (1991, 59-62), paraules i oracions no tenen el mateix estatut en la comunicació: el parlant aprèn les paraules, les troba ja construïdes i en fa ús per manifestar intencions. Compondre oracions, en canvi, és una activitat del subjecte parlant, una activitat creativa que, a grans trets, demana dos tipus d'acció: una de lingüística, construir l'oració; l'altra, pragmàtica, fer-ne alguna cosa: renyar, sol·licitar, precisar, ordenar... I per fer oracions disposa de material lèxic, regles gramaticals i regles d'ús. Amb paraules seves «sempre que s'emet una oració té lloc un acte intencional de fer alguna cosa significativa».

També M. L. Hernanz i J. M. Brucart (1987) abonen la idea que construir oracions és un acte creatiu del parlant:

Conèixer una llengua implica saber construir oracions. Les oracions no es troben tancades en manuals o en diccionaris. Comporten un acte constant de creació¹⁸ individual, a la vegada que actuen com a eix vertebrador de les unitats lingüístiques. En l'oració es condensa i organitza tot el coneixement que el parlant té de la seva llengua. Tal com diu la fórmula llatina, *nihil est in lingua quod non prius fuerit in oratione*.

Del fet creatiu podem deduir que la competència comunicativa del parlant es manifesta globalment en la construcció de les oracions, perquè, com ja hem dit, l'oració és agomboladora de funcions semanticosintàctiques i pragmàtiques alhora.

D'altra banda, sabem que la relació entre la forma de l'oració i la funció pragmàtica és arbitrària; per això és creativa: una mateixa oració pot servir per satisfer necessitats diferents i una mateixa necessitat es pot satisfer amb oracions diverses i de diverses modalitats. Per exemple:

L'oració *M'acabo de menjar un plàtan...* pot funcionar per:
 declinar una invitació (= *no en vull, gràcies, estic tip*),
 expressar disgust (= *ja m'he tornat a saltar el règim!*),
 manifestar disponibilitat (= *ja podem sortir, estic llest!*).

17. Hudson (1981, 105) diferencia el significat encunyat en els conceptes i que queda compilat en el vocabulari del significat contingut en les proposicions.

18. Segons aquests autors, «la paraula creació no s'ha d'entendre aquí en el seu sentit retòric o literari, sinó com un terme tècnic que es refereix a la posada en pràctica del conjunt de regles que el parlant ha interioritzat al llarg del seu aprenentatge lingüístic».

La funció de refusar una invitació es pot realitzar amb nombroses oracions i modalitats d'oracions:

Es casa un amic meu, ho sento...

No puc venir en divendres.

I ara vols que vingui amb tu a sopar?

Ni parlar-ne! No m'agraden aquestes festetes!

El parlant, que sap què vol aconseguir, és qui haurà d'interpretar els condicionaments de la comunicació i, conseqüentment, establir la relació funció pragmàtica/forma lingüística més adient. El fet de trobar-se inserit en un tipus d'intercanvi comunicatiu li procura el marc per prioritzar uns factors i actualitzar uns elements determinats.

De fet, les modalitats oracionals, o modalitats d'enunciació,¹⁹ porten a la realització de l'intercanvi i contribueixen directament a desenvolupar la funció interactiva i interpersonal de la llengua amb el consegüent desplegament dels rols comunicatius.

Observem que de nou anem a parar al fet mental, ara com a factor primordial en la construcció dels enunciats. El posicionament i l'actitud de l'emissor respecte a allò que vol dir, a la relació que vol mantenir amb l'interlocutor, a la circumstància en què es troba, a la mateixa llengua, marca indefectiblement la tria i la construcció de la modalitat oracional que utilitzarà.

L'arbitrarietat de la relació forma-funció és crucial per al desenvolupament de les habilitats de produir enunciats idonis per a propòsits comunicatius concrets, i, ja que el sistema gramatical és finit, es tractarà de conèixer bé el sistema oracional per saber per a quins usos és més adequada cada una de les modalitats de les oracions.

En efecte: que mitjançant l'experiència s'hagin desenvolupat uns processos lingüístics i adquirits unes habilitats tan complexos és el que indica que la llengua té regles sistemàtiques de codificació i descodificació de les intencions comunicatives del parlant, altrament el receptor no sabria distingir la diferent funció d'un mateix enunciat emès en situacions diferents.

2.2.2. Valor referencial de les oracions

Comentat el valor comunicatiu de l'oració, parlarem del valor referencial, perquè, com veurem més endavant, una oració és una estructura sintàctica que

19. Vegeu a l'article de Ferran Lozano (1991) la distinció entre modalitats d'enunciació, d'enunciat i de missatge i al de Rosa Artigas (1994c) un exemple de projecció didàctica de les modalitats d'enunciació.

es refereix a alguna cosa del món amb una intenció comunicativa. D'entrada, convé remarcar que el valor referencial de les oracions també té a veure amb la mentalitat de l'emissor, ja que el món referenciat en la producció verbal correspon sempre a la visió de la realitat que mostra una persona en un intercanvi comunicatiu concret. Es tracta, per tant, d'una qüestió mental, igualment com passa amb el valor funcional o comunicatiu.

Segons Halliday (1985, 101), la llengua té la facultat fonamental d'edificar un quadre mental de la realitat. Aquesta facultat, que correspon al que l'autor anomena funció ideacional,²⁰ es manifesta en el text globalment i en l'oració particularment, perquè la llengua s'encarrega de la transmissió d'experiències del món mitjançant procediments gramaticals.

Així, el món referenciat no pot ser mai el món real. Passa com amb el mapa i el territori, que no són mai la mateixa cosa, sinó que l'un és la representació de l'altre. El món discursiu és creat pel parlant i per això mai no pot ser objectiu del tot, per molt que la informació es presenti de forma objectiva. Vegem algunes de les innombrables maneres de referir-se a un mateix objecte: una casa posada en venda.

- [1] *És un casal de primers de segle amb planta i pis i balustrades envellides pels anys*
- [2] *La casa és antiga, gran, immensa...*
- [3] *El casalot es veu ruïnós, molt tronat*
- [4] *La majestuositat de l'antiga residència destaca entre les cases del barri...*
- [5] *Segons el vell jardiner, el casal està maleït, però no se n'ha de fer cas, d'aquestes supersticions...*
- [6] *Per sort, la casa és gran, d'aquelles antigues amb estructura romana...*
- [7] *Trobo la casa inhòspita: humida, llòbrega, envaïda per les heures i la malesa*

Observant aquestes diferents maneres de referir-se a la mateixa casa, és fàcil de deduir quines descripcions podrien correspondre al venedor i quines a compradors i, fins i tot, es pot especular sobre qui té realment intencions de comprar-la. Quan a l'apartat 2.1. parlàvem del significat en relació amb els intercanvis comunicatius i amb el concepte d'interpretació, ens referíem a aquest fet: a la subjectivitat amb què s'interpreta i s'anomena la realitat segons el posicionament i l'actitud que es té en un intercanvi concret.

20. Vegeu les funcions de Halliday a: *Estructura y función del lenguaje*, dins John Lyons (1975). Són útils els resums de Xavier Luna (1990, 53-56) i de Josep M. Castellà (1992, 209-216).

D'aquesta sèrie d'exemples, [1], [2], [3] i [4] corresponen a les formes més objectives de donar la informació, tot i que la tria d'alguns substantius i adjectius és modalitzada i denota, per tant, l'actitud del qui parla envers l'objecte descrit; són declaratives on la realitat es presenta com un fet, com una cosa externa a l'emissor, per ella mateixa. A [5] la referència a la casa es presenta per boca d'un coneixedor altre que l'emissor i amb un argument (subordinada adversativa) que desautoritza l'opinió donada pel primer: la informació, per tant, és molt matisada. A [6] hi ha una valoració clara de l'objecte referenciat i a [7] es descriu directament la percepció subjectiva de la casa; en aquests tres casos es tracta també de declaratives, però amb molta més càrrega psíquica, perquè tradueixen l'actitud de l'emissor envers l'objecte al qual es refereix.

Podem observar també en els exemples que, tot i no movent-nos de la modalitat declarativa (funció referencial per excel·lència), la informació que es dóna és més o menys subjectiva. Tant és així, que, fins i tot en un informe tècnic sobre el mateix edifici, es podria trobar una manipulació subjectiva de la informació, segons quina fos la finalitat del document. Com veurem en els capítols següents, quan qualifiquem un text d'objectiu, l'objectivitat que li atribuïm sovint és vàlida pel que fa a la forma de presentar la informació, no pas al contingut.

Feta aquesta consideració, podem dir que un dels grans pilars en què es basa la construcció de l'univers discursiu té a veure amb la realitat que s'hi presenta, amb allò de què es parla, i que es construeix progressivament amb la producció d'oracions gramaticals. Com reconeixem a Artigas (1997), les funcions de representació de la realitat constitueixen el dinamisme informatiu del text a diferència de les funcions comunicatives, que constitueixen el dinamisme comunicatiu o funcional del text.

De la mateixa manera que les categories lexicals (noms, adjectius, verbs...) són especialitzades a representar aspectes diversos de la realitat (coses, qualitats, accions...), les categories oracionals són procediments gramaticals especialitzats a transmetre fets, processos i esdeveniments de la «realitat»; el significat referencial de l'oració, per tant, té relació amb l'estat del món, real o imaginari, en la mesura que vol ser transmès. En el discurs, les oracions s'encadenen en seqüències discursives i es complementen al voltant d'un eix temàtic que n'assenyala la coherència. Cohesionades, aconseguen sentits que per separat no podrien assolir; com assenyalen Hernanz i Brucart (1987), les relacions que les oracions contrauen entre elles en el text són importants, tant que no podrien aparèixer aïlladament amb el mateix sentit.

La representació de la realitat en el discurs es fa, doncs, posant en joc les regles de la gramàtica oracional i textual. La sintaxi oracional permet posar en relació un subjecte amb una acció o amb una qualitat i, a més, situar aquesta relació en

un lloc, en un temps, en una circumstància, sota el punt de vista propi o aliè, etc. És el que Halliday (1985, 101) anomena *representació de processos*.

Dir que una oració representa un procés significa que la nostra més profunda concepció de la realitat és que aquesta consisteix en un «tripijoc»; tripijoc de fer, d'esdevenir, de sentir, de ser... I que tots aquests afers són classificats en el sistema semàntic de la llengua, i expressats a través de la gramàtica de l'oració. En aquest sentit, l'oració reflecteix l'aspecte referencial del significat mitjançant el sistema de transitivitat. La transitivitat especifica els diferents tipus de processos que són recollits en el llenguatge i les estructures per les quals són expressats. Un procés es constitueix potencialment de tres components: a) el procés en ell mateix; b) els participants en el procés; c) les circumstàncies associades amb el procés. I aquest procés, relativament simple, forneix el marc de referència per interpretar què passa al món.

2.2.3. Les oracions i els patrons discursius

Fins ara ens hem referit a l'oració com a unitat de comunicació autònoma que és i, per tant, com a eix agomolador de significats intencionals i referencials. Ara parlarem de l'oració des d'un altre vessant: com a part integrant del component textual on desplega un gran ventall de funcions gramaticals, textuales i comunicatives; és a dir, la situarem en el cotext lingüístic que li és propi, el text. És aquí, en funció de l'organització discursiva, on s'estableix una complementarietat entre oracions, perquè és evident que la comunicació no es produeix mitjançant frases aïllades, sinó travades (exemples del [8] al [17] a la pàgina 53).

La sintaxi interoracional, si és que podem anomenar així el conjunt de regles que possibiliten i condicionen la cohesió textual, permet de construir seqüències d'oracions que tant poden estar estretament unides per relacions sintàctiques, cas de la coordinació o la subordinació, com per relacions semàntiques²¹ i de referència, com assenyala Teun A. van Dijk (1998), que tracta les relacions de les oracions en la seqüència. El mateix autor assenyala la importància de comptar amb la descripció de les seqüències, aspecte crucial per al coneixement de la construcció del text.

Així, les oracions, o les seqüències d'oracions, s'articulen en nivells d'organització textual a fi de transmetre significats complexos que altrament no es poden arribar a transmetre. És el que van Dijk (1998) anomena *superestructures textuales*,

21. Gaetano Berruto (1979, 173-175) equipara la relació semàntica entre frases a la relació semàntica entre mots: d'equivalència (paràfrasi o sinonímia); d'implicació (igual a la d'hiponímia); d'inconsistència (relacionada amb la d'oposició). Vegeu dins *El significat textual* (1995) alguns articles que desenvolupen aspectes de les relacions semàntiques entre frases: el de Rosa Artigas, el de M. T. Cabré i Castellví i el de M. J. Cuenca.

concepte que diferencia del de *macroestructura* encunyat per Halliday, amb el qual aquest es referia al significat global del text i que relacionava amb els gèneres textuals.

Van Dijk reserva el terme *superestructura* per a tipus de formes d'organització dels textos i el de *macroestructura* per referir-se al significat global del text; en el primer cas preval el criteri de la «forma de representar» el món, i en el segon el de «contingut» representat. Molt encertadament, Van Dijk reconeixia ja d'entrada el valor relatiu d'aquests termes:

Les superestructures i les macroestructures semàntiques tenen una propietat comuna: no es defineixen en relació amb oracions o seqüències aïllades d'un text, sinó per al text en conjunt o per a determinats fragments d'aquest.²²

En efecte, la llengua té estereotipades unes formes de representació que faciliten la conceptualització del món i que funcionen a diferents nivells: lexical, oracional, superestructural o global de tot el text. Cada un d'aquests nivells s'inclou en el superior; són, per tant, acumulatius.

El nivell superestructural, que és el que ara ens ocupa, el constitueixen una sèrie de motlles o patrons lingüístics especialitzats a manifestar l'experiència que l'home té del món, per tant, parteixen del jo comunicatiu o centre d'íctic de la comunicació i s'entenen com a processos lingüístics: de descripció, narració, argumentació, etc. *Grosso modo*, es caracteritzen per tenir una estructura oracional bàsica, desenvolupar unes subfuncions pròpies i presentar un determinat ordre seqüencial.

En el projecte Tipotext, una de les variables amb què estan etiquetats els textos del corpus correspon a les formes de representació de la realitat, enteses com a patró estructural del text o de parts del text. Així, admetem que en un text hi pot haver més d'una d'aquestes superestructures i que poden estar relacionades entre si de maneres diferents.

A fi d'adaptar-nos a les premisses de la investigació i per no crear confusió amb altres classificacions, hem establert una nova classificació de tipus d'estruc-

22. Com sabem, aquests termes han merescut l'atenció de nombrosos lingüistes i ensenyants de llengua, perquè afecten la descripció tipològica dels textos; així van néixer un seguit de tipologies textuals basades en el «tipus de forma del text», com diu Van Dijk, o «tipus de processos cognitius dominants, entesos com a esquemes estructurals», com entén Werlich. En part, el fet d'oblidar el valor relatiu de les superestructures textuals ha fet fracassar la validesa científica d'algunes d'aquestes classificacions, ja que, en els textos reals, els tipus gairebé mai no es presenten de manera pura: ni un tipus és sempre exclusiu d'un text, ni en tots els textos s'aprecia la configuració d'algun dels tipus; per tant, únicament una part dels textos reals poden ser classificats en la tipologia. Amb tot, aquests estudis teòrics han estat molt vàlids i productius per treballar els aspectes de coherència i cohesió textual a les aules.

tures textuais que hem anomenat **patrons discursius** i que es desglossa en els tipus resultants següents:

- descriptiu**, que reflecteix «com són» les coses;
- narratiu**, que reflecteix «què passa» al món, «què fan» els éssers;
- argumentatiu**, que reflecteix «per què» les coses són així, l'opinió sobre les coses;
- directiu**, que reflecteix la voluntat «que els altres facin» determinades coses o que les coses «siguin» d'una determinada manera;
- expressiu**, que reflecteix «la reacció emocional» davant les coses.

Per a l'establiment d'aquests criteris, a més de van Dijk, hem tingut en compte l'obra de quatre autors més:

- Werlich (1975), que parla de cinc tipus de superestructures textuais lligats a processos cognitius característics: descriptiu, narratiu, expositiu, argumentatiu i instructiu;
- Lundquist (1983), que s'hi refereix com a *formes de representació* i n'estableix set tipus: expressiva, informativa, narrativa, descriptiva, argumentativa, directiva i escènica²³ (aquesta última és extralingüística);
- Adam (1992), que en un primer moment s'havia referit a aquests plans d'organització textual com a *tipus textuais*, els anomena *seqüències prototípiques* i n'estableix cinc: narració, descripció, argumentació, explicació i diàleg;²⁴
- Charaudeau (1992) considera aquests esquemes globals com a procediments o principis d'organització de la matèria lingüística en el text. Els anomena *modes d'organització del discurs* i els classifica en quatre: enunciatiu, descriptiu, narratiu i argumentatiu.

Cada un dels patrons discursius que hem establert nosaltres ha de reunir una sèrie de condicions per poder formar part de la classificació. Les condicions, o criteris metodològics, que formen aquesta base homogènia de comparació són els següents:

1. Ser superestructures textuais especialitzades a representar diferents aspectes de la realitat.
2. Ser complementaris entre ells: el que fa l'un no ho fa l'altre.
3. No ser excloents: poden ser acumulatius, un pot ser part integrant d'un altre.

23. Seguint Lundquist, també en el projecte Tipotext considerem l'existència d'un tipus extralingüístic que anomenem *icònic*, que correspon a la representació gràfica o escènica d'esdeveniments. Pel fet de no ser lingüístic no l'hem inclòs com a valor d'aquesta variable.

24. Podeu veure els punts de contacte entre Werlich i Adam a Jean-Michel Adam (1985).

4. Tenir una forma de gramaticalització bàsica: una estructura oracional típica.
5. Tenir un conjunt de procediments discursius propi amb els quals es realitzen determinades subfuncions (per exemple, per al patró descriptiu: presentació, identificació, definició, classificació, localització...).
6. Constituir variables textuais complementàries a la resta de variables que etiqueten els textos del corpus del Tipotext (per exemple, *ús, esfera, gestió textual, funció comunicativa*, etc.).
7. No ser incompatibles amb les premisses de la investigació.

Si sotmetem a aquestes condicions els tipus proposats pels quatre autors esmentats, observem que compleixen tots els requisits els tipus *descripció, narració* i *argumentació*, coincidents en tots quatre autors i els tipus *instructiu* de Werlich i *directiu* i *expressiu* de Lundquist. Contràriament, la resta de tipus considerats per ells no entren en la nostra classificació:

- El tipus *enunciatiu* de Charaudeau no compleix el requisit 7, perquè en el projecte Tipotext, l'anàlisi parteix de la modalització dels enunciats i, per tant, les marques pròpies de l'enunciació ja es recullen: l'etiqueta no pot formar part del tot i d'una part del tot alhora.
- Els prototipus *explicatiu* d'Adam i *expositiu* de Werlich no compleixen la condició 4. Des del nostre punt de vista, constitueixen subtipus formats bàsicament per la combinació dels tipus *descriptiu* i *argumentatiu*. També incompleix el criteri 4 el tipus *informatiu* de Lundquist, que per nosaltres és una mescla del *descriptiu* i del *narratiu*, com tampoc no compleix els criteris 1, 2, 3, i 5.
- El prototipus *diàleg* d'Adam no compleix els criteris 1, 2, 4 i 5. Tampoc el 6: en el projecte Tipotext, la forma dialogal queda representada per un dels valors de la variable *gestió textual: text poligestionat* (vegeu aquests termes al glossari), per tant, els textos que ho demanen porten ja una etiqueta que els qualifica com a text dialogat.

En resum: els patrons discursius són feixos de funcions lingüístiques especialitzats per desenvolupar processos descriptius, narratius, directius, argumentatius i expressius que s'organitzen en un determinat ordre de seqüenciació i estan en relació directa amb el valor referencial de les oracions.

En els capítols següents, s'expliquen els patrons discursius en relació amb la transmissió de la informació (capítol II), els intercanvis comunicatius de donar béns i serveis (capítol IV), i amb l'expressió de l'emotivitat (capítol V). Per la nostra banda, farem una breu reflexió sobre la relació existent entre els patrons discursius i les funcions comunicatives de la llengua que es manifesten en el text.

Perquè, si bé els patrons discursius s'especialitzen a representar la realitat, no estan deslligats en absolut de les funcions comunicatives, sinó que hi mantenen correspondència, encara que sigui laxa. Com a motlles que faciliten l'organització de la matèria lingüística, l'organitzen tota i conjuntament: tant la que expressa el contingut referencial com la que expressa les intencions amb què aquest és tramés. No és en va que les estructures oracionals en són la base lingüística.

De manera succinta, i a tall d'exemple, caracteritzarem el patró descriptiu a fi de mostrar aquestes relacions:

- tradueix com són i què són les coses
- té les subfuncions de presentar, identificar, definir, classificar, situar, etc.
- té com a forma de gramaticalització més típica la modalitat oracional declarativa en mode indicatiu i amb les estructures següents:
 - . subjecte, verb copulatiu, atribut: *La taula és rodona*
 - . subjecte, verb semicopulatiu, atribut: *La Maria sembla cansada*
 - . subjecte, verb amb funció copulativa, atribut: *La taula té quatre potes*
 - . verb esdevenimental, complement: *Hi ha poques cadires*

Llavors: quan un text presenta d'una manera pura aquest patró típic del procés descriptiu, té funció referencial. Hi ha una relació, per tant, entre la forma i la funció, sobretot pel fet que els patrons es construeixen mitjançant oracions i les oracions desenvolupen funcions comunicatives i referencials.

Ara bé, aquest cas, que sembla molt clar, és més ideal que real, perquè el patró discursiu és també una abstracció, un esquema estructural. En el discurs, els processos lingüístics adquireixen la gran complexitat que tots coneixem, perquè les funcions que pot assumir la llengua són infinites i les formes de la llengua, en canvi, són finites. No existeix una correspondència unívoca funció-patró-oració. La combinació múltiple entre patrons i funcions, per tant, és obligada.

Aquesta combinació de funcions comunicatives amb patrons neix, en part, de la capacitat de triar, construir i combinar frases, i en això radica el potencial de creativitat lingüística. Per exemple: la funció psíquica se sol materialitzar amb un patró argumentatiu o expressiu, però si en un discurs es donen, a més, la funció conativa i la interlocutiva, resulta que el text es pot materialitzar amb una combinació dels patrons argumentatiu, expressiu, directiu i, segurament, descriptiu o narratiu. Quina superestructura, o patró, triarà el parlant per expressar el seu punt de vista envers alguna cosa (funció psíquica)? Dependrà del propòsit i de l'intercanvi comunicatiu en què es trobi: en un intercanvi individualitzat possiblement es decantarà per la forma expressiva i en un de social o institucional per l'argumentativa, però tampoc no és segur que sigui així. En última instància dependrà del rol que l'interessi desenvolupar.

Per constatar la intrincada relació patró-funció, us remetem als textos núm. 4, 6 i 19 de l'annex. Farem el comentari en relació a les quatre variables amb què els hem etiquetat a fi de caracteritzar-los mínimament. Comencem per comparar el 4 amb el 6.

Text núm. 4, etiquetat:

Intercanvi comunicatiu: individual

Mode de producció: diferit

Funció comunicativa: interlocutiva+psíquica+poeticoretòrica²⁵

Patró discursiu: expressiu & directiu.

Text núm. 6, etiquetat:

Intercanvi comunicatiu: individual

Mode de producció: diferit

Funció comunicativa: referencial + interlocutiva + psíquica

Patró discursiu: descriptiu & narratiu & expressiu.

Aquests dos textos tenen en comú que són produïts en intercanvi individualitzat i mode de producció diferit i tenen dues funcions coincidents, la interlocutiva i la psíquica, i una de diferent. Notem, però, que es materialitzen amb patrons discursius (formes de representar i presentar la realitat) diferents.

En el primer, l'emissor, una noieta que felicita una amiga, per manifestar-li els seus bons desitjos, utilitza, sobretot, el patró expressiu i també el directiu. Aquí la funció poeticoretòrica es manifesta amb el joc lingüístic de crear un diàleg fictici entre ella i l'amiga, recurs que li serveix per expressar-se d'una forma viva, exhaltada, és a dir, amb un patró eminentment expressiu. En el segon text, l'emissor, per referir-se a allò que fa i a la voluntat que sent per l'estimada (destinatària) utilitza, mesclats, patró descriptiu, narratiu i expressiu; el que li passa i el que sent ho explica, ho descriu, ho narra.

La funció interlocutiva i la psíquica es donen igualment en tots dos textos: abonar la relació personal i manifestar sentiments; però el fet que en el primer text aquestes funcions es barregin amb la poeticoretòrica i en el segon ho facin amb la referencial és decisiu perquè els dos textos resultin amb patrons diferents.

Continuem amb un tercer text, el núm. 19, etiquetat:

Intercanvi comunicatiu: institucional

Mode de producció: diferit

25. Indiquem la relació entre patrons de la següent manera: signe +, juxtaposició; signe >, inclusió; signe &, mescla.

Funció comunicativa: referencial + conativa + factiva
 patró discursiu: directiu > descriptiu.

Aquí, simplement, es diu com han de ser o com s'han de fer les coses i qui les ha de fer. L'absència de funció psíquica i interlocutiva fa que no es manifestin ni el patró argumentatiu ni l'expressiu. Notem diferències entre aquest text i els anteriors pel que fa a les funcions i al tipus d'intercanvi; en aquest últim text, el rol comunicatiu de l'emissor es veu condicionat i, conseqüentment, condicionada la tria de modalitats oracionals i de patró discursiu.

Observem que la relació funció-patró existeix, tot i que està afectada per la resta de factors condicionants de la comunicació, com es veurà en els capítols successius. Calen encara més estudis per poder-la descriure de forma sistemàtica; de moment, únicament podem dir que existeix.

Per acabar aquesta reflexió sobre els patrons discursius, direm amb paraules de Lita Lundquist (1983) que es poden entendre com un «motlle sintàctic específic» per on es filtra la matèria lingüística per tal de donar forma al missatge, forma que, com sabem, rares vegades serà pura i, la majoria, serà difusa, perquè constarà d'una juxtaposició de patrons, inclusió d'uns en altres o, més confusament, d'una barreja.

2.3. Cap a una definició d'oració

Sovint hem sentit a dir que una frase pot ser un text. Aleshores, quina naturalesa té una frase, o oració, perquè es pugui confondre amb un text?

Si admetem que una oració pot funcionar, almenys en determinades ocasions, com un text, vol dir que en la seva definició s'han de tenir en compte, també com en la del text, aspectes pragmàtics al costat dels lingüístics.

Charles Bally (1965), en el marc de la teoria general de l'enunciació, estableix una diferenciació rellevant pel que fa als aspectes pragmàtics dels enunciats. Segons ell, l'oració és la forma més simple possible de la «comunicació d'un pensament»²⁶ i comprèn dues parts complementàries: el *dictum* i el *modus*; el *dictum* correspon al procés que constitueix la representació, el *modus* a l'operació del subjecte pensant. Per exemple, a l'oració,

Francament, és un pesat,

és un pesat forma part del *dictum* i l'adverbi *francament* i l'afirmació (la modalitat declarativa de l'oració) formen part del *modus*.

26. Les cometes són nostres.

La diferenciació de Bally és crucial per entendre els enunciats com a realització lingüística, perquè condueix a la constatació de l'existència d'un subjecte modal, o de l'enunciació, al costat del tradicionalment constatat subjecte sintàctic, o de l'enunciat. I aquesta consideració obre la porta a l'estudi dels aspectes intencionals del llenguatge. Des d'aquest marc, doncs, observem que el *modus* comprèn tot el que són indicacions de l'existència d'un subjecte pensant; és a dir, els senyals modalitzadors del text, entre els quals destaquen la modalitat oracional i el mode verbal.

Com diu el mateix Bally, el *modus* conté la peça mestra de l'oració, l'expressió de la modalitat, sense la qual no existeix l'oració. I remarca la importància de la modalitat oracional quan diu que aquesta és «l'ànima de l'oració»:

Com el pensament, la modalitat és constituïda essencialment per l'operació activa del subjecte parlant. No es pot atribuir valor de frase a una enunciació si no s'hi ha descobert, sigui quina sigui, l'expressió de la modalitat.

Segons això, l'oració sempre s'expressa en alguna modalitat, que en la llengua parlada s'identifica, sobretot, per la corba melòdica,²⁷ és a dir, porta l'empremta que assenjala l'actitud i el posicionament del subjecte parlant, com a mínim, envers l'enunciat. Exemples:

- Fa sol* —declarativa (afirmació)
- Crec que fa sol* —declarativa (responsabilització)
- És possible que faci sol...* —declarativa (possibilitat)
- Potser fa sol* —declarativa (dubte)
- Fa sol?* —interrogativa
- Fa sol!* —exclamativa

Pel que fa al valor de representació de les oracions, convé remarcar que no existeix únicament en relació a la realitat externa del text (referència exofòrica), sinó que també dintre d'un mateix text les oracions fan de referents les unes de les altres (referència endofòrica, explícita o implícita), perquè les oracions serveixen a finalitats comunicatives —ordenar, preguntar, informar— i a finalitats textuals específiques, subordinades a les primeres —aclarir un concepte exposat, reformular el que ja s'ha dit, definir el significat d'un mot... Vegem algunes relacions interoracionals en el breu text que segueix:

27. Sobre aquests aspectes prosòdics, vegeu R. Artigas [et al.] (1995b).

- P1— [8] *Ja ho saps, oi, que en Jaume se'n va a viure amb la Maria?* [9]
Quina llàstima!
- P2— [10] *Llàstima, per què?* (11) *Per ser feliç la gent no cal que es casii!*
- P1— [12] *No, si no ho dic pel fet de casar-se o no casar-se!* [13] *Ho dic perquè la Maria és una pua, [14] té la seva història, la nena... [15] I ell és un bonàs!*
- P2— [16] *No sé què entens, tu, per «pua»...*
- P1— [17] *Dona, jo entenc «de pocs escripols...»*

Notem que [9] es una apreciació que es refereix al *dictum* de [8]; [10] és un qüestionament del contingut expressat a [9]; [12] i [13] constitueixen un aclariment de la informació de [9] a partir del que es dedueix que n'ha entès l'altre, segons ha expressat a [11]; [14] constitueix una explicació de la imputació realitzada a [13]; [15] es contraposa a [13] i a [14]; [13], [14] i [15] són la justificació de la valoració emesa a [9]; a [16] es demana la precisió del significat d'una paraula de [13]; a [17] s'estableix una equivalència semàntica de la paraula qüestionada a fi de satisfer la demanda indirecta expressada a [16].

Aquest teixit de referències significatives des del punt de vista del *dictum* es produeix també en funció del *modus*. Amb [8] es pretén donar una informació no demanada; amb [9] emetre un judici de valor; amb [10] qüestionar aquest judici; amb [11] fer una afirmació; amb [12] i [13] fer un aclariment; amb [13] fer una nova afirmació valorativa; etc. I amb tot aquest enfilall d'oracions, el parlant que inicia el diàleg el que intenta, sobretot, és mantenir la imatge de bon informador i no distanciar-se gaire de l'opinió del seu interlocutor per tal de mantenir-hi bones relacions; és a dir, salvar la comunicabilitat.

Amb tot això observem clarament el posicionament i l'actitud dels dos parlants: P2 mostra la seva disconformitat respecte al pensament de P1 i el desacredita; P1 s'esforça a no distanciar-se del punt de vista de P2 per no perdre credibilitat, i consegüentment, imatge.

Com hem vist, les oracions constitutives d'aquest breu text serveixen a finalitats comunicatives, textuales i metacomunicatives tot referint-se a aspectes del món extratextual i intratextual. El *dictum* i el *modus* d'una oració —*grosso modo*, el que es diu i com es diu— estan tan estretament imbricats que no es poden considerar l'un sense l'altre. Així, la imbricació entre les parts constitutives de l'oració (concordança) existeix també entre oracions d'un mateix text (coherència) procurant la introducció progressiva de la informació referencial i intencional, formant el que podem anomenar teixit textual.

En efecte, les funcions de les oracions són lingüístiques i pragmàtiques: són lingüístiques, perquè, com a construccions gramaticals que són, actuen —en expressió d'Hernanz i Brucart (1987)— com a eix vertebrador de les unitats lingüístiques que contenen i, a més, s'interrelacionen textualment pel fet de pertà-

nyer a unitats temàtiques superiors, essent, al seu torn, vertebrades superestructuralment; i són pragmàtiques, perquè com a unitats de comunicació que també són, porten l'empremta de les intencions de l'emissor i es prodiguen en funció de les necessitats i les finalitats discursives.

Un altre punt de referència útil per a la definició d'oració ens el proporciona Núñez Ladevéze (1993, 40) des de la gramàtica textual amb una definició d'oració sintàctica. Per a aquest autor,

una oració és la unitat mínima de significació sintàctica que pot tenir sentit comunicatiu independentment de la referència a una situació contextual.

D'aquí que Núñez defineixi, comunicativament, l'oració com

la mínima unitat de significat lingüístic textualment interpretable, o, el que és el mateix, la mínima unitat lingüística amb què es pot predicar alguna cosa amb referència a un context d'interpretació universal per al qual no s'estableixen condicions de situació.²⁸

Amb tot, per poder interpretar comunicativament una unitat de significat lingüístic, o oració, sovint no basta la referència a un context d'interpretació universal, perquè les oracions existeixen en relació a contextos o cotextos concrets (llevat del cas de ser oracions produïdes amb una finalitat metalingüística, com quan nosaltres les fem servir d'exemple).

Creiem que, des del punt de vista del llenguatge actualitzat, la definició d'oració ha de donar compte del seu funcionament independentment de l'esforç o del tipus d'esforç que hagi de fer l'interpret (sigui destinatari o simplement receptor) per descodificar-ne el sentit complet, que és la suma del significat referencial, intencional, social, etc.; *ergo*, ha de donar compte de la seva naturalesa en qualsevol intercanvi comunicatiu en què es produeixi, independentment de quin sigui el grau d'implicació del context.

Per exemple, vegem el cas en què tres o quatre persones pugen un piano per una escala i regulen l'acció conjunta amb el llenguatge:

28. Aquesta definició parteix de la diferenciació que el mateix autor estableix entre *text i acte de parla*. Per a l'autor, l'acte de parla constitueix la unitat mínima de comunicació i té dos components significatius: l'enunciat i la situació en què s'emet. És a dir, que un acte de parla s'interpreta en relació a un context que queda fora del component verbal, però que per l'interpret forma part de les condicions d'interpretació. Segons això, diu, es podria definir el text mínim com la descripció de l'acte de parla que s'enuncia. D'aquí Núñez dedueix que un text és la unitat de significat interpretable de manera autosuficient sense necessitat d'interpretació de la situació que el produeix (entenem que es tracta de la situació física o material de l'acte de producció).

- Amunt, amunt, no t'encantis home! Que m'enganxes el peu, animal!*
 —*I poder, tio, que vaig d'esquena!*
 —*A la dreta, a la dreta! Ull, que ens carreguem la barana!*
 —*Pere, tu vine aquí, a l'altre costat. Aguanta per sota el teclat!*
 —*Ara va bé, ara va bé! Vale, vale, vale... cap al replà!*
 —*Tira, tira; ja pots tirar...*

En un intercanvi comunicatiu cara a cara —discurs poligestionat— en què el llenguatge està relacionat amb l'acció que es du a terme, les oracions que s'emetten són interpretades amb l'ajuda de la informació que proporciona el context situacional amb el mateix esforç (o menys) que en un intercanvi diferit en el temps i en l'espai —discurs monogestionat— com, per exemple, l'escriptura i la lectura d'un tractat filosòfic.

En aquest últim cas, els destinataris, o els receptors universals, hauran d'utilitzar igualment informació provinent del context de producció del text, si no del context físic estricte, sí de l'històric, del social, del filosòfic.²⁹ En ambdós casos els intèrprets han de recórrer als significats provinents del que, en sentit ampli, anomenem context, perquè no basta comprendre el significat literal de les oracions i de les paraules per interpretar el missatge que vehiculen.

D'altra banda, fins i tot un receptor ocasional que escoltés al cap d'un temps una gravació del diàleg esmentat, pel sol fet de pertànyer a la cultura dels que parlen, únicament pel text deduiria informació del context suficient per poder entendre, com a mínim, que unes persones participen en l'acció de traslladar un cos extremadament pesant de baix a dalt, perquè entendria les ordres que es donen els uns als altres, les queixes que es formulen si les ordres no han estat tingudes en compte, les aprovacions, etc. En efecte, el receptor universal deduiria informació contextual de la informació literal, perquè coneix la llengua (el sistema), coneix els textos on es manifesta (gèneres discursius) i coneix els contextos (situacions de comunicació) on funcionen.

Les unitats de significació verbals, tant les paraules com les oracions, pel fet que pertanyen a la llengua comporten pressuposicions i, pel fet de pertànyer al discurs, significats implícits (BASSOLS, 1995). Com hem dit, les oracions són construïdes pel parlant i sempre es materialitzen en alguna modalitat que comporta una determinada manera de posicionar-se envers la informació i l'interlocutor: assegurant-la, qüestionant-la, subjectivant-la, imposant-la o, simplement, dient-la. I el fet que es tracta d'un procediment gramatical és el que permet que el destinatari específic pugui copsar el missatge, i també que ho pugui fer un observador extern. Que aquest receptor no destinatari pugui copsar el missatge

29. Anomenem aquest context de coneixements compartits *context d'interpretació textual*.

dependrà, en bona mesura, de la seva capacitat de reconstruir el context a partir del significat literal de les oracions; com més gran sigui el seu coneixement del món, més capaç serà de copsar el missatge d'altri.

Tant si formen part d'un discurs en directe i poligestionat, com d'un en diferit i monogestionat, amb la diferència de contextos que això pugui comportar, les oracions són unitats comunicatives perquè comuniquen informació i intencions alhora i estan encapsulades en el context del qual l'emissor és part constitutiva. L'abast significatiu d'una oració qualsevol com és ara *Ha vingut la dona de la neteja...* no es pot copsar plenament amb la comprensió de la frase descontextualitzada; amb la sola ajuda d'un context universal d'interpretació només se'n podria copsar el significat literal, el que té com a constructe sintacticosemàntic: que una dona de neteja havia anat o estat en algun lloc. No se sabia si havia netejat o no, o si ho havia fet molt bé o molt malament. Per contra, en un context textual i/o situacional aquesta oració seria interpretada convenientment (recordem que la interpretació inclou la comprensió): com una acusació (*Ho deu haver agafat ella*), com un advertiment (*No embrutis el despatx que està tot molt net!*), com un retret (*No es nota que hagi vingut ningú a netejar...*), etc. En principi, en el context real d'utilització, qui ha d'interpretar una oració té o troba les condicions per fer-ho.

Amb tot, la definició d'oració sintàctica és necessària en un enfocament discursiu, perquè l'oració, d'entrada, comporta ja un primer grau d'actualització de la llengua on es delimita el significat literal. Per tant, la definició sintàctica contribueix a precisar aspectes formals de gran importància, com els límits oracionals³⁰ o altres qüestions gramaticals no resoltes encara. La descripció formal de les oracions és aquí més necessària que mai, ja que únicament es podrà arribar a sistematitzar les relacions forma-funció comunicativa a partir del reconeixement rigorós de les formes del sistema, pel fet que són les que es poden arribar a preveure.

Des d'un punt de vista discursiu, un concepte d'oració universal serà aquell que compregui què és una oració, tant si apareix en un senzill acte de parla com si pertany a un text complexíssim, ja que l'oració només arribarà al ple desenvolupament significatiu formant part d'una unitat de comunicació més gran o essent-ho. Això significa que una oració pot constituir una seqüència d'un complex teixit textual o ser l'únic constituent d'un simple acte de parla, com a:

30. És discutible considerar que oració és: una sola paraula que sintetitza un enunciat més complet (*si, benvingut, gràcies*); una frase formada per més d'una paraula, però sense verb (*carrer sense sortida, llum verda*) o juxtaposicions d'oracions (*Lleva't, vesteix-te, esmorza volant!; Marxen a la platja a migdia... Queden torrats, naturalment!*). I el problema augmenta a l'hora de delimitar enunciats molt llargs amb completives múltiples que pegen d'un verb principal, com en les lleis, els decrets, etc. Vegeu a M. J. Cuenca (1996a, capítol 4) una categorització oracional que afecta la qüestió dels límits oracionals, a partir de les propostes de G.Rojo (1978) i de M. Ll. Hernanz (1978).

Voleu fer el favor de callar d'una vegada?

on el significat pragmàtic se sobreposa a la pregunta formulada i la converteix en una ordre.

Tant el context, físic o cultural, com el cotext, són condicions concretes d'interpretació de les paraules i de les oracions, perquè són també processos significatius, no importa si són pragmàtics o lingüístics (NÚÑEZ LADEVÉZE, 1991). Un gest o una mirada no són lingüístics, però aporten una informació intencional que és crucial per a la interpretació del missatge. D'aquí que una sola paraula vinculada a una situació comunicativa concreta pugui ser interpretada com una oració completa:

Silenci!

Així doncs, entenem l'oració com una estructura verbal suficientment gramatical, amb la qual un parlant comunica significats amb una intenció en una circumstància concreta, o dit d'una altra manera, com una unitat sintàctica mitjançant la qual un parlant percep significats referencials i intencionals alhora en una situació de comunicació, sigui directa, cara a cara entre els participants, sigui diferida en el temps i en l'espai.

Aquesta unitat gramatical que anomenem *oració* és la part constitutiva mínima del text, i de l'acte de parla, si ens atenem a la diferenciació establerta per Núñez Ladevéze, o el que és el mateix, la unitat funcional fonamental de la comunicació, no únicament perquè es tracta d'una relació gramatical de paraules que expressen un pensament sobre el món i són interpretables, com a mínim, en un context universal, sinó perquè es tracta d'una unitat predicativa que alhora porta l'empremta d'una intenció comunicativa i que apareix en alguna mena de context significatiu, sigui textual o extratextual, en el qual és capaç de desenvolupar plenament el seu potencial de sentit.

Per totes les raons exposades, podem concloure que l'oració, presa com a unitat fonamental de la comunicació verbal, és una estructura semanticosintàctica que té el verb com a constituent bàsic, que es manifesta en modalitats diverses i que, en un context significatiu (lingüístic o pragmàtic), expressa un predicat respecte a un objecte del món, amb una intenció comunicativa.

2.4. Textos i oracions

Admès que l'oració i el text són unitats lingüístiques de comunicació construïdes pels parlants i que la primera constitueix la unitat funcional fonamental de la segona, reflexionarem un xic sobre què és essencial en l'una i l'altra per poder-les diferenciar més clarament i, així, preparar el terreny per arribar a una definició de text.

En primer lloc, notem que partim d'una base homogènia de comparació, ja que ambdues unitats són productes significatius que tenen sentit en un context significatiu; per tant, és lògic que hi trobem característiques comunes. Text i oració comparteixen valors referencials, intencionals i gramaticals.

Amb tot, el fet de saber construir oracions gramaticals adequades a les finalitats comunicatives no assegura pas saber construir un text, perquè la complexitat del producte text és molt més gran que la del producte oració. El text vertebrava oracions, constitueix un teixit fet d'oracions; l'oració vertebrava paraules, constitueix un teixit fet de paraules. Les paraules són peces que formen part del text de la mateixa manera que els maons, les rajoles o les teules formen part d'una casa, essent part constitutiva d'una estructura delimitada: una paret mestra, un envà, un ampit, un trespol, una teulada. Els textos, en canvi, mai no poden formar part de les paraules ni de les oracions, com els edificis no ho poden fer dels maons o de les parets.

Les oracions s'han de construir a la mida del text, igual com les parets o les teulades respecte al pla general de la casa: hi han d'encaixar perfectament. En les oracions les paraules han de concordar, les funcions sintacticosemàntiques de les diferents classes de paraules així ho procuren; en els textos les oracions han de ser coherents les unes amb les altres i estar ben cohesionades per desenvolupar els fils temàtics a fi de construir el sentit global del text i fer-ne un producte social i útil; les lleis de coherència, cohesió i adequació així ho determinen.

D'altra banda, el valor referencial i intencional de les oracions i dels textos difereix: l'oració es refereix a un aspecte puntual amb una intenció concreta: *Vols seure?*; el text tracta un conjunt d'aspectes d'un assumpte del món, o d'un tema (o de diversos), amb una finalitat més general que es procura amb la suma de propòsits més específics. En el text es relacionen aspectes diversos a fi de construir un producte significatiu complex, la qual cosa abasta aspectes quantitius i qualitius de la comunicació que no es poden abastar en una sola oració.

Les funcions generals del text són eminentment socials: presentar un projecte de llei, defensar un acusat, convidar a un casament, celebrar un funeral, declarar-se, comprar una casa, donar una conferència... Les oracions realitzen funcions específiques múltiples, sovint encaminades a l'assoliment de la funció global del discurs: comunicatives (preguntar, afirmar, ordenar...); metacomunicatives [18]; metalingüístiques [19]; textuals [20]; gramaticals [21], quan substitueixen una determinada categoria gramatical en les subordinades:

- [18] *M'agrada que em faci aquesta pregunta...*
 [19] i [20]³¹ ... "motivats directament" vol dir que la causa, l'origen del canvi és atribuïble a raons externes al sistema...³²
 [21] Substantiva: *El que més m'agrada del viatge és anar en vaixell...; Menja, menja... menja el que vulguis*
 Adjectiva: *El noi que toca el baix és el Joel, oi?*
 Adverbial: *Vindran a veure la nena quan l'Oriol torni de vacances*

Així, amb l'acompliment d'un gran ventall de funcions, les oracions construeixen el teixit significatiu del text tot articulant-se i cohesionant-se les unes amb les altres segons uns patrons discursius més globals. En un sentit, el text i les oracions que el componen es poden comparar a un joc de capses xineses: una en tanca d'altres i les seves funcions se sobreposen.

Tot i que text i oració són de la mateixa naturalesa, hem de convenir que són productes que no es poden confondre: el text és una unitat de comunicació complexa que pot ser construïda per més d'un parlant (cas de la conversa); l'oració és la unitat de comunicació mínima produïda per un parlant sol.

En un acte de parla on es transmet un missatge formulat en una sola oració, no s'ha d'entendre que aquesta oració fa la funció d'un text, sinó que funciona com a unitat de comunicació completa que és: la capseta xinesa fora del context de cartó funciona, com qualsevol capsa, en el context del món. És un producte tan perfectament construït per a la seva funció i tan pròpiament encapsulat en el seu context de cartó i del món, que és capaç de transportar un missatge complet.

Que el text també sigui una unitat de comunicació no vol pas dir que formalment text i oració siguin una mateixa cosa, com tampoc no ho són paraula i oració; l'analogia es dona únicament des del punt de vista pragmàtic. Des d'un punt de vista lingüístic, les relacions entre text i oració no són d'equivalència, sinó d'inclusió. I, potser, el fet que en determinades ocasions s'hagi pogut confondre *oració* amb *text* és la prova fefaent que l'oració constitueix la unitat fonamental del text.

31. Funció metalingüística perquè es tracta de la definició d'una expressió lingüística; funció textual pel fet que l'autor estableix una equivalència semàntica amb finalitats discursives per delimitar el significat d'una expressió.

32. Fragment extret de Ll. PAYRATÓ. *La interferència lingüística: comentaris i exemples català-castellà*. 1985.

3. Les oracions gramaticals i els seus usos

Sabem que les dades són provisionals, la mateixa ciència és provisional: sempre hi haurà noves dades i nova interpretació de les dades.

R. A.

3.1. Les oracions en el projecte Tipotext

Els aspectes comunicatius de les oracions tenen poca incidència a les gramàtiques tradicionals i, en general, estan encara poc desenvolupats en les gramàtiques comunicatives més modernes.

Pel que fa a la lingüística catalana, trobem el primer reconeixement del valor comunicatiu de l'oració al *Curs pràctic de gramàtica catalana* de Jeroni Marvà³³ (1932, 36), en el qual la definició d'oració parteix de la idea que amb una oració o proposició, tot referint-nos a un subjecte (cosa o ésser) afirmem o neguem, manem, prohibim o preguntem alguna cosa. També Gelabert (1936) recull la idea funcional de les oracions pel fet que les classifica en expositiva, imperativa, interrogativa i admirativa.

D'altra banda, Alexandre Galí (1977), amb el mèrit d'haver introduït un nou enfocament en l'ensenyament del llenguatge basat en les motivacions dels infants davant de situacions de la vida real, dona un enfocament totalment comunicatiu a la *Introducció a la gramàtica* (1935) on dedica el primer capítol a ensenyar a construir «frases», el segon a construir «proposicions» i el tercer a utilitzar els mots, que contextualitza en les estructures oracionals superiors. És l'intent d'ensenyament comunicatiu de la llengua més coherent que coneixem.

Fabra, tot i que mai no tractarà la frase com un tot, a la gramàtica del 1956 al·ludeix a l'aspecte funcional. En començar l'apartat sobre el verb diu:

El meu relloste avança: vet ací un acte de paraula o «frase» amb què expressem un pensament.

I a la gramàtica del 1968 classifica la proposició en expositiva, imperativa i interrogativa. Passa semblantment en altres gramàtiques, en què si bé a la definició d'oració se'n reconeix el valor comunicatiu, únicament se'n desenvolupen aspectes morfosintàctics.³⁴

33. Pseudònim amb què signaven Artur Martorell i Bisbal i Emili Vallès i Vidal.

34. Per citar-ne algunes: Manuel Sanchis Guarner (1950); Joan Martí Castell (1970; 1982 i 1986); Francesc de B. Moll (1979).

Badia i Margarit (1962) reconeix la mancança de les gramàtiques fabrianes i de tradició fabriana en no tractar l'oració d'una manera global; per la seva part, en aquesta gramàtica dedica un capítol a tractar l'oració, simple i composta. Assenyala dos criteris per classificar les oracions, criteris que després ampliarà i precisarà a la gramàtica del 1994: segons el criteri subjectiu (afirmatives, negatives, interrogatives...) i segons el criteri objectiu o gramatical (atributives i predicatives).³⁵

A partir del desenvolupament dels estudis de la llengua des del punt de vista del actes de parla, s'avança considerablement en el coneixement de l'ús de les oracions i es posa en evidència la seva funcionalitat en la comunicació. Però des de la lingüística estricta, hi ha pocs treballs encaminats a la sistematització d'aquests aspectes oracionals. Dos grans lingüistes europeus hi han dedicat atenció en sengles gramàtiques modernes: Halliday (1985) i Charaudeau (1992). El primer, a *An introduction to functional grammar*, i en absoluta coherència amb la seva visió del text, centra la gramàtica en diferents dimensions significatives de l'oració i en el seu potencial gramatical catalitzador. El segon, a la *Grammaire du sens et de l'expression*, dins l'apartat 14 de la segona part, «La modalisation et les modalités énonciatives», desenvolupa una classificació de les modalitats oracionals.

El mateix any de la publicació de la gramàtica de Charaudeau, i també des d'una perspectiva comunicativa, Francisco Matte Bon publica la *Gramàtica comunicativa del español* (1992) on tracta les oracions des del punt de vista de les funcions pragmàtiques amb una orientació força didàctica.

D'altra banda, els estudis sobre la sintaxi de l'oració de M. J. Cuenca (1988; 1991a; 1991b; 1996a) i de M.L. Hernanz i J.M. Brucart (1987) donen també raó dels valors pragmàtics de les oracions, tot i que el seu centre d'interès no sigui aquest.

Per la nostra part, el que avançarem sobre les oracions està basat, sobretot, en l'estudi empíric Tipotext que, com hem dit, estem duent a terme amb la finalitat de formular una tipologia de textos de no ficció. És, per tant, una informació parcial provinent d'aquest estudi i incompleta dins la seva parcialitat, perquè encara no se n'han interpretat totes les dades. La recerca ens ha portat a analitzar 2.444 oracions en 102 textos de no ficció, produïts en intercanvis comunicatius individuals, socials i institucionals, en mode directe i diferit i provinents de tota l'àrea de parla catalana. Les modalitats oracionals que han estat considerades per tal de realitzar l'anàlisi textual són: declarativa, interrogativa, imperativa, exhortativa/desiderativa i exclamativa.

La investigació s'ha centrat a discriminar les marques de l'emissor en el text, a fi de conèixer la materialització d'alguns dels aspectes més subjectius del llen-

35. Vegeu el quadre de classificació últim a la p. 248 de la gramàtica del 1994.

guatge o, dit d'una altra manera, del significat intencional que embolcalla el significat referencial. Els resultats no qüestionen cap dels estudis analítics anteriors, ben al contrari; en encetar aquest camp dels usos de les oracions s'estableix la possibilitat de donar projecció al contingut acumulat sobre qüestions formals que de vegades no quedaven prou explicades perquè tenien com a límit la mateixa oració. Possiblement, considerant els contextos naturals de les oracions, que són els textos i els intercanvis comunicatius on funcionen, es podran interpretar de nou algunes qüestions sintàctiques o morfològiques de difícil solució.

Així, no entrarem en el camp de les funcions gramaticals de l'oració ni tampoc en cap altra mena de descripció formal. El que es dirà al llarg del llibre sobre les oracions més aviat pot incidir en el tractament del text, concretament, en les propietats d'adequació, coherència i cohesió, així com en un desenvolupament integrador d'habilitats lingüístiques (gramaticals) i comunicatives (pragmàtiques).

3.2. Procediments de modalització

El tema de les modalitats de l'oració és únicament una part, encara que de cabdal importància, del tema més ampli de la modalització dels enunciat. ³⁶ L'estudi de la modalització ve donat pel fet que partim de textos de la vida real, és a dir, del llenguatge un cop actualitzat; la modalització parteix del paper que el productor textual desenvolupa en la comunicació i en la configuració textual.

L'objectiu de l'anàlisi textual al Tipotext ha estat discriminar les marques que l'emissor imprimeix a l'enunciat segons la seva percepció de la situació comunicativa i el propòsit que el mou a comunicar-se. Aquestes marques, lingüístiques en la majoria dels casos, mostren el posicionament i l'actitud de l'emissor respecte a allò que diu, a qui ho diu i a si mateix.

L'estudi de la modalització ha permès de reconèixer en el text la varietat de funcions que desenvolupa la llengua, cosa que hauria estat difícil de fer des d'un plantejament en què no es partís de la distinció entre subjecte de l'enunciat i subjecte de l'enunciació. Alhora, ha permès associar funcions comunicatives a formes lingüístiques, sobretot, a partir del reconeixement del paper de les oracions en la configuració textual i en la comunicació en general.

La idea és, doncs, que en la construcció del text es donen uns procediments de modalització, mitjançant els quals el parlant va deixant indicacions de la seva voluntat comunicativa, de la seva actitud, de la imatge que té d'ell mateix i de

36. En diferents etapes del procés d'elaboració del projecte Tipotext, lingüistes que han estat o són membres de l'equip de treball han avançat aspectes d'aquest tema: Lozano (1991), Castellà (1992, ap. 11.3), Artigas (1994b i 1994c), Artigas [*et al.*] (1995b), Bellès (1995) i Artigas i Lozano (1998).

l'altre, etc. Aquests procediments, de diferent naturalesa, es materialitzen en sèries de trets i són quatre: posicionament del parlant, tria o prioritziació d'elements, repetició i transgressió. Els dos primers són fonamentals, ja que sempre es donen en la comunicació i, per tant, en el text, i són els que ara ens interessa de remarcar perquè afecten la caracterització de les oracions.

Pel procediment de posicionament, l'emissor, com a eix de la comunicació, se situa enfront del que diu, a qui ho diu i on ho diu; és a dir, es constitueix en centre d'íctic de la comunicació, la qual cosa es manifesta amb el sistema d'íctic, el tractament personal, les formes de presència i difuminació de l'emissor, les interpel·lacions al receptor, les formes de responsabilització/desresponsabilització dels enunciat, les modalitats d'enunciació, els operadors modals lògics, apreciatius... El posicionament es reflecteix en el text indefectiblement, tant si és objectiu com subjectiu.

El procediment de tria o prioritziació assenyalava la utilització que es fa dels signes lingüístics quan se'ls confereix significats addicionals, perquè revela l'actitud del qui parla. És a dir, aquest procediment comprèn la designació significativa de la realitat mitjançant paraules lexicals o mitjançant la prioritziació d'elements dins l'oració: focalitzacions, tipus d'estructures, canvis d'ordre, o altres recursos textuals com citacions, paràfrasis discursives, exemplificacions, ironia, sentits afeigits... En definitiva, amb aquest procediment el parlant manifesta la seva actitud davant del món des d'un intercanvi comunicatiu concret.

Un tercer procediment és el de la repetició, que el parlant utilitza per emfasitzar el que diu tot repetint paraules, morfemes, estructures gramaticals... Amb la repetició s'aconsegueix intensificar alguns significats o efectes per tal d'incidir en la percepció de l'altre.

Pel procediment de transgressió el parlant es fa notar en el discurs mitjançant el domini de la mateixa llengua: canviant de varietat o registre o utilitzant mots o frases espuris, sigui de manera premeditada per causar un determinat efecte o inconscientment. D'una manera o d'una altra, el domini de l'idioma proporciona informació sobre aspectes del parlant: procedència, classe social, nivell cultural, etc.

A tots aquests procediments se sumen les marques dels recursos prosòdics o gràfics que els reforcen i que, per tant, intensifiquen el valor intencional o subjectiu dels enunciat.

3.3. Usos característics i no característics de les oracions

Alguns dels trets lingüístics ordenats segons els procediments de modalització, que en principi s'havien establert per a l'anàlisi dels textos, han resultat decisius per a la caracterització de les oracions. A mesura que s'anaven reconeixent i registrant les oracions es va constatar que alguns dels trets modalitzadors relatius als procediments de posicionament i tria/prioritziació tenien relació amb els tex-

tos, perquè tenien relació amb les oracions. És a dir, es va observar que el fet que una oració contingués determinats operadors modals afectava la seva funció lingüística específica, ja que s'hi sobreposava una funció pragmàtica.

A partir d'aquí es va perfilar un doble ús de les oracions: quan hi havia coincidència de les funcions lingüístiques i pragmàtiques i quan no n'hi havia. Quan una declarativa servia per informar [22], una interrogativa per demanar informació [23], una imperativa per manar [24], una exhortativa per suggerir [25] i una exclamativa per expansionar-se [26], les vam considerar i anomenar d'ús característic; quan servien per a altres propòsits a més dels específics, o en lloc seu, les vam qualificar d'ús no característic [27], [28], [29], [30], [31].

[22] *Em dic Margarida Solans*

[23] *A quina hora heu quedat per sortir?*

[24] *Aguantam la maleta un moment i deixam el diari*

[25] *Potser et faria gràcia venir divendres, que ve la Marta...*

[26] *És fantàstic!*

[27] *Necessito saber si m'enviaran el paper a casa o si l'he de venir a recollir aquí, perquè treballo tot el dia* —declarativa que suplanta una interrogativa o una exhortativa.

[28] *Ara us estem entretenint i deveu estar cansats...* —declarativa que suplanta una exhortativa.

[29] *Faig jo el sopar i tu rentes els plats?* —interrogativa que suplanta una exhortativa.

[30] *Voleu fer el favor de no tocar la nena?* —interrogativa que suplanta una imperativa.

[31] *Penseu que quan el meu pare va fer la casa, al voltant, tot eren horts...* —imperativa que suplanta una declarativa.

Sigui perquè contenen modalitzacions, sigui simplement pel fet d'haver estat triades per a altres finalitats que les seves específiques, unes modalitats assoleixen funcions característiques de les altres, amb la qual cosa aporten matisos expressius que manifesten els rols comunicatius desenvolupats. Com observem en els exemples, una declarativa pot assolir funció psíquica i conativa de fer o de dir [27] o funció conativa de fer [28];³⁷ una interrogativa, funció conativa de fer amb diferents matisos [29] i [30]; una imperativa, funció referencial i interlocutiva quan el que pretén és ressaltar una informació als ulls del receptor [31]. No ens estendrem en aquests matisos que Bellès, Grau i Lloret desenvolupen àmpliament en els capítols següents.

37. Haverkate (1994, 153-162) diferencia els actes de parla directes i indirectes i presenta una caracterització dels indirectes molt útil i entenedora.

Sí que direm que, de les cinc modalitats estudiades, la declarativa, la interrogativa i la imperativa es consideren fonamentals i que, des del punt de vista de la modalització, són la forma més neutra de realitzar l'intercanvi (22), (23) i (24); els factors que les determinen són els rols de la interacció (el de donant i el de demanant). Quan assumeixen usos no característics, són determinades, a més, pels rols socials (d'estatus: poder i solidaritat, i de tracte: intimitat i confiança)³⁸ i apareixen amb elements modalitzadors addicionals (27), (28), (29), (30) i (31), ja siguin lexicals, sintàctics o prosòdics o gràfics. La declarativa, la interrogativa i la imperativa, per tant, les trobem diferenciades en usos característics i no característics.

Les altres, exhortativa/desiderativa i exclamativa, comporten sempre elements modalitzadors; per tant, són modalitzades per naturalesa i els factors que les determinen són els rols socials a més dels interactius, igualment com passa amb la declarativa, la interrogativa i la imperativa quan assumeixen usos no característics. Així, aquestes modalitats denoten ja d'entrada aspectes intencionals, emocionals, persuasius, és a dir, pragmàtics. No és estrany, doncs, que la frontera entre els usos característics i no característics sigui molt difusa.

Vegeu en el quadre número 1, al final del capítol, el nombre d'oracions en ús característic i no característic tal com s'han registrat en el projecte Tipotext. Volem remarcar que fins a la formulació definitiva de la tipologia textual, tant aquestes dades com les del quadre número 2 tenen caràcter de provisionalitat.

3.4. Les oracions en la comunicació

Com es veurà al llarg de l'obra, el sol fet de triar la modalitat oracional i els elements que la componen comporta una manera de situar-se en la comunicació procurant uns matisos que són crucials per a l'èxit o el fracàs del missatge, perquè produeixen efectes favorables o desfavorables en el destinatari, tant si es tracta d'intercanviar informació, objectes, serveis, o sentiments.

La utilitat d'un enunciat està en relació directa amb el seu context, concretament, amb l'intercanvi comunicatiu en què es produeix. Podem dir que cada enunciat rebota contra el seu context com ho fa una pilota contra la paret on és tirada amb intenció. Segons a quina part de la paret piqui la pilota i depenent de la força amb què ho faci, rebotarà en una part de terra o en una altra i haurà de tornar a ser llançada amb intenció i estratègia pel jugador de torn, si aquest pretén guanyar la partida.

D'altra banda, la relació de les funcions de les oracions amb les funcions del text és evident. Cada oració d'un text o d'un simple acte de parla és una mane-

38. Vegeu Zhang Delu (1991) on fa una descripció dels rols comunicatius i la seva realització en el mode i en la modalitat, basat en Halliday (1985). Glossats per Ferran Lozano (1994).

ra concreta de materialitzar les intencions del parlant i, per tant, els textos són feixos d'intencions aplegats per a un propòsit comunicatiu global. El text, doncs, constitueix el resultat de la combinació de funcions oracionals, ja que aquestes no se sumen simplement, sinó que interaccionen en ordre a una finalitat global com a forces sinèrgiques que són.

Els usos, per tant, configuren el text i la gramàtica de l'oració, perquè la tria de la modalitat oracional, la tria de cada un dels seus components i l'organització en què tot això concerta està en relació amb la intenció comunicativa i els condicionants de la comunicació. Oracions i textos estan en relació amb l'intercanvi comunicatiu on s'encapsulen i la construcció de textos és inseparable de la construcció de les oracions. Per això, saber triar la modalitat d'oració adequada a cada intenció i saber construir bé les oracions són habilitats clau per al domini de la llengua.

En aquest llibre hem partit de les macrofuncions pragmàtiques que es desenvolupen en els intercanvis d'informació, de béns i serveis i d'estats emocionals per explicar com amb l'ús de les modalitats oracionals es resolen els matisos comunicatius i es «treballen» els efectes que es volen aconseguir. És el que es descriu detalladament en els capítols següents i que sintetitzem en el quadre número 2.

Saber quines són les formes més eficaces de donar o demanar informació, d'intercanviar béns i serveis o de manifestar estats emotius, significa conèixer la manera de satisfer tota mena de necessitats humanes. El domini pràctic d'aquests coneixements és camí obligat per arribar a dominar les arts del discurs i, en definitiva, de la comunicació.

Quadre 1: ORACIONS REGISTRADES EN EL PROJECTE TIPOTEXT

<i>Oracions</i>	<i>Ús característic</i>	<i>Ús no característic</i>	<i>Total</i>
Declarativa	966		
per defensar l'enunciat		265	
per regular o controlar la comunicació		21	
per constatar una informació		104	1.666
per demanar una informació		48	
per donar ordres, modificar la realitat		199	
per exhortar, per expressar un desig		63	
Interrogativa	279		
per donar informació		29	
per exhortar		30	387
per manar o reptar		6	
amb valor exclamatiu		43	
Imperativa	64		
per donar i demanar informació		26	96
amb valor exclamatiu		6	
Exhortativa o desiderativa	48	—	48
Exclamativa	247	—	247
TOTAL	1.604	840	2.444

Quadre 2: USOS DE LES MODALITATS ORACIONALS EN EL PROJECTE TIPOTEXT

Modalitats utilitzades

<p>Per donar informació</p> <p>declarativa característica</p> <p>declarativa per defensar l'enunciat</p> <p>declarativa per regular o controlar la comunicació</p> <p>declarativa per constatar una informació</p> <p>interrogativa per donar informació</p> <p>imperativa per donar informació</p>
<p>Per demanar informació</p> <p>interrogativa característica</p> <p>declarativa per demanar informació</p> <p>imperativa per demanar informació</p>
<p>Per donar o demanar béns i serveis</p> <p>imperativa característica</p> <p>exhortativa característica</p> <p>declarativa per donar ordres, modificar la realitat</p> <p>declarativa per exhortar, per expressar desig</p> <p>interrogativa per exhortar</p> <p>interrogativa per manar o reptar</p>
<p>Per manifestar reaccions emocionals</p> <p>exclamativa característica</p> <p>desiderativa característica</p> <p>interrogativa amb valor exclamatiu</p> <p>imperativa amb valor exclamatiu</p>

CAPÍTOL 2

Saber donar informació

Joan Bellès

Si, doncs, no hem rebut dels déus res més important que la paraula, a què dedicarem major atenció i treball, o en què haurtem de voler superar els altres homes més que, precisament, en allò en què els homes mateixos superen els restants animals?

QUINTILIA

1. Introducció i delimitació del tema

Parlar d'informació a les darreries del segle XX fa pensar immediatament en els grans mitjans de comunicació i en el seu poder, en el seu impacte psicològic i social sobre els individus i les masses, en la superació progressiva de les barreres de l'espai i del temps, que fa que una notícia arribi amb poc temps de diferència o simultàniament a qualsevol indret del món.

L'aplicació de la tècnica a la transmissió d'informació és, sens dubte, una de les grans conquestes del nostre segle, però els homes s'han comunicat sempre, fossin quins fossin els mitjans al seu abast, i s'han transmès en cada moment aquella informació que els era necessària per a satisfer llurs necessitats. És més: la idea que avui la informació passa majoritàriament pels grans mitjans de comunicació no deixa de ser un miratge. Si fos possible d'imaginar-nos degudament quantificada tota la informació que circula entre els humans en un lapse de temps i en un espai determinats (posem per cas en un sol dia i a Catalunya), ens adonaríem que, de tot el volum d'informació, la major part no passa pels mitjans especialitzats i d'ús públic sinó per la conversa, seriosa o intranscendent, per la paperassa d'una oficina, per les pissarres de les aules, etc.

Per això, si bé algunes de les reflexions que exposarem poden aplicar-se també a la transmissió d'informació com a professió, no és aquest l'objectiu específic, sinó que prenen com a marc el fet habitual, universal i quotidià de la transmissió d'informació com a acompliment d'unes necessitats, siguin d'ordre individual, grupal o institucional, siguin de caràcter pràctic o bé teòric, i sigui quin sigui el grau de formalitat que revesteixi l'intercanvi comunicatiu. I, més concretament, volem centrar-nos en l'estratègia adoptada per l'emissor com a donador d'informació.

El suport teòric de les nostres observacions és fonamentalment el cos de doctrina sorgit del projecte Tipotext, alguns conceptes fonamentals del qual ha pre-

sentat Rosa Artigas en el capítol anterior. Molts dels exemples en què basarem les observacions són fragments dels textos aplegats al final del volum, però hem recorregut també a altres exemples quan ho hem considerat convenient.

Si bé enfoquem el fet de saber donar informació com una habilitat comunicativa, que comporta una estratègia, no s'ha d'esperar trobar en aquest capítol un aplec de receptes o de consells. La millor manera d'iniciar-se en l'art de saber transmetre informació és, sens dubte, observar les diverses maneres com en realitat es fa aquesta transmissió en la comunicació quotidiana d'acord amb les diverses situacions en què es produeix. Per això el present capítol podria tenir com a subtítol *Maneres usuals de donar informació*.

Quan parlem de donar informació, emprant el substantiu *informació* com a objecte directe, ja es fa evident que el seu significat és pres en sentit objectiu. O sigui, amb aquest mot volem designar els continguts conceptuals que es transmeten en un intercanvi comunicatiu. Parlem de la informació, doncs, com a dada o conjunt de dades sobre el món, entenent per *món* tot allò que té algun tipus d'existència, real o suposada, en un sentit proper al que té per a L. Wittgenstein quan diu: «El món és tot el que s'escau.»¹ Però no parlem d'allò que s'escau considerat en l'estat de pura existència, susceptible d'ésser descoberta, coneguda i eventualment notificada, sinó en tant que és un fet conegut i el seu coneixement és transmès d'un subjecte a un altre. Concebem, doncs, la informació com un bé que s'intercanvia entre persones humanes, una classe específica i peculiar dintre del conjunt de béns i serveis que els humans poden intercanviar. I les nostres observacions se centraran en les formes reals que pren la llengua en boca del qui dona informació.

El terme *donar* ja indica prou clarament que ens centrem en la persona de l'emissor (rol comunicatiu que pot ser exercit alternativament en els textos poligestionats). Entenem, doncs, *donar* com l'acte de transmetre quelcom a un destinatari, entès com un parlant-oient que és també receptor i intèrpret de la situació comunicativa.

En dir que parlarem de maneres usuals de donar informació, amb el terme *maneres*, usat en plural, ja es revela d'antuvi que són diverses les formes lingüístiques que pot revestir l'acte de donar informació. No ens referim ni a la diversitat de canals ni, òbviament, a la diversitat de codis lingüístics. Les nostres observacions es limitaran a posar en relleu diverses estructures i diversos recursos que són els elements modalitzadors amb què sol transmetre informació l'usuari d'una llengua, concretament del català, sigui oralment, sigui per escrit; uns recursos i estructures entesos com a formes que embolcallen la informació, la vehiculen i la matisen; unes formes recognoscibles, tipificables i cata-

1. L. WITTGENSTEIN. *Tractatus Logico-Philosophicus*. Barcelona: Laia, 1981, p. 67.

logables. I entre les formes lingüístiques que actuen com a elements modalitzadors destacarem singularment aquells esquemes que anomenem modalitats oracionals.

Amb l'adjectiu *usuals* volem indicar aquí dues coses alhora: d'una banda allò que de fet es fa servir i que no resta en un pla merament teòric, allò que és d'ús pràctic, real i actual, potser, aproximadament, allò que en anglès en dirien *in use*; d'altra banda, volem dir també allò que és habitual, freqüent, consuetudinari, potser allò que en anglès en dirien *usual*.

Volem dir, d'entrada, que no pretenem pas presentar una teoria sistematitzada i exhaustiva; el nostre mètode serà més aviat ostensiu, i, sobre exemples pràctics, intentarem portar el lector a descobrir alguns recursos, a imaginar-ne d'altres i a iniciar-se en la seva aplicació pràctica.

Com a primera aproximació al tema analitzarem uns factors situacionals que actuen com a macrofactors i que, per tant, poden influir decisivament en la manera de transmetre una informació. Aquests macrofactors, els designarem indistintament amb els termes genèrics de *circumstàncies* o bé *supòsits*.

En segon lloc ens centrarem en les maneres mateixes de donar una informació i, basant-nos sobretot en exemples concrets, intentarem de veure els matisos diversos que pren una informació, matisos d'ordre lingüístic que tradueixen intencionalitats i que assenyalen el posicionament de l'emissor respecte a la informació donada i respecte al receptor. En la mesura possible intentarem de veure quins són els factors contextuals que en cada cas fan que la informació prengui una forma o una altra. Al final de l'apartat esbossarem una enumeració i una classificació dels principals factors observats al llarg de l'anàlisi.

En un tercer apartat ens permetrem una incursió en les funcions del llenguatge relacionant-les amb les maneres de donar informació. Potser en aquest apartat el lector trobarà que hi ha menys rigor analític. A vegades, partint, això sí, de la transmissió d'informació, ens hem deixat endur cap a algunes reflexions més lliures sobre alguns aspectes puntuals que concerneixen cada una de les funcions del llenguatge.

Finalment, en un darrer apartat, farem també algunes observacions sobre les maneres de donar informació relacionant-les amb els patrons discursius: narratiu, descriptiu, argumentatiu, directiu i expressiu.

2. Quan i per què es dóna informació

Si us assetja un desig invencible de fer confessions, de primer trieu el moment, i després estigueu convençuts que el favor us el fan a vosaltres d'escoltar-vos, no vosaltres de confessar-vos.

Carles RIBA

Al llarg d'aquest capítol s'anirà evidenciant que els factors que determinen les diverses maneres de donar informació són molts i de naturalesa molt variada. La majoria d'aquests factors afecten també els altres actes de comunicació lingüística i el lector els veurà reaparèixer en els altres capítols que integren el present volum. Tanmateix, atès que el camp de les nostres observacions té un abast molt general, en el sentit que tant poden referir-se a una informació donada en una conversa privada com a una informació donada amb caràcter institucional i transmesa pels mitjans de comunicació oficial, no ens ha semblat superflu dilucidar prèviament, a grans trets, destacant-les com a factor macrocondicionant, les circumstàncies en què sol produir-se un intercanvi d'informació. Simplificant molt, hem reduït aquestes circumstàncies a tres:

1. Per respondre a una pregunta explícita.
2. Per respondre a una pregunta implícita.
3. Pel gust o la necessitat de transmetre una informació.

En els dos primers supòsits la iniciativa parteix fonamentalment del receptor. En el tercer supòsit la iniciativa parteix totalment de l'emissor, i el receptor no és res més que un simple pretext. Explicarem i exemplificarem cadascuna d'aquestes circumstàncies.

2.1. Com a resposta a una pregunta o a una demanda formulades explícitament i directament a un informador concret

Això pot donar-se servint-se tant del canal oral com del canal escrit i en qualsevol tipus d'intercanvi comunicatiu. En la majoria dels casos la demanda, a més de ser explícita, sol ser individual. Per tal de delimitar bé aquesta situació cal tenir present que una informació demanada no és el mateix que una informació desitjable. El primer concepte afecta l'intercanvi comunicatiu en ell mateix; el segon afecta la naturalesa de la informació i el grau de satisfacció o d'insatisfacció que pot produir en la persona que la rep. Pensem, per exemple, el que s'esdevé quan

el malalt demana al metge el diagnòstic sobre la seva salut o quan l'alumne demana al professor el resultat de l'avaluació. És evident que es tracta d'una informació demanada explícitament, però el contingut de la resposta pot ser desitjable o no per al receptor. Aquest és un altre factor que serà remarcat més endavant.

Els dos textos que reproduïm a continuació poden exemplificar bé aquest primer tipus de situació comunicativa. El primer és un breu fragment d'un judici:

- [1] JUTGE: *Posi's dempeus el senyor agent de la guàrdia urbana\ \ jura vostè òbviament dir la veritat respecte a lo que se li pregunta?*
 ACUSAT: *Juro*
 JUTGE: *Contesti\ les preguntes que li formuli la senyora fiscal que té la paraula*
 FISCAL: *Amb la vènia\ \ A::viam\ quins són els fets? \ perquè vostè va intervindre\ i posteriorment va posar la denúncia\ a: José Antonio Renia Giménez\ \ què va passar? \ què: quina-- quina va ser la intervenció:\ de vostè\ amb aquest cas?*
 DENUNCIANT: *Bé exactament la intervenció meva- era que anava de patrulla junt amb dos agents més\ un dotze mil i pico i un onze mil\ i ens van trucar de la nostra central perquè ens dirigíssim a: Via Favència, a l'altura del número 47 aproximadament\ a aixecar una immobilització que havíem realitzat unes hores abans\ per poguer:- parar una alcoholèmia positiva\ i era aixecar simplement la immobilització perquè aquest senyor pogués continuar la marxa\ era anar allà\ fer la prova\ i que el senyor si donava negatiu marxés\ (text núm. 15)*

El segon text és un certificat expedit a petició de la persona interessada:

- [2] *Ferran Lozano i Ferrer, director del Centre de Normalització Lingüística de Terrassa,*

CERTIFICO:

Que ANNA SIERRA CHAROLA ha assistit durant el curs 1991-92 a les classes de llengua catalana, nivell A1, i n'ha assolit els objectius.

I a petició de la persona interessada, signo aquest certificat.

(signatura)

Terrassa, 26 de juny de 1992 (text núm. 18)

El lector ens excusarà que no entrem ara en l'anàlisi dels textos que hem reproduït ni parlem de les modalitats amb què s'hi dóna informació, ni de les funcions que hi aconsegueix el llenguatge, ni dels patrons discursius que s'hi desenvolupen. Ho farem més endavant; ara únicament volem oferir uns exemples d'informació demanada explícitament.

Podrien servir igualment com a exemples d'aquesta primera situació les respostes a les preguntes que sorgeixen en una conversa informal, o les que es formulen per carta, les que es demana de contestar en una enquesta, les que fan uns alumnes a classe, les que s'adrecen als parlamentaris, les que es produeixen entre un comprador i un venedor, etc. La transmissió d'informació en aquestes circumstàncies sol quedar fortament marcada per les relacions interpersonals, sobretot quan l'intercanvi comunicatiu es produeix en directe i cara a cara. En canvi, les relacions interpersonals poden pesar molt menys quan les respostes es donen per escrit en intercanvis socials i institucionals, com en el cas de l'exemple [2].

En aquesta primera circumstància, si no es dóna la informació demanada, el qui la demana pot sentir-se justament ofès, i aquesta mancança només és excusable si l'interlocutor no posseeix la informació demanada o bé no pot donar-la per deontologia professional. Altrament, és considerada una falta greu contra el principi de cooperació, del qual parlarem més endavant.

2.2. Com a resposta a una demanda implícita d'informació

En aquests casos el qui transmet una informació ho fa amb la seguretat que hi ha uns receptors que esperen ésser informats. Ens estendrem una mica a descriure aquesta segona circumstància, en part per la freqüència amb què es dóna en la nostra societat i en part per la gran diversitat de situacions comunicatives que origina.

Se suposa que espera alguna informació el radiooient o el telespectador que sintonitza un programa informatiu, l'alumne que assisteix lliurement a una classe, el qui consulta una enciclopèdia, el qui llegeix un manual d'instruccions o el prospecte d'un medicament, etc. En aquesta circumstància les relacions interpersonals solen ser molt menys marcades que en l'anterior. Sovint el qui rep la informació no coneix el qui la dóna, o li és indiferent qui és la persona que la dóna, que tant pot actuar a títol individual com en virtut d'un rol social o institucional. I en molts casos l'informador també desconeix els destinataris de la informació; està segur, això sí, que existeixen, que estan virtualment interessats en la informació que els proporciona, tot i que aquest interès pot tenir un grau d'especificitat molt divers. Així, el redactor d'un prospecte farmacèutic sap, amb un alt grau de certesa, sobre quins punts vol ser informat el lector (a més d'allò a què obliga la llei); en canvi, el director d'un programa informatiu sap que hi ha uns fets que, per l'interès social que tenen o per l'actualitat, no poden ésser eludits, però també

és cert que pot i ha de fer una tria entre un seguit de coses que poden ser notícia, perquè l'interès de molts receptors resta en un grau tan inespecífic com «saber allò que avui ha passat al món». Igualment, el conferenciant o el professor universitari ha de planificar la transmissió d'informació i fer una selecció prèvia a partir d'allò que intueix que reclamen els receptors que s'han sentit atrets pel títol de la conferència o que es veuen obligats a assimilar uns determinats temes fixats pel programa acadèmic. La informació demanada implícitament pot ser que no sigui gaire específica, però sí que té uns certs contorns, i, en el nostre exemple, ni el conferenciant ni el professor no poden abocar simplement allò que a ells els interessa transmetre en aquell moment (cosa que, tanmateix, esdevé sovint). En tot cas, ha de tenir l'habilitat de portar els receptors al seu terreny i fer que allò de què ell vol parlar esdevingui en aquell moment allò de què ells volen ser informats.

En el recull de textos aplegats al final del volum s'hi ha inclòs una esquila (text núm. 10). Encara que pugui semblar una simple digressió, voldríem suggerir algunes reflexions sobre un text d'aquesta mena, perquè creiem que il·lustra prou bé la circumstància que estem caracteritzant. Les esqueles omplen cada dia un espai dels diaris, i abans (encara ara en poblacions petites) era habitual trobar-les penjades a les parets de les cases, al carrer; és un fet banal. Però, ha pensat mai el lector a què respon la publicació d'esqueles i quina és la informació que s'hi dóna? No ens consta en aquest moment que se n'hagi fet mai cap estudi sistemàtic, que podria ser prou interessant. Pel que hem pogut indagar informalment, hi ha molts lectors de diaris que tenen el costum de fer una mirada a la pàgina de les esqueles, simplement «per veure qui s'ha mort»; després, si hi ha algun nom conegut, o que crida l'atenció pel motiu que sigui, o simplement seleccionat per atzar, hom completa la recepció d'informació. I què li agrada de trobar-hi? Doncs moltes coses: si el difunt era vell o jove, el seu estat civil, si deixa vidu o vídua, si tenia molts o pocs fills, si tenia gendres o nores, si tenia càrrecs en empreses o en institucions públiques, si ha mort d'accident o per alguna causa atípica, i un llarg etcètera. Només els qui se senten afectats per una relació d'amistat o de coneixença personal (els parents ja ho saben per altres fonts) continuen la lectura fins al final i s'informen del lloc i l'hora de l'enterrament o del funeral per poder-hi assistir, que estrictament és potser l'únic motiu que justifica la publicació de l'esquila. Però el qui la publica sap que, implícitament, els lectors demanen de trobar-hi més informació. La tendència actual al nostre país és reduir la informació que es dóna a les esqueles, i hem pogut constatar que molts lectors, encara que no tinguin res a veure amb el difunt, se senten defraudats. Els lectors de diaris alemanys tenen en aquest punt moltes més satisfaccions. Hom pot preguntar-se també com és que de la mateixa manera que es fan saber les defuncions no es fan saber també els naixements o els casaments. Potser la resposta és molt simple: a Catalunya actualment no hi ha una demanda, ni explícita ni implícita, d'aquesta informació. A Alemanya sí.

Cau també dintre d'aquest mateix apartat tota aquella informació que, sense ser demanada explícitament, les institucions, públiques o privades, adrecen al públic en general o als seus membres. Tenen aquest caràcter les informacions aparegudes en els butlletins oficials de les administracions, les circulars i les convocatòries de les associacions, etc. A vegades pot ser que les informacions ja siguin conegudes, però l'emissor està obligat reglamentàriament a donar-les de manera formal.

Si bé les relacions interpersonals poden quedar en un segon pla, com hem dit abans, no per això resten sistemàticament excloses, sobretot en els intercanvis individuals. Els textos que reproduïrem a continuació com a exemples d'informació no demanada explícitament són ben diferents respecte a aquest punt pel fet de correspondre a tipus d'intercanvi també molt diferents. El primer és un text oral pronunciat pel president del Parlament de Catalunya en el debat d'investidura del president de la Generalitat. L'emissor, a més de complir el reglament, suposa que la informació interessa els destinataris; el text és de tipus institucional i no té cap marca de relació interpersonal.

- [3] *Gràcies\ d'acord\ amb l'article 119\ del reglament de la cambra\ i del que està convingut amb els portaveus dels grups\ el debat\ tindrà lloc\ de la següent forma\ un representant de cada grup parlamentari\ podrà intervenir\ durant\ trenta minuts\ i l'ordre en què intervindran els grups\ serà de menor a major\ el candidat\ podrà fer ús de la paraula tantes vegades com ho demanarà\ sense limitació de temps\ quan el candidat respondrà\ individualment\ a un dels diputats que hauran intervingut\ aquest tindrà dret a una rèplica\ d'un temps igual a l'emprat pel candidat\ si hi hagués resposta a les rèpliques\ que en aquest cas serà sense limitació de temps\ el grup\ podrà contrareplicar durant cinc minuts\ quan el candidat respongui\ d'una manera global\ als representants dels grups\ cadascun d'aquests només tindrà dret a una rèplica d'un temps igual\ a la de l'emprat pel candidat\ o sigui en aquest supòsit\ no hi haurà contrarèplica\ (text núm. 14)*

El text següent és un fragment de les explicacions que fa l'encarregat del Museu Picasso d'Horta de Sant Joan a un grup de visitants.

- [4] *Els hi explicaré breument\ lo que (j)a tenen aquí resumit\ (xxxxx) l'any_ al final de segle passat\ a:l 1898\ va venir per primera vegada aquí Picasso\ tenia disset anys\ e: estudiava a Barcelona\ feia un parell d'anys que havia arribat_ des de la Corunya amb el seu pare que era professor de la Llotja\ el seu pare\ i: el primer dia que va arribar a Barcelona\ es va trobar\ al costat de la taula de classe\ amb un noieta d'aquí d'Horta\ que també va anar a Barcelona a estudiar dibuix i*

pintura\ que es deia Manuel Pallarès\ llavorens\ pués lo que passa, no? es van:# simpatitzar\ es van fer molt amics\ de tal manera que: tota la vida van ser amics\ es va morir un al# noranta anys\ el Pallarès\ i l'altre: m Picasso em sembla que en tenia vuitanta:# (text núm. 7)

En aquesta circumstància, quan no es dona la informació demanada implícitament, o no se'n dona prou, la reacció pot ser d'una certa frustració, i els receptors, normalment resignats, no se senten amb el dret estricte de poder reclamar res; és possible que manifestin el seu disgust, que pot arribar a un cert grau de protesta si han hagut de pagar per rebre una informació que no respon a les expectatives creades.

2.3. Com a satisfacció d'unes ganes o d'una necessitat de transmetre una informació

Aquesta és una tercera circumstància en què es produeix a vegades una transmissió d'informació. La iniciativa en aquest cas parteix totalment de l'informador, ja que no respon a cap demanda, ni explícita ni implícita, dels receptors, sinó que únicament es pressuposa l'existència d'uns receptors més o menys disposats a acceptar una informació, i que sovint potser cal motivar-los per desvetllar l'interès a rebre-la. Això és més freqüent que no sembla, fins i tot en l'àmbit dels mitjans de comunicació professionals.

L'espontaneïtat i la gratuïtat de la iniciativa en la transmissió d'informació, les podem trobar en qualsevol tipus d'intercanvi comunicatiu. Així, cauen dintre d'aquest camp les explicacions que fa l'infant a casa quan arriba de l'escola, o les que fa qualsevol adult sobre les peripècies de la feina, que sovint el cònjuge i els altres familiars han d'acceptar resignadament. Igualment, no cal dir-ho, tot allò que ens explica aquella persona gran, que ni tan sols no coneixem, mentre coincidim a fer cua en una parada del mercat.

Un altre exemple claríssim d'informació no demanada és la major part de la que ens ofereix la publicitat. I, sense voler ofendre ningú, creiem que cal considerar dintre del mateix capítol molts dels articles i llibres que un autor ha escrit per iniciativa pròpia, només per les ganes de fer conèixer allò que és fruit de la seva investigació, dels seus estudis o de les seves vivències personals. En tots els congressos i simposis una part dels assistents es troba amb el regal d'unes comunicacions amb les quals no comptava i que poden ser d'un gran interès, o bé, al contrari, hom ha d'aguantar unes comunicacions per la informació de les quals, en principi, no se sent gens interessat. Sovint el qui presenta la comunicació té ganes de transmetre el fruit d'un estudi que ha fet pel seu compte, o simplement necessita fer-ho per engruixir el currículum, i aprofita l'ocasió que li ve donada pel fet que els organitzadors del congrés han convidat genèricament a presentar-hi comunicacions.

El primer text que reproduïm per il·lustrar aquesta tercera circumstància és un missatge que una alumna de la Universitat Oberta de Catalunya envia per Internet.

- [5] *Demano mil disculpes per encomanar-vos el virus contagiós que fa dies que volta per aquest campus. Potser hagués esta millor quedar-me al llit a «suar» enlloc de fer deures.
De moment he aconseguit «curar» el meu ordi i també a mi mateixa, amb una bona dosi de vacuna.
Si algú ha tingut algun problema seriós, vull que sàpiga que no he actuat amb mala intenció, ja que no tenia coneixement de que estava infectada. (text núm. 3)*

El següent és la introducció a una comunicació llegida en unes Jornades sobre Llengua i Ensenyament. Si bé la comunicació en el seu conjunt pot respondre a una demanda implícita, les paraules inicials, que constitueixen una mostra de cortesia, representen una informació no demanada.

- [6] *Abans de donar lectura a la nostra comunicació, volem manifestar, tan clarament i contundent com siga possible, el convenciment que l'aportació de la nostra experiència metodològica en la tasca de normalització lingüística a la Universitat de València ve marcada per unes mancances motivades tant per la situació sociolingüística conflictiva en què ens movem com per les dificultats que se'ns presenten en el camp de la teoria didàctica. Som conscients que el nostre bagatge resulta migrat si el comparem amb el treball rigorós i continuat dut a terme pel Gabinet de Didàctica de la Direcció General de Política Lingüística.*

En aquest tercer supòsit, el d'informació no demanada, a vegades el principi de cooperació demana abstenir-se de donar informació; és possible que els interlocutors ho agraeixin. Altres vegades, en canvi, deixar anar una informació esdevé necessari simplement perquè els canals de comunicació no quedin tancats. En aquests casos la transmissió d'informació acomplirà sobretot una funció interlocutiva, com veurem més endavant.

Esmentem, finalment, que en la vida quotidiana a vegades la transmissió espontània d'informació respon a una necessitat impulsiva que algunes persones senten de fer córrer qualsevol informació que els hagi arribat a l'oïda; no és altre l'origen d'allò que en llenguatge planer anomenem xafarderies.²

2. Aquestes notícies que es fan córrer espontàniament de boca en boca (*hearsay* en anglès) reben noms diversos segons els factors que hi concorren: solen anomenar-se *murmuracions* en la

2.4. El principi de cooperació

Siguin quines siguin les circumstàncies en què es produeix la transmissió d'informació, cal que emissor i receptor acceptin i practiquin aquelles regles psicològiques i socials necessàries en tot acte de comunicació, verbal o no verbal, i que hom sol anomenar *principi de cooperació*. Aquest principi general es concreta de diverses maneres segons els diversos factors que concorren en cada situació comunicativa, i en especial segons el propòsit comunicatiu. En el nostre cas present el principi de cooperació es concretarà en aquelles normes que facin que la transmissió de la informació sigui fluida, útil i eficaç.

Quan hom rep alguna informació, tant si l'ha demanada explícitament, com si l'ha demanada implícitament, com si la hi han col·locada gratuïtament, espera que el donador compleixi allò que Grice (1975) resumeix en quatre grups de màximes:

- I Màximes de quantitat
 - . dóna tanta informació com calgui segons el propòsit comunicatiu
 - . no donis més informació que la que calgui

- II Màximes de qualitat
 - . no diguis una cosa que creus que és falsa
 - . no diguis allò de què no tens l'adequada evidència
 Supermàxima: procura contribuir només a la veritat

- III Màxima de rellevància
 - . sigues rellevant

- IV Màximes de manera
 - . evita l'obscuritat d'expressió
 - . evita l'ambigüitat
 - . sigues breu (evita la prolixitat en l'exposició)
 - . sigues ordenat
 Supermàxima: sigues conspicu

No cal dir que sovint és difícil d'establir una frontera clara entre informació demanada implícitament i informació no demanada, ja que allò que és implícit a vegades queda en els secrets de la subjectivitat. D'altra banda, una mateixa

mesura que impliquen una sanció moral, i *rumors* quan es presenten sense un fonament sòlid i amb un origen incert. Per a l'estructura i la funció d'aquest tipus d'actes de parla, vegeu Gary Alan Fine (1985).

informació amb molts destinataris pot ser no demanada per a uns, demanada implícitament per a uns altres, i fins i tot ser la resposta a una demanda explícita d'algun d'ells. Una classe pot ser un bon exemple d'aquesta situació complexa. A més, com que la transmissió d'informació és sovint un flux continu integrat per informacions múltiples, pot ser que s'hi barregin informacions demanades i no demanades. Així, si a una persona li demanen informació sobre les possibilitats d'allotjament a la Cerdanya, és possible que en la resposta hi barregi la informació demanada estrictament i altres informacions complementàries que considera necessàries o útils per al receptor, i que, per tant, pensa que li són demanades implícitament, com també altres informacions que el receptor no demana de cap manera de saber i que fins i tot poden arribar a molestar-lo. Una cosa semblant sol passar en la resposta que dona un professor a una pregunta concreta d'un alumne (en aquest cas, a més, haurà de tenir en compte els altres receptors, que potser no se senten concernits per la pregunta). En qualsevol cas l'habilitat discursiva de l'emissor es demostrarà en el fet de saber destriar i triar correctament allò que ha de transmetre i en l'aplicació en cada moment de les màximes del principi de cooperació.

3. La transmissió d'informació i la modalització dels enunciats

Neil Postman, pedagog i teòric de la comunicació, assenyala la importància que té la manera de presentar un producte de cara a la seva acceptació amb aquestes paraules:

Molt abans que ens n'adonéssim els altres, els homes de negocis nord-americans van descobrir que la qualitat i la utilitat dels seus béns no són tan importants com la seva presentació. [...] Fins i tot els japonesos, de qui es diu que fan millors cotxes que els americans, saben que l'economia no és tant una ciència com una art escènica.³

És cert que les paraules de Neil Postman no es refereixen específicament a la transmissió d'informació, però la seva afirmació resulta suggerent per al nostre propòsit, atès que, d'una banda, la informació és concebuda com un bé que s'intercanvia per a resoldre unes determinades necessitats i, d'una altra, qualsevol

3. N. POSTMAN. *Divertim-nos fins a morir*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 1991.

acte de comunicació verbal, en la mesura que hi intervenen unes persones, que no podem anomenar actors, però sí actants, té una bona dosi d'art escènica.

D'altra banda, ja hem advertit que la nostra atenció no se centraria en els recursos de la publicitat ni dels grans mitjans de comunicació, si bé no en quedem exclosos. El nostre propòsit és posar en relleu aquelles estratègies que adopta l'emissor en l'ús de la llengua quan actua com a donador d'informació en qualsevol situació comunicativa. Per això els exemples que posarem seran extrets dels intercanvis comunicatius que es produeixen en la vida comuna i quotidiana, a nivells diversos i en diferents esferes de l'activitat social, més que no pas dels mitjans de comunicació formals, on sovint l'emissor resta desdibuixat.

En tot acte de comunicació verbal els parlants actualitzen un seguit d'elements del sistema, de la llengua com a sistema. Uns elements afecten el *dictum*; uns altres afecten el *modus*. Aplicat al nostre tema, uns afecten la informació en si mateixa, altres afecten la manera com és transmesa, i constitueixen els diferents trets modalitzadors que vehiculen el posicionament i l'actitud de l'emissor respecte a la informació donada i respecte al receptor. Entre aquests elements modalitzadors comentarem en primer lloc aquells que afecten el pla cognitiu, tant pel que fa al grau de veritat que s'atribueix a la informació donada com pel que fa al grau de certesa amb què la transmet l'emissor; en segon lloc remarcarem com les diferents maneres de donar informació van lligades a l'ús d'unes estructures sintàctiques que constitueixen el que s'anomena *modalitats oracionals*;⁴ finalment, farem unes observacions sobre allò que hi ha d'explícit i d'implícit en la transmissió d'una informació, així com sobre les relacions de tema i rema entre els elements que la integren.

3.1. Posicionament de l'emissor respecte a la informació donada

Quan una persona dóna una informació, transmet alhora quina és la seva actitud cognitiva respecte al contingut de la informació. Vegem-ho amb unes breus consideracions sobre dues frases que ens poden servir d'exemple. Considerem primer el contingut de [7]:

[7] *L'objecció de consciència és la negativa a complir qualsevol norma, ordre o imposició que entri en contradicció amb el codi de conducta personal, amb la consciència.* (text núm. 12)

No hi ha dubte que la frase té un caràcter informatiu. En la relació causa-efecte que hi ha entre l'acte locuti i l'acte perlocuti constatem que l'efecte que ha produït l'emissió de la frase és que el receptor ha quedat informat de què és l'ob-

4. Vegeu en el capítol anterior l'exposició d'aquests conceptes feta per R. Artigas.

jecció de consciència (prescindint d'altres efectes secundaris que hagi pogut produir). O sigui, hi ha una coincidència entre la funció lingüística i la funció pragmàtica i per això diem que la frase és una declarativa pura, amb un ús característic. En la mesura que l'emissor no ha deixat traces explícites del seu posicionament respecte al contingut de l'enunciat ni de cap propòsit altre que la transmissió d'informació, podem dir que allò que més destaca en l'acte de donar-la és la voluntat d'*objectivació*. El contingut es dona com un fet.

Voldríem fer algunes remarques sobre la frase [7] i alhora avançar-nos a algunes possibles objeccions del lector. La frase és construïda amb el verb copulatiu *ser*, que aquí no té valor atributiu, sinó que actua com a signe d'igualtat, ja que es tracta d'una definició. Una definició essencial, quan és formulada correctament, és una tautologia, ja que és reductible a la fórmula $A = A$. Hom pot preguntar-se si en una tautologia hi ha transmissió d'informació, atès que no hi ha cap nou rema. És veritat que una tautologia no aporta coneixements nous, sinó que únicament indica relacions lògiques entre conceptes, però en el pla comunicatiu (i no oblidem que la comunicació es produeix a nivell mental) sí que hi ha transmissió de coneixement, perquè es fa saber que el contingut referencial de l'element *definiendum* (el concepte que cal definir, el de l'esquerra del signe d'igualtat) coincideix amb el contingut referencial de l'element *definiens* (el que defineix, el de la dreta del signe d'igualtat). Al capdavall, una definició de X sempre és una resposta a la pregunta «Què és X?» O, dit d'una altra manera, és una satisfacció de la demanda: «Formula X amb uns elements lingüístics més coneguts i, doncs, més comprensibles.»

Les definicions *stricto sensu*, en tant que tautologies, gaudeixen de validesa universal i exclouen que hi hagi pronunciament per part de l'emissor respecte a la veracitat. Per això no ens ha semblat inoportú de triar la frase [7] com a exemple d'informació neutra, en què es pressuposa la veritat de l'enunciat i l'adhesió mental de l'emissor. Solen tenir aquest caràcter d'objectivitat les notícies donades pels mitjans públics de comunicació.

Fixem-nos ara en la frase [8]

[8] *Ningú que tingui dos dits de front no dubta de la qualitat dels nostres productes.*

A diferència de l'anterior, en aquesta frase l'emissor, a més de transmetre una informació sobre la qualitat d'uns productes, vol posar en relleu la seva conformitat absoluta amb el contingut de l'enunciat i la seva disposició a defensar-lo. Es proposa que el receptor no sols quedi assabentat del contingut de l'enunciat sinó que, a més, hi doni assentiment. La contundència de l'enunciat comporta una interpel·lació al receptor, gairebé una intimidació. Si aquest no admet l'enunciat, la seva imatge queda deteriorada i sap que entra en confrontació noèti-

ca amb l'emissor, que s'ha compromès amb l'enunciat i l'ha presentat com una *veritat inqüestionable*.

La defensa del contingut d'un enunciat informatiu, és a dir, la defensa de la informació transmesa, es relaciona especialment amb la validesa de l'enunciat, consisteix en una valoració al·legòrica de l'enunciat per part de l'emissor. Aquesta *validació* pot manifestar-se amb formes molt diverses, que alhora indiquen el grau de veritat que l'emissor atribueix a la informació donada. Així, pot presentar-la com a veritat absoluta, com a probable o com a simplement possible. El recurs lingüístic més freqüent és l'ús d'adverbis modals, de frases introductòries i d'uns determinats verbs modals, com *sens dubte, probablement, potser, és evident que*, o el verb *deure* amb valor modal. A vegades també pot tenir aquesta funció l'esment explícit de les fonts de la informació.

Mentre que la defensa de l'enunciat està estretament lligada amb la valoració de la veracitat de la informació, la *responsabilització* o *desresponsabilització* respecte a l'enunciat es relacionen més directament amb el grau de certesa o de convicció amb què l'emissor pot transmetre la informació. Els conceptes de veritat i de certesa, si bé estan estretament relacionats, i fins i tot a vegades es poden confondre, han estat degudament definits i distingits pels filòsofs.⁵

Les formes més habituals de responsabilització o de desresponsabilització solen ser les frases introductòries que indiquen opinió pròpia o bé opinió aliena. Pot servir d'exemple de desresponsabilització la manera com es dóna la informació en les frases següents. La primera és extreta d'una conversa sobre les pel·lícules del dia a la televisió:

[9] *L'altre dia diu que en van fer una que era molt maca\ aquella: (text núm. 2)*

La segona és la resposta a una pregunta del jutge sobre el valor d'un objecte en un judici per cas de furt:

[10] *El valor econòmic que (j)o sàpigui i que m'han informat és de vint-i-vuit mil pessetes\ (text núm. 15)*

5. Sense entrar aquí en qüestions d'escoles, recordem molt breument que la veritat o la falsedat solen considerar-se propietats dels enunciats informatius i se solen descriure com la coincidència o no coincidència d'allò que expressa un enunciat amb la realitat extramental. La certesa o el dubte, en canvi, són estats de la ment humana respecte a la veritat dels enunciats. Així, un enunciat pot ser ver encara que ningú no el tingui per ver i, viceversa, una persona pot tenir una certesa total respecte a un enunciat que en realitat és fals.

El parlant, en la frase [10], és conscient que dona una informació, però amb l'expressió *que jo sàpigui i que m'han informat* vol remarcar que ell no es fa responsable del contingut, no el dona com un fet; té un valor semblant el *diu que* de la frase [9].

Hem dit que l'esment de les fonts de la informació pot ser una marca de posicionament de l'emissor respecte a l'enunciat. Voldríem insistir en els principals efectes que pot produir aquest element, ja que són complexos i a vegades fins poden semblar contradictoris. En principi, l'esment de les fonts sol afectar la validació dels enunciats, o sigui, sol indicar la veracitat que l'emissor atribueix a la informació donada, però també pot ser un element de responsabilització o de desresponsabilització respecte a l'enunciat. Abans, però, vegem algunes diferències en la manera d'esmentar les fonts d'informació.

a) L'emissor es presenta com la font originària de la informació.

El lector deu haver pensat espontàniament en l'esment d'una font aliena a l'emissor, però també pot ser que aquest manifesti explícitament que la informació s'ha originat en ell mateix. Quan l'emissor posa com a font del coneixement transmès la pròpia experiència, és evident que es fa responsable del contingut de l'enunciat emès, però alhora matisa la valoració veritativa de la seva informació, ja que deixa oberta la possibilitat d'una valoració diferent de la seva. En definitiva depèn de la fiabilitat que el receptor li atorgui respecte als seus dots d'observació, a la seva percepció sensorial, a la seva independència de judici, etc. Aquests matisos solen ser expressats per frases introductòries o per marcadors lògics, com es pot veure en la frase següent:

[11] *Pel tros que vaig sentir no duia la conferència gaire preparada.*

b) L'emissor esmenta una font d'informació diferent d'ell.

L'esment de fonts alienes pot tenir també un doble efecte. D'una banda pot servir per corroborar la veracitat de la informació i per forçar l'interlocutor a acceptar-la com a vàlida. Això és així quan l'emissor està convençut que la font citada és reconeguda pel receptor com una autoritat superior.

Ara, si l'emissor es fa responsable de la informació donada i la citació de la font pretén corroborar la seva veracitat, la manca d'assentiment del receptor produeix una confrontació noètica directament amb l'emissor. Serveixi com a exemple de citació d'autoritat el text següent:

[12] *D'acord amb Gumperz (1982) en la seva definició d'alternança situacional, les commutacions són aquells canvis de llengua que tenen*

la funció de marcar la modificació dels paràmetres del context (la constel·lació de participants, el tema, la finalitat, etc.), o de contrastar tipus de discurs (formal/informal; informatiu/regulatiu; públic/privat, etc.).

D'altra banda, l'esment de la font d'informació també pot constituir un factor de desresponsabilització ja que l'emissor transfereix a la font citada la responsabilitat sobre la veracitat del contingut de l'enunciat; en aquest cas, la manca d'assentiment del receptor no produeix cap confrontació noètica amb l'emissor, i aquesta, o bé queda diluïda o bé es gira contra la font. Això sol produir-se quan l'emissor no pressuposa en el receptor un reconeixement de la font com a autoritat superior, o bé li pressuposa una manca de reconeixement. Imaginem que hom hagi de valorar el grau de responsabilització de l'emissor respecte a l'enunciat de [13]

[13] *Segons la portera demà l'ascensor ja estarà arreglat.*

És clar que depèn de la credibilitat que tingui la portera, però no únicament de la credibilitat que té als ulls de l'emissor, sinó també, i principalment, de la credibilitat que sap que li reconeix el receptor.

Encara que la valoració aletètica o validació, i la responsabilització o desresponsabilització són elements que l'emissor afegeix al seu enunciat i formen part del seu posicionament, sovint només es poden detectar (o és més fàcil de fer-ho) analitzant la reacció del receptor o la consciència que l'emissor té de la possible reacció del receptor.

Per fer una recapitulació del que hem dit sobre *objectivació, validació i responsabilització o desresponsabilització* potser serà millor veure-ho en un exemple pràctic. Observem, doncs, la frase de [14] i els matisos que hi aporten les modificacions que s'hi han introduït:

- [14] *(El negoci) dóna per no perdre-hi i com que tenen altra cosa venen carbó venen llenyes una cosa ajunta l'altra* (text núm. 1)
- [14a] *A mi em sembla que el negoci dóna per no perdre-hi, i, com que tenen altra cosa, venen carbó, venen llenyes, una cosa ajunta l'altra.*
- [14b] *Diuen que el negoci dóna per no perdre-hi, i, com que tenen altra cosa, venen carbó, venen llenyes, una cosa ajunta l'altra.*
- [14c] *Probablement el negoci dóna per no perdre-hi, i, com que tenen altra cosa, venen carbó, venen llenyes, segurament una cosa ajunta l'altra.*
- [14d] *El negoci deu donar per no perdre-hi, i, com que tenen altra cosa, venen carbó, venen llenyes, una cosa deu ajuntar l'altra.*

Mentre que [14] presenta un contingut com a objectiu, sense marques modalitzadores per part de l'emissor, [14c] i [14d] presenten un pronunciament sobre el grau de veritat de l'enunciat; l'adverbi *probablement* i el verb modal *deu* indiquen que el contingut de l'enunciat no és pas una veritat inqüestionable. En [14a] l'emissor assumeix l'enunciat com una opinió personal seva, i se'n responsabilitza, amb la frase introductòria *a mi em sembla que*. En [14b], en canvi, amb l'expressió *diuen que*, l'emissor atribueix la informació a una font aliena, i en aquest cas representa un factor de desresponsabilització.

3.2. Transmissió d'informació amb diferents modalitats oracionals

Quan es planteja el tema de la relació entre l'acte de donar informació i les modalitats oracionals, sembla una obvietat que la transmissió d'informació està estretament lligada amb la modalitat declarativa, però gairebé immediatament hom s'adona que la relació no és pas biunívoca. En efecte, no tota declarativa ha estat emesa per donar informació, o almenys no és aquest l'únic propòsit de l'emissor, i, d'altra banda, no sempre la informació és transmesa mitjançant la modalitat declarativa. Per això en el projecte Tipotext s'ha contemplat un ús característic de les modalitats oracionals i un ús no característic.

3.2.1. La modalitat declarativa

El lector haurà pogut observar que en tots els exemples que hem posat sota l'epígraf anterior per mostrar diferents posicionaments de l'emissor respecte a l'enunciat no ens hem apartat de la modalitat declarativa, adés emprada amb un ús característic, adés amb un ús no característic.

Volem insistir encara en aquesta modalitat, ara de manera expressa, ja que és fonamental en la transmissió d'informació. Vegem la diversitat de matisos que es poden donar dintre d'aquesta modalitat observant les següents frases, que després comentarem:

- [15] *L'índex de preus al consum del mes de febrer ha pujat 0,4 punts.*
- [16] *El que passa és que_ deu donar molt això\ perquè clar si ells són els únics que tenen butà\# (text núm. 1)*
- [17] *Passo de dutxar-me, què coi! a campaments s'ha de suar l'asfalt i la ronya.*
- [18] *Per nosaltres Grècia es continua en l'acabat numèric d'un motor d'avió, en el teixit anti-artístic d'anònima factura anglesa destinat al golf, en el nu, en el music-hall americà.*

Qualsevol persona, en llegir les frases [15] - [18], ha quedat informada de quelcom, ha rebut una informació; és més, probablement té la impressió que aquesta transmissió d'informació no és fortuïta, accidental, sinó que és volguda per l'emissor; fins i tot en alguns casos es pot afirmar que aquesta transmissió d'informació és l'únic objectiu. Ara, qualsevol lector, situant-se mentalment en el lloc del destinatari natural, s'haurà adonat que l'emissor ha actuat de manera diferent en cada cas, i aquesta diferència consisteix en els ingredients conceptuais o emocionals que ha volgut afegir a la simple informació, vehiculats per unes determinades formes lingüístiques, a més de l'entonació que ha adoptat en el cas dels textos orals.

Analitzem breument els matisos que revesteix cadascuna d'aquestes frases amb modalitat declarativa a la llum dels macrocondicionants i dels factors de posicionament esmentats a les pàgines anteriors. Ens limitarem a aquells matisos que són fàcilment objectivables i observables i que no depenen únicament d'un coneixement exhaustiu dels elements contextuals, cosa que faria molt complexa l'anàlisi.

[15] *L'índex de preus al consum del mes de febrer ha pujat 0,4 punts.*

Pot ser un model de transmissió d'informació neutra, sense cap projecció personal de l'emissor. Pressuposa uns receptors virtualment interessats a conèixer aquesta informació; de fet, l'IPC és una de les informacions que apareixen cada mes en els mitjans de comunicació. És, per tant, una informació demanada, almenys implícitament, i l'emissor no ha de recórrer a cap estratagema per a col·locar-la. Les reaccions i les actuacions pràctiques de cada receptor conseqüents a la recepció d'aquesta informació escapen a la nostra anàlisi i sembla que *a priori* no són tingudes en compte per l'emissor.

Tal com ha estat emesa, l'oració té una modalitat declarativa pura, i allò que més hi destaca és l'objectivació i l'absència de qualsevol apreciació subjectiva. Si aquesta informació la dona el responsable del departament d'economia que ha elaborat les dades, la informació pot revestir un cert grau de responsabilització. Però si el qui dona la informació és persona aliena al contingut i esmenta la font d'on ha sorgit, com en [15a]

[15a] *Segons les dades del Departament d'Economia, l'índex de preus al consum del mes de febrer ha pujat 0,4 punts.*

aquest esment ja constitueix una marca de l'emissor respecte al contingut de l'enunciat o respecte al receptor. En un cert sentit pot representar una validació del contingut de l'enunciat, que porta afegit, per tant, un cert valor de veritat; però de cara al receptor pot representar una desresponsabilització, ja que implícita-

ment potser està dient al receptor: «si la informació no s'ajusta a la realitat, no em demaneu responsabilitats a mi, sinó a la font que l'ha facilitada.»

Si a la informació s'hi afegís *com ja s'esperava* o *contra el que s'esperava*, la informació portaria afegida una implicació dels receptors, ja que, d'una banda, explicitaria el supòsit que aquests desitgen ser informats sobre el moviment de l'IPC i, d'una altra, els atribuiria unes determinades expectatives, que amb la informació donada es veuen confirmades o defraudades; en canvi, no suposaria cap valoració de la naturalesa de la informació en ella mateixa. Si, en canvi, l'afegit consistís en una expressió com *afortunadament* o *malauradament*, això suposaria un pronunciament valoratiu sobre el contingut de l'enunciat, que revelaria automàticament que l'emissor considera l'enunciat una bona o una mala notícia. Ens trobaríem, per tant, davant una informació demanada (en aquest cas seria una demanda implícita d'un sector de la societat), que pel seu contingut pot ser una classe d'informació desitjada o no desitjada. En tots els supòsits esmentats es mantindria una forma lingüística bàsica, la d'una oració declarativa, i l'única variació consistiria en l'addició d'uns operadors lògics o axiològics que l'anirien convertint en una declarativa amb ús no característic.

Comentem ara la frase [16]

[16] *El que passa és que_ deu donar molt això\ perquè clar si ells són els únics que tenen butà\#* (text núm. 1)

La informació donada en [16] és complexa i hom pot preguntar-se de quantes coses ens informa la frase. No entrarem aquí en consideracions tèdriques sobre què cal considerar unitats d'informació. Atenent-nos a una interpretació planera, hom acceptarà fàcilment que hi ha dues afirmacions fonamentals: que el negoci deu donar per molt i que els qui porten aquest negoci són els únics que tenen butà. Llevat dels casos de respostes breus a preguntes sobre aspectes molt concrets, rarament es transmet una dada informativa aïllada, sinó que sol produir-se un enfilall de dades. Aleshores és natural preguntar-se quin tipus de relació hi ha entre les diferents informacions donades. Una anàlisi exhaustiva de les relacions possibles, que no entra dintre dels nostres propòsits, produiria uns ideogrames amb formes molt variades.

Ací, cenyint-nos a la frase proposada, només assenyalarem que, guiant-nos per l'estructura sintàctica de les oracions gramaticals que la integren, la informació que *el negoci deu donar molt* representa la informació principal, mentre que el fet que aquesta sigui l'única botiga on venen butà no és una simple informació juxtaposada sinó que actua com a argument per a justificar el contingut de l'altra i confirmar-ne la veracitat. En la mesura que la informació de l'oració principal comporta una valoració, aportada segurament per la frase introductòria *el que passa és que* i per l'adverbi *molt*, i una clara suposició expressada amb el

verb modal *deu*, l'emissor se sent obligat a defensar la seva valoració. Per això podem dir que en la frase [16] presa en conjunt hi ha un fort posicionament de l'emissor i que la modalitat oracional emprada és la d'una declarativa amb un ús no característic, ja que, a més de la informació, hi ha una defensa de l'enunciat.

La voluntat de defensa del propi enunciat queda potser encara més evident en la frase [17], extreta del diari d'una adolescent.

[17] *Passo de dutxar-me, què coi! a campaments s'ha de suar l'asfalt i la ronya.*

Nosaltres, els lectors, no som els destinataris naturals d'aquesta informació, però n'hem esdevingut també receptors. Normalment un diari s'escriu per a un mateix i, per tant, el més probable és que la noia, en escriure això, no pensés que estava transmetent cap informació, ni volgués fer-ho, sinó que únicament volia deixar constància per a ella mateixa que durant els dies de campament no pensava dutxar-se. Estrictament, es tracta d'una informació no demanada, però, atès que aquí el seu *alter ego* actua com a receptor de la informació, vol que aquest quedi convençut de la bondat de la seva decisió, i per això es veu obligada a defensar l'enunciat davant els possibles retrets del receptor (la pròpia consciència); per això la segona frase conté una altra informació sobre allò que ella pensa de la qüestió, però no es limita a deixar constància del seu pensament sinó que a més l'eleva a la categoria de principi. La defensa del contingut axiològic de *passo de dutxar-me* hauria pogut revestir moltes formes: «a campaments és complicat fer-ho», «a campaments no tinc temps de fer-ho», «a campaments m'agrada suar l'asfalt i la ronya», etc. En aquests casos hi hauria hagut una defensa del propi enunciat des d'un punt de vista merament personal; en canvi, mitjançant la perífrasi d'obligació i la forma impersonal de la passiva reflexa no sols queda defensada la primera informació, sinó també la segona, que l'autora converteix en un criteri d'actuació.

També aquí ens trobem davant una modalitat oracional declarativa, però que no es limita al seu ús característic sinó que constitueix una clara defensa de l'enunciat per part de l'emissor. Aquesta defensa queda encara més reforçada per la inserció de l'exclamació *què coi!* (que fins i tot podria conferir al conjunt de l'enunciat el caràcter de modalitat exclamativa). El valor deontològic de *a campaments s'ha de suar l'asfalt i la ronya*, en la mesura que va adreçat a l'emissor mateix, té més caràcter de justificació que no pas d'imperatiu.

Contemplem ara la frase següent, extreta del *Manifest Groc* de 1928.

[18] *Per nosaltres Grècia es continua en l'acabat numèric d'un motor d'avió, en el teixit anti-artístic d'ànima factura anglesa destinat al golf, en el nu, en el music-hall americà.*

La informació que els firmants del manifest volen transmetre als lectors és molt simple, però la manera com és presentada incita a algunes consideracions. En primer lloc hi ha un contrast evident en el fet d'exposar un concepte abstracte, que podríem resumir com «la tècnica i l'art del moment», mitjançant uns exemples concrets que es plasmen en els complements circumstancials de l'oració; aquests necessàriament han de formar sèrie perquè el receptor compregui que es tracta d'exemples, que podrien ser substituïts per uns altres. Aquesta designació d'objectes i de fets concrets, que devien constituir la realitat més cridanera del moment a causa de llur novetat, donen a la frase un cert caire d'objectivació. Tanmateix, l'encapçalament de la frase amb un *per nosaltres* constitueix, d'entrada, una expressió de la subjectivitat de l'emissor, el qual posa en relleu el seu compromís amb el contingut de l'enunciat i, per tant, se'n responsabilitza. Per això en aquest text, al costat dels valors referencials, el llenguatge està acomplint una funció psíquica.

El *Manifest Groc*, pres globalment, és un bon exemple de transmissió d'informació no demanada ni explícitament ni implícitament, com són la majoria de manifestos. La frase que comentem pertany a aquell tipus d'enunciats que Charaudeau (1992) classificaria com a *elocutius*, ja que expressa l'opinió de l'emissor, mentre que en l'acte d'enunciació no hi ha cap implicació del receptor, el qual, segons expressió de Charaudeau, «resta en un paper de simple testimoni de l'opinió de l'emissor». *Per nosaltres* actua com un operador lògic, i el tipus de valoració que aporta a l'enunciat és d'ordre cognitiu: assenyala que aquest enunciat pertany al conjunt de creences o opinions de l'emissor.

Tanmateix, cal remarcar que la no implicació del receptor, que, segons els seguidors de Charaudeau, caracteritza aquest tipus d'enunciats, cal entendre-la en un pla estrictament lingüístic, és a dir, el receptor no és implicat en l'acte locuti (en el sentit d'Austin), però no així en el pla pragmàtic, en l'acte perlocuti. En efecte, el *Manifest Groc*, com la majoria de manifestos, no es limita a expressar les opinions dels emissors sense altra intenció que fer-les saber, sinó que té el propòsit d'incidir activament en la societat en general o en alguns sectors determinats, amb un caràcter fins i tot clarament provocatiu, amb la voluntat de modificar la mentalitat dels receptors i de modificar llur comportament. La prova és que normalment solen suscitar polèmica entre els afectats, una polèmica no sols prevista sinó expressament volguda pels emissors. Són actes de parla indirectes que, a més de la funció referencial i psíquica, tenen també un valor conatiu.

La forma lingüística adoptada en la frase que comentem és una modalitat oracional declarativa, però és evident que el seu ús no és un ús característic: en el fons no es vol informar d'allò que s'esdevé en el món com a realitat extramental sinó de les idees que unes determinades persones tenen sobre el món, amb el propòsit d'incidir en la conducta dels altres i de fer canviar la realitat.

3.2.2. Les modalitats no declaratives

Hem dit que la modalitat declarativa no és pas l'única amb què es transmet informació. De fet, en qualsevol acte de parla es transmet sempre algun tipus d'informació, però fins i tot quan la voluntat explícita és d'informar, l'emissor pot triar modalitats oracionals diferents de la declarativa, que tindran un ús no característic. És una manera molt modalitzada d'informar, derivada de la intencionalitat de l'emissor i dels factors pragmàtics que envolten la situació comunicativa. Ho veurem analitzant alguns exemples:

[19] *Saps que el mes que ve me'n vaig a París?*

Sembla indiscutible que el que fa l'emissor amb la frase [19] és informar l'interlocutor de la seva futura anada a París. Ara bé, en lloc d'emprar, com en les frases que hem vist anteriorment, la modalitat declarativa, s'ha servit d'una modalitat interrogativa.

Pensem en els possibles motius que l'han portat a triar aquesta manera de donar una informació. És molt probable que es doni alguna d'aquestes circumstàncies:

- l'emissor té moltes ganes de donar la informació
- l'emissor no està segur que l'interlocutor estigui interessat a tenir informació sobre els seus projectes, ja que no li ha preguntat res
- l'emissor té un estatus inferior al del receptor i, per tant, ha de triar una forma suau per col·locar la informació
- l'emissor calcula les possibles reaccions del receptor: potser preveu una reacció de contrarietat i vol atenuar l'efecte de la informació, o potser preveu que li desvetllarà la curiositat i considera que és una forma d'incitar-lo a preguntar més coses i així podrà ampliar la tramesa d'informació.

Com en altres ocasions, l'autèntic sentit d'una tramesa d'informació o d'un acte comunicatiu en general es revela en la resposta que socialment es considera adequada per part del receptor. Aquesta resposta ha de manifestar fonamentalment tres coses: que s'ha comprès el missatge, que es vol cooperar en l'intercanvi comunicatiu i que es vol salvaguardar la imatge de l'altre i la d'un mateix. Davant una frase com la que estem comentant, la resposta adequada és mostrar interès per la informació i fins i tot, en cas que ja tingués la informació, és bo que el receptor fingeixi que no la té.

No sempre l'ús d'aquesta forma de transmetre informació pressuposa una diferència d'estatus entre els interlocutors, sinó que també és freqüent entre persones d'estatus igual o semblant i, quan la informació no versa sobre cap dels

interlocutors, és una forma emprada sovint per les persones afeccionades a fer córrer rumors i xafarderies. No és habitual que la faci servir una persona d'estatus superior per a transmetre informació a una d'estatus inferior.

Aquí la modalitat interrogativa té, naturalment, un ús no característic. Aquest recurs serà desenvolupat àmpliament en el capítol següent.

La frase que comentarem a continuació se serveix d'un recurs diferent de la interrogació:

[20] *Pensi que_ nosaltres el vam conèixer quan tenia vuitanta anys\ i feia seixanta anys que no estava aquí\ que havia estat l(a)última vegada\ (text núm. 7)*

Segons l'anàlisi gramatical, l'oració principal és construïda en mode imperatiu. Ara, tot i que l'imperatiu és la forma més clarament impositiva de demanar béns o serveis, com es veurà en el capítol quart, aquí el receptor no interpreta de cap manera que se li estigui manant res, sinó que està rebent una informació. Si davant una ordre és possible una resposta verbal, aquesta pot ser «amb molt de gust», «ara ho faig», «ho faré», «no puc fer-ho», «no vull fer-ho», «fes-ho tu», «que ho faci un altre», etc. Ja es veu que en el nostre exemple qualsevol d'aquestes respostes fóra un estirabot. L'emissor no espera que els receptors diguin ni facin res; el que vol és donar-los una informació i subratllar-ne el contingut.

La frase té un tret comú amb l'anterior: en l'acte locutihi hi ha una implicació del receptor. En els esquemes de Charaudeau, tant l'una com l'altra serien incloses entre els enunciats que anomena *al-locutius*. Malgrat que les dues frases, [19] i [20], tenen modalitats oracionals diferents, tenen els mateixos efectes pragmàtics: totes dues transmeten informació i interpel·len el receptor. Per què en la frase present l'emissor ha adoptat, segurament de manera inconscient, aquesta forma? Probablement així ha donat un major èmfasi a la informació, però gosaríem dir que, a més, s'ha introduït en la ment dels receptors per desfer-hi una possible idea equivocada. Així la frase tindria un valor referencial, obvi des del punt de vista pragmàtic, sense perdre el valor conatiu (funció conativa de pensar, com veurem més endavant) que, al capdavant, és propi de les modalitats imperatives.

Concloem, doncs, que, segons la classificació del projecte Tipotext, la frase té una modalitat imperativa amb ús no característic, ja que es tracta d'una imperativa per donar informació.

La frase que comentarem en darrer lloc, [21], per il·lustrar la transmissió d'informació mitjançant modalitats oracionals diverses és l'antítesi de la frase [15], que hem vist que podia considerar-se totalment neutra i sense rastres del posicionament de l'emissor.

[21] *Ja torna a ploure!*

Ja es veu d'antuvi que és una oració exclamativa, però no hi ha dubte que transmet una informació: «que està plovent altre cop.» És discutible si aquest és el propòsit primordial i si el sentiment que l'emissor experimenta davant del fet és un element sobreafegit, o bé a la inversa. Tan sols el context ens ho podria dir amb seguretat, alhora que, si la frase fos produïda oralment, l'entonació ens diria si transmet aquesta informació amb alegria o amb enuig. És clar que no seria el mateix si la frase la pronunciés un pagès que necessita que plougui més per salvar la collita, o bé si es tractés d'una pluja excessiva per al mateix pagès, o bé si la pronunciés un comerciant de ciutat que té parada al carrer. De totes maneres, és evident que la frase transmet informació: qualsevol receptor queda informat del fet que està plovent novament, i alhora queda també informat del sentiment que produeix en l'emissor el contingut de l'enunciat. Encara que hom sol admetre que en general les oracions exclamatives se centren en l'emissor i expressen els seus sentiments, no per això queden exclosos els sentiments del receptor, i per això la frase pot ser emesa de maneres diferents segons els diferents sentiments que l'emissor creu que pot desvetllar en el receptor.

Encara que el nostre propòsit és parlar de les diferents maneres de donar informació, voldríem dir uns mots sobre l'emissió d'enunciats declaratius en unes circumstàncies en què en realitat no es dona informació. No ens referim ara a les típiques expressions fàtiques, segons la denominació de Jakobson, sinó a aquelles oracions amb modalitat declarativa que no fan altra cosa que repetir o confirmar la informació que acaba de donar l'interlocutor. En el projecte Tipotext han estat incloses en el grup de declaratives amb ús no característic. Fixem-nos en el que passa en el següent diàleg:

[22] PALETA: *com que tenen altra cosa venen carbó venen llenyes una cosa ajunta l'altra*

SRA. MARIA: *Una cosa ajunta l'altra*

[...]

SRA. MARIA: *Sí [una cosa] fa vendre l'altra* (text núm. 1)

Pres aïlladament, la frase *una cosa ajunta l'altra*, sobretot la primera vegada que és emesa, transmet una informació clara i no té caràcter fàtic. Ara, quan és repetida pel receptor i novament per l'emissor, encara que amb una lleugera diferència, és evident que no hi ha transmissió d'informació, sinó un simple assentiment respecte a la informació ja donada; la frase, si bé conserva un valor referencial, no conté cap nou rema i a compleix una funció interlocutiva, com ja comentarem en parlar de la transmissió d'informació i les funcions del llenguatge.

3.3. Informació explícita i informació implícita

En el repàs de les modalitats oracionals amb què es dona informació hem vist que aquesta es troba continguda en qualsevol acte de parla, sigui que l'emissor tingui el propòsit explícit de donar-la, sigui com a efecte perlocutiu d'un acte de parla indirecte. Podríem partir d'altres punts de vista que ens mostrarien també maneres diferents de donar informació, però aquí només volem remarcar que en qualsevol enunciat informatiu hi ha una informació que es transmet de manera explícita i una informació que es dona de manera implícita. D'altra banda, els mateixos elements que configuren la informació explícita poden estar organitzats de tal manera que uns es consideren informació ja sabuda i constitueixen el tema, mentre que uns altres són informació nova i constitueixen el rema. I encara, dintre dels elements que constitueixen el rema, uns poden estar més focalitzats que uns altres, sigui per la ubicació dintre de l'enunciat, sigui per l'entonació que se'ls dona en el canal oral o pels senyals de puntuació en el canal escrit. Ho veurem tot seguit en un exemple. Imaginem que la frase [23] forma part d'una conversa informal entre persones adultes que tenen el grau de coneixement de les respectives situacions familiars habitual entre veïns.

[23] *Fa pocs dies la nostra filla mitjana ens va escriure una postal molt afectuosa des de Londres.*

En primer lloc podem observar que en la frase hi ha uns elements que constitueixen una informació explícita, però també hi ha continguts implícitament altres elements informatius. N'enumerarem alguns, sense pretendre ser exhaustius, ja que cada lector pot fer l'exercici d'imaginar-ne encara altres.

Informació explícita:

1. hi ha hagut un acte de comunicació entre una noia i la seva família des d'un lloc distant (SN+SV)
2. els destinataris són els pares de la noia i potser també altres familiars (CI)
3. la comunicació ha estat per escrit (V)
4. la noia que ha escrit és la filla mitjana (S)
5. el suport material ha estat una postal (OD)
6. el contingut de la postal era molt afectuós (CN)
7. aquesta comunicació és recent (CC)
8. la postal ha estat escrita des de Londres (CC).

Informació implícita:

1. els pares viuen junts
2. en la prole dels pares hi ha com a mínim tres noies

3. la filla mitjana sap escriure
4. els pares saben llegir
5. existeixen uns objectes anomenats postals
6. en les postals s'hi pot escriure
7. existeix un lloc anomenat Londres
8. hi ha un servei per fer arribar objectes des de Londres fins al lloc dels destinataris (servei de correus)
9. els darrers dies el personal de correus no ha estat en vaga.

Potser pel que fa als elements implícits no és prou adequat parlar de donar informació ja que es tracta d'una informació connotada, que en el moment de produir-se l'acte comunicatiu és actualitzada pels interlocutors i es fa present de manera subjacent, de manera que sense aquesta actualització resultaria difícil qualsevol transmissió de nova informació.

Voldríem fer algunes precisions sobre la informació implícita. D'entrada hem de recordar que no s'ha d'identificar el concepte d'informació explícita amb el d'informació nova, ni el d'informació implícita amb el d'informació coneguda. Tant entre els elements explícits com entre els implícits n'hi pot haver de coneguts i n'hi pot haver de nous. Quins elements són nous i quins són coneguts depèn de cada situació comunicativa, d'allò que es consideren coneixements compartits pels interlocutors. Així, en la situació comunicativa que hem imaginat per a la frase [23] probablement tots els elements implícits són coneguts i compartits pels interlocutors presents en el moment de l'enunciació. En canvi, per a nosaltres, els lectors que hem esdevingut receptors de la informació, són informació nova els elements implícits 1 i 2, perquè no compartim uns determinats coneixements de la situació comunicativa immediata, però no ho són 3-9, perquè són coneixements compartits en el nostre àmbit cultural. Però per a uns altres receptors pertanyents a altres àmbits culturals, remots en l'espai o en el temps, podrien ser nous molts dels elements implícits: podrien ser informació nova 3 i 4 en una societat en què no fos normal saber llegir i escriure; podrien ser-ho 5, 6 i 8 en una societat en què no hi hagués servei de correus o no existissin les postals, i també 7 podria ser una novetat per a qualsevol persona que no sabés que hi ha una ciutat anomenada Londres.

3.4. Tema i rema en la informació explícita

Centrant-nos ara en els elements que hem anomenat explícits, cal assenyalar que hom sol fer una distinció entre els elements temàtics i els elements remàtics.⁶

6. Aquests aspectes han estat desenvolupats més àmpliament per Joan Bellès (1991).

Se sol considerar tema allò de què es parla i que es dona per conegut en la situació comunicativa, i se sol anomenar rema allò que s'aporta com a nou en l'acte de comunicació verbal. No sempre és fàcil de determinar què és tema i què és rema en una informació, i en la comunicació oral és gairebé impossible si no es té en compte l'entonació amb què s'emet cadascun dels elements de l'enunciat. A vegades es pot considerar rema pràcticament tota la informació transmesa; depèn, en últim terme, de la situació comunicativa.

En l'exemple que hem posat es pot considerar rema tot el conjunt de l'enunciat. Si l'enunciació es produeix en un context en què els interlocutors intercanvien informació banal sobre les famílies respectives, es podria considerar tema el pronom personal *ens*. Després ho justificarem. Pel que fa als altres elements que integren la informació, l'emissor té moltes maneres de donar-la sense canviar la modalitat oracional i sense introduir-hi elements lingüístics nous. Dos dels factors de modalització que s'han analitzat en el projecte Tipotex són precisament la tematització i la focalització d'uns elements determinats del rema. L'emissor, mitjançant l'entonació o un canvi d'ordre en els elements gramaticals de l'oració podria focalitzar qualsevol dels elements explícits de 3 a 8, amb la qual cosa canviaria substancialment el sentit de la informació donada. Així, si l'emissor volgués remarcar el lloc des d'on els va escriure la filla, podria focalitzar el complement circumstancial només pronunciant-lo amb un èmfasi especial o bé desplaçant-lo, a més, cap a l'esquerra:

[23a] *Des de Londres ens va escriure una postal la nostra filla mitjana fa pocs dies.*

Creiem que podem estalviar-nos d'escriure les set o vuit transformacions que admetria la frase i deixem que el lector ho faci pel seu compte, que ho farà amb més gràcia i això li procurarà una pausa mental en l'aridesa de la nostra exposició.

Què portaria l'emissor a focalitzar un dels elements del rema i a donar així una informació clarament modalitzada? El motiu seria, òbviament, que considera l'element focalitzat el més important de la informació; això en el cas que la informació no fos demanada ni explícitament ni implícitament. En cas contrari, voldria dir que l'emissor és conscient que el receptor està especialment interessat a conèixer algun dels elements que integren la informació. En definitiva, estaria responnent a unes preguntes formulades, implícitament o explícitament, més o menys així:

- a) Fa temps que no sabeu res de les vostres filles (o concretament de la filla mitjana)?
- b) De qui soleu rebre postals a casa vostra?
- c) De quina filla heu tingut notícies últimament?

- d) Us escriuen de tant en tant les vostres filles, o bé només us telefonen?
- e) Us escriuen llargues cartes o bé simples postals les vostres filles?
- f) On és ara la vostra filla mitjana?
- g) S'ha acabat la vaga de correus a la Gran Bretanya? (en aquest cas la resposta implicaria que la postal, a més d'escrita, ha estat rebuda).
- h) Teniu bones relacions amb la vostra filla mitjana?

Segurament que es podrien imaginar encara altres supòsits. Hom es deu preguntar si l'emissor no podria focalitzar també *ens*, el destinatari de la postal. Certament que podria fer-ho. Probablement el recurs seria una breu pausa després del pronom i potser un allargament de la vocal. Però això representaria un canvi qualitatiu important en la informació, diferent dels anteriors, ja que comportaria un canvi respecte al que es considera informació implícita i al coneixement compartit de la situació comunicativa. En cas de ser una informació no demanada, segurament produiria una sorpresa en el receptor. En efecte, la focalització del plural *ens* podria indicar que la noia normalment escriu per separat al pare o a la mare, o que només sol comunicar-se amb un dels dos, o que el pare i la mare viuen separats, o vés a saber què. El fet que *ens* sigui un element amb menys possibilitat de focalització és el que ens ha portat a dir més amunt que podia ésser considerat el tema de l'enunciat informatiu.

3.5. Factors que condicionen la manera de transmetre la informació

Després de veure diferents maneres per les quals pot optar l'emissor quan es proposa de transmetre una informació, consistents sobretot en l'ús de diferents modalitats oracionals i d'altres elements modalitzadors, és lògic que hom es preguntí de què depèn que opti per una manera o per una altra. Aquesta tria no sol obeir a un sol factor sinó que és el resultat de la confluència de diversos factors d'índole vària. Anotem a continuació els que poden ser més rellevants:

1. Demanda per part del receptor:
 - . informació demanada explícitament
 - . informació demanada implícitament
 - . informació no demanada ni explícitament ni implícitament
2. Qui dóna la informació i a títol de què:
 - . un particular a títol individual
 - . en l'exercici d'un rol social
 - . en representació d'una institució
 - . amb estatus alt o baix, igual, superior o inferior al del seu interlocutor
3. A qui es dóna la informació:
 - . a un receptor privat

- . a un receptor en virtut del seu rol social o institucional
 - . a un col·lectiu restringit
 - . a un col·lectiu ampli i públic
 - . a un(s) receptor(s) d'estatus igual, superior o inferior al de l'emissor
4. Grau de satisfacció que pot produir la informació donada:
 - . informació desitjable, intrínsecament bona
 - . informació no desitjable, intrínsecament dolenta
 - . informació indiferent
 5. Finalitat de l'acte de donar informació per part de l'emissor:
 - . satisfer un buit d'informació en l'interlocutor (manifestat explícitament o no)
 - . fer que els altres participin d'uns coneixements
 - . fer ostentació d'una superioritat de coneixements
 - . satisfer la necessitat de plasmar exteriorment la pròpia activitat intel·lectual o els propis sentiments
 - . modificar segons els propis desigs la visió que els altres tenen de la realitat (del món, d'uns fets, d'unes persones)
 6. Canal pel qual es transmet la informació:
 - . oral o bé escrit
 - . directe cara a cara o diferit
 7. Grau de validació de la informació donada:
 - . com a indubtable
 - . com a vera i comprovable
 - . com a versemblant
 - . com a probable
 - . com a simplement possible
 8. Grau de responsabilització de l'emissor respecte a la informació donada:
 - . com a font i responsable últim
 - . com a simple transmissor neutre
 - . com a transmissor que assumeix la informació i se'n responsabilitza
 - . com a transmissor que se'n distancia
 - . com un rumor

3.6. La transmissió d'informació en el projecte Tipotext

Després d'aquest recorregut per uns exemples que ens han permès de veure diferents maneres de donar informació, no ens queda sinó remarcar que el caràcter transaccional de la comunicació humana fa que la transmissió d'informació hi ocupi un lloc especialment destacat. Així s'ha pogut constatar en l'anàlisi textual que s'ha fet en el projecte Tipotext. En efecte, el resultat de l'anàlisi ens diu que aquelles modalitats oracionals que van més intrínsecament lligades a la trans-

missió d'informació destaquen numèricament per damunt de totes les altres amb un percentatge molt alt. D'entrada podem avançar algunes dades numèriques obtingudes sobre l'anàlisi de 102 textos. Les dades expressen el nombre d'ocurrències com a valors absoluts i el percentatge respecte al total de les modalitats analitzades, que són 2.444:

Declarativa característica	966	39,53%
Declarativa per defensar l'enunciat	265	10,84%
Declarativa per regular o controlar la comunicació	104	4,26%
Declarativa per constatar l'enunciat	21	0,86%

D'altra banda, ja hem vist que la transmissió d'informació pot tenir tants matisos segons els factors que constitueixen el context comunicatiu, que l'emissor pot recórrer intencionadament a moltes altres modalitats oracionals que en principi no tenen com a ús característic el de donar informació. Són sobretot les modalitats interrogativa i imperativa amb usos no característics. Heus ací les dades:

Interrogativa per demanar informació	29	1,19%
Imperativa per donar informació	26	1,06%

A tot això podríem afegir-hi aquella informació que es transmet de manera implícita i sovint inconscient i sense cap mena d'intenció per part de l'emissor. Ja hem comentat la informació implícita que hi havia en la frase [23], però hi ha encara molts aspectes més. Així, un receptor qualsevol, només sentint parlar una altra persona, queda informat d'un seguit de trets personals de l'emissor: el dialecte geogràfic que emprava, el seu país d'origen, el seu estat d'ànim, la seva competència lingüística, etc. Però això queda ja fora del nostre abast, ja que ens hem limitat a aquells trets modalitzadors que de manera conscient o inconscient afecten la manera d'acomplir el propòsit comunicatiu de transmetre una informació.

4. La transmissió d'informació i les funcions comunicatives del llenguatge

Cal demostrar que entre els elements estructurals dels actes de parla elementals, d'una banda, i de l'altra les funcions que poden realitzar els actes de parla per a la reproducció del món vital, existeixen relacions internes.

Jürgen HABERMAS

En plantejar-nos una reflexió sobre les funcions comunicatives del llenguatge a propòsit de les diferents maneres de donar informació hom es pot formular dues preguntes prèvies, que en realitat són una de sola formulada des de dos punts de vista complementaris:

- Quines funcions fonamentals està complint la llengua quan uns usuaris se'n serveixen per transmetre informació?
- Fins a quin punt hi ha transmissió d'informació en qualsevol enunciat, sigui quina sigui la seva funció lingüísticocomunicativa?

A aquestes preguntes prèvies, de caràcter genèric, cal afegir-n'hi una d'específica, que és la que justifica que en aquest capítol parlem de les funcions del llenguatge. Podríem formular-la així:

- De quina manera les diferents maneres de donar informació fan que el llenguatge compleixi funcions diferents?

La llarga història de la reflexió humana sobre el llenguatge revela que aquesta reflexió s'ha centrat fonamentalment en dos aspectes: l'aspecte formal i l'aspecte funcional del llenguatge. El primer aplegaria tots els estudis que d'una manera directa o indirecta pretenen respondre a la pregunta que genèricament podríem formular així: com procedeix, com s'estructura intrínsecament el llenguatge? El segon aspecte aplegaria tot allò que s'ha dit per a respondre a la pregunta: per a què serveix el llenguatge?

És innegable que el primer aspecte ha acaparat al llarg dels segles l'atenció dels lingüistes. Aquest ha estat el camp d'activitat dels *gramàtics*, terme emprat ja des de l'antiguitat clàssica i vigent encara avui dia, si bé en molts casos el seu significat s'ha restringit, ja que la lingüística moderna, en la mesura que ha desenvolupat de manera extraordinària la fonologia, la lexicologia i la semàntica, ha reservat el nom de *gramàtica* a l'estudi de la morfologia, la sintaxi i l'ortografia.

L'estudi funcional de la llengua no ha rebut una formulació científica fins al nostre segle, si bé es podria recopilar un cos de doctrina sobre les funcions de la llengua espigolant les afirmacions contingudes fonamentalment en els tractats de retòrica des de l'antiguitat fins als nostres dies. Respondre a la pregunta «per a què serveix el llenguatge?» produiria una llista de verbs més o menys llarga, i tanmateix sempre oberta, segons el grau de minuciositat amb què volguéssim descriure les intencions de l'usuari del llenguatge i segons que ens centréssim en les finalitats últimes o bé enumeréssim les finalitats immediates. La necessitat d'una formulació científica porta, d'una banda, a fer que la llista de funcions sigui una llista finita i, d'altra banda, que aquestes funcions siguin objectivables, o sigui, que puguin ser descrites i reconegudes per la majoria dels usuaris, sense pretendre abastar totes les possibles intencions de cada usuari del llenguatge, que poden ser infinites i sovint inescrutables.

Una formulació teòrica de les funcions del llenguatge ha de donar compte de les possibilitats funcionals del llenguatge com a sistema, o sigui, d'allò que pot produir el llenguatge com a instrument en mans d'una persona capaç d'utilitzar-lo competentment. Ja es pot comprendre que la llista de funcions pot ser més o menys àmplia segons el punt de vista adoptat i que els noms amb què són designades les funcions poden variar segons el seu abast. Per posar només un exemple, recordarem que una de les formulacions més conegudes, la de Jakobson, conté sis funcions fonamentals: referencial, conativa, expressiva, fàtica, poètica i metalingüística. En canvi Yule parteix de dues grans funcions: transaccional i interaccional. Com ja ha quedat explicat en el capítol anterior, en el projecte Tipotext s'han proposat set grans funcions, algunes de les quals coincideixen amb les de Jakobson.

És evident que les diferents classificacions de les funcions comunicatives del llenguatge no han pas estat establertes partint del prisma de la transmissió d'informació. Per això, en intentar ara relacionar aquests dos conceptes, hom pot tenir la impressió que l'assignació correspon a criteris heterogenis. Així, en voler respondre a la pregunta que hem formulat anteriorment «quines funcions fonamentals està complint la llengua quan uns usuaris se'n serveixen per transmetre informació?», constatem que l'assignació de funcions respon a tres preguntes diferents:

- Quan diem que en la transmissió d'informació s'acompleix la funció referencial, la metalingüística o la psíquica responem primordialment a la pregunta *sobre què es dona informació?*
- Quan diem que en la transmissió d'informació s'acompleix la funció conativa, la factiva o la interlocutiva més aviat responem a la pregunta *per a què es dona informació?*
- Quan diem que en la transmissió d'informació s'acompleix la funció poètico-retòrica la resposta escau a la pregunta *amb quins recursos estilístics es dona informació?*

A grans línies podem dir que qualsevol informació versa o bé sobre l'emissor mateix, o bé sobre el receptor, o bé sobre allò que no és ni l'emissor ni el receptor. En els dos darrers casos, la funció serà normalment referencial, excepte que la informació versí específicament sobre la llengua, ja que llavors la funció serà metalingüística. Quan la informació versí sobre el propi emissor, la funció serà també normalment referencial si se centra en la seva realitat física i les seves activitats externes; en canvi, pot ser que predomini la funció psíquica si la informació se centra en els seus pensaments i sentiments, sobretot si és transmesa mitjançant la modalitat exclamativa o bé si el context mena a remarcar els elements emotius, però també pot predominar la funció referencial, sobretot si es fa amb modalitat declarativa, ja que qualsevol aspecte de l'emissor pot ser el referent d'un acte de parla.

Si és veritat, com hem afirmat anteriorment, que en tot acte de comunicació verbal, sigui quina sigui la modalitat oracional emprada, es transmet d'alguna manera alguna informació, també podem dir que, qualsevol que sigui la seva funció comunicativa, un text conté sempre alguna informació. La transmissió d'informació, doncs, manté algun lligam amb totes les funcions comunicatives del llenguatge. Com ja pot comprendre el lector, el que ens proposem de dir a continuació sobre les funcions del llenguatge té un abast limitat, ja que continua cenyint-se al tema que hem adoptat com a prisma, o sigui, la transmissió d'informació.

4.1. Transmissió d'informació i funció referencial

Aquest apartat potser no necessita gaire comentari, ja que és obvi per a tothom que, quan el propòsit comunicatiu és transmetre informació, el llenguatge aconsegueix fonamentalment la funció referencial. Creiem, tanmateix, que el tema mereix algunes reflexions que afecten el valor del coneixement humà i a la seva objectivitat.

Si tenim en compte que la funció referencial aconsegueix la facultat de referir-se al món (coses, accions, fets, experiències, estats, etc.) i de donar-lo a conèixer, hom s'adona fàcilment que les diferents maneres de donar informació no constitueixen únicament un fet lingüístic, sinó que plantegen inevitablement un problema d'ordre filosòfic. En efecte, allò que convencionalment anomenem *el coneixement humà* aconsegueix fonamentalment una funció referencial i consisteix en un conjunt d'informacions sobre el funcionament del cos humà, sobre el seu comportament psicològic, sobre el seu comportament social, sobre els fets acomplerts pels homes al llarg de la història, sobre la vida, el cosmos, etc. En definitiva, enclou tot el conjunt de ciències empíricopositives i ciències socials que s'ocupen de fets reals (no entrarem aquí en els problemes de les ciències purament formals). Tot allò que contenen els milers i milers de volums que constitueixen

allò que anomenem *el saber humà* és esmenussable en un enfilall d'informacions sobre els fenòmens que s'esdevenen o s'han esdevingut en l'univers i sobre les lleis per les quals es regeixen aquests fenòmens.⁷

En parlar de les diferents maneres de donar informació en relació amb els elements modalitzadors, hem insistit a remarcar allò que la modalització aporta respecte a l'objectivació, la validació i la responsabilització per part de l'emissor. El problema ací no és saber si les afirmacions actuals de la ciència són veres o són falses (probablement es demostrarà que la majoria són falses) ni quin ha de ser el criteri per a determinar la seva veritat, la seva falsedat, la seva versemblança o la seva probabilitat; no és aquesta la tasca del lingüista. El que sí interessa és saber si les informacions que es transmeten com a part del coneixement humà són transmeses com a veres, versemblants, probables, etc. Aquesta és la funció dels marcadors lògics.

Les ciències empíricopositives han esdevingut el paradigma del concepte de ciència, ras i curt. Per això la majoria de les informacions que es transmeten amb l'etiqueta de científiques, com a coneixements ja consolidats, no solen portar cap marcador, i això és interpretat com a senyal d'objectivació. Constitueixen un conjunt d'allò que Charaudeau anomena *asserçons*, en les quals no es manifesta cap implicació expressa ni de l'emissor ni del receptor. En canvi aquelles informacions que es transmeten com a fruit d'una investigació recent (individual o grupal) solen portar marcadors lògics que indiquen la valoració al·leògica que en fa l'emissor. Aquests marcadors poden ser de constatació, certesa, opinió, probabilitat, acceptació, acord o desacord, etc.

Vegem com a il·lustració del que volem dir uns breus fragments de l'article *febre* de la Gran Enciclopèdia Catalana:

[24] *Síndrome caracteritzada per un augment de la temperatura corporal, que manifesta la reacció de l'organisme a un procés patològic determinat. Aquest augment no significa que el cos perdi la seva termoregulació, sinó que la regulació se situa a un nivell de temperatura més alt. [...] El mecanisme de producció de la febre no és gaire conegut i hi ha diverses hipòtesis que intenten d'explicar-lo. La que s'acorda més amb les observacions clíniques i experimentals considera que l'augment en el nivell de termoregulació és degut a unes substàncies anomenades pirògens.*

Observem la diferència que hi ha entre la manera de transmetre la informació en el primer paràgraf i en el segon. No hi ha cap marcador lògic quan es descriu en què consisteix la febre. Únicament constitueix un element modalitzador

7. Sobre el discurs científic i les seves peculiaritats, vegeu Helena Calsamiglia (1998).

el fet que per a explicar en què consisteix l'augment de temperatura primer digui en què no consisteix. Això constitueix un posicionament respecte al receptor, ja que se suposa que aquest possiblement haurà fet una interpretació errònia del fet; hi ha, en certa manera, un trencament de les expectatives del receptor (tornarem a parlar d'aquest fenomen a propòsit de la funció conativa). En canvi, quan en el segon paràgraf es vol explicar el mecanisme de producció de la febre, trobem un gran nombre d'elements modalitzadors. Es diu que el mecanisme *no és gaire conegut* (grau de coneixement/ignorància). La idea que l'augment en el nivell de termoregulació és degut a unes substàncies anomenades pirògens (que és la informació principal que es vol transmetre) és presentada com una de les *diverses hipòtesis* que *intenten* explicar-lo (manca de certesa, simple probabilitat); aquesta hipòtesi és *la que més s'acorda amb* (grau de probabilitat), *les observacions clíniques i experimentals* (constatació, fonament de la probabilitat); la hipòtesi *considera que* (tria d'un verb que indica opinió i que, posat en boca del qui ha formulat la hipòtesi, comportaria una responsabilització de l'enunciat).

La funció referencial que acompleix la llengua en formular el coneixement humà porta a considerar les conseqüències derivades de la manera com sigui transmesa la informació. Aquestes conseqüències són molt diverses segons el tipus de coneixement de què es tracti. Hi ha aspectes de les ciències que simplement satisfan una curiositat intel·lectual, i no tenen altra conseqüència que deixar-nos més a prop o més lluny de la veritat; n'hi ha d'altres, en canvi, que tenen conseqüències pràctiques i que faran variar l'actuació dels receptors segons que siguin transmeses com a indubtablement veres, com a probables, com a simple opinió, etc. Tornant a l'exemple analitzat més amunt, és possible que la manera com ens sigui transmesa la informació sobre la causa de l'augment del nivell de termoregulació no tingui cap repercussió en la pràctica mèdica; tampoc no creiem que tingui cap conseqüència pràctica que un historiador ens transmeti com a certa o com a dubtosa la informació sobre els participants a la batalla de Waterloo. És fàcil d'imaginar, per contra, la diferència d'actuacions que se seguiran del fet que sigui presentada com a certa o com a opinable la informació sobre els efectes de la quimioteràpia o sobre la resistència d'uns materials de construcció.

Fins ara ens hem detingut, potser massa i tot, en la importància de la manera de donar informació en el camp de les ciències, però hi ha molts altres camps en què la llengua compleix una funció referencial i en els quals la manera de donar la informació pot tenir una importància decisiva per a la vida humana. En el camp de la salut, per exemple. Un element clau de la visita mèdica és la descripció que el pacient fa dels símptomes de la seva patologia. El metge actuarà de manera molt diferent segons que el pacient digui amb tota certesa que sent dolor als genolls o digui que només li sembla que en sent. Igualment, l'actuació d'un jutge pot ser molt diferent segons que un testimoni doni informació d'uns fets

amb una certesa absoluta o com una simple impressió personal; en pot dependre la condemna o l'absolució d'una persona.

Quan la transmissió d'informació va lligada primordialment a la funció referencial del llenguatge, el receptor espera confiadament que l'emissor es regirà pel principi de cooperació i que complirà les «màximes de qualitat», segons l'expressió emprada per Grice, i que, per tant, modalitzarà tant com calgui, de manera que transmeti com a cert allò que creu que és cert, com a opinió personal, allò que sap que és una opinió personal, etc.

La importància de la funció referencial en la comunicació verbal queda corroborada per algunes dades extretes del projecte Tipotext. En efecte, dels 102 textos analitzats, trobem que 64, o sigui el 63,37%, tenen primordialment funció referencial. Amb un percentatge bastant inferior trobem que altres textos tenen també aquesta funció, encara que secundàriament.

4.2. Transmissió d'informació i funció metalingüística

L'abast que en l'apartat inicial d'aquest capítol hem donat al terme *món*, amb el qual designem tot allò que té algun tipus d'existència, real o suposada, fa que la funció metalingüística no sigui sinó un apèndix de la funció referencial. En efecte, si diem que la funció metalingüística aconsegueix la facultat de referir-se a la llengua o a elements de la llengua en tant que objectes del món, cada vegada que transmetem informació sobre la llengua o sobre algun dels seus elements, el llenguatge està aconseguint també una funció referencial. En realitat la funció metalingüística és com una sotsfunció que pot anar incrustada en qualsevol altra de les funcions tradicionals. Observem com a exemples les frases següents:

- [25] *La diferència entre si no i sinó és clara: si no introdueix oracions condicionals negatives, mentre que sinó introdueix oracions adversatives.*
- [26] *Treu la dièresi de reduïnt, que els gerundis no en porten.*
- [27] *Quina angúnia haver d'escriure sotsfunció sense guionet!*
- [28] *Trobes ben dit abans que res o és millor primer de tot?*

És evident que en [25] s'aconsegueix la funció referencial, que en [27] s'aconsegueix la psíquica i que [26] i [28] poden ser, respectivament, exemples de conativa de fer i conativa de dir. Però també és ben clar que a l'interior de cadascuna d'elles el llenguatge està complint una funció metalingüística.

Sigui'ns permès de reproduir com a últim exemple una frase de l'admirat mestre Joan Bastardas:

- [29] *Què vol dir «fer camins dubtosos per la mar»? És possible que el lector —encara que sigui sols per un moment— associï el «fer camins»*

d'Ausiàs March amb la locució que li és tan familiar fer camí. Però en aquesta locució no sembla possible...⁸

En el text veiem tres usos metalingüístics, inserits en una modalitat interrogativa, en una declarativa i dintre d'un text que, pres en conjunt, té una funció conativa de pensar, com veurem tot seguit en parlar de la transmissió d'informació i la funció conativa.

Potser el lector ens preguntarà si la funció metalingüística prové de la manera com es dona la informació, o sigui, del *modus*, i haurem de contestar que no, que aquesta funció deriva del *dictum* (per això la podem trobar inserida en qualsevol modalitat oracional i en qualsevol altra funció). Per contra, sí que hem de dir que, quan en la transmissió d'informació es fa un ús metalingüístic del llenguatge, cal remarcar-ho amb una «manera»; altrament, la funció no seria compresa. I aquesta manera consisteix en el recurs prosòdic d'una entonació especial (normalment amb una breu pausa inicial) en el llenguatge oral i en el recurs gràfic de les cometes o bé d'un tipus de lletra diferent en el llenguatge escrit.

En els exemples que hem posat queda manifest que s'usa la llengua per a referir-se a unes peces determinades de la llengua (simples o complexes, lexicalitzades o no), però podem parlar de funció metalingüística en un sentit més ampli ja recollit per Jakobson.

En efecte, el lingüista rus considera que el llenguatge té una funció metalingüística sempre que la intenció de l'emissor se centra en el codi. Per això molts autors consideren que fan aquesta funció aquelles frases que solen intercalar-se en el text, com és ara *tal com us estava dient, compreneu el que volia dir?*, etc.

4.3. Transmissió d'informació i funció conativa

Parodiant el títol de l'obra de J.L. Austin, *How to do things with words*, potser podríem encapçalar aquest apartat amb la pregunta «Com fer fer coses amb paraules?»

Quan es pregunten sobre els orígens del llenguatge, els antropòlegs coincideixen a afirmar que el llenguatge nasqué per donar satisfacció a unes necessitats, sobretot a la necessitat de cooperació per resoldre els problemes que afectaven la seva subsistència. És possible que les primeres manifestacions del llenguatge anessin destinades a fer fer coses. No és pas sense fonament que alguns lingüistes pensen que les formes verbals més arcaïques són les formes de l'imperatiu que, junt amb el vocatiu, com ja assenyala Jakobson, són l'expressió gramatical més pura de la funció conativa.

8. J. BASTARDAS. «Els camins del mar» i altres estudis de llengua i literatura catalanes. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 11.

Aquesta funció del llenguatge, marcada per una orientació cap al destinatari, apleix la facultat d'incidir en l'interlocutor, sigui a nivell cognitiu o verbal, sigui en la seva actuació general.

De la caracterització que acabem de fer de la funció conativa, que personalment preferiríem anomenar jussiva,⁹ s'infereix que aquesta incidència en l'interlocutor pot produir-se a tres nivells:

- com a *iussus cogitandi* (incitació a pensar)
- com a *iussus dicendi* (incitació a dir)
- com a *iussus agendi* (incitació a actuar).

L'estudi de la funció conativa té un lloc privilegiat en l'anàlisi de les diferents formes de demanar o donar béns i serveis i en la de les diferents maneres de demanar informació.¹⁰ No és aquest el nostre camp. El nostre propòsit es limita a mostrar que amb la transmissió d'informació, fins i tot en la modalitat més genuïna, que és la declarativa, el llenguatge apleix sovint una funció conativa.

En tractar de la transmissió d'informació i de la funció referencial hem vist que la relació era gairebé connatural, i que les diferents maneres de referir-se al món (elements d'objectivació, de validació, de responsabilització, etc.) depenien normalment de les diferents maneres de donar la informació, es desprenien sobretot del *modus*. En canvi, quan volem precisar el valor conatiu que té a vegades una informació, ens adonem que aquest valor depèn molt sovint dels components contextuais i pragmàtics, de la situació en què es transmet la informació, o bé dels valors semàntics continguts en el *dictum*, més que no pas del *modus* (concedint, això sí, un paper important a l'entonació).

Així i tot, creiem que podem fer algunes remarques que, si més no, contribuiran a reforçar una de les idees fonamentals de l'anàlisi del discurs, i que ha estat sempre present en l'elaboració del projecte Tipotext: el valor funcional del llenguatge depèn de la situació comunicativa global en què s'acompleix l'actualització del sistema per part dels usuaris. I potser alhora aquestes remarques suggeriran a l'usuari de la llengua, al docent, o al discent, o a l'home del carrer, noves

9. És curiós de constatar que el recent diccionari de l'IEC ha incorporat l'adjectiu *conatiu -iva*, però en un sentit diferent del que té per als lingüistes en l'expressió «funció conativa»; a més, no aporta cap exemple. En canvi, ens plau de veure que s'hi ha incorporat l'adjectiu *jussiu -iva*, que és caracteritzat així: «Dit de la construcció, verbal o nominal, que expressa una ordre, com ara les expressions: *Calleu tots!* o *Al pati!*» Malgrat la nostra preferència personal, per tal d'estalviar al lector innovacions innecessàries en una terminologia ja arrelada, continuarem emprant l'expressió *funció conativa*.

10. Sobre aquestes dues macrofuncions comunicatives, vegeu dintre d'aquest mateix volum els capítols «Saber demanar informació», de M. Grau i «La llengua en l'intercanvi de béns i serveis», de M. Lloret.

estratègies per a enriquir les habilitats lingüísticocomunicatives. Exemplifiquem amb una frase ben simple això que volem dir:

[30] *El forn de la cantonada és tancat.*

Imaginem que la frase [30] és pronunciada pel fill de la casa quan hi arriba amb una barra de pa. La informació transmesa pot tenir un valor purament referencial. A més de la informació que es desprèn estrictament de l'anàlisi lingüística de la frase, pel context es poden inferir altres informacions complementàries molt variades segons els diversos coneixements compartits pels interlocutors. Així, es pot inferir que l'emissor ha anat a comprar el pa en un altre forn, però també que està cansat perquè l'altre forn és lluny, que el pa que porta no és cuit en forn de llenya, que ha costat un duro més, etc. Pot ser que la frase tingui a més algun valor conatiu? No queda exclòs, si amb la frase el que vol dir l'emissor és que no el renyin per haver tardat tant, que no rondinin perquè el pa no serà tan bo com el que esperaven, o que li han de donar les cinc pessetes que hi ha hagut de posar de la seva butxaca. Ara, això difícilment pot donar-se si la frase no és pronunciada amb una entonació molt especial i si no hi juguen uns components pragmàtics molt presents en l'ànim dels receptors.

Vegem ara què passa si canviem la situació comunicativa. Imaginem, per exemple, que la frase és dita per la mare en el moment que el fill és a punt de sortir de casa per anar a buscar el pa. Llavors la informació pot tenir automàticament un valor conatiu i pot voler dir: vés a un altre forn, o agafa més diners, o afanya't que no tindràs temps, o canvia't de calçat perquè hauràs de caminar una estona més, etc.

Les observacions que acabem de fer han il·lustrat fonamentalment la presència d'un *iussus agendi* derivat del context en què s'ha transmès una informació. Hom podria multiplicar els exemples i imaginar infinites situacions. Quina és, però, la condició general suficient perquè un context confereixi a una informació un valor conatiu? Podríem formular-la manllevant a la Lògica la llei d'inferència anomenada *modus ponens*:

$$\begin{array}{l} p \longrightarrow q \\ p \\ \hline q \end{array}$$

en què *p* representa una informació donada i *q* representa una ordre a accomplir (un *iussus agendi*). La transmissió d'una informació (*p*) implica una ordre (*q*) quan en un context determinat els interlocutors tenen activada mentalment la premissa primera (si *p* aleshores *q*). Seguint el nostre exemple, si en una família hi ha la

premissa que si no es pot comprar el pa al forn de la cantonada no es compra enlloc més, la informació que el forn és tancat (*p*) comporta automàticament un missatge conatiu per a l'encarregat d'anar a comprar el pa: no hi vagis (*q*).

Com que moltes vegades és impossible de saber si els interlocutors es regeixen per aquesta premissa, és impossible de saber *a priori* si una informació tindrà un valor conatiu. Com tantes vegades, la millor manera de descobrir la funció lingüística d'una frase o d'un text més ampli és veure'n *a posteriori* el valor perlocutiu. En el nostre cas, sabrem que l'acte de donar informació té una funció conativa si l'interlocutor, pel sol fet de rebre-la, s'ha sentit instat a actuar d'una manera determinada.

La publicitat té, en la majoria dels casos, una intencionalitat conativa: fer comprar. Actualment els anuncis tendeixen a usar cada vegada menys els imperatius; es limiten a donar informació. Es basen en el principi que en la nostra societat la majoria de la gent es regeix per la premissa implícita «si un producte satisfà tals o tals necessitats (treu les taques, evita les arrugues, dóna prestigi, produeix felicitat, etc.), aleshores cal comprar-lo». L'anunci, doncs, pot limitar-se a mostrar, amb paraules o amb imatges, que un producte satisfà aquestes necessitats.

Fins ara hem vist només com la funció conativa d'una informació prové del context, o sigui, d'elements extralingüístics. Però també pot provenir immediatament d'elements lingüístics inherents a una informació determinada. Ens referim a aquelles informacions en què l'emissor fa conèixer una necessitat, una mancança. Quan un pobre ens informa que té quatre fills per alimentar i està sense feina, tots entenem que la informació té una funció conativa. Tanmateix, cal reconèixer que en el fons aquest valor conatiu també prové indirectament d'un context, ja que no es produiria si no actués com a norma de conducta humana la premissa que «si una persona té una necessitat, cal ajudar a resoldre-la». Però això és tema del capítol quart, dedicat a les estratègies per a demanar o donar béns i serveis.

És possible que el receptor d'una informació no se senti instat a «fer quelcom» sinó a «dir quelcom», o sigui, que la informació comporti un *iussus dicendi*. Fixem-nos en les frases següents:

[31] *Ara he oblidat el telèfon de la tieta.*

[32] *Anàvem cap a l'estació i ens hem perdut.*

[33] *Potser trobeu l'escudella un pèl forta de sal.*

És obvi que qualsevol receptor d'una d'aquestes frases se sent instat a dir el número de telèfon, a explicar per on es va l'estació o a dir com troba l'escudella. Potser el lector dirà, no sense raó, que «dir» també és «fer» alguna cosa i que, per tant, el *iussus dicendi* no és res més que un cas particular del *iussus agendi*. Tanmateix, creiem que aquest cas particular mereix un breu comentari a part. La

raó és que, mentre el *iussus agendi* d'una informació difícilment es pot inferir sense el context, el *iussus dicendi* sovint es desprèn fàcilment de la informació mateixa gràcies al contingut semàntic dels lexemes que conté. En efecte, solen tenir valor conatiu de dir aquelles declaratives en què l'emissor informa d'una ignorància seva, d'unes ganes de saber, d'una necessitat d'informació, d'un dubte, etc. Altrament, no allargarem més el comentari, ja que el lector trobarà aquest tema tractat més àmpliament en el capítol següent, dedicat a les diferents maneres de demanar informació.

En la nostra caracterització de la funció conativa hem dit que el llenguatge té també aquesta funció quan incideix en l'interlocutor a nivell cognitiu. Els autors solen fer poques referències a aquest *iussus cogitandi*, i normalment queda sobreentès posant com a exemples de funció conativa algunes frases introduïdes per verbs que indiquen activitat mental amb modalitat imperativa, com *pensa que, sàpigues que*. Però no és aquest el nostre propòsit, sinó que volem remarcar com sovint hi ha un valor conatiu adreçat al pensament en allò que en aparença és una simple transmissió d'informació i es manté dintre d'una modalitat declarativa.

No ens referim al fet obvi que qualsevol nova informació produeix en el qui la rep una modificació de la seva configuració mental en tant que li fa augmentar el bagatge cognoscitiu; això pot comportar simplement un canvi quantitatiu. Ací ens referim a aquelles modificacions que suposen un canvi qualitatiu, o sigui, volem remarcar com algunes informacions s'orienten directament a fer que l'interlocutor pensi d'una manera determinada, que modifiqui la seva opinió sobre un afer concret o la seva concepció global en un camp determinat, sigui de les diferents activitats humanes, sigui de la natura, sigui del cosmos sencer.

Posem a consideració alguns exemples:

- [34] *Aquest augment (de la temperatura) no significa que el cos perdi la seva termoregulació, sinó que la regulació se situa a un nivell de temperatura més alt.*
- [35] *El dissabte ha estat fet per a l'home, i no pas l'home per al dissabte.*
- [36] *No hi ha res al defora de l'home que, entrant en ell, pugui embrutar-lo, sinó que és allò que surt de l'home el que l'embruta.*

La frase [34] és extreta d'un fragment ja comentat abans a propòsit de la funció referencial. [35] i [36] son extretes de l'Evangeli de Marc i tenen un caràcter marcadament didàctic. En totes tres és manifest el propòsit de fer que el receptor modifiqui o rectifiqui una idea o una actitud mental. Totes tres tenen també en comú una estructura, que consisteix a exposar una idea que es pressuposa que té l'interlocutor i una altra d'oposada amb el propòsit que el receptor substitueixi l'una per l'altra. En aquest cas la força perlocutiva, el valor conatiu de la infor-

mació, no prové del context ni del *dictum* sinó del recurs sintàctic de la forma adversativa. A més de l'oració adversativa típica, poden complir també aquesta funció les oracions concessives, altres construccions bimembres com *no sols ... sinó també, no tant ... com*, adverbis com *tanmateix*, o bé el simple recurs de la formulació negativa amb valor modalitzador, com podem veure en aquest poema de M. Martí i Pol, que ens plau de reproduir (els subratllats són nostres):

- [37] *Aquesta remor que se sent no és de pluja.
 Ja fa molt temps que no plou.
 S'han eixugat les fonts i la pols s'acumula
 pels carrers i les cases.
 Aquesta remor que se sent no és de vent.
 Han prohibit el vent perquè no s'alci la pols
 que hi ha pertot
 i l'aire no esdevingui —diuen— irrespirable.
 Aquesta remor que se sent no és de paraules.
 Han prohibit les paraules perquè
 no posin en perill
 la fràgil immobilitat de l'aire.
 Aquesta remor que se sent no és de pensaments.
 Han estat prohibits perquè no engendrin
 la necessitat de parlar
 i sobrevingui, inevitablement, la catàstrofe.*
- I, tanmateix, la remor persisteix.*

Diguem, abans d'acabar aquest apartat, que l'efecte conatiu d'una informació es produeix amb més freqüència quan la informació no ha estat demanada. En la varietat d'exemples que hem posat ja queda clar que el valor conatiu d'una informació es pot combinar amb qualsevol de les altres funcions del llenguatge i amb més d'una alhora.

4.4. Transmissió d'informació i funció factiva

Sovint en el llenguatge quotidià afloren expressions que presenten a manera de dicotomia els conceptes de *dir* i de *fer*, de *paraula* i d'*acció*. L'expressió italiana *Fra il dire e il fare c'è in mezzo il mare* els posa molt allunyats; en canvi en la catalana *Dit i fet s'hi pot percebre un apropament*. També en frases d'autor apareix a vegades la mateixa oposició. Recordem a tall d'exemple la frase que el director de teatre adreça a l'actor còmic en el pròleg del *Faust* de Goethe: «De paraules ja n'hi ha hagut a bastament, feu-me veure finalment accions.» O aque-

lla de Marx que tradueix una idèntica intenció: «Els filòsofs no han fet res més que interpretar el món de diverses maneres; el que cal és transformar-lo.»

D'entrada pot semblar difícil de veure que *dir*, en el nostre cas *transmetre una informació*, i *fer* es fonguin en una sola realitat ontològica. Devem a Austin la primera formulació teòrica sobre aquesta identitat que ell descobrí en un determinat tipus de verbs que des d'aleshores han estat anomenats *performatius*.

Les aportacions successives que els lingüistes han fet sobre els verbs performatius i, d'altra banda, l'aprofundiment en la interacció que es produeix entre la llengua i el context en què s'actualitza han posat de manifest que hi ha determinats aspectes del llenguatge que no quedaven ben enquadrats en cap de les funcions tradicionals. Això ens ha portat a parlar d'una funció del llenguatge que anomenem *funció factiva*.

Els filòsofs s'han ocupat des de segles de perfilar una teoria de l'acció. Aristòtil, de manera intuïtiva, relacionava implícitament el parlar amb el fer: en la *Retòrica* ja s'ocupava del concepte d'acció en analitzar el discurs deliberatiu i judicial, i en la *Poètica* parla de la tragèdia com d'una imitació de l'acció. Recordem, de passada, que una de les accepcions del mot llatí *actio* és la d'*acció oratòria, discurs*; així, cadascun dels discursos que Ciceró pronuncià contra Verres es titula *Actio in Verrem*. Però no ha estat fins al nostre segle que el concepte d'acció (o d'acte) ha atret l'atenció dels lingüistes de manera formal com a conseqüència del progrés de la pragmlingüística.

Partint de la idea dels verbs performatius d'Austin, Searle (1969) elaborà una teoria global que concep el llenguatge com una actuació intencional guiada per unes regles, i anomenà *actes de parla* («*speech acts*») cadascuna de les emissions lingüístiques produïdes en una situació tal (*felicity condition*) que faci possible la il·locució. La teoria dels actes de parla focalitza la força il·locutiva del llenguatge i centra l'anàlisi lingüísticocomunicativa en la pregunta *Què fa* (avisa, informa, pregunta, promet, renya, proposa, etc.) *un parlant quan usa la llengua en una situació determinada?* Vet aquí, doncs, com *parlar* i *fer* acaben identificant-se, a un determinat nivell, que té com a marc la teoria general de l'acció.¹¹

Quan diem que el llenguatge té una funció factiva, en el sentit que modifica la realitat, no podem referir-nos a transformacions en l'ordre físic, sinó que el llenguatge només pot actuar directament en aquelles realitats que són productes

11. Jürgen Habermas exposà les línies generals de la seva concepció de l'acció comunicativa en *Theorie des kommunikativen Handelns* (1981) i la perfilà després amb precisions més estrictament lingüístiques en l'article «Erläuterungen zum Begriff des kommunikativen Handelns», publicat en traducció catalana amb el títol «Aclariments sobre el concepte d'acció comunicativa» en el recull *Assaigs filosòfics*. Barcelona: Edicions 62, 1993. Habermas parteix de tres tipus globals d'il·locució: constatativa, reguladora i expressiva, per a les quals exigeix, respectivament, les següents condicions: veritat, legitimitat, sinceritat.

mentals, com la cultura, la ciència, les lleis, etc. Quan un representant de l'autoritat civil o religiosa diu a una parella *jo us declaro marit i muller*, no ha canviat la realitat física dels contraents, sinó que únicament s'ha originat un vincle jurídic, religiós, social, etc. entre ells. Les paraules *queda inaugurada l'exposició* no modifiquen en res la realitat física de l'exposició; allò que s'ha creat és el dret del públic a visitar-la i l'obligació que els responsables tenen de mantenir-la oberta durant les hores i els dies convinguts. Pretendre una incidència directa de la paraula en el món físic és creure en la màgia o en el miracle. La interacció de la llengua amb el context no es produeix a nivell material sinó únicament a nivell mental, espiritual, legal, etc.

Tanmateix, quan diem que la llengua s'interacciona amb el context de manera que fa evolucionar el món, atribuïm a la llengua una funció factiva en un sentit molt més global, ja que ens situem en una perspectiva que va molt més enllà dels efectes dels verbs anomenats performatius. És evident que el llenguatge humà, pres globalment, és el factor que més ha contribuït a la transformació de les relacions dels humans entre ells i amb la resta del cosmos. I el canvi de relació cognitiva de l'home amb la natura ha produït consegüentment una transformació de la natura mateixa en l'aspecte físic. Dintre d'aquests paràmetres, creiem que no és agosarat dir que el món s'ha transformat i s'està transformant gràcies a la paraula. L'ésser humà, en tant que *homo sapiens* i *homo faber* actua sobre la naturalesa, mogut segurament per la necessitat d'adaptar-la a les seves necessitats, alhora que ell també s'adapta a la naturalesa. D'aquesta interacció en neix també un interès cognoscitiu. Ara, allò que fa que el bagatge de coneixements augmenti no és únicament aquest contacte directe de cadascú amb el món, sinó sobretot el fet que cadascú pot transmetre la informació que posseeix i rebre la que posseeixen els altres, i això, tant entre els coetanis com a través de les generacions.

L'especificitat d'aquesta transmissió i el seu potencial provenen del fet que l'home, a més de ser *homo sapiens* i *homo faber*, és també *homo loquens*. Un món sense una espècie parlant seria probablement un món que no ha evolucionat, o que ho ha fet en una altra direcció ben diferent, deixat únicament a la inèrcia de les lleis fisicoquímiques.

En tant que *homo loquens* l'ésser humà crea directament una nova realitat, un conjunt de productes mentals, en els quals podem encloure les teories científiques, les lleis, les religions, etc., potser aproximadament allò que K. Popper anomena el *Món 3*, o *tercer món*.¹² I a partir d'aquesta realitat, d'aquest món creat per la paraula, es modifica qualsevol altra realitat, fins i tot la realitat física.

Veïem, doncs, que no són únicament els verbs performatius els que tenen la virtut de crear, entenent el terme *crear* en un sentit ampli, sinó que tota trans-

12. Vegeu K. POPPER. «L'epistemologia sense subjecte coneixedor». Dins *El coneixement objectiu*. Barcelona: Edicions 62: Diputació de Barcelona, 1985.

missió d'informació porta virtualment el poder de modificar de manera directa o indirecta el context en el qual s'interacciona.

Potser tot plegat no està tan lluny d'aquella idea de la doctrina gnòstica, que parlava de la paraula, el *verbum*, el *logos*, com a poder creador, doctrina que sembla trobar un eco en el començament de l'Evangelí de Joan quan diu que totes les coses han vingut a l'existència per mitjà de la paraula.

4.5. Transmissió d'informació i funció interlocutiva

Jakobson ja havia observat amb agudesa que a vegades l'actuació verbal té una finalitat predominantment interlocutiva. Emprant un terme ideat per Malinowski, que després ha esdevingut tradicional, anomenà aquesta funció «fàtica» i la descriu així:

Hi ha missatges que serveixen essencialment per a establir, prolongar o interrompre la comunicació, per a verificar si el circuit funciona, per a atraure l'atenció de l'interlocutor o bé per a assegurar que aquesta no s'afluïxa.¹³

Ja s'han explicat prèviament els motius que ens han portat a introduir algunes modificacions en la denominació de les funcions del llenguatge i, d'altra banda, no entra dintre del nostre propòsit estendre'ns en una explicació completa de cadascuna, sinó que únicament ens proposem insinuar les múltiples funcions que pot acomplir la transmissió d'informació; en aquest cas, mostrar simplement com l'acte de donar una informació té a vegades una funció interlocutiva. Conseqüentment, deixem també de banda totes aquelles ocasions en què el contacte verbal s'estableix amb altres recursos, com és ara la demanda d'informació o bé una exclamació.

En caracteritzar aquesta funció en el projecte Tipotext, es defineix com aquella funció que afavoreix la facultat de relació entre els interlocutors, sigui referint-se a la mateixa comunicació en curs, sigui referint-se a altres aspectes de la realitat amb un valor purament fàtic o metacomunicatiu.

A priori i fora de context és molt difícil poder establir si una determinada informació té una funció predominantment interlocutiva. Aquesta funció ve donada, potser més que cap altra, per la situació concreta en què es produeix un intercanvi comunicatiu. Per això qualsevol exemple que es posi ha d'anar acompanyat d'una explicació mínima del context comunicatiu. Tot i així, en l'exemplificació és més fàcil seguir un camí invers al que hem seguit en altres ocasions. És a dir: més que analitzar una informació determinada i inferir pel context que té una determinada funció, és més fàcil proposar un text que pel seu enquadra-

13. R. JAKOBSON (1989, 47).

ment ja queda definit com a essencialment interlocutiu i mostrar que, tanmateix, comporta també una transmissió d'informació, com ja hem explicat en introduir el tema de la transmissió d'informació i les funcions del llenguatge.

Analitzem el text següent, emès per dues persones que ni es coneixen, davant una parada del mercat, on s'estan acabant de fer unes importants obres de remodelació:

- [38] — *Hola, bon dia.*
 — *Bon dia.*
 — *Vostè deu ser l'última, oi?*
 — *Sí, a la senyora ja l'estan despatxant.*
 — *Està quedant maco el mercat, eh?*
 — *Jo trobo que sí. Però també hi deu haver gent que no li agrada. Ja se sap, hi ha gustos per a tothom.*
 — *Ha quedat molt espaiós. Diuen que serà el millor mercat de Barcelona.*
 — *Ara, els costa molt d'acabar-ho.*
 — *Diuen que la setmana que ve ja estarà, i que vindrà l'alcalde i tot per inaugurar-ho.*
 — *Ja ho pagarem, ja, d'una manera o altra!*
 — *Ja hi estem avesats: els preus sempre cap amunt, mai cap avall.*
 — *A qui li toc, a ara?*
 — *Servidora.*

Creiem que l'exemple pot ser típicament representatiu d'aquelles converses que es produeixen en situacions en què el silenci pot ser interpretat com una descortesia i els interlocutors no pretenen sinó mostrar que són persones sociables. No sempre la solució consisteix a donar informació d'una manera neutra, com s'esdevé en la majoria de les frases del diàleg anterior, sinó que a vegades es profereixen exclamacions com *quina calor que fa!*, *com està, avui, el trànsit!* o bé la mateixa frase *ja ho pagarem, ja, d'una manera o altra!*, que acabem de llegir (les quals també vehiculen indirectament una certa informació). Encara és més freqüent que en aquests casos s'usi una modalitat interrogativa, que tindrà, naturalment, un ús no característic.

Quan un text aconsegueix fonamentalment una funció interlocutiva, la informació que conté pot donar-li un cert valor referencial, però, en canvi, és menys freqüent que tingui un valor conatiu. Igualment és possible, pel que hem dit en el paràgraf anterior, que la funció interlocutiva d'un text sigui compatible amb la funció psíquica.

La informació que pot contenir un intercanvi comunicatiu en què predomina la funció interlocutiva correspon normalment a una informació no demanada

explícitament. És demanada implícitament? Sí, en certa manera. No és que l'interlocutor demani una informació determinada. El que hi ha és una demanda d'intercomunicació, i una de les maneres possibles de dur-la a terme és transmetent una informació; l'emissor ha de saber triar la forma més oportuna en cada moment. Hi ha circumstàncies, però, en què una frase informativa és gairebé obligada, sobretot quan aquesta pot contribuir a realçar la imatge de l'interlocutor. Normalment esperem un comentari sobre el nostre bon aspecte físic després d'unes vacances, sobre el nou pentinat, sobre el vestit, etc. En aquests casos, la informació, en tant que desitjada, es pot dir que és demanada implícitament.

4.6. Transmissió d'informació i funció psíquica

En principi, quan hom transmet una informació, l'atenció de l'emissor està centrada en la informació mateixa, o sigui, el llenguatge està complint una funció referencial. Ara bé, sovint l'emissor expressa també els sentiments que produeix en ell el contingut de l'enunciat, o bé el grau d'implicació intel·lectual que hi manté. Per això diem que en la transmissió d'informació el llenguatge pot tenir també una funció psíquica en la mesura que aconsegueix la facultat de projectar verbalment l'emotivitat i l'activitat raonadora de l'emissor. Cal reconèixer que a vegades pot haver-hi, sobretot fora d'un context, una certa dificultat a determinar si l'atenció, i la intenció, de l'emissor estan centrades en ell mateix, o bé en la informació donada. Prenem com a exemple una frase ja comentada al començament del nostre escrit:

[21] *Ja torna a ploure!*

Des del punt de vista de la modalitat oracional es tracta d'una oració amb modalitat exclamativa. Ja hem assenyalat que no sempre és fàcil traçar els límits entre una oració declarativa molt modalitzada des del punt de vista emocional i una oració exclamativa. El que difícilment podrà discutir ningú és que la vivència psíquica de l'emissor ve donada fonamentalment en el *modus*. En la pronunciació de la frase, l'entonació revelaria el sentiment de satisfacció o de disgust i la intensitat d'aquest sentiment. En expressar-la per escrit ens hem de servir del recurs gràfic del signe d'admiració. Sense aquests elements, que són del *modus*, la frase podria ser una declarativa amb funció referencial.

La funció psíquica serà analitzada adequadament en el capítol cinquè, sobre l'expressió de l'emotivitat, però aquí volem fer algunes observacions, perquè és possible que algú es preguntï si es pot parlar de funció psíquica quan les vivències psíquiques són precisament la informació transmesa. Dit d'una altra manera: quina funció aconsegueix el llenguatge quan el referent d'un enunciat és el mateix emissor i aquest enunciat versa sobre la seva activitat psíquica?

Observem algunes frases com les següents:

[39] *Em fa molta pena, això que m'has explicat.*

[40] *Quina pena em fa, això que m'has explicat!*

Així com ningú no deu dubtar de la funció psíquica de la frase [40], que té una modalitat exclamativa, cal preguntar-se si la frase [39], que té una modalitat declarativa, no té també la mateixa funció, pel sentit global de la frase i, sobretot, perquè conté el sintagma «molta pena», que expressa nítidament els sentiments de l'emissor.

Vegem encara uns breus fragments extrets de *A sang freda*, de Truman Capote. El primer, [41], pertany al diari privat d'un dels protagonistes, Perry Smith, escrit a la presó:

[41] *Si em demanessin fer un parlament: «No puc recordar res del que volia dir, ni que em matin. No crec que en cap altre moment de la meua vida tanta gent reunida hagi contribuït a sentir-me tan i tan content com em sento ara. És un moment meravellós i extraordinari, i veritablement sento que estic en deute amb vosaltres. Gràcies!»*

Hi ha diverses expressions que manifesten molt clarament l'estat d'ànim de l'emissor: *no puc recordar, ni que em matin, sentir-me tan i tan content, moment meravellós i extraordinari, veritablement sento que estic en deute*. Les expressions formen part del *dictum* però contenen elements modalitzadors, com la tria d'adjectius que expressen valoració, els adverbis intensificadors, etc., que fan que les frases puguin ser considerades declaratives amb un ús no característic.

La frase següent [42], treta de la mateixa obra, va ser pronunciada per un familiar de les víctimes de l'assassinat pel qual eren jutjats els protagonistes, abans d'entrar a la sala del judici.

[42] *Vull donar una bona mirada a aquests individus (en Perry Smith i en Dik Hickock) per veure quina mena d'animals són. Tal com em sento podria esbocinar-los.*

Sense cap signe d'admiració (i no és pas que l'autor no en faci servir al llarg de l'obra!). Gairebé totes les paraules porten una càrrega valorativa o vehiculen els sentiments de l'emissor en el moment de proferir-les. Cal que aquestes oracions revesteixin la modalitat exclamativa perquè acompleixin la funció psíquica? Imaginem que fossin pronunciades amb l'entonació més neutra i freda. No fóra, aquesta mateixa fredor, una expressió clara del sentiment de menyspreu que sentia pels dos acusats?

Remarquem, encara, que en les quatre últimes frases que hem reproduït, [39]-[42], el verb està en present i que el subjecte (gramatical o bé lògic) dels enunciats és el mateix enunciador, o sigui, que hi ha coincidència entre el moment a què es refereix l'enunciat i el moment de l'enunciació, d'una banda, i entre el subjecte dels enunciats i el subjecte d'enunciació, d'una altra.

Potser les coses es compliquen un xic més quan no hi ha aquesta coincidència. Vegem una frase més de la mateixa obra. Representa que fou escrita per Perry poc abans de morir executat:

[43] *Jo estimava el meu pare, però moltes vegades el meu amor i el meu afecte per ell se m'eixugaven al cor com aigua que s'evaporés. Mai en cap ocasió no va mirar d'entendre els meus problemes. O donar-me una mica de consideració & veu & responsabilitat. Vaig haver de tirar al dret prescindint-ne.*

El text és mixt respecte a les coincidències esmentades. No hi ha coincidència entre el moment de l'enunciació i el moment que es produïen els fets descrits. En canvi, encara que només la primera i la darrera frase són redactades en primera persona, l'enunciador és sempre present en els enunciats mitjançant els pronoms i els adjectius referits a ell mateix. L'emissor ens transmet informació sobre uns sentiments seus, uns sentiments del passat que, teòricament, poden no ésser presents en el moment de l'enunciació. Però el context, una vegada més el context, dóna al text un valor emotiu, ja que és difícil d'interpretar que en la situació en què fou escrit, i escrit per a ell mateix, no constituís una expressió del seu estat psíquic en el moment de l'enunciació. No ens sembla, doncs, agosarat afirmar que, junt amb una funció referencial, el text té també una funció psíquica.

En les explicacions que acabem de fer ens hem centrat principalment en els aspectes emotius que comporta a vegades la transmissió d'informació. Però, com ja s'ha explicat en el primer capítol i s'ha recollit en les primeres frases sota l'epígraf present, considerem que la funció psíquica enclou també la manifestació de l'activitat raonadora de l'emissor.

Sovint la informació que es transmet es refereix a fets, estats de les coses, qualitats sensibles, etc. que poden ser percebudes directament pel receptor i dels quals pot tenir una informació bastant similar per altres emissors. Ara, també hi ha una part de la informació que ens transmetem els humans que es refereix al pensament, al fruit de l'activitat mental de l'emissor. En tal cas, aquest és l'únic que pot actuar com a primer informador. Aleshores el contingut referencial de la informació no consisteix primàriament en realitats extramentals, sinó intramentals.

Vegem un fragment d'un text de K.R. Popper que al·ludeix a la coneguda frase *cogito ergo sum* de Descartes:

[44] *Admeto que hom creu amb molta fermesa en la pròpia existència. Però no admeto que això pugui suportar el pes de res semblant a l'edifici cartesià; com a plataforma de llançament és excessivament estreta. Ni tampoc no crec, dit de passada, que sigui tan indubtable com creia (cosa disculpable) Descartes.*

No hi ha dubte que en les frases anteriors hi ha continguda una informació, i també és prou evident que aquesta informació es refereix a allò que ha elaborat l'emissor com a subjecte pensant. Ell és l'únic que podia transmetre de primera mà aquesta informació.

Observem, des del punt de vista lingüístic, que algunes de les afirmacions van introduïdes amb les expressions *admeto que* (bis), *no crec que*, amb el verb en primera persona, que remarquen el centre d'íctic.

Hem pres com a base un text estrictament filosòfic perquè la filosofia és un exemple molt representatiu del pensament humà, però també ho són igualment la majoria de textos, orals o escrits, que exposen el resultat de la investigació científica en qualsevol de les branques, els que tenen una finalitat crítica, els manifestos polítics, socials, artístics, etc.

Això tampoc no ens ha de portar a pensar que aquest aspecte de la funció psíquica estigui més lligat amb els intercanvis de tipus social i institucional; també en els intercanvis individuals i en textos completament informals manifestem quotidianament el fruit de la nostra activitat raonadora.

Del que hem dit fins ara es pot concloure que la transmissió d'informació pot comportar una funció psíquica en els següents casos:

- Quan l'emissor informa explícitament dels seus sentiments en el moment de l'enunciació, constituint-se en centre d'íctic dels enunciats i emprant en el *dictum* uns elements lexicals que revelen un contingut emocional, sigui quina sigui la modalitat oracional emprada (que, llevat de la modalitat exclamativa, tindrà un ús no característic).
- Quan l'emissor transmet una informació posant especialment en relleu els sentiments que experimenta en el moment de l'enunciació respecte a aquella informació, que tant pot referir-se al present com al passat o al futur. En aquests casos la modalitat oracional emprada sol ser l'exclamativa.
- Quan l'emissor transmet una informació que és fruit del seu pensament o bé expressa la seva valoració d'uns fets de la realitat extramental.

4.7. Transmissió d'informació i funció poèticoretòrica

En agrupar en una mateixa funció la poètica i la retòrica ens remuntem en certa manera a una vella tradició. En efecte, Aristòtil, si bé escriví per separat

sobre aquests dos aspectes i els donà els títols respectius, els considera estretament relacionats, i en cada un dels dos tractats fa sovint referències a l'altre.¹⁴ En dir que la funció poeticoretòrica aconpleix la facultat de jugar amb el llenguatge prioritant els valors estètics de la forma o del contingut del missatge volem posar de manifest una idea molt simple: que amb el llenguatge, a més de totes les coses que hem esmentat fins ara, també podem fer art.

És veritat que els conceptes de poètica i de retòrica han variat molt al llarg dels segles i que els conceptes exposats per Aristòtil en els dos tractats esmentats potser no satisfaran gaire l'home d'avui que s'hi acosti cercant resposta a la pregunta, tanmateix mancada de sentit, «què és poesia?» o «què és la retòrica?» Si els conceptes de poètica i de retòrica han variat al llarg dels segles, no és pas menys veritat que ha variat també la valoració de què han gaudit. Sobretot la retòrica, que ha adquirit tantes connotacions pejoratives que encara avui en el llenguatge popular té per a moltes persones un valor purament negatiu. Potser per això entre els primers formuladors d'una teoria sobre les funcions del llenguatge ningú no va parlar de la retòrica. En canvi, en les darreres dècades del nostre segle la retòrica, sobretot la retòrica antiga i medieval, i creiem que no per mer interès arqueològic, ha atret l'atenció dels lingüistes.¹⁵

Amollades aquestes observacions liminars, endinsem-nos en el nostre propòsit, que és mostrar com en la transmissió d'informació el llenguatge pot acomplir una funció poeticoretòrica, o com en un text on el llenguatge té fonamentalment una funció poeticoretòrica hi ha també vehiculada una informació. Si per caracteritzar la funció poeticoretòrica hem dit que es prioritzen els valors estètics de la forma i del contingut del missatge, queda clar en primer lloc que l'atenció queda focalitzada en el missatge, i que allò que ressalta del missatge són els valors estètics.

Preguntar-se quins poden ser els valors estètics d'una informació pot ser una qüestió de resposta difícil, en canvi pot ser un camí més fàcil preguntar-se com pot una informació revestir uns valors estètics, i encara més fàcil si es parteix de la base que qualsevol enunciat, per més que hi predominin de manera inequívoca els valors estètics, vehicula també una informació.

La següent qüestió és veure si els valors estètics es donen en la forma o es poden donar també en el contingut. Potser cal aclarir d'entrada l'ambigüitat que pot produir-se en parlar del contingut. En efecte, el mot pot referir-se al contingut referencial o bé al contingut lingüístic, o sigui a la matèria lingüística actual-

14. Els dos tractats han estat editats en versió catalana, aplegats en un mateix volum, amb els títols de *Retòrica* i *Poètica*. Barcelona: Laia, 1985.

15. Esmentarem només, a tall d'exemple, l'excel·lent obra de J.J. MURPHY. *Rhetoric in the Middle Ages: A History of Rhetorical Theory from Saint Augustin to the Renaissance*. Berkeley; Los Angeles; Londres: University of California Press, 1974.

litzada en la transmissió d'una informació. Hi ha, tanmateix, uns valors estètics en el contingut entès com a contingut referencial?

Roman Jakobson, en preguntar-se què és la poesia escriu el següent:

La frontera que separa l'obra poètica d'allò que no és obra poètica és més inestable que la frontera dels territoris administratius de la Xina. Novalis i Mallarmé consideraven que l'alfabet era la més gran de les obres poètiques. Els poetes russos admiraven el caràcter poètic d'una carta de vins (Viatzovski), d'una llista de vestits del tsar (Gogol), d'una guia de ferrocarrils (Pasternak), i fins i tot d'una bugaderia (Krutxennykh).¹⁶

Caldria potser preguntar als poetes russos esmentats per Jakobson què entenen per *caràcter poètic d'una carta de vins* o *d'una guia de ferrocarrils*. Es refereixen als valors estètics que hom pot trobar «en una carta de vins» o volen dir que una carta de vins té en si mateixa uns valors estètics (al marge de la forma lingüística que s'hagi donat a la carta de vins)? No cal dir que en el camp de la poesia i en el de la retòrica, i en el de l'art en general, forma i contingut són més difícils de separar que mai. A l'analista, però, li sol ser permès com a mètode separar aspectes conceptualment diferents encara que en la realitat es presentin de manera indissoluble.

Potser un bon camí per donar resposta a aquestes preguntes és recordar que la millor manera de discernir quina és la funció principal que aconsegueix el llenguatge en una situació determinada és constatar l'efecte que es produeix en el receptor, o sigui, partir del valor perlocutiú.

Hi ha en els éssers humans un sentit estètic que actua com una caixa de ressonància; en algunes persones aquesta caixa és molt desenvolupada i vibra davant d'estímuls d'índole molt variada i d'intensitat mínima; en altres persones, en canvi, la caixa de ressonància és poc desenvolupada i només és sensible a uns estímuls determinats o d'una intensitat notable.

Dit això, podem admetre que en un context cultural determinat i en unes situacions comunicatives concretes hi ha uns certs referents, siguin d'ordre tangible siguin d'ordre conceptual (l'amor, el silenci, la foscor, els àngels, la lluna, etc.) que contenen virtualment un poder poètic en el sentit que amb el seu mesurament són capaços de fer vibrar la caixa de ressonància. Potser poden servir d'exemple aquests versos amb què Marià Villangómez comença un poema titulat *Paraula d'amor*:

[45] *I torna a la paraula, al vers, la joia
incontenible d'un moment d'amor.*

16. R. Jakobson (1989, 126).

Hom sol admetre encara amb més facilitat que les llengües posseeixen un repertori de mots als quals s'atribueix comunament un valor poètic o literari, sigui per la sonoritat, sigui pel timbre de les vocals, sigui perquè el seu ús no és habitual fora dels textos literaris, sigui perquè és perceptible la tria enfront de mots alternatius considerats d'ús més vulgar. O sigui, a vegades allò que fa vibrar la caixa de ressonància és precisament el contingut lingüístic, el material lèxic que integra un enunciat. És possible que el lector tingui l'experiència d'haver trobat una persona que li diu que no sap el significat d'un mot, però que el troba bonic. Potser poden exemplificar el que volem dir aquests versos amb què Carles Riba acaba un poema titulat *Paraules d'amor sota cambra*.

[46] *Ocells en cristal·lines creus
d'atzur saluden nous trofeus
en l'eternitat amorosa.*

I també passa a vegades que allò que contribueix decididament a fer que una frase sigui percebuda com un producte literari són els elements formals (estructura sintàctica, distribució de les síl·labes tòniques, rima, etc.). Potser servirà d'il·lustració la frase, ben coneguda, amb què Salvador Espriu comença un dels seus poemes:

[47] *A la vora del Iang-Tsé
hi ha una princesa,
néta de l'emperador
d'aquella terra.*

Analitzar un poema és destruir-lo. Com en tota obra literària, com en tota obra artística, el contingut estètic ens ve donat com un tot, de manera sovint indestruïble. Les paraules, allò que designen, la manera com es combinen, és el tot el que fa que un text, potser un simple enunciat que transmet una informació en un moment determinat i amb una forma determinada, facin vibrar en el receptor aquesta caixa de ressonància que produeix l'emoció estètica.

Aportem encara un darrer exemple, amb trucatge, amb la intenció de fer veure en conjunt tots els elements esmentats.

[48] *La claror de les fogueres fa que la foscor de la nit desaparegui de ran
de terra i que se situï més amunt, més a prop dels estels, la llum dels
quals en aquell moment oblidem.*

Les ratlles precedents no són sinó un intent de despoetització d'un fragment del poema de Marià Villangómez titulat *Nit de Sant Joan*.

[49] *la nit és rebutjada
cap als seus dominis ombrius,
sota els estels, calius
de llunyana claror oblidada.*

Som conscients que amb les observacions que hem fet fins ara i amb els exemples que han pretès il·lustrar-les hem fet un tort, o més ben dit, dos. El primer és que ens hem anat desviant cap a la poètica i hem deixat de banda la retòrica, i el segon és que hem focalitzat excessivament els valors poètics en la poesia. Comencem per desfer el segon. Potser per comoditat o per rutina, potser per la mateixa ambigüitat dels mots *poesia* i *poètica* hem pogut menar el lector a pensar que restringíem els valors poètics al camp de la poesia. No oblidem aquelles paraules de Jakobson ja citades en el capítol primer d'aquest llibre: «Qualsevol temptativa de reduir l'esfera de la funció poètica a la poesia, o de confinar la poesia a la funció poètica, només ens portaria a una simplificació excessiva i enganyosa.»¹⁷ Cal entendre que *poètica* té més aviat el sentit d'*art literària*, terme que no era usat en l'antiguitat. De fet, Aristòtil en la *Poètica* emprà el mot en aquest sentit ampli, i molts dels exemples que hi aporta són extrets precisament de la tragèdia àtica, sens dubte el monument literari més important de la Grècia clàssica.

Fem ara una mica de justícia a la retòrica. De fet, moltes de les coses que acabem de dir no es refereixen únicament a la poètica sinó que són aplicables també a la retòrica, de la mateixa manera que la majoria de preceptes que exposa la doctrina retòrica són normes aplicables a qualsevol tipus de producció literària.

Si bé poètica i retòrica tenen en comú la recerca de la bellesa d'expressió, potser la poètica es proposa com a finalitat primordial el plaer estètic del receptor, mentre que la retòrica considera la bellesa expressiva un mitjà perquè el receptor rebi i accepti amb més eficàcia el contingut referencial de la informació transmesa i se senti mogut a menar el seu pensament i la seva actuació en la direcció que pretén l'emissor. Dit d'una altra manera, la retòrica, sobretot quan s'identifica amb l'eloqüència, posa els valors estètics al servei de la força persuasiva.

Sant Agustí, retòric de professió abans d'assumir el ministeri episcopal, preocupat perquè el missatge evangèlic i l'exegesi de les Escripures no siguin rebuts amb poca eficàcia a causa de la incúria en l'exposició, dedica el capítol quart del *De doctrina christiana* a parlar extensament de la retòrica. Glossant unes paraules de Ciceró, recorda que tot aquell que intenti persuadir d'allò que és bo amb la paraula no ha de menystenir cap d'aquestes tres coses: ha d'ensenyar, ha d'agradar i ha de convèncer. Alhora ofereix un notable recull d'exemples de bona retòrica en les mateixes Escripures. I ja que hem agafat el volum per verificar la nostra informació, el lector ens permetrà que no cerquem en un altre lloc un exemple per il·lustrar el valor retòric que pot revestir una informació.

17. R. Jakobson (1989, 48).

[50] *Vosaltres certament, tot i ser assenyats, suporteu de bon grat els qui no tenen seny. Suporteu, en efecte, que algú us esclavitzí, que us devori, que prengui el que és vostre, que us tracti amb arrogància, que us pegui a la cara. Ho dic com una deshonra: que n'hem estat de febles nosaltres! Però a allò a què un s'atreveix —parlo sense seny— m'hi atreveixo jo també. Són hebreus? Jo també. Són israelites? Jo també. Són llinatge d'Abraham? Jo també. Són ministres de Crist? —parlo fora de seny— Més ho sóc jo: en fatigues, molt més; en presons, molt més; en cops, sense comparació; sovint arran de la mort. Cinc vegades he rebut dels jueus quaranta assots menys un; tres vegades m'han bastonejat, una volta m'han apedregat, tres cops he sofert naufragi, una nit i un dia sencers vaig passar en alta mar; molt sovint en viatges, en perills de rius, perills de lladres, perills de part dels meus compatriotes, perills a ciutat, perills en despoïtat, perills a la mar, perills de part dels falsos companys; treballs i fatigues, vetlles freqüents, fam i set, sovint sense menjar, fred i nuesa.¹⁸*

Hem cregut que podíem aprofitar aquest text precisament perquè l'autor, sant Pau, hi transmet molta informació. Aquesta informació ve donada fonamentalment amb oracions declaratives (moltes d'elles no característiques, que comporten una defensa de l'enunciat), però també s'hi combinen la modalitat interrogativa i l'exclamativa (també amb transmissió d'informació). Volem assenyalar que, al costat del valor referencial, l'estructura marcadament retòrica confereix al text una intenció persuasiva que fa que tingui també una funció conativa (un *ius-sus cogitandi*).

En un curiós manual de retòrica d'ús escolar que tenim a mà, publicat a Barcelona l'any 1888 amb el títol *Elementa artis dicendi*, podem llegir entre les observacions preliminars: «En canvi, els rêtors d'avui dia no limiten l'art de dir (*dicendi artem*) a l'aprenentatge únicament de l'eloqüència, sinó que enclouen també en aquest art les ensenyances poètiques i escrits de tota mena.» El contingut d'aquest opuscle és un bell exemple de l'estreta unió que hi ha entre la poètica i la retòrica. No sols conté les regles elementals de l'eloqüència, sinó que s'hi exposen també unes nocions generals d'estètica i gairebé totes les anomenades figures literàries. És, en definitiva, el que sol anomenar-se una preceptiva literària.

4.8. Recapitulació

A manera de conclusió d'aquestes reflexions sobre la transmissió d'informació i les funcions del llenguatge voldríem tornar al que hem anunciat al començament:

18. 2 Cor 11, 16-27. Hem reproduït la traducció dels monjos de Montserrat. Andorra: Casal i Vall, 1961.

- La transmissió d'informació està lligada amb totes les funcions del llenguatge.
- Sigui quina sigui la funció que domina en un text, sempre hi ha continguda una informació.
- Queda totalment clar que les diferents funcions del llenguatge poden ser descrites separadament a nivell conceptual, però en un text que tingui una certa extensió, el més normal és que se n'hi acompleixi més d'una, sovint d'una manera indestriable.
- Determinar quina és la funció dominant en un text sovint només és possible analitzant l'efecte que ha produït en l'interlocutor en el moment de la recepció. Així, un mateix text pot tenir funcions dominants diferents per a diferents interlocutors i en situació de recepció diferents.

5. La transmissió d'informació i els patrons discursius

La narració serà claríssima si es fa amb paraules usuals, conservant l'ordre de la successió temporal, i sense interrupcions.

CICERO

En proposar-nos fer unes consideracions sobre la transmissió d'informació en relació amb els diferents patrons discursius, la formulació mateixa del tema ja ens adverteix que ens situem en un àmbit més ampli. Així com en parlar de la modalització dels enunciats podem prendre com a unitat d'anàlisi una sola frase i veure-hi tots els matisos amb què es pot transmetre una informació, i, en parlar de les funcions del llenguatge, també en molts casos una sola frase o bé un text molt curt poden ser suficients per a descobrir-hi quina és la funció fonamental, quan parlem de patrons discursius hem de partir d'unitats més àmplies, ja que actuen com a superestructures dintre de les quals es realitzen uns determinats processos lingüístics i comunicatius.

En delimitar els nostres objectius a l'inici del capítol hem remarcat que prenem com a referent de la informació tot allò que s'esdevé en el món, que inclou també l'emissor mateix i les seves vivències. Com ja s'ha dit en el capítol primer, en el projecte Tipotext s'han caracteritzat els patrons discursius com a *formes textuals d'organització de la matèria lingüística* que reflecteixen uns determinats propòsits comunicatius, i s'han contemplat cinc patrons fonamentals: narratiu, descriptiu, argumentatiu, directiu i expressiu. El nostre camp, doncs, queda limitat

a fer una ullada sobre com l'emissor pot organitzar la matèria lingüística en la transmissió d'informació dintre d'uns motlles textuais, d'acord amb uns determinats propòsits comunicatius.

D'entrada ja queda manifest que alguns dels patrons discursius (com el narratiu i el descriptiu) tenen una relació més estreta, gairebé diríem essencial, amb la transmissió d'informació, mentre que altres patrons (com el directiu o l'expressiu) estan relacionats més directament amb la demanda de béns i serveis o bé d'informació, i amb la manifestació dels estats emocionals de l'emissor (patró expressiu). Per això ens limitarem a parlar d'aquells patrons discursius que estan més relacionats amb la transmissió d'informació.

Si bé per raons metodològiques presentarem per separat les observacions sobre els diferents patrons discursius, és evident que en la majoria de textos d'una certa extensió els patrons es combinen i s'entrellacen, de manera que rarament hi intervé un sol patró discursiu en estat pur. En el capítol primer s'han explicat també les diferents maneres de combinar-se. Així, per exemple, hom pot trobar un fragment, fins i tot d'extensió notable, que tingui un caràcter clarament narratiu o bé descriptiu, però que formi part d'un text que globalment respongui a un esquema argumentatiu. De fet, en tota argumentació, posem per cas encaminada a convèncer d'una determinada teoria científica o bé de la culpabilitat d'un acusat, hi ha una part essencial que consisteix en l'exposició de fets, sigui la descripció d'uns experiments, sigui la narració d'uns actes humans esdevinguts històricament.

5.1. Transmissió d'informació i patró narratiu

En principi es pot afirmar que un text adopta un patró narratiu quan l'emissor dóna una informació encaminada a explicar *què ha passat*. Però no és suficient una acumulació d'informació, per llarga o completa que sigui. Perquè en una transmissió d'informació s'hi pugui reconèixer el patró narratiu cal que es donin unes determinades condicions i que presenti unes característiques.

En primer lloc cal que l'emissor configuri el rol d'un narrador, la qual cosa comporta que amb el seu material informatiu crea una trama en la qual cadascun dels elements ha de trobar un encaix, i ha de procurar que aquesta trama sigui coherent i creïble als ulls del receptor, de manera que aquest no es creï la pròpia trama. El rol de narrador pot assumir-lo personalment el mateix emissor, com sol passar normalment en textos de no ficció, sobretot quan l'emissor és testimoni dels fets narrats; però també pot crear la figura del narrador, com s'esdevé a vegades en els textos de ficció, a fi de crear, o simplement simular, un cert distanciament respecte als fets narrats.

Per tal de fer creïble la seva narració, l'emissor ha de tenir en compte la situació comunicativa i fins i tot modificar-la segons els seus interessos, si li és possi-

ble. Ha de saber, o imaginar, l'actitud dels receptors, el grau de confiança o de malfiança respecte a ell mateix i respecte a la informació que dona. Ha de tenir en compte també tant el seu propòsit comunicatiu com el dels receptors, sobretot si està construint una trama narrativa amb una informació que li ha estat demanada. No és el mateix entrellaçar una informació en un relat destinat a distreure, o bé a instruir, o bé a aclarir uns fets per tal de dilucidar responsabilitats, com passa en l'exposició de fets en un judici.

A més, perquè la transmissió d'informació tingui un patró narratiu cal que hi hagi un ancoratge en l'espai i en el temps i una lògica narrativa. Això requereix que els fets narrats segueixin un ordre cronològic i un ordre intencional de manera que el receptor pugui seguir el decurs dels esdeveniments de forma successiva i pugui establir relacions de causa-efecte entre els fets narrats.

L'emissor-narrador reclama per a la seva informació la presumpció de veracitat. Per això procura normalment presentar-la amb una màxima objectivitat i fa que, a més, sigui versemblant. Això no exclou els elements modalitzadors, ans al contrari a vegades aquests elements poden fins i tot contribuir a infondre una major confiança en la seva veracitat. Aquesta és també moltes vegades la intenció del productor textual en recórrer a la creació d'un narrador diferent d'ell, sobretot en textos de ficció. Potser il·lustrarà una mica el que volem dir la reproducció de les paraules amb què Amin Maalouf comença la novel·la *Les Escalles de llevant* (1996):

[51] *Aquesta història no em pertany, explica la vida d'un altre. Amb les seves paraules, que jo m'he limitat a recompondre quan m'ha semblat que els mancava claredat o coherència. Amb les seves veritats, que valen el mateix que valen totes les veritats.*

L'autor presenta la història (de manera fictícia, naturalment) com una història que no és la seva, de la qual, per tant, es distancia. La presenta amb paraules d'un narrador que no és ell. Això pot ser un altre element distanciador, però, en reconèixer-hi la seva intervenció per tal de donar-hi claredat i coherència, el que fa és fer augmentar la versemblança del relat, ja que sense aquest reconeixement la història podria ser menys creïble (diguem de passada que Maalouf explicita dues qualitats que ha de tenir una narració: claredat i coherència). A més, es vol desresponsabilitzar de la veritat dels fets narrats, que ja no recau en el constructor del text, sinó en el narrador que ell mateix ha creat.

Tornant a un text del qual ja hem reproduït abans un fragment, vegem ara una narració de fets que és la resposta que, durant un judici, el denunciador fa a la pregunta de la senyora fiscal que acaba de demanar-li: *Al lloc que havien de trobar el vehicle amb el conductor, què va passar? Hi era el vehicle?*

- [52] DENUNCIANT: *Exactament\ quan (a)nàvem arribant vam veure que el vehicle per tant estava en el lloc\ l'únic que passa que (j)a estava com sortint del_ de l'aparcament d'on l'havíem col·locat\ allò de que el vem veure de lluny\ però el veus (j)a sortint\ llavors vem (a)nar a apropar-nos i vem veure que el cotxe passava\ vem sortir darrere d'el\ l'únic que passa és que estàvem una mica allunyats\ i (j)a no vem poguer agafar-lo\ (text núm. 15)*

Observem que l'emissor està transmetent una informació com a resposta a la pregunta *què va passar?* i que amb aquesta resposta ha construït una mininarració. En primer lloc el transmissor de la informació es constitueix en narrador i informa com a testimoni presencial (*vam/vem veure*). A més de ser subjecte d'enunciació, és subjecte de la majoria dels enunciats: parla en primera persona (el fet que sigui la primera del plural aporta més credibilitat, ja que indica que hi ha altres testimonis). Hi veiem també unes referències temporals i una successió cronològica aportades per les expressions *quan anàvem arribant, ja sortint, llavors*. Encara que poc marcada, hi ha una situació inicial, representada per *quan anàvem arribant*, una complicació de l'acció aportada pels enunciats centrals, i una situació final insinuada pel *ja no vam poder*. L'emissor-narrador vol presentar el seu relat de manera que sigui creïble. Hi contribueixen, sens dubte, la repetició de *vam/vem veure*, que el constitueix en font de la informació donada, l'absència de qualsevol element que pugui relativitzar la veracitat de la seva informació i la frase introductòria *l'únic que passa és que* (com volent-se anticipar a alguna possible objecció del receptor).

Completem la caracterització del patró narratiu en la transmissió d'informació amb un altre fragment d'un text, també vist anteriorment, en què el guia del Museu Picasso d'Horta de Sant Joan explica a un grup de visitants com el pintor va arribar a la població:

- [53] *Allavors\ e: tot plegat que van venir aquí\ van anar\ amb tren\ fins a Tortosa\ i de Tortosa a-- aquí hi havia em sembla una diligència que passava una vegada: o dos a la setmana\ o no sé com devia anar perquè no\ no\ no ho sé ben bé\ però el cas és que un: germà del Pallarès\ amb un:# amb una cavalleria i u:na tartana el van anar a Tortosa a recollir\ i van pujar\ pués per Xerta\ Prat de(l) Comte fins aquí dalt\ llavors\ mi:: ells van viure a casa del Pallarès\ i van# va estar-hi des de:l juny\ d'allà (a) la vora de Sant Joan\ bueno d'aquest temps\ més o menys\ quan acabades les classes\ des del juny\ hasta el febrer de l'any següent\ finals de febrer (...)* (text núm. 7)

Es tracta d'un fragment i, per tant, no és una narració completa, però sí que hi podem veure la informació organitzada segons el patró narratiu. El lector ja deu haver percebut, potser intuïtivament, que la seqüència té un tema, que és l'anada de Picasso i el seu amic Pallarès des de Barcelona fins a Horta i la instal·lació al poble; un punt d'arrencada, que és el viatge en tren de Barcelona a Tortosa; la complicació, que és el trasllat de Tortosa a Horta, el mitjà de transport, l'itinerari seguit, la instal·lació a cal Pallarès; un punt final, que és l'esment de la data d'acabament de l'estada. No hi manquen els connectors temporals (*llavors*) que indiquen la successió cronològica dels fets i la situació exacta en el temps. Igualment, hi ha explícitament un ancoratge en el l'espai aportat per l'esment de les poblacions que configuren l'itinerari seguit. A diferència del text anterior, l'emissor introdueix dues vegades un element modalitzador que vol relativitzar el grau de validesa de la seva informació o almenys matisar la seva certesa personal. Aquest és l'efecte dels incisos *em sembla i o no sé com devia anar perquè no, no, no ho sé ben bé*.

Vegem ara altres elements d'ordre lingüístic, tant en el text [52] com en el [53], que són propis del patró narratiu. En primer lloc, remarquem que la informació que aporten es refereix a fets ja esdevinguts. Els antics ja havien destacat l'aspecte perfectiu de la trama narrativa, i així, l'autor de la *Retòrica a Herenni*, en caracteritzar la *narratio*, ho fa com a «exposició d'actes ja realitzats».¹⁹

En segon lloc, cal destacar que en tots dos textos totes les oracions tenen modalitat declarativa, la majoria amb ús característic, que, com hem dit repetidament, és la modalitat més estretament relacionada amb la transmissió d'informació i, hi afegim ara, la més adequada per a un patró narratiu, si bé és també pròpia d'altres patrons, com veurem més endavant.

En tercer lloc, creiem que cal referir-nos a l'ús dels temps verbals en tots dos textos. En català hi ha dos temps que són fonamentals per a designar fets passats amb caràcter perfectiu: l'indefinit i el perfectiu (simple o perifràstic). El primer el fem servir per a esmentar fets pròxims o enquadrats en un marc temporal predefinit com a present mitjançant un díctic (*aquesta setmana, aquest segle*, etc.). El segon l'usem per a fets passats amb caràcter puntual; és el temps històric per excel·lència. Com a temps complementari, usem el pretèrit imperfecte quan en la narració s'esmenten accions amb caràcter no perfectiu, sigui que en el moment dels fets narrats eren en curs de realització, sigui que es presenten com a hàbits. Solen anar en pretèrit imperfecte els elements descriptius que gairebé sempre hi ha intercalats en la narració.

El lector ja es deu haver adonat que tant en [52] com en [53] tots els verbs que constitueixen la trama narrativa estan en perfectiu perifràstic. En canvi, els verbs que descriuen circumstàncies, processos, situacions o bé fets habituals inde-

19. *Narratio est rerum gestarum aut proinde ac gestarum expositio* (la narració és l'exposició de coses esdevingudes o com si fossin esdevingudes). *Rhetorica ad Herennium* I 4.

pendents dels actes argumentals, estan en pretèrit imperfecte. Així en el text [52] trobem *quan anàvem arribant* (circumstància i procés), *estava en el lloc* (situació), *estava com sortint* (procés), etc. En el text [53] hi trobem *hi havia [...] una diligència que passava* (fet habitual). En el text [52] hi ha un present, *però el veus ja sortint*, que pot resultar una mica sorprenent. És possible que l'emissor vulgui fer més viva la descripció de la situació; el salt del pretèrit al present és un recurs que els narradors usen sovint quan volen focalitzar unes accions determinades i mostrar-les més de prop als receptors amb un to descriptiu. En canvi, l'ús del temps present en [53] té tot un altre caràcter. Tant *em sembla com no ho sé* són clarament una irrupció de l'emissor en la narració i constitueixen clarament un element modalitzador, com ja hem indicat abans.

Tornarem encara tangencialment al tema de la narració quan parlem del patró argumentatiu, ja que l'exposició de fets sol ser una part essencial en la majoria d'argumentacions, sobretot en els discursos forenses. Però resumim ja ara els trets lingüístics que caracteritzen aquest patró:

- modalitat oracional declarativa
- predomini de verbs predicatius
- temps pretèrit i indefinit per a fets puntuals; pretèrit imperfecte per a fets habituals
- adverbis o locucions adverbials de temps que marquen l'ancoratge de l'acció en el temps i la successió dels fets
- adverbis o locucions adverbials de lloc que marquen l'ancoratge de l'acció en l'espai.

5.2. Transmissió d'informació i patró descriptiu

En termes generals podem dir que un text, o una seqüència d'oracions, té un patró descriptiu quan vol reflectir *com són les coses*. No cal dir que moltes vegades la transmissió d'informació té aquesta finalitat i s'estructura d'acord amb aquest patró.

No és freqüent que un text d'una certa extensió estigui estructurat en forma exclusivament descriptiva, però sí que n'hi ha molts en què aquest és el patró dominant o en què almenys hi intervé de manera significativa combinat amb altres patrons discursius.

Atès que la descripció és un dels elements treballats habitualment en l'estudi de la literatura i practicats molt sovint com a exercici de composició escolar, potser el lector està pensant espontàniament en la incidència que té la descripció en els textos de ficció. També en direm alguna cosa, però voldríem fixar l'atenció en el caràcter descriptiu que té sovint la informació en els textos de no ficció.

Per prendre consciència del gran abast que té el patró descriptiu només cal pensar en la gran quantitat de subfuncions que es compleixen dintre d'aquest

patró, com poden ser la de definir, identificar, caracteritzar, classificar, situar, inventariar, explicar processos, etc. Cal, doncs, entendre el patró descriptiu com una superestructura textual que va més enllà d'aquella idea, a vegades massa arrelada, que redueix la descripció a caracteritzar, en el sentit de «dibuixar» amb paraules un objecte, una persona o un paisatge.

Així, concretant una mica més, a tall d'exemple, podem dir que té un patró bàsicament descriptiu la informació sobre el funcionament d'un aparell, la part dels prospectes farmacèutics en què s'informa de les característiques i de la composició del producte, o bé un catàleg comercial; i, pensant en textos més extensos, també solen tenir un patró descriptiu la majoria de llibres de geografia física o els de ciències naturals, de caràcter bàsicament informatiu, o bona part dels tractats de ciències empíricopositives, com un tractat de medicina, en tant que transmeten una informació que consisteix a exposar els fenòmens (tant estats com processos) observats. Fins i tot quan parlem de gramàtica diem que aquesta té uns aspectes descriptius i uns de normatius, o que hi ha gramàtiques descriptives i gramàtiques normatives.

L'organització de la informació en el patró descriptiu té unes característiques determinades que ens permeten de marcar unes diferències respecte a altres patrons en què la informació també té un paper destacat. A diferència del que passa en la narració, l'emissor-descriptor no ha de construir una trama progressiva en què una acció porta a una altra i cada element informatiu lliga amb la resta dels altres com en una cadena en què cada anella ha de ser en el seu lloc. La descripció, sobretot quan ho és d'objectes, permet una juxtaposició de dades informatives en què l'ordenació pot arribar a ser indiferent. Les dades ofertes en una descripció tampoc no solen tenir una estructura de successió temporal, de manera que no és essencial que hi hagi un abans i un després, un començament i un final. En la mesura que un patró descriptiu reflecteix *com són* les coses, pot presentar-se com un conjunt de fotos estàtiques fetes des de diversos angles i amb enfocaments diferents en un moment determinat. S'ha dit a vegades que el patró descriptiu construeix una imatge intemporal del món. Això no vol pas dir que la descripció pugui ser un conjunt de dades desordenades, ja que la cohesió és indispensable en qualsevol tipus de text i requereix sempre alguna mena d'estructura. Ho veurem després a bastament en l'anàlisi d'alguns textos descriptius. Cal no oblidar, a més, que en la descripció de processos, l'ordre i la temporalització tenen un cert relleu.

Si bé les realitats abstractes poden ser també objecte de descripció, ja que una de les subfuncions que hem assenyalat és la de definir, i els conceptes abstractes també necessiten una definició, sembla força clar que la descripció s'exerceix primordialment sobre realitats concretes. En la descripció es reflecteix bàsicament l'existència d'uns objectes, d'uns processos, d'unes realitats físiques o no, però no s'hi reflecteixen les relacions conceptuals o morals que hi ha entre

aquestes realitats. Així, els fenòmens no són descrits per a establir relacions de causa-efecte, com s'esdevé quan la informació és presentada amb un patró argumentatiu.

Des d'antic s'ha dit que la manera d'actuar és conseqüència de la manera de ser. Per això és força freqüent que, per a dir *com és* una cosa (sobretot una persona o un ésser capaç d'actuació) en realitat es digui *què fa*. Però en aquests casos les accions representen habituds o bé capacitats, i no configuren una trama argumental, com s'esdevé en la narració.

Exemplificarem el que acabem d'exposar amb unes mostres, que alhora ens serviran per observar els principals elements lingüístics amb què es basteix la informació dintre del patró descriptiu, així com altres trets que caracteritzen aquest patró.

El primer text és una breu seqüència d'un text més ampli, el desenvolupament d'un judici, del qual ja hem utilitzat alguns fragments en altres apartats i que, vist en el seu conjunt, no té precisament un patró descriptiu.

[54] FISCAL: ... *aquest immobilitz-e: immobilitzador que tenia el vehicle\ de qui és propietat.*

DENUNCIANT: *D'ESMASA*

FISCAL: *De-?*

DENUNCIANT: *ESMASA\ és una: societat que: treballa conjuntament amb la guàrdia urbana\ i que és la que retira els vehicles que estan mal estacionats i posa cepos i coses d'aquestes\ (text núm. 15)*

Podem centrar-nos en les paraules del denunciante, sobretot en la darrera frase. Primer ha *identificat* una empresa com a propietària de l'immobilitzador, i després l'ha *caracteritzat*, dues subfuncions pròpies del patró descriptiu. Vegem amb quins elements lingüístics s'ha fet aquesta caracterització. En primer lloc, hi ha una oració amb verb copulatiu i l'atribut *una societat*, que té la funció del que en les definicions i caracteritzacions s'anomena tècnicament *descriptor*. Després es diu què fa aquesta empresa: *treballa conjuntament amb, retira vehicles, posa cepos*. Entre aquestes tres accions hi ha una certa jerarquització, ja que les dues darreres (que podrien anar en ordre invers) són una especificació de la primera.

Observem que totes les oracions, tant la principal com cadascuna de les subordinades, tenen modalitat declarativa amb ús característic. Les oracions subordinades són totes adjectives. Els verbs estan tots en present d'indicatiu. Quin valor tenen aquests presents? En primer lloc, el present del verb copulatiu *és*, que en realitat condiona el temps de les altres oracions, significa existència actual en el món en el moment de l'enunciació; si en aquell moment l'empresa ja hagués plegat, probablement l'emissor hauria dit *era*. En canvi, el temps present dels altres verbs, tots ells predicatius, no signifiquen cap acció actual ni tan sols

real; indiquen més aviat una habitud o l'assignació permanent d'una determinada tasca. Dit d'una altra manera, no signifiquen que en el moment de l'enunciació l'empresa estigui retirant cap vehicle, ni tan sols que n'hagi retirat mai cap. La caracterització podria ser la mateixa fins en el cas hipotètic que aquesta empresa no hagués hagut d'actuar mai.

Vegem ara un altre text, de producció escrita, que és la part inicial de l'article *hexàmetre* a la Gran Enciclopèdia Catalana:

[55] *Vers de sis peus, tradicional de l'epopeia grega i romana, usat també en la poesia religiosa (oracles i himnes), en la didascàlia i en l'elegíaca. És constituït per una sèrie de sis peus o compassos de dos temps: un de fort seguit d'un de feble. Els dos temps són quantitativament iguals; però, així com el primer ha d'ésser una síl·laba llarga, el feble pot ésser format per una de llarga (espondeu) o de dues de breus (dàctil). El cinquè peu és sempre format d'una de llarga i dues de breus, i el sisè o final és sempre de dues síl·labes (essent sempre indiferent la quantitat de la darrera).*

El text constitueix una mescla de definició i de caracterització. La primera paraula *vers* actua tècnicament com a descriptor, amb la funció d'atribut d'una oració copulativa el·líptica; i aquest descriptor va acompanyat, fins al primer punt, de tres grups adjectivals: *de sis peus, tradicional de..., usat també en...*

També en aquest text la modalitat oracional és sempre la declarativa amb ús característic. Si ens fixem en els verbs, veiem que cinc, comptant-hi l'el·líptic inicial, són copulatiu; tres més estan en veu passiva, amb una construcció que els fa molt semblants a una oració de verb copulatiu + atribut (*és constituït, ésser format, és sempre format*); hi ha dos participis passius (*usat i seguit*) i dos verbs modals (*ha d'ésser i pot ésser format*), que comentarem a part. Els verbs en forma personal estan tots en present d'indicatiu. També aquí el temps present té un caràcter intemporal; més aviat confereix a la informació un abast universal en l'espai i en el temps, com escau a les definicions.

Les dues oracions que contenen un verb modal s'aparten una mica del patró descriptiu i tenen un caràcter directiu. Si l'autor s'hagués proposat no moure's del patró descriptiu sens dubte hauria escrit: *«així com el primer sempre és una síl·laba llarga, el feble a vegades és format per una de llarga (espondeu) i a vegades ho és per dues de breus (dàctil)»*.

Voldríem fer unes remarques respecte a l'estructura interna del text pel que fa a la progressió temàtica. El que podem considerar el primer element remàtic, *vers de sis peus*, no és res més que una explicitació del significat etimològic del mot *hexàmetre* que es vol definir; en realitat, com passa en moltes definicions, no aporta informació nova, almenys per a un coneixedor de la llengua grega. Com que per a molts receptors el component específic de la definició, *six peus*, pot continuar

essent obscur, és redefinit amb una expressió sinònima, *compassos de dos temps*. A partir d'aquí, aquest nou rema esdevé tema per a les afirmacions següents. Dels *dos temps* es diuen dues coses noves: que l'un és fort i l'altre feble, i que són quantitativament iguals. Aquest darrer rema esdevé tema per a les dues afirmacions següents, que especifiquen la forma que té la quantitat del primer temps i les formes que pot tenir la quantitat del segon. Després, cadascuna d'aquestes dues especificacions esdevé tema per a dos nous remes, *espondeu* i *dàctil*, que, si bé van expressats entre parèntesi i sense prendre forma d'oració, permeten la lectura *un peu format per dues sil·labes llargues s'anomena espondeu i un peu format per una de llarga i dues de breus s'anomena dàctil*. En la darrera frase del fragment es reprèn el primer rema *sis peus* amb una tematització regressiva, parcial i ramificada, ja que, dels *sis peus*, el *cinquè* i el *sisè* són presos com a tema per a sengles nous remes.

Potser l'explicació ha resultat una mica embolicada, però el que volem ressaltar és que la tematització, tant si és lineal com si és ramificada, és una estructura cohesiva molt freqüent i gairebé típica en el patró descriptiu. Ho tornarem a veure en el text següent.

Veurem com a darrer exemple un fragment de la *Crònica* de Bernat Desclot, un text que, pel temps en què fou produït, pot estar entre la no ficció i la ficció. Pel gènere en què és enquadrat, el gènere històric, és un text de no ficció, però és prou sabut que en aquells temps el relat històric no estava subjecte a unes normes tan rígides com avui dia i sovint s'hi barrejava la ficció.

[56] *Aquest rei En Jacme d'Aragó fou lo pus bell hom del món; que ell era major que altre hom un palm, e era molt bé format e complit de tots sos membres; que ell havia molt gran cara e vermella e flamenca, e el nas llong e ben dret, e gran boca e ben feita, e grans dents belles e blanques que semblaven perles, e els ulls vairs, e bells cabells rossos semblants de fil d'aur; e grans espatles, e llong cors e delgat, e els braços grossos e ben feïts, e belles mans, e llongs dits, e les cuixes grosses, e les cames llongues e dretes e grosses per llur mesura, e els peus llongs e ben feïts e gint cauçants.*

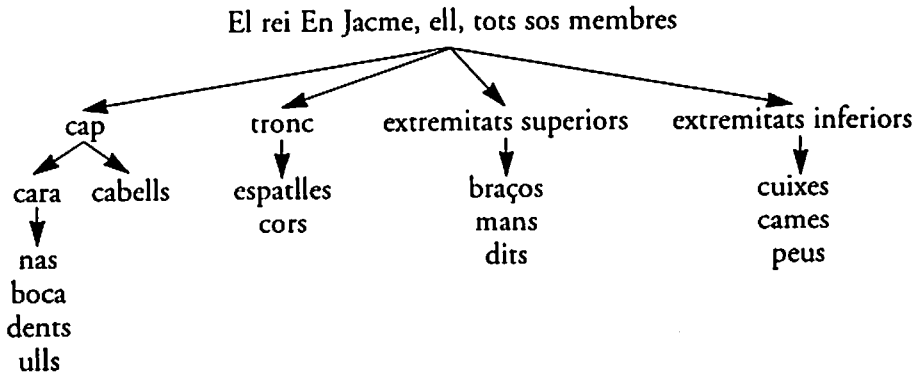
Les seqüències d'oracions que hem transcrit tenen un patró netament descriptiu, són gairebé d'antologia. Tanmateix, formen part d'un text, la crònica sencera, que en el seu conjunt té un patró típicament narratiu.

En el fragment apareixen cinc verbs: tres de copulatiu, *fou*, *era* (bis), un de predicatiu, *havia*, i un de semicopulatiu, *semblaven*. Un està en perfer, precisament el de la primera frase, que ens situa en un moment del passat i que, potser més que descriure, enuncia un fet. La resta, els de les frases estrictament descriptives, estan en pretèrit imperfer. Subratllem que totes les oracions tenen la modalitat declarativa amb ús característic.

Un altre element lingüístic que cal remarcar és la gran quantitat d'adjectius o de grups adjectivals, més d'una trentena. És prou sabut que l'adjectiu és considerat un element essencial de la descripció. A més, molts dels adjectius van reforçats amb els adverbis *molt*, *ben* o *lo pus*. L'única oració subordinada que hi ha és una subordinada adjectiva, *que semblaven perles*.

Cal assenyalar també com a element que contribueix a la descripció l'ús de les comparacions. Així, diu que les dents *semblaven perles* i que els cabells eren *semblants de fil d'aur*.

No podem deixar de remarcar que l'organització de la informació té en aquest text una estructura molt marcada. L'ordre amb què són presentats els trets del rei està completament jerarquitzat i respon a una tematització en forma ramificada. Les tres primeres frases es refereixen a la totalitat de la persona. Després es passa a una descripció detallada de cada una de les parts del cos, resseguint-lo en ordre descendent i organitzada en blocs. Per a més claredat presentem a continuació l'estructura en forma d'esquema:

És evident que l'ordre que s'ha seguit no és fortuït, i que, com tots els elements textuais i contextuais, és també significatiu.²⁰

Direm com a cloenda dues coses que ens semblen fonamentals. En primer lloc, que el patró descriptiu rarament es presenta de manera autònoma, sinó que sol ser subsidiari d'altres patrons, sobretot del narratiu i de l'argumentatiu, i que,

20. L'ordre de la descripció d'una persona començant pel cap i acabant pels peus és habitual en la cultura occidental; no sabem si ho és també en altres cultures. Pensem que pot tenir dues causes. Potser és perquè, almenys en la cultura occidental, les normes conductuals exigeixen que allò que primer mirem de les persones sigui la cara, i després la resta del cos seguint un ordre descendent (fer-ho altrament fóra significatiu i, en molts casos, interpretat negativament). Potser, però, és un fet heretat de la doctrina dels antics fisiognomònics, que sostenien que els trets físics eren signes (*signa*) dels trets psicològics, però que no tots els signes tenien la mateixa importància, sinó que els trets més significatius eren els del rostre, sobretot els ulls, i decreixien en importància seguint un ordre descendent fins als dits dels peus.

d'altra banda, és compatible amb la resta dels patrons. En segon lloc, que els trets lingüístics més rellevants en el patró descriptiu són els següents:

- modalitat oracional declarativa
- verb copulatiu (ser o semblar)
- verbs en passiva i participis
- verbs esdevenimentals
- absència de verb en les enumeracions
- temps present i pretèrit imperfecte
- adjectius i oracions subordinades adjectives
- adverbis modals
- comparacions.

5.3. Transmissió d'informació i patró argumentatiu

Argumentatiu, *argument* i altres mots de la mateixa família són derivats del verb *argüir*, que el diccionari de l'IEC defineix així: «Donar raons a favor o en contra d'una opinió, proposició, mesura; raonar, discutir.»

Tota argumentació és una interpel·lació a la racionalitat de l'interlocutor i pressuposa en els participants de la comunicació verbal l'existència i l'acceptació d'uns valors, siguin d'ordre al·letètic, siguin d'ordre ètic, o estètic, econòmic, social, etc. És a dir, els participants reconeixen que hi ha, per exemple, proposicions que són vertaderes i d'altres que són falses, que hi ha accions que són moralment bones i d'altres que són moralment dolentes; a més, accepten que cal cercar la veritat, el bé, la bellesa, etc. En el fons, qualsevol argumentació va orientada a persuadir l'interlocutor que una determinada proposició és vertadera o és falsa, o bé que una actuació o una determinada cosa és millor que una altra, i que, en conseqüència, orienti el seu pensament i la seva acció d'acord amb els valors considerats positius.

No és pas aquest el lloc adequat per presentar una teoria general de l'argumentació. El nostre propòsit es limita aquí a recordar que la transmissió d'informació és una part fonamental de l'argumentació i que l'habilitat de saber donar informació està estretament lligada amb la capacitat de persuasió o, dit amb els termes de Habermas (1993, p. 253), amb la capacitat de defensar les pretensions de validesa d'unes determinades proposicions. Una informació esdevé element d'un patró argumentatiu quan és presentada o bé és interpretada com una raó a favor o en contra d'una opinió, proposició o mesura.

La fórmula més elemental d'argumentació és $p \rightarrow q$, que indica que si es dona p aleshores es dona q . Aquesta fórmula pot aplicar-se també genèricament a l'esquema sil·lògic, ja que aquest ve a dir que, si es donen unes determinades premisses, aleshores es dona una determinada conclusió. En la lògica formal, p i q

solen representar proposicions, o sigui, enunciats declaratius susceptibles de ser vers o falsos. Per això la lògica es desenvolupà com una ciència auxiliar de les altres ciències de cara a donar consistència al coneixement. Ara, les pretensions de validesa que implícitament reconeixen els participants en un acte de parla no es refereixen únicament als aspectes teòrics i veritatius sinó també als aspectes pràctics i conductuals; per això l'esquema argumentatiu $p \rightarrow p$ és també vàlid per a aquells casos en què q no és un enunciat declaratiu sinó que és una formulació deontològica de tipus imperatiu o conatiu. Així, en qualsevol judici per una causa penal tots els qui hi participen es regeixen pel principi que podríem formular d'aquesta manera:

[57] *Si una persona és culpable d'haver comès un delictes, ha de ser castigada amb les penes previstes per la llei per a aquest delictes.*

Normalment la part més important d'un judici per causa penal són les sessions destinades a establir la culpabilitat o la innocència de la persona acusada. O sigui, a determinar la veritat o la falsedat de les acusacions (p). Aquesta és la tasca dels jurats. Traslladat això al pla general de tota argumentació, la seva part principal és establir la validesa de les premisses. La inferència de la conclusió, moltes vegades no cal fer-la explícita perquè pertany al conjunt d'esquemes mentals compartits pels interlocutors.

En què sol consistir la defensa de les premisses? En l'aportació d'informació. Per això creiem que en aquest capítol dedicat a la transmissió d'informació no és fora de lloc dedicar unes paraules a la relació estreta que té amb el patró argumentatiu.

És un fet normal que les persones, en el fur intern, treguin conseqüències sobre qualsevol informació que els és donada, o que aquesta informació modifiqui o refermi les seves conviccions. Però no per això es pot parlar d'un patró argumentatiu. És condició indispensable que la matèria lingüística estigui organitzada de tal manera que la informació donada porti a la inferència de conclusions. Com que aquesta organització és fonamentalment obra de l'emissor, cal també que aquest, en la transmissió d'informació, actuï en vista a la persuasió dels interlocutors.

Quan l'emissor adopta per al text un patró argumentatiu, és que, en el fons, el seu text ve motivat de manera explícita o implícita, real o suposada, per algun tipus de qüestionament. Bàsicament aquest qüestionament pot tenir dues facetes: o bé l'emissor qüestiona les opinions o les actituds dels interlocutors o bé ell veu qüestionades les seves. En el primer cas, la intenció fonamental és refutar l'adversari; en el segon cas, demostrar la validesa de les pròpies posicions. Dintre d'aquests dos pols hi ha un seguit d'operacions subsidiàries, com poden ser sospesar les raons, tant les pròpies com les contràries, posar en relleu la solidesa de

les pròpies afirmacions i la manca de consistència de les de l'adversari, etc. La finalitat última és sempre persuadir.

Tanmateix, és possible parlar d'esquemes argumentatius a diferents nivells. Hi ha textos concebuts globalment com una argumentació i que, a més, adopten formalment aquesta estructura, encara que incloguin com a parts integrants altres patrons discursius. Hi ha, en canvi, altres textos que, si bé no són globalment i formalment argumentatius, contenen com a part integrant seqüències parcials en les quals podem descobrir també els elements bàsics d'una argumentació, ja que compleixen algunes de les subfuncions del patró argumentatiu. Ens poden servir d'exemple dos breus fragments de les *Memòries* de Sagarra, una obra que, globalment, no respon pas al patró argumentatiu.

El primer ve després de l'explicació d'algunes anècdotes que l'autor va viure amb Josep Pijoan en el primer viatge que féu a Roma essent encara molt jove:

[58] *Explico aquestes anècdotes, que poden semblar vulgars, perquè en els meus tendres dies de Roma no varen fer sinó afegir-me noves gràcies i nous honors a l'originalíssima figura de Josep Pijoan.*

L'autor s'hauria pogut limitar a informar-nos que les anècdotes que ha contat li van produir un efecte determinat. La seqüència hauria quedat dintre del patró narratiu en què està inserida. En canvi, dóna la informació de manera que es converteix en una justificació. Respon a un qüestionament hipotètic, que és explicitat amb una oració subordinada que conté el verb modal *podem*: algú li pot qüestionar l'oportunitat d'explicar aquestes anècdotes, perquè *podem semblar vulgars*. La justificació pren una forma lingüística explícita, ja que la informació és donada amb una oració subordinada causal introduïda per la conjunció *perquè*. Hi ha també uns elements d'ordre lèxic que, per la seva contraposició semàntica, contribueixen a la justificació: a l'objecció de *vulgars* es respon que les anècdotes afegixen *gràcies* i *honors* a una personalitat *originalíssima*. Podem veure encara altres elements justificatius: les anècdotes eren rellevants per a l'autor perquè ell era molt jove (*en els meus tendres dies*) i encara no coneixia del tot (*noves gràcies i nous honors*) la personalitat de Pijoan. Creiem que és també significativa la perífrasi *no feien sinó*, amb la qual descarta la hipòtesi que aquelles anècdotes poguessin tenir també alguns aspectes negatius per a ell.

Tots els verbs (llevat dels dos infinitius, que resulten obligats pel verb i l'expressió modals *podem* i *no fan sinó*) estan en mode indicatiu. La modalitat oracional és la declarativa, però l'estructura de justificació que pren la informació i els diversos elements modalitzadors que hem assenyalat fan que es converteixi en una defensa de l'enunciat i sigui una declarativa amb ús no característic.

El segon fragment correspon a un passatge en què Sagarra explica el seu primer encontre amb Rubén Darío i es permet de fer una valoració d'un dels seus poemes:

- [59] *Si en un poeta s'ha d'apreciar l'alè emotiu i la profunda aventura intel·lectual, tant com el gran mèrit de descobridor i d'inventor, jo afirmo que el Poema del Otoño de Rubén és una peça que viu en les llums perennes.*

Aquí l'estructura argumentativa és explícita i gairebé no necessita comentari. L'autor fa una afirmació axiològica i la justifica, i ho fa amb la forma externa que al començament hem presentat com a esquema general d'una argumentació. La premissa és presentada com una oració condicional. Ara, quin valor té aquesta condicional? Hom pot preguntar-se si l'afirmació de l'autor sobre el valor del poema de Rubén és en ferm o està realment pendent de la condició expressada. No hi ha dubte que té un valor absolut; no té pas el mateix valor que la condició en la frase «si l'Anna també ha de sopar faig una altra truita». La raó és que la premissa porta implícita la seva validació, o sigui, es pressuposa que els valors continguts en la premissa són assumits per l'emissor i compartits pels receptors. L'argumentació s'hauria pogut construir amb una subordinada causal: «jo afirmo que..., perquè en un poeta s'ha d'apreciar...», o bé «com que en un poeta s'ha d'apreciar..., afirmo que...» Observem que l'argumentació té una pretensió de validesa universal, i no és una simple justificació d'ordre personal, a causa de la perífrasi d'obligació i la forma passiva reflexa de *s'ha d'apreciar*. Fóra ben altre el valor si l'autor hagués dit «si jo aprecio» o «com que jo aprecio». Cal remarcar encara que la tesi defensada en la conclusió assoleix un èmfasi especial amb la frase introductòria *jo afirmo que*, que, a més, explícita pleonàsticament el centre d'íctic *jo*. Un altre element modalitzador que contribueix a subratllar la intenció persuasiva és que els valors que cal apreciar en un poeta són contrastats amb l'estructura comparativa *tant com*.

Els verbs estan tots en present d'indicatiu, i la modalitat oracional és la declarativa amb un ús no característic, atesa la clara defensa que es fa de l'enunciat.

D'exemples de subfuncions parcials del patró argumentatiu que es compleixen dintre de textos que globalment tenen altres patrons, en podríem trobar arreu tant en textos de ficció com de no ficció.

Si ens és permès un símil, una autopista o una via fèrria no tenen altra raó de ser que portar a un punt de destinació de la manera més directa, ràpida i segura. El seu objectiu és patent als ulls de tothom i, en funció d'aquest objectiu, sovint són sacrificats altres valors, sigui de la naturalesa sigui de les persones. Però a aquest punt de destinació també s'hi pot arribar d'altres maneres. El món és, i ho era potser encara més abans de les modernes obres d'enginyeria, una xarxa de camins que s'entrecreuen, cadascun dels quals potser té finalitats immediates molt concretes, i pot fer marrades per a fer més lleuger un pendent massa costerut, o passar per una font, o evitar la proximitat d'un precipici, però que d'una manera menys directa pot menar també a la mateixa destinació que l'autopista.

Hi ha textos organitzats de tal manera que a la vista de tothom manifesten el patró argumentatiu. Posem per exemple el discurs del fiscal o de l'advocat defensor en un judici, o bé una tesi doctoral. Són com les autopistes. Tothom sap cap on s'encamina el procés discursiu, i allò que el receptor exigeix és precisament un enfilall d'«arguments» explícits.

El pensament científic, filosòfic o bé teològic en el món occidental s'ha expressat durant segles en forma argumentativa. L'escolàstica, que des d'un punt de vista metodològic era d'un rigor implacable, exposava el pensament en forma de tesis i se solia seguir el següent esquema: enunciació de la tesi; formulació de les premisses; formulació de la conclusió, que era precisament la tesi proposada.

Avui dia el pensament sol expressar-se amb formes menys marcadament argumentatives. N'és una prova l'augment que ha experimentat el gènere assaig, que amb el seu nom mateix vol indicar una certa provisionalitat de les conclusions o, almenys, que les qüestions queden obertes, però no per això es desvia de la intencionalitat persuasiva, essencial en el patró argumentatiu.

Vegem com es poden descobrir les traces del patró argumentatiu en un fragment de *Les arrels de Catalunya*, de Miquel Tarradell:

[60] *Les produccions industrials ibèriques no arribaren mai a resoldre les necessitats del mercat propi, sobretot en l'aspecte dels productes d'una certa qualitat. Tot allò que podrtem dir-ne objectes de luxe era importat: ho era l'orfebreria (tots els especialistes suposen que els vasos de plata de Tivissa o el collar de Jebut, per exemple, no són produccions del país). Ho eren també, manifestament, moltes joies, sobretot els collarets amb pasta de vidre, que fou un dels monopolis dels fenicis i cartaginesos, i que devien arribar sobretot per Eivissa. Ho era la vaixella, que arribà, com ja hem assenyalat en referir-nos a la cronologia, en quantitats industrials.*

No hi ha dubte que en aquesta seqüència l'emissor transmet un seguit d'informacions, però és ben clar que aquestes no són presentades de manera anàrquica ni simplement juxtaposades, sinó que responen a una superestructura i constitueixen una trama argumentativa. La primera afirmació representa la tesi de l'autor. No hi ha explicitat cap qüestionament, però si se sent empès immediatament a justificar la seva opinió és perquè pensa que és possible que hi hagi receptors que no la comparteixen.

La raó adduïda com a premissa immediata és que la majoria dels objectes de luxe utilitzats pels ibèrics eren importats. El nexa de causalitat entre les dues afirmacions no és pas explicitat verbalment. Pot fer aquesta funció la pausa major que hi ha entremig, expressada amb un punt (.). Com que la premissa immediata potser no és prou evident per a alguns receptors (i és possible que a alguns, filant

poc prim, els hagi semblat gairebé sinònima de la conclusió), ha de ser justificada al seu torn.

Aquesta justificació, o prova, ve donada amb nova informació presentada en forma d'un exemple triple: *a*) l'orfebreria era d'importació, *b*) moltes joies, sobretot els collarets amb pasta de vidre, eren d'importació, *c*) la vaixela era d'importació. Les tres afirmacions actuen com a premisses prèvies i cadascuna és justificada al seu torn. Justificació de *a*: els vasos de plata de Tivissa o el collaret d'or de Jebut, per exemple, no són produccions del país. Justificació de *b*: els collarets amb pasta de vidre eren un monopoli dels fenicis i cartaginesos. Justificació de *c*: la vaixela arribà de fora en quantitats ingents. I afegim-hi finalment que l'afirmació que vol justificar *a* és corroborada amb un argument d'autoritat, *tots els especialistes suposen que* (referència intertextual), i que la justificació de *c* recolza en altres afirmacions del mateix emissor, *com ja hem assenyalat en referir-nos a la cronologia* (referència intratextual).

Potser l'entramat argumentatiu apareixerà més clar si ara invertim l'estructura i partim de les premisses fins a arribar a la conclusió:

- SI
(premisses)
1. Els vasos de Tivissa i els collarets d'or de Jebut no són producció del país (tots els especialistes ho suposen)
 2. Els fenicis i cartaginesos tenien el monopoli dels collarets amb pasta de vidre.
 3. La vaixela arribava en quantitats ingents
 4. (I aquests són exemples prou significatius d'objectes de luxe)

ALESHORES
(conclusió) *Tot allò que podríem dir-ne objectes de luxe era importat.*

SI
(premissa) *Tot allò que podríem dir-ne objectes de luxe era importat*

ALESHORES
(conclusió) *Les produccions industrials ibèriques no arribaren mai a resoldre les necessitats del mercat propi, sobretot en l'aspecte dels productes d'una certa qualitat.*

No és aquí el lloc apropiat per a analitzar el rigor lògic de les inferències que es fan a partir de les premisses. Probablement els especialistes trobarien que en la conclusió parcial i en la definitiva hi ha, respectivament, dos elements, «tot» i «mai», que no es troben en les premisses i que n'excedeixen l'abast. Sí que ens sembla pertinent, en canvi, fer algunes observacions d'ordre lingüístic.

En primer lloc, totes les oracions tenen modalitat declarativa, i fins gosàriem dir que amb un ús característic, tot i que la globalitat de la seqüència, precisament pel caràcter argumentatiu, comporta una defensa de l'enunciat.

En segon lloc, si ens fixem en els verbs, veiem que tots, llevat dels infinitius que depenen de verbs amb valor modal (*arribaren a, podríem, devien*) estan en mode indicatiu. El de la primera oració, que representa la tesi, *arribaren a resoldre*, està en perfet, que és el temps històric per excel·lència, i és el que escau a un text de caràcter històric com el que estem analitzant. Els verbs principals de les quatre oracions principals que constitueixen la premissa immediata i les premisses remotes, *era*, estan en pretèrit imperfet, ja que presenten fets habituals i constitueixen un subpatró descriptiu. Interpretem que en aquestes oracions el verb té més aviat valor copulatiu i que *importat* actua com a atribut. Està també en pretèrit imperfet *devien arribar*, per la mateixa raó que *era*. En canvi estan en un temps diferent els tres verbs de les oracions que remetent a una autoritat: estan en present els dos de l'oració que invoca una autoritat aliena, *tots els especialistes suposen que els vasos [...] són produccions del país*, i està en indefinit la remissió intratextual, *com hem assenyalat*. Els presents tenen valor d'intemporalitat, de fet permanent, i l'indefinit remet a un fet puntual recent. Remarquem que, de les dues remissions, l'una s'ha fet amb una oració subordinada introduïda per *com*, i l'altra, mitjançant un parèntesi, que aquí pren un valor de causalitat, com direm després. El mode condicional en el verb modal *tot el que podríem dir-ne objectes de luxe*, precisament en una subordinada de relatiu, té un matís aproximatiu, en lloc de la rotunditat que hauria tingut si hagués dit «tots els objectes de luxe».

En tercer lloc, podríem remarcar la curiositat que en un text clarament argumentatiu no hi hagi explícitament cap mena de connectors lògics, ni causals ni consecutius ni condicionals. Creiem que per al fil argumentatiu en aquest text tenen una gran importància els signes de puntuació. Ja hem assenyalat que el punt (.) de pausa major entre les dues primeres afirmacions té un valor de causafecte entre elles. Aquest valor és encara més clar en els dos punts (:) que precedeixen les tres proves d'importació, que no són simplement tres exemples sinó que actuen com a premisses d'un argument. I per últim, com hem dit fa poc, el valor causal que té el parèntesi en l'argument d'autoritat.

En quart lloc, creiem que hi juguen un paper les relacions semàntiques. Per exemple, la relació d'hiperonímia entre els subjectes de les tres premisses, *vasos de plata i collarets d'or, collarets amb pasta de vidre i vaixel·la*, i el subjecte de la conclusió, *objectes de luxe*. També l'antonímia textual entre *produccions ibèriques* (o sigui, autòctones del lloc de què es parla) i *importació*.

No cal dir que la informació donada només es cohesionava com a patró argumentatiu si l'emissor i els receptors comparteixen uns determinats coneixements, com ara que Tivissa i Jebut són dos importants jaciments ibèrics del país de què es tracta, o sigui, de Catalunya.

Tot i el risc de fatigar el lector, no voldríem acabar sense veure un text de transmissió oral. El fragment que presentem correspon a una entrevista feta per

telèfon a un expert en la fabricació i el muntatge de focs artificials de València, que fou emesa per la ràdio en directe.

[62] PERIODISTA: ... *i i és açò cert que els (j)aponesos (n)os fan la competència o no?*

SR. BRUNCHÚ: - *Bueno no! (j)o diria que no (j)o diria que (a)vui el mercat euro:peo està demandant molt de-- del nostre país i sobretot de la Comunitat Valenciana en la qual eee-- es pareix que no existisca tal competència per què? pués perquè (a)vui se fabrica amb una (qua)litat una garantia*

PERIODISTA: *sí...*

SR. BRUNCHÚ: *molt important i (l)ò(g)icament el cost és més barat p(er) a ells que no- comprar a À(ss)ia no? comprar a Japón pués el flete solament de(l)s costos se-- s'eleva moltíssim si act trobe este artícul tal com s'està programant i el benefici digam de seguritat és màxim pués a fun(c)ionar e-- en la comunitat comprens?* (text núm. 9)

El text presenta un qüestionament clar en forma de pregunta que fa directament la periodista. La pregunta no és simple ni ingènua, sinó que implícitament demana a l'interlocutor que es pronuncii sobre l'opinió, més o menys estesa, però sí manifestada per algú, que els japonesos fan la competència a la indústria pirotècnica valenciana. Per això l'entrevistat, a partir d'ara emissor principal, després d'una negació passa espontàniament a justificar la seva negativa. La tesi és que a la Comunitat Valenciana no hi ha senyals visibles (*no pareix que existisca*) de la suposada competència. La base de l'argumentació (premissa) és el fet empíric que el mercat europeu hi està fent moltes comandes. Si aquesta afirmació necessita ser justificada, hom podria aportar dades empíriques i estadístiques, però el que fa l'emissor és demostrar que el fet empíric és totalment raonable per unes causes concretes. Ell mateix s'anticipa a preguntar-les. *Per què?* Les raons que dona (que actuen com a premisses remotes) són tres: actualment els productes pirotècnics valencians *a*) tenen una gran qualitat, *b*) tenen una important garantia i *c*) resulten més econòmics per a un comprador europeu. Al seu torn, la darrera afirmació també és justificada: *Comprar a Japón pués el flete solament de(l)s costos se-- s'eleva moltíssim.*

Aquí no caldrà que traduïm a una estructura lògica formal el fil argumentatiu del text, perquè ja ho fa el mateix emissor al final, a tall de resum. I ho fa precisament amb la fórmula bàsica d'argumentació que hem esmentat al començament: $p \rightarrow q$. La tercera de les tres premisses que integren *p*, la dels avantatges econòmics, no la repeteix perquè acaba d'explicar-la, però sí les dues primeres: *Si el comprador europeu troba ací aquest producte amb la qualitat (tal) amb què ara es fabrica, i amb el benefici d'una màxima seguretat, i el cost és més barat, pués el compra aquí, en la comunitat.*

Naturalment, el receptor completa el raonament i treu com a conclusió que no és certa l'opinió que diu que *els (j)aponesos (n)os fan la competència*.

Com a principals elements estructurals que fan que la informació donada en aquest text configuri un patró argumentatiu podríem assenyalar els següents:

En primer lloc, el fet que hi hagi un qüestionament explícit mitjançant una pregunta formulada per la periodista sobre la certesa d'una determinada opinió. En segon lloc la pregunta *per què?*, que fa el mateix emissor després de donar la seva opinió i com preveient un qüestionament hipotètic. En tercer lloc, i de manera molt decisiva, l'oració condicional en què es recullen les afirmacions que ha fet abans, convertides ara en premisses, i la forma conclusiva que es dona a l'última oració amb la conjunció conclusiva *pués*.

Pel que fa a les modalitats oracionals, cal assenyalar la presència de dues oracions amb modalitat interrogativa amb ús característic. La resta de les oracions, llevat de la darrera, tenen modalitat declarativa amb un ús no característic, ja que contenen diversos elements modalitzadors que les converteixen en una defensa de l'enunciat per part de l'emissor. La darrera oració pot resultar una mica sorprenent per la modalitat. Com a conclusió d'unes premisses que és, hom esperaria més aviat una declarativa com, per exemple «funcionen (naturalment) dintre de la comunitat». Sembla que l'emissor no pot amagar el sentiment de satisfacció que li produeix aquest fet i emet la frase amb modalitat exclamativa, *pués a funcionar en la comunitat*, amb el verb en infinitiu, que podria comportar, a més, un matís d'exhortació o de desig que això continuï essent així.

Considerem que ens estendríem excessivament si comentàvem també el mode i el temps de cada verb. En canvi, no podem deixar d'assenyalar la presència d'algunes frases introductòries. Després de la primera frase de resposta *Bueno no!*, l'emissor repeteix la negació *no*, però precedida de *jo diria que*. I aquesta mateixa expressió es repeteix a continuació, en començar el procés justificatiu. Sens dubte contribueix a marcar una responsabilització de l'emissor respecte a la seva negativa i a les raons en què la fonamenta. També veiem que l'afirmació que a la Comunitat Valenciana no existeix la competència té la matisació *no pareix que*.

Respecte a altres elements lingüístics, destaquem finalment la presència de l'adverbi *lògicament*, tan apropiat per a un patró argumentatiu. També la conjunció causal *perquè* amb què s'introdueix l'esment dels motius que fan interessant el mercat valencià. I, com que tota argumentació, com hem dit al començament, és una interpel·lació a la intel·ligència del receptor, és lògic que l'emissor-argumentador estigui pendent de si li segueixen el fil, la qual cosa aquí queda verbalitzada amb les expressions *no?* i *comprens?* amb que acaben, respectivament, una de les conclusions parcials i la frase de conclusió final.

Enumerem a tall de resum els principals trets lingüístics que afaïçonen el patró argumentatiu:

- modalitats oracionals fonamentals: declarativa en tots els seus usos i interrogativa
- frases introductòries que indiquen responsabilització o desresponsabilització
- gran varietat en l'ús de modes i temps verbals
- oracions subordinades causals, consecutives i condicionals, amb les conjuncions corresponents
- oracions de relatiu amb valor explicatiu
- operadors lògics que afecten les pretensions de veritat o el grau de probabilitat dels enunciats
- signes de puntuació, tant els que indiquen pauses com els dos punts, els parèntesis, etc. amb valors especials marcats pel context o el cotext.

Si bé és veritat que en qualsevol acte de parla, en qualsevol funció que estigui complint el llenguatge, dintre de qualsevol patró discursiu es transmet alguna informació, és clar que l'objectiu explícit de donar informació i les formes més habituals de donar-la estan més directament relacionats amb uns patrons que amb altres. Per això no analitzarem aquí la transmissió d'informació dintre dels patrons directiu i expressiu que, com a superestructures textuales, es basen més en la demanda de béns i serveis i en l'expressió de l'emotivitat. És, doncs, més pertinent que es faci esment d'aquests patrons en els capítols següents.

Aquest estudi, a més d'oferir una visió general de les habilitats comunicatives i lingüístiques que desenvolupa tot parlant en l'activitat verbal, contribueix a l'elaboració d'una gramàtica de les funcions comunicatives de les oracions en el marc del text. Des d'aquesta perspectiva, obre un camp d'estudi –avalat per la Comissió Europea d'Educació, Formació i Joventut– necessari per assumir els futurs reptes educacionals i comunicatius de la nostra llengua.

Els autors són o han estat professors de llengua i en tant que ensenyants han enfocat el contingut d'aquestes **Habilitats comunicatives** tenint en compte la seva utilitat pedagògica. Els raonaments que hi aporten van acompanyats d'un glossari i d'una selecció de textos il·lustratius; per això serà útil tant als professors com als qui elaboren programes, o materials didàctics de llengua. No en va els autors el dediquen a tots aquells que ensenyen i difonen la nostra llengua.